

גבורת אנשים

מאת הרב הנאון האמתי המפורסם בספריו היקרים , כבוד

מוהר"ר שבתאי בהנאון מוהר"ר מאיר הכהן זצ"ל .

בעל ספר שפתי כהן (ש"ך) על ש"ע יורה דעה וחושן המשפט .

חספר הזה יסודתו על דיני מענת גבורת אנשים , בש"ע אבן העזר

סימן קנ"ד . יבאר ויפלא יסתור ויבנה בדברי הפוסקים הראשונים והאחרונים ,

ויסיק שמעתתא אליבא דהלכתא :

ונלוה עליו

שאלות ותשובות

כבוד אביו המאיר לארץ ולדרים , ה"ה הרב הנאון הגדול המפורסם כבוד

מוהר"ר מאיר הכהן זצ"ל .

יש שמר הזה הוא יקר המציאות נדפס מחדש בהשגחה מעולה ותיקון חסעיות מדפוס תראשין .

ווארשא

נדפס מחדש בישראל

תשל"א

סכבוד הרב הגאון המופלא אב"ד ור"מ
דק"ק ניקלשבורג .

סכבוד הרבנים הגאונים הגדולים ומופלגים
במדינת פולין :

שפת"י כהן ישמרו דעת ה"ה הגאון המפורסם
שמו טדע בשערים שערי ליון הממיינים
בהלכה . קול ההולך אל ארבע רוחות העולם .
המופלא ומופלג אב"ד ור"מ מוהר"ר שבתי
ב"ץ יצ"ו . אשר שמעתי מזכרין בעלמא
והירין שמעתי צבי מדרשא בספר הש"ך
על ש"ע יורה דעה וחושן משפט , וספר
חקמו בהן . וחיבר ספר גבורת אנשים .
בגבור יוכל להשיג , ויולא למלחמת מלוא ,
ואמת חוממו חמת . והנה קס בן צנו מחמיו
ה"ה האלוף הסורני מוהר"ר יצחק ב"ץ יצ"ו
וראנו להצילו לבית הדפוס להיות מתנה גלויס
ולא קמירתא האי קמיר ונעלם . לכן אמרתי
במגילת ספר כתוב וחמס בעט עופרת
דוגמא לדורות למשמרת . להציא לבית הדפוס
ולא ירים איש את ידו להציא שנית לבית
הדפוס מהיום תוך עשר שנים . כדי שלא יהיו
שלושי מלוא נזקים . כ"ד המדבר לכבוד
תורה ולומדיה , היום יום א' ו' עבת אמת"ה
של תורה לפ"ק :

נאום הקמן דוד בן המנוח המפורסם הר"ר
אברהם אופנהיים זללה"ה , תוך עמי אני יושב
עדת יסורון . פה ק"ק ניקלשבורג וכל
מדינות מעהרין :

שפת"י כה"ן ישמרו דעת ותורה יבקשו
מפיהו כי מלאך ה' לצאת הוא .
למרוס עליו . אור גוגס סביב אשר הא"ר
ממזרח לקד מחברא דילן . פסקא דילן .
פה מסיק מרגליו . הרב המופלג המחור
סגדול דובב שפתי ישיג מוהר"ר שבתי בהן
לאל עליון . חשק את זרוע קדשו . הפליא עלה
סגדיל חוסיס . חובר חברים מחוכם . ספר
גבורת אנשים ושאר חבורים . למלא את
הארץ דעה כמים למים מכמים . והיום קס
צר צריס היניק וחכים . האלוף הסורני
מוהר"ר יצחק בהרב המופלג מוהר"ר משה ב"ץ
חוט המשולש בכתבי הקודש . להציא לבית
הדפוס , להאיר עיני המחכים . ולרווח למאון
החושקים . לטעום מים חיים מהני נביעי
לחוריתא דנבעין מספר הקדוש הג"ל .
וחסן ה' בידו ילליה . ואורמנא מחמנו
לחקוק בעט ברזל ועופרת הני מילי מעליותא
צאין מוחה . כ"ד אלה לכבוד המקום צ"ה
ולכבוד אכסניא של תורה , היום יום חמישי
ס' אלול תנ"ו לפ"ק :

סלעיר פנחס משה מלובוב
נאום יוסף סג"ל חונה בק"ק פרעמסלא
סלעיר שניאור חונה בק"ק רישא יע"א

הסכמה מהרב הגאון הגדול אב"ד ור"מ דק"ק לייפניק

שבת"י וראיתי א"ש הגדולה . זאת תורת העולם . מעייל בחריפותו בקוסא דמחמא סילא .
הראוי להצק בשתי ידיס שניות לדברי סופרים חמירא . אספקלריא המאירה . מפורסם
פיהס חד דברא . ה"ה הגאון הגדול המופלא בחורס . כבוד מוהר"ר שבתי בהן לאל עליון .
פנסק מעייתותיו חוזה . בחבור והקדוש הש"ך על י"ד וח"מ . וכסיום טוסף האור פרי עץ הדור ,
אנב חשיבותו ראו לקבוע עליו ברכה . ברכת כהני"ס שמורה וערכה . ביד נדלו האלוף הסורני
מוהר"ר יצחק בהמנו הרב הגדול מוהר"ר משה ב"ץ ז"ל . גם בחיבור שאלות ותשובות
מהגאון אביו זל"ל כהוגן ובהלכה . שמה יראה גודל חריפותו וצקיותו . והנה באשר שאלתי
בבר פולין הג"ל נתני ידיהס וילדקו בהרמנא והסכמה להדפיס בחבור הג"ל כו' . בכן גם ידי
האנשי עמסם להסכים לדבריהס כדי שיגדיל החורה . היום יום א' ב"זירס . תול"ל במ"ל
למרותיו לפ"ק : הקמן אברהם מקראקא חונה פה ק"ק לייפניק :

אמר נכד המחבר. עתה באחי במגילת ספר. למלל שפתי ברור. דבר שפחים אך
למחסור. בלשון נקי וערומים לאפרכים והקצונים. לגלות מה שהיה במעמדים.
כמוס עמדי חתום באולדותי מכמה שנים. דברי ערבים וחזיבים מדרכמונים. חפארת
אבות היא עטרה לבנים. לעשות לקוגה של תורה אונים. לקיים דברי ח"ל וכמ"ש
מהרמ"א סי' ר"מ ביו"ד חייב אדם כבוד אבי אביו כדל"י במדרש צ"י ויזנח זכאים לאלהי
אביו ילחק. כאשר שמענו וראינו פועל פעל בימי קדם. ממנו יאל אוראה לכל העולם.
על שני טורים הש"ך יורה דעה וח"מ נפך ויהלום. ועזבו לאחרים חילם. משען ומשנס
לכל בעלי תלמוד אלו משען לחם. וכל בעלי אגדה אלו משען מים, ועד היום אוראותיו
מפורסמים. ומאני בלחי בגדי כהנים נשאר לפני צנים. חצלים נפלו לי בנעימים.
מאמ"י ה"ה מוהר"ר משה עלה למרום. ואמר שמענו נא בני היקרים. הסירו בדברי
סופרי"ם מאבי יהי בידכם שמורים. להוילא לאור ולזכות הרבים. ולא עלתה על דעתי
להיות דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים. עד ששתיחי כוס התרעלה ושל נחומים.
נתן ה' ליראיו נסיון אחר נסיון להתמוסס. ויהי בשנת תנ"ו בא אלי מקרב בלתי טהור
מגלגל העולם עלי חוזר. ונאסף לעמו הגאון מ"ו אבי חורגי כמוהר"ר משה שהיה
אב"ד ור"מ בק"ק מייסק. כל ימי על צרכיו גדלתי. ומחוררו שעשעתי. וכאשר
תמו ימי אבלי בא אלי דוי עלי דוי. משל לארי חאב. מכאוב על מכאוב. ותמה
גם אמי הססידה, לרות רבות סבבתי. הדבק לשוני לחכי אם לא אזכרני. מה'
היה זאת לבחנני. לפרנס בקצ חרובין כרצ חנינא. אז נדר נדרתי בעת לרה.
להוילא ועלמה לאורה. שפפס ולא מלא בידוע שהוא ביטול תורה. אמרתי אחכמה
והיא רחוקה. עיקר היה חסר פשיטא דספרא. סלעים לתורה מנה לור"י וישעי היה
בעזרי. חשתי ולא התמהמתי, כמה עמל עמלתי. כלפור ממקומי נדדתי. בדרך אמת ה'
נחני, מה' היה עזרי. לשיבת מלכות דוד קאחינא. ה"ה הרב המאור הגאון הגדול
כמהור"ר דוד אב"ד ור"מ דק"ק ניקלש בורג והמדינה. חן מלאתי בעיני אדוני, בזבד
טוב אותי זבדני. למרגינתא דלית בה עימי. זרעו כשמש יכון על כסאו מלכותו. ומשם
דרך ארצנו בישע אלהים. שמעתי קול בן דודי דומה לעופר האילים. כמעט שעברתי
מלאתי. תאות נפשי ותשוקתי. זה היום קויתי. ה"ה הגביר והקצין גדיב לב לראון
כהר"ר משה בן דודי זקני. שר חמשים זקן ונשוא פנים. כמהור"ר שמוחה בונים. בללו
חמדתי וישבתי. יערו ודבשו אכלתי. יינו עם חלבו שתיתי. זאת עלה על כולם
שגמל אחי עמי בחד של אמת ועם ספר נחמד הלז בדפוסו. זכות המחבר יגן בעד
ובעד ביתו. וחתנו האלוף המסובל ה"ה כהר"ר מן. היה מהרזיזין למלוא ומקדימין.
ה' יתן על ראשו לויח חן. אלה סיבות והגלגולים. ואם המלא המלא בזה הספר איס
בלאים, יהי בטל בחד ומאחים. שאו עיניכם למאלפני הסורים ומורים. חזקה על
חברים. שאין מוילאים מתחת ידיהם דברים שאינם מחוקקים. כי נעיר אכני ורך
בשים. מה לי לסכים ראשי בין הרים גדולים. להיות חלילה מרבה חללים. ומי
צדין אותי לכף זכות המקום ידן אותו ג"כ לכף זכות. ובזכות זה יזכו לבני בית
הבחרים לסקריצ ערב וזוקר תמידן. כ"ד נכד המחבר איס עני ואציון. יצחק בהרצ
גדול כמוהר"ר משה כ"ז ז"ל, בן הגאון הגדול כמוהר"ר שבתי בעל שפתי כהן, וחסן
הרב המוכק כמוהר"ר משה אב"ל ז"ל. פ סקצין כמוהר"ר לעמיל אפוינגער מווינא ז"ל:

ולהיות כי רגילים אנשי דורנו לפסוק תמיד כדברי הש"ע והגהותיו, ולפי דעתי הקלושה לא ילאו בעלי הש"ע ידי חובתן בדבריהם אלו ואין בהם מתוס מראש ועד סוף. ע"כ אעתיק מתחילה דברי הש"ע והגהותיו. ועליהם אצנה יסוד ומגדל עוז לערוך מערכה במלחמת ה'. ובו יתגלגלו השגות ותפיסות על שאר הפוסקים האחרונים. ובזה נבוא אל האמת. ומי ששמו אמת. וחזתו אמת. ונתן לנו תורת אמת. ימחו בדרך אמת :

שבת י' וראיתי שערוריה בדברי הפוסקים ובפרט בדברי הפוסקי' האחרונים בענין אשה שטוענת על בעלה שאין לו גבורת אנשים וקצת מהם האריכו בתשובותיהם זה חומר בזה וזה חומר בזה ולפי קט שכלי לא ישרו בעיני. גם בעלי הש"ע כתבו בזה כמה דברים שונים שאינם נכונים לעי"ד. ע"כ אמרתי עתה באתי במגילת ספר כתוב הדור הוא לכל אשר יקראו"ו באתם להעלות רשום בכתב אמת את אשר הורוני מן השמים. ולבאר הכל בארוכה ללצן ולברר כשמלה הדינים המסתעפים כענפים היואלים מכלל דברי חלס :

א זה לשון הש"ע והגהותיו באבן העזר סי' קנ"ד סעיף ו' :

אם טוענת אין לו גבורת אנשים לבא עליה ושואלת גם והוא מבחישה י"א שהיא נאמנת (ואפילו לא שהסה עשר שנים) ובופין אותו להוציא מיד ולא יתן כתובה. ואם מנרשה מעצמה בלא כפיה יתן לה כתובה. (וי"א דאע"פ שיכול לבעול אחרת לריך ליתן לראת הכתובה הואיל שלא יכול לבוא עליה יכולה לומר מסרתי עצמי לך ומה לעשה לך יצטר). בד"א בשאינה תובעת כתובתה אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת ואף להוציא אין כופין :

הג"ה וי"א דבזמן הזה שיש נשים חלופות אינה נאמנת. ומ"מ במקום שיש אמתלאות ואומדנות שאומרת אמת נאמנת. ואם יש לתלות שלא יוכל לבוא עליה משום שרחמם צר והיא בחולס ושלל יוכל לבא עליה מכח רכות שני וחולשתו תולין בזה ואין כופין להוציא. וי"א דאפי' במקום שאין כופין אותו מ"מ אין כופין אותה להתפייס עמו ואין דין אותה כדן מורדת אלא מאריכין הדבר עד שיתפשרו או עד שתסהה עשר שנים ולא תלד. וס"ס אם קידש אשה ואסורה להשא לו ולאחרים כופין אותו להוציא. ואם טוענת שבעלה אינו שוכב עמה ואינו בא עליה דינה כדן טוענת שאין לו גבורת אנשים, ע"כ :

ב והנה מ"ש הש"ע אם טוענת אין לו גבורת אנשים כו' י"א שהיא נאמנת. מ"ש כן בשם י"א נראה דהיינו משום שהביא בבי' לשון הרשב"ץ שכתב דאפי' בפניו קשה הדבר להאמינה. אלא שהר"י כ"כ בתשובה והסכימו עמו האחרונים ז"ל אע"פ שלרמב"ן נראה שמתקפק בדבר בחדושי יבמות שלו, אבל מ"מ לריכין אנהו קודם שנאמין לה ששםפ שתאמר בן בפני בעלה כו'. הרי מבואר להדיא דס"ל להרשב"ץ דאפי' בפניו אינו מוכרח להאמינה. וגם בתשובת הרמב"ן סי' קל"ט כתב שגראה מדברי הרמב"ם פט"ו מה' אישות דאף בטענת אינו יכול אינה נאמנת ושגראה קצת כן מהירושלמי כו' ע"ש. וגם בבי' כתב וז"ל ועיין בהשו' הרמב"ן סי' קל"ט ובתשו' אחרת כתב הרשב"א בטוענת אינו יכול בעניוהו אין בידיו ראיה מוכרחת אם כופין אותו להוציא למשנה אחרונה אש לאו לפי שהמשנה ששנינו בה השמים ביני לבינך פי' בירושלמי בטוענת שאינו יכול כו' עכ"ל ב"י. (גם בתשובת רשב"א סי' תרכ"ח כתב שגראה מדברי הרמב"ם שטענת אינו יכול אינה נאמנת וההירושלמי ויש לחוש לדבריהם ע"ש). הרי נראה מכל זה דאף בטענת אינו יכול שהיא טוענת אין לו גבורת אנשים אינה נאמנת. זה נראה בדעת הש"ע שכתב י"א שהיא נאמנת. (ולקמן סי' כ' וסי' כ"ו מבואר דהעיקר דנאמנת ושגם הרמב"ם והירושלמי מודים

הפסוק על מוהר"ר מרדכי יפה (מודים ע"ס). *ודלל כמראה ממוהר"ר מרדכי יפה בספר
 בלגות בהל"ע סי' קכ"ד סעיף ו': הלבנות שלו שלכך כתב הש"ע י"א שהיה נאמנת משום דה"א
 שאינה נאמנת אלא כשאומרת כן בפניו. שהרי אחר שכתב מהרמ"י בדברי הש"ע כתב וז"ל
 וי"א שלא נאמין לה ע"ז אח"כ תאמר כן בפני בעלה ובפני עדים שכיון שהיה מעיזה כ"כ
 בפניו אמרין ודאי האמת אתה אבל אם אמרה כן שלא בפניו אע"פ שאמרה בפרסום
 ודברה בפני בני אדם כדי שיגיעו הדברים לאזני אינה נאמנת. דכל שלא בפניו מעיזה
 ומעיזה עכ"ל. ולא נהירא דלא נזכר בדברי הש"ע שסתם נאמנת אפי' שלא בפניו.
 וגם לא ידעתי מנ"ל הא ששום פוסק יסבור כן שהרי בב"י לא הביא שום פוסק שסובר
 כן. ואפשר כיון למ"ס הרב בהג"ה וסלכות בס' י"א סעיף ב' מחלוקת בין הפוסקים בזה:
 א. ואמת כן הלא מדברי הרב בהג"ה שם שכתב גבי גרשמי ויש חולקין וס"ל דבעינן
 בפני בעלה ממש כו', וכ"כ בד"מ סי' י"א ובשם מהר"ק שורש ע"ב וריב"ש סי' קכ"ז.
הפסוק על מהר"ם איסרלס *ולפסנ"ד אין כאן מחלוקת. ודברי הריב"ש ומהר"ק הבהתי
 בד"מ ובהג"ה סי' י"א ס"ב: לקמן סימן ד' דמהר"ק לא קאמר שם אלא כשטוענת גרשמי
 ומטעם שכתב מהר"ק שם דכיון דאינה טוענת כן בפניו איכא ריעותא משא"כ בזה
 דמיירי הש"ע בס' י"א שנתקדשה לאחר וליכא כאן ריעותא שאלוה שדקדש לא היה בפני
 בעלה ומה היה לה לעשות ועוד דכיון דעשתה מעשה פרוס כולי האי ונתקדשה לאחר
 כשהוא בעיר פשיטא דהוי כטוענת כן בפניו. ובזה יוחא ג"כ דהריב"ש לא פליג דהריב"ש
 קאי שם אטוענת אין לו גבורת אנשים דלא מהני כשטוענת כן שלא בפניו. וכלאו הכי
 נמי יוחא דהריב"ש לא פליג דהאם נמי בעינן שטעונו כן בפניו וכמבואר דריב"ש כד
 שהב"ד יחקרו היטב את שניהם על טענותם שמה הוא מחמת חולשת מזגו כו'. וזה לא
 שייך בנתקדשה לאחר דהוי כאומרת גרשמי:

ד רק שמהלכי במהר"ק סוף שורש ע"ב שכתב וז"ל, ועל אשר דקדק מלשון הגהת סמ"ק
 אפי' בטענה דישען כו' בעינן בפניו ממש, ודאי מודה אני דאיכא שהיה עמו בעיר אי
 לא אמרה בפניו ממש איכא ריעותא ואיכא למהיחש דלמא משקרא אבל בסיועה חוץ למקומו
 כגון כדון הזה לא חזין בה ריעותא אפשר דכ"ע מודו דנאמנת דכיון דידעתי בודאי שא
 אפשר לה להתגרש מבעלה כ"א בזהרע לו טענתה עליו אח"כ שייך חזקה דאין אשם
 מעיזה פניה כו' עכ"ל. (וכ"כ בתשו' בנימין זאב סי' קכ"ו דף ר"ט ריש ע"ב). וזה לכאורה
 סותר ע"ש בב"י בשם הרשב"ץ וז"ל, לריכוס אלו שטעמט שתאמר כן בפני בעלה. אבל
 שלא בפניו באיזה ענין שיסיה לא וסבו דלא לוסוף עלה, ועוד דאפי' העיז בפניו א"צ
 סודה מעלמו כן אפי"ם לא היה דין נותן לכופו לאלתר אי טעין איזול ואכדוק ופשיאי
 כשאבנס עמה לסחר זמן אחר, או אם טען שזם מוס עובר ע"י רפואות קרובות לסופיל
 וכמה טענות אחרות, וכיון שכן אם כפואו קודם טענותיהם בב"ד ועמדו זה אלל זה סוי
 גע מעושה שלא כדיון עכ"ל. וב"כ הריב"ש סי' קכ"ז וז"ל כיון שלא טענה כן בב"ד ובפני
 בעלה אינה נאמנת ואין בוסין הבעל להויתא לפי שהיה לריכוס לבוא לפני בב"ד ושתאמר כן
 בפני בעלה וב"ד יחקרו את שניהם על טענתם וצאין לנס דרך בקשם כו' וכ"ש בתולס
 שאריך להסתין זמן וזמנים כי יש בחורים שאינם יכולים בבחילה אם מחמת חולשת מזגם
 כו' ע"ש שהאריך קצת בזה. גם אח"כ כתב ומכל מה שכתבתי הוא מבואר שכיון שלא
 טענה כן בפני בעלה ובב"ד אין לה עליו דין כפיה לא בגע ולא בכחובה, ואם משאי
 מם שפרסמה טענתה לרבים והכל יודעים דברי ריב"ש אין זה כאלו אמרה זה בב"ד בפני
 בעלה שהרי שלא בפני בעלה מעיזה ומעיזה ואדרבה אפי' תאמר כן אח"ז בב"ד בפני בעלה
 גריעת טענתה קצת שאלו עתה מעיזה אפי' בפני בעלה להחזיק דבריה שפרסמה לרבים
 שלא בפני בעלה עכ"ל. (גם בתשובת ר' בללאל סי' ע"ז דף נ"ז ע"ג סיני דברי רשב"ץ
 וריב"ש הר"ל בזהם):

הוא נסח דהרי"ט ורשב"ן לא
פליגי אמהרי"ק וזנימין זאב בפני
כפני בעלה :

אח"כ טענתה אפי' חטעון בפניו ש"ל שעתה מעיזה בפני בעלה להחזיק בדברים הראשונים,
לכן קאמר דדוקא היכא שהוא בעיר עמה ואינה רואה לטעון בפניו כלל אע"ג שטענתה
כן שלא בפניו איכא ריעותא אבל כשאינו בעיר והיתה יודעת שטענתה יודע לו בהכרח
כדי שתתגרש ממנו א"כ לא גריעת טענתה דמה לה לעשות והלכך נאמנת כשטענתה אח"כ
כן בפני בעלה, ואע"פ שהריב"ש כתב ואדרבה אפי' תאמר כן אח"כ בפני בעלה
גריעת טענתה קא"ת כו'. הריב"ש לא החליט זה לדין אמת רק שכתב שגריעת טענתה קא"ת
(והיינו שכתב גריעת טענתה קא"ת) וכוונתו להחזיק דבריו שכתב שם קודם לכן דבעיק
שחטעון בפני בעלה, וגם עשה זה סניף למ"ש שם קודם לכן בסמוך דאפילו בפני כתב
הרשב"א בחשו' דאין כופין ע"ש בריב"ש משמע כן להדיא. וכן עיקר : ואפי' תאמר
שמהרי"ק וזנימין זאב חולקים אהריב"ש ורשב"ן וגם בד"מ סי' י"ז נראה שסבין כן
שחולקין מ"מ נראה לענין דונא עיקר שזריכה לטעון כן דוקא בפני בעלה ובד"ד, דסא
בלאו הכי יש פוסקים דאפילו בפניו אינה נאמנת וגם יש פוסקים דאינה נאמנת לענין
כתובה וכמ"ש לקמן, ואע"פ שהעליתי לקמן סי' ס"ב דנאמנת אף לענין כתובה מ"מ ודאי
לדריך שתאמר כן בפני בעלה ובפני בד"ד דוקא וכמ"ש הריב"ש והרשב"ן הא לאו הכי
אינה נאמנת כלל. וכן נראה מסקנת ד"מ סי' י"ז ע"ש, וכ"כ בחשו' ר' לוי' חביב סי'
ל"ג וכתב שם שאין מקבלין טענה זו ממנה לא ע"י שליח ולא ע"י אגבולר אלא זריכה
לבוא דוקא בעלמה בפני בד"ד ותאמר כן בפני בעלה ע"כ. מיהו אם מתחלה אמרה כן שלא
בפניו סגי כשחטעון אח"כ כן בפני בעלה בד"ד וכמ"ש :

ז ובהגהת דרישה סי' ט"ו כתב דאם אמרה כן שלא בפניו אע"פ שאמרה אח"כ בפניו
אינה נאמנת וכמ"ש לעיל סי' קנ"ב עכ"ל. וכ"כ בד"מ וז"ל ובד"י כתב בשם תשובת
הרשב"ן דאינה נאמנת אח"כ אמרה מתחלה בפניו ממש אבל אם אמרה מתחלה שלא בפניו
ונתפרסם הדבר אינה נאמנת אע"פ שאמרה אח"כ בפניו וכמ"ש לעיל סימן קנ"ב עכ"ל.
השגה על הגהת פרישה והד"מ *ואינו נכון בעיני דל"ד לדלעיל סי' קנ"ב דכיון דנשאת וא'
הי' קנ"ד שכתב שזריכה לטעון נתקדשה לאחר ועשתה מעשה כולי האי חו לא מהיימנא
דוקא בפעם הראשון בפניו : לומר כן דאמרינן לאחזוקי שקרא ומעשה שעשתה בתחלה
אומרת כן דאל"כ היתה זריכה לנאת משני וגם היתה עושה איסור אשת איש אבל כאן
אם איחא שאינה אומרת אמת מה בכך שתתחרט. ועוד נראה דלא דמי דהתם אמרינן
ספיר לאחזוקי שקרא קאמרה דאל"כ מה תאמר על מה שאמרה מתחלה גרשתי ששני
דבר זה הן או לאו הוא, משא"כ כאן יכולת לומר מתחלה הייתי סבורה שאין לו גבורת
אנשים ועכשיו מחמת החקירה והדרישה והעניינים שמאיד לי אפשר שיש לו גבורת אנשים,
דהא איחא בתשובת ריב"ז א"כ וכתבו הרב בהג"ה דיבוליס לתלות שרחמה נר או שלא יטול
לה מחמת רעות שניו וכס"ג א"כ פשיטא שיכולת לומר סבורה הייתי שא"ל גבורת אנשים.
וכס"ג כתב המרדכי פ' י' יוחסין ומהר"ר משה חלשקר בתשוב' סי' פ"ט בשם ר"ח דלא
אמר רב המנונא דנאמנת אלא בגרשתי דאמי מידו לידה אבל לא בטענה שאינו מתקשה.
ואף דלקמן סי' נ"ה השגתי על זה היינו לענין דרב המנונא בכל ענין קאמר דנאמנת
כשאומר כן בפניו אבל לענין אם אמרה מתחלה כן שלא בפניו ואח"כ אומרת בפניו שסיר
יש לחלק בהכי :

השגה על הד"מ שכתב בסי'
קנ"ד בשם רשב"ן דבר שהוא
נשקר :

ז וגם תמנה על מ"ש הד"מ בשם הב"י בשם הרשב"ן
שהרי לא כתב ב"י בשם הרשב"ן רק כשטענתה כן שלא
בפניו אע"פ שנתפרסמו הדברים אינה נאמנת בכך אבל לא
כתב

כחצ כלל שאינם נאמנת אפילו חטעון אח"כ כן בפניו . ואדרבא יש לדקדק לנאמנת מדבריו
שאם חטעון אח"כ כן בפניו נאמנת מדמסיים לריכים אלו קודם שנאמין אותה שנשמע
שתאמר כן בפניו בפני בעלה וכו' , משמע שטענה כן מתחלה שלא בפני בעלה ואין אלו
מאמינים אותה בך עד שנשמע שתטעון כן בפני בעלה :

וגם לעיל סימן קנ"ב כתב הד"מ בשם הריב"ש סימן קנ"ו דאיהו נאמנת אח"כ אמרה כן
הבגה על מ"מ הד"מ סי' קנ"ב בפעם הראשון מיד בפני בעלה כו' . * וכבר כתבתי לעיל
בשם הריב"ש . סי' ה' דאין מדברי הריב"ש ראייה וגם אין סברה כלל שתאמר

ק מיד בפני ב"ד ובפני בעלה דמסתמא כל אשה קודם שבהא לב"ד צענין כזה היא מחזיקת
עם קרוביה ומפרסמת הדבר לאחרים שלא בפני בעלה כדת מה לעשות :

וגם אפי' בגרשתי פשיטא דלכ"ע אם חזרת ואומרת אח"כ בפניו גרשתי נאמנת ואפי'
להרא"ש דסיכא דנשאת מתחלה או להטור סיכא דנתקדשה . חו לא מהימנא לומר
גרשתי , מ"מ אם לא נתקדשה ואמרה שלא בפניו גרשתי פשיטא דאם אומרת אח"כ בפניו
נאמנת לכ"ע ולא אמרינן ללחזוקי דבריה הראשונים קאמרה . וכ"כ בתשו' ו' לב ובתשובת
ר' אהרן ו' ששון סי' רי"ט דסיכא דלא נתקדשה ואמרה מעיקרה שלא בפני בעלה גרשתי
נאמנת אם חזרת ואומרת כן בפני בעלה גרשתי אף להרא"ש וטור וגל' אמרינן ללחזוקי
שקרה קאמרה הכי , ע"ש :

ומכל שכן לפמ"ש לקמן סי' ס"ד דנראה עיקר בתשובת רמב"ן סי' ק"מ ותשובת רשב"א
סי' אלף רנ"ג דאפי' נשאת נאמנת אח"כ כשאומרת כן בפני בעלה , ואף שכתבתי
שם שיש לחוש לדברי הרא"ש וטור להחמיר היינו לענין שלא תלא בגט שלא יהיו בנים
ספק ממזרים חו לא שייך כאן . וכל שכן לפי מה שכתבתי דגם הרא"ש והטור מודים
הבגה על הדריי משה והבגה בלא נתקדשה . * וא"כ מוכח אדרבה מהרא"ש וטור להפך ,
פרישה דלעיל : ומה ההם שאי אפשר שתורה אם לא שתאמר שמתחלה היתה

משקרת במזיד ואפי"ה נאמנת אם לא נתקדשה וכ"ש הבה שתוכל לומר מתחלה הייתי סוברת
שאין לו גבורת אנשים ועכשיו אחרי החקירה ודרישה והענינים שמגיד לי בעלי אצי אומרת
שאפשר שיש לו גבורת אנשים וכוונה הייתי מתחלה בזה שאמרתי שאין לו גבורת אנשים
וכמ"ש לעיל א"כ אם תאמר כך לא תאמר שמתחלה היתה . משקרת במזיד א"כ פשיטא
דכשטעונת שוב אח"כ כן בפניו ומחזיקה בדבריה שאין לו גבורת אנשים דנאמנת :

ד ומ"ש הש"ע שהיא נאמנת כו' משמע מדבריו דאפי' אינה בזה מחמת טענה , וכן נשמע
בטור . ול"ד לטענה אינו יורה כחך דלריכה לבוא מחמת טענה דהתם מלי למבטל
ולקיים מצות עונה אבל הכא אינו יכול לקיים מצות עונה והוא נשאת מתחלה לכך , כן
הוא בתשובת ריב"א שבתשובת מיימ' לספר נשים סי' ו' וכן הוא בתוס' דסוף נדרים . וכן
מוכח להדיא בתוס' ואגודה שלהי פ' הבה על יצמתו וכ"כ הר"ן סוף נדרים דכטעונת
אינו יכול אפי' אינה בזה מחמת טענה נאמנת . וכן הביא הב"י בשם תשובת רשב"א שכתב
חבל למקלת מפרשים ומכללם ר"י השמים בני לביקר ר"ל שאינו יורה כחך שאין מכיר בו
אלא שמים ובהא אין כופין אבל באינו יכול כופין להוציא ואפי' אינה בזה מחמת טענה
כו' . וכן הוא בתשובת רמב"ן סי' קמ"א ובתשובת רשב"א סי' אלף רנ"ה בשם ריב"א
והסכימו לדבריו :

קטא בתשובת הרא"ש כלל מ"ג ה' ויש להקשות דבתשובת הרא"ש כלל מ"ג דין ב' כתב
כטעונת שאין לו גבורת אנשים אחרי שאינה בזה מחמת

טענה דכפינה חזרתא לידא ומרא לקבורה לית דין דלא מהימנא כו' אבל אם היתה בזה
מחמת טענה ושואלת גט ולא כחובה היתה נאמנת וכופין אותה להוציא כו' . ודוחק לומר
דרא"ש פליג אבל הני רבוותא דלעיל . ועוד שכתב בתשובה שם וחזרון זכ' כתב ריב"א
בתשובה אחת וכתב שהוא עיקר ועשה מעשה על זכ' עכ"ל . הרי שראה תשובת ריב"א
ופסק .

ופסק כן ואיך יחלוק על תשובת ריב"ז א' בזה דא"ל לבוא מחמת טענה בלא טעם וגם לל
זכיר דעתו כלל :

* קשיא דהשו' רמב"ן סי' קל"ט י ועוד יש להקשות דבתשובת רמב"ן סי' קל"ט כתב ח"ל
סותרת לחשו' רמב"ן סי' קמ"א : הנה כתבתי לך כי לדעת הגאון וממנו שנראה מפשטא של
סוגית הגמרא ב'פ' בתרא דדברים בטענת בפירוש אינו יורה כחץ אין אנו כופין לגרש לפי
שאינה נאמנת אלא יעשו דרך בקשה . ובטענת אינו יכול כלל לשמש נאמנת וכופין אותו
לגרש . אבל לפירוש השני אין כופין אותו לגרש אפי' בטענת אינו יכול לשמש כלל . ודע כי אפי'
במקום שהיא נאמנת ורואה להתגרש אומרים לה למה את רואה להתגרש ומה לך לבנים
והלא אינך מאוזה על פריה ורביה שהיית מאוזה ואין האשה מאוזה , ואם היא טוענת שאע"פ
כן היא רואה להתגרש לפי שהכל יודעים בלא למה נכנסה לחופה אין משגיחים בדבריה כמו
שמוכיח ב'פ' אע"פ גבי כותבין אגרת מרד על ארוסה , ואם טוענת אינו רואה לבנים כדי
שיסייעו לימי הזקנה או כדי שיתעסקו בי בקבורה שומעים לה כמו שמפורש ב'פ' אע"פ
וביבמות סוף פ' הבע"י עכ"ל . הרי להדיא דאף בטענת א"י לריבה לבוא מחמת טענה .
וזה סותר למה שכתוב בתשובת רמב"ן סי' קמ"א :

* קשיא דהשוכח הרשב"א סימן יא וכן יש להקשות דבתשובת רשב"א סי' תרכ"ח כתב אבל
סר"ח סותרת ל' תשובות טענת אינו יכול להיזהר נמי ידע לא משקרא ולא דברה
אחרת דרשב"א : בזה משנתנו אלא בזה מחמת טענה כופין אותו מיד או
להוליא או ליתן כתובה לפי שאין כופין אלא לאותן שב'פ' המדיר בעל פוליסם וחבריו ואמר
בירושלמי ב'פ' שאינו יכול יעשו דרך בקשה ב' , ומדברי הרמב"ם פט"ו דאישות נראה דמפרש
כהירוש' אלא שפירש יעשו דרך פשרה שיתפשרו , ופשרה זו אינו יודע מה טיבה דכיון שהיא
נאמנת מחמת טענה ב'פ' כופין אותו להוליא או ליתן כתובה כך דעתי נטתה אלא שיש לחוש
להירושלמי עכ"ל . הרי משמע להדיא מדבריו דאף בטענת א"י לריבה לבוא מחמת טענה .
וזה סותר לשתי תשו' הרשב"א דלעיל . ודוחק לומר דהך דבתשובת רשב"א סי' תרכ"ח
ובתשובת רמב"ן סי' קל"ט פליגי אהך תשו' רשב"א סי' אל"ף רנ"ה ותשובת רמב"ן סי'
קמ"א ותשובת רשב"א שהביא ב"י ותרי גברי יניחו והרמב"ן והרשב"א פליגי אהדדי .
ועוד דלא שמענו בשום פוסק אחרון שהרמב"ן והרשב"א יהיו מחולקים בזה :

יב ונראה לתרץ כל זה ע"פ אשר נקדים עוד מ"ש הרא"ש בתשובה כלל מ"ג דין י"ב ח"ל ,
ומ"ש שיגרסנה ולא יתן לה כתובה היינו אם הדין כך שכופין אותו להוליא או כופין
אותו להוליא ע"פ דבריה דמהימנא כההיא דרב המנונא אבל לענין ממון כיון שעומד וזוח
ואמר שגבורת אנשים יש לו ובה עליה כדרך כל הארץ ושלל דדין הוא מגרשה וחסד להיות
אללה אין כח לב"ד להוליא ממנו ממון אבל אם בלא כפיה נאות לגרשה יתן כתובה כיון
שמדעתו מגרשה . ולענין כפיה ודאי הוא כמ"ש שכופין אותו להוליא דלא דמי להיא
אמר מיהו והוא אומר מינה שאין כופין להוליא אלא"כ בזה מחמת טענה דהסא אין לה
מניעת עונה אבל הכא הכל יודעים בלא למה נכנסה לחופה ודמי לאינו זן ואינו מפרנס .
ולענין כפיה ידעת מ"ש ר"י ז"ל שר"ל בכל הני יוליא ויתן כתובה דב'פ' המדיר שכופין אותו
בשוכים וראיותי אל"ף בחוספות ודעת הירושלמי שהביא אין מעשין אלא לפסולות ומס'
שפי' ר"ח ז"ל אההיא דירושלמי דאין כופין אלא היכא שמפרש בה כופין , והוא גורם האומר
אינו זן ואינו מפרנס כופין אותו ויוליא ויתן כתובה , ומסתבר שטופן לרב שאי אפשר לה
שחמות ברעב , וההיא דהחולץ דחוזרים אלא גדול למכפיה היינו בשביל שטועט ממנה כל מיני
אישות אבל משום תשמים לחודיה לא כייפין , והארכתי הרבה בפסקים והסכמתי שאין כופין
אלא בבאה מחמת טענה והיכא דליכא למיחש שמה נחנה עיניה באתר על אחת מן הדרכים
שכתוב בתוס' עכ"ל הרא"ש בתשובה :

יג והנה יש להקשות על תשובת הרא"ש זו דבתחלה כתב שדאי כופין ובסוף כתב שאין
כופין

כופין בו' וכנראה שדבריו סותרים זה את זה. וכבר הרגיש זאת מוהר"ר לוי' חציב בתשו' סימן ל"ג והירץ דמ"ש בתחלה כופין היינו כפית דברים. וזהו דוחק גדול מכמה טעמים. וגם מ"ש הטור כאן גבי גבורת אנשים כופין הולך מהר"ל' חציב שם לדחוק דהיינו *השגה על מ"ש מהר"ל' חציב כפיית דברים, *והוא דוחק גדול שאין הדעת סובלתו, בפרט בתשוב' סי' ל"ג דטופין שכתבו שכתבו הר"א"ש וטור דאפי' לשון כופין הסם שבתלמוד היינו הר"א"ש וטור היינו כפיית דברים: בשו"ע כ"ש לשון כופין שפוסקים שצאו לפרש ולא לסתום.

וכבר השיג מהר"ר יוסף רבו של מהר"ר שלמה כהן באריכות על מהר"ל' חציב בזה בתשובתו הנדפסת בתשובות רבי שלמה כהן ספר שני סימן ק"ס, ודבריו נכונים בזה. *ועו"ק לי על דברי מהר"ל' חציב היאך עלה על דעתו לפרש דמ"ש הטור גבי גבורת אנשים כופין היינו כפיית חציב בזה:

דברים דהא הר"א"ש בתשו' זו שהבאתי מדמי לה להדיא לאיני זן ואיני מפרנס ובאיני זן ואיני מפרנס כתב בטור בהדיא דכופין בשו"ע וכמ"ס לקמן סי' ט"ו, וגם המעיין בטור יראה שהתחיל לומר ואלו כופין בשו"ע בו' וקמפרש ואולי וקחשיב נמי גבורת אנשים בו'. משמע להדיא מדבריו דגבורת אנשים נמי כופין בשו"ע:

יד ועוד קשה בדברי תשוב' הר"א"ש זו שהבאתי שגראין הדברים כפולים ומעורבבים. ומ"ש מהר"ר יוסף שם בישב דברי הר"א"ש אלו שהר"א"ש נשאל על כמה דברים אם כופין וקאור ים בשאלה, והשיב הר"א"ש על גבורת אנשים הדין עס השואל שכופין בשו"ע ועל שאר דברים כגון המדיר את אשתו וכהאי גוונא השיב שאין כופין עכ"ד בקלרה. *השגה על מהר"ר יוסף בתשו' *קשה לי על דבריו אלה שאי אפשר לומר כן הן מלד הדין ב' שלמה כהן סימן ק"ס כפי' הן מלד הלשון, מלד הדין דהא מוכח להדיא בתום ר"פ המדיר ופ' הבא על יבמתו דף ס"ד ע"א ובהר"א"ש פ' הבע"י דמשום תשובת הר"א"ש:

תשמיש או מזונות לחוד אין כופין בשו"ע דהא כתבו במסקנת דבריהם והיה דהחולץ דחורין אלא גדול למכפייה היינו בשביל שמוע ממנה כל ענייני אישות אבל משום תשמיש לאו מזונות לחודי' אין כופין עכ"ל. ואע"פ שהר"א"ש כתב שם אח"כ שזה דוחק מ"מ מסיק אח"כ כיון דפליגי בה דבנותא ראויה להחמיר שלא לכופ בשו"ע דלא ליהוי גט מעושה, וכן מסקי התוס' שם הרי דחששו להחמיר שלא לכופ בשו"ע במוע תשמיש או מזונות לחוד: *קשיא על הטור בסי' ע"ז *ואומכאן קשה לי ג"כ על הטור שכתב בר"ס ע"ז המורד דק"ל שכתב דבמוע תשמיש או על אשתו שאינו רוצה לשמש עמה או שאינו רוצה לזונה מזונות לחוד כופין והוא הפך *אם היא רוצה כופין אותו מיד להוליא וליתן כתובתה עכ"ל. וכתב בר"ס קנ"ד אלו שכופין אותו בשו"ע להוליא וליתן

כתובה מוכה שחין בו' האומר איני זן ואיני מפרנס או שאינו רוצה לשמש כופין אותו ויוליא מיד ויתן כתובה אם תרצה עכ"ל. וכ"כ בס"ס קנ"ד וז"ל ור"ח כתב כל היבא דאמר דבין יוליא ויתן כתובה אין כופין בשו"ע אם לא שמשו בו ככופין כגון הנושא בעבירה והאומר איני זן ואיני מפרנס. *וכתב הר"א

*מיהו מה שהקשה בדרישה ס"ס קנ"ד על הטור בשם ר"ח דהא לא כתב הר"א"ש בשם ר"ח אלא דגרים בדברי רב כופין אכל מ"מ ר"ח פסק כשמואל וכמ"ס הר"ן וה' המגיד בשמו לק"מ דס"ל להטור כיון דהר"א"ש כתב דר"ח גרים בדברי רב כופין והר"א"ש פסק כרב ולא כתב שר"ח לא פסק כן ממילא משמע שגם ר"ח סובר כן. וגם אפשר שגם הטור פוסק כר"ח פסק כרב וכן הוא להדיא בתשובת הרמב"ן סימן קנ"ח וז"ל וכלל זה מבור נידך שאין כופין לגרם אלא באלו בלבד ששנויים ר"ס המדיר והטעם אח הספולות בו' וכן האומר איני זן ואיני מפרנס דעת ר"ח ז"ל עכ"ל:

הגה"ה
הר"א"ש ז"ל וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא ראויה להחמיר שלא לכופ בשו"ע כדי שלא יהא גט מעושה עכ"ל. וכל זה הוא הפך דברי הר"א"ש דפ' הבע"י דמשמע הסם להדיא מדבריו דמסקנתו דנושא תשמיש או מזונות לחוד אין כופין בשו"ע אלא במוע ממנה כל ענייני אישות. וכמ"ס בתשו' ה"ל שהבאתי בסי' י"ב, וכתב הוא עלמו בתשובה שם שהארץ הרבה בפסקיו והסכמתו שאין כופין אלא

* עוד קטיוא על המור : אלא בבואה מחמת טענה. * וע"ק לי על המור דהא כתב הרמ"ם בפ' הבע"י וז"ל ומדפריך עלה שמואל עד שיכפסו להו"א כו' אלמא שסתם יוליא היינו בכפיה. או שמא איכא למימר דהכי פריך שמואל לרב אותה כפיה שאתה אומר שעושין לו כדי שיו"א דהיינו נידוי אותה כפיה עלמה יעשו לו לזון עכ"ל. ומסיק על זה זכיון דפליגי בה דבנותא ראויה להחמיר שלא לבוף בשוטים. הרי דמסקא ליה להרמ"ם דאפי' לרב אפשר לומר דאין כופין בשוטים :

* השנה על הבית חדש ברש וראיתי בבית חדש ר"ם ע"ז שכתב על מ"ם המור במורד מ"ם ע"ז : מתשמים כופין שהוא פשוט בדברי הרמ"ם פ' המדיר

ולא מלינו בשום מחבר שחולק על זה גם ראיה ברורה מפ' נערה שנתפתתה היא בצגדה כו'. ולכאורה נראה דאשתמיטתיה דברי הרמ"ם דפ' הבע"י וכל הפוסקים שהבאתי לקמן סי' כ"ג. ומפרק נערה שנתפתתה אין ראיה ללא למדין התם אלא יוליא ולא כופין. * ואפשר גם כוונת הב"ח אינו אלא לומר דיו"א הוא פשוט החללה להב"ח :

ולא נחית השתא בזה דכופין בשוטים :

מ"ז ונראה דס"ל להמור כיון דהרמ"ם בסוף פרק המדיר כתב בפלוגתא דרב ושמואל באיני זן ואיני מפרנס וז"ל, ובה"ג פוסקים כוותיה דרב ור' יוחנן וכו' אבשו דאמר בירושלמי עלה דהסיה האומר איני זן ואיני מפרנס מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כ"ס וכן מסתבר דאשה בושא לצא לב"ד כל פעם ותמות ברעב כו'. אלמא דס"ל להרמ"ם דהלכה כרב, ומדבירא ראי' מהירושלמי דאמר מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כל שכן משמע דס"ל דהיינו כופין בשוטים ממש כמו ריח הפה דכופין בשוטים לכ"ע. ומ"ם הרמ"ם בפרק הבע"י דמשום תשמים ומזונות אחד אין כופין היינו דלא תקשי אהני דפ' המדיר דקדמי המדיר את אשתו ממזונות או תשמים אחד כופין היינו דלא תקשי אהני דפ' לר"ח, אבל במורד ממזונות דהיינו שאומר איני זן ואיני מפרנס כופין ממש לרב, וא"כ ה"ם במורד מתשמים דהיינו שאומר שאינו רוצה לשמש עמה כופין לרב, וכמ"ם הסוס' והרמ"ם בס"פ חע"פ גבי הא דאמרין התם (דף ס"ג ע"א) אלא למ"ד דממלאכה מי שמשועבד לה והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כחובה וז"ל, וא"ת דמשמע דלא פריך אלא למ"ד ממלאכה אבל למ"ד מתשמים נוחא דפשיטא (כלומר והא פשיטא) דכי היכי דאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כחובה ה"נ מורד מתשמים וכי מה בלע לה שיוסיפו לה על כחובתה והיא תתענן כל ימיה. ועוד אמרין לעיל האומר אי אפשרי אלא אני בצגדי והיא בצגדה יוליא ויתן כחובה וכ"ם מונע ממנה תשמים וי"ל דה"מ למימר ולטעמך כו' עכ"ל. הרי להדיא דמורד מתשמים הוי כמורד ממזונות וא"כ כיון דס"ל להרמ"ם דהלכה כרב במורד ממזונות דכופין בשוטים ה"ם במורד מתשמים. וא"כ ל"ל דלא דמי להמדיר את אשתו ממזונות או תשמים אחד דיו"א ואין כופין בשוטים דמורד גרע ממדיר. תדע דהא במדיר לא אמרי' דיו"א אלא לאחר ב' שבתות או ל' יום ובמורד אם היא רוצה יוליא מיד אלא ודאי מורד גרע טפי. וכ"כ מהר"ם חידוש בדיושיו פ' המדיר אמ"ם הסוס' דלר"ח גרסי' בההיא דרב בהדיא כופין כו' וההיא דהחולך כו' שמוע ממנה כל עיני אישות כו' וז"ל גבי סך דחורין אלא גדול דכופין הולדו לטעמא דכופין טפי מהנכו דהכא וגם הא דאיני זן כו' לא הולדו לתת ענים אמאי כופין. ואפשר לומר דהאומר איני זן כו' ה"ל כמורד על אשתו משא"כ כל הני דהמדיר דהכא דלא הוי כמורד וק"ל עכ"ל מהר"ם א. וכן י"ל דס"ל להמור לדעת הסוס' והרמ"ם דס"ל דמ"ם הסוס' והרמ"ם בפ' הבע"י דמשום תשמים המטה או מזונות אחד אין כופין היינו במדיר אבל במורד אפי' מתשמים או מזונות אחד כופין לרב ולשמואל אין כופין במזונות אחד, ול"ד לכך דהחולך דחורין אלא גדול למכפיי' דהתם לא שייך למימר עד שכופין אותו להו"א יכפוהו לזון משא"כ הכא. ומ"ם הרמ"ם חע"פ א' או שמא איכא למימר דהכי פריך שמואל לרב אותה כפיה שאתה אומר שעושין דהיינו נידוי

כו' לא בא הר"ש אלא לומר דאין הכרח שלשון יוליא היינו כפיה בשוטים, אבל לקושטא דמילתא ס"ל להרא"ש לדינא באיני זן ומפרנס דכופין בשוטים וכדמוכח ממ"ש ס"פ המדיר ממה שהביא בשם הירושלמי מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כ"ש וריח הפה היינו פשיטא כפיה בשוטים לכ"ע, ועוד דאל"כ היאך יתיישב מה שהביא הרא"ש לעיל וז"ל ועוד מדפריך בסוף פ' אע"פ למאן דמפרש מורד על אשמו באומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כתובה כלומר מה חוספת שייך ביה והלא לריך להוליא ואי כפיה הלא במילי משכחת בה חוספת כגון שנידוהו ועומד במדרו אבל אי אמרי' כופין בשוטים פריך שפיר עכ"ל. הרי מוכח להדיא דבאומר איני זן ומפרנס כופין בשוטים לרב. אלא ודאי לא בא הרא"ש אלא לומר דמלישנא דשמואל אין הוכחה שלשון יוליא דנקט רב יהא פירושו כפיה אלא דאין קי"ל מסבירה דהיינו כפיה ממש מטעם הירושלמי מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כל שכן. כל זה נראה שהוא דעת הכור בדעת הרא"ש. וא"כ לא קשיא מה שהקשה מהר"ל ו' חביב בהשו' אמ"ש הטור גבי גבורת אנשים כופין בסתם והולך לדחוק דר"ל כופין בדברים, וליתא אלא כוונת הטור דכופין ממש דהא ס"ל להטור גבי איני זן ואיני מפרנס כופין ממש, והרי הרא"ש בהשו' (שהבאתי לעיל סי' י"ב) מדמי להדיא גבורת אנשים לאומר איני זן ואיני מפרנס:

ביאר דברי הרא"ש דלא כהטור וביאר דברי הטור דלא כמהר"ש אידל"ש:

ואפשר ס"ל לרב דה"ס במדיר ממונות או מהשמים לחוד וכן כל הסך יוליא דבמתני' דפ' המדיר אפשר ס"ל לרב דהיינו כפיה וכדעת ר"י בתוספות לפי האמת. והא"נ דשמואל דס"ל דבממונות אין כופין ס"ל דכל יוליא היינו בלא כפיה אלא דקשיא להו לפי ר"ח דס"ל להלכה דכל יוליא היינו בלא כפיה א"כ קשיא הך דהחולץ דמוכח הסך דכל מה שמוטל על האדם לעשות כופין. וע"ז תירצו דהיינו דוקא כשמוע ממנה כל מיני אישות אבל משום תשמיש המטה או ממונות לחוד אין כופין. ולפ"ז אף במורד ממונות או במורד מתשמיש לחוד אין כופין לר"ח. וכ"כ הר"ן ס"פ המדיר וס' המגיד פי"ב מה' אישות דר"ח פסק כשמואל דמורד ממונות אין כופין וא"כ משמע דהוא הדין מורד מתשמיש:

ותדע דאל"כ למה הוצרכו התוס' והרא"ש לתרצו דהך דהחולץ שאני לפי שמוע ממנה כל מיני אישות. הא בלאו הכי לק"מ דהא הך דהחולץ דמי למורד ממונות כיון שחיו רוצה לכונסה אלא ודאי לענין כפיה אין חילוק בין מדיר למורד, ואע"פ שגם בפסקי פוס' פ' המדיר ופ' הבע"י נראה כן מ"מ לפע"ד אין זה מוכרח, ויותר נראה כמו שכתבתי וגם לא מסתבר כלל לחלק לענין כפיה בין מדיר למורד בזה. וכן הוא בתשובת מהר"מ מרובניבורק דפוס פראג ס"ה תתקמ"ו ובמרדכי ס"פ הבע"י דאין לחלק בכך בין מדיר למורד והבאתי דבריהם לקמן:

יח אלא נראה דס"ל להתוס' והרא"ש דלר"ח דס"ל דקי"ל דיוליא דמתניתין היינו בלא כפיה וא"כ לריך לחלק דל"ד לך דהחולץ משום דהסך מוטע ממנה כל ענייני אישות אבל משום ממונות או תשמיש לחוד אין כופין א"כ ה"ס ע"כ דלא קי"ל כרב באומר איני זן ואיני מפרנס. וכ"כ הר"ן וס' המגיד שר"ח פסק כשמואל. והרא"ש מחדש עוד דאפי' קי"ל כרב אפשר דגם רב לא אמר יוליא בכפיה ושמואל קאמר לי' דאפילו לא מנדינן לי', והא דפריך בפ' אע"פ אמ"ר מורד ממלאכה והאמר רב יוליא ויתן כתובה לא חש הרא"ש השתא לשמוי דודאי משום האי מלתא לחוד לא הוי אמרי' דרב ס"ל כופין דהא אפשר למידחי דתנא מסתמא בגברא בר נידוי לא מיירי. א"כ עדיפא מיניה קמשיני ולאו לאימלוכי בה קבעי. ועוד נראה דס"ל להרא"ש שהשתא דאע"ג דס"ל לרב דאין כופין לגרש מ"מ פריך שפיר דכיון דרב קאמר יוליא ויתן כתובה א"כ חייב בכתובה מיד וכמו שכתבתי לקמן סי' ל"ז בשם מהר"מ ושאר

ושאר כל הפוסקים. דאפי' היבא דאין כופין על הגט כופין על הכתובה וא"כ הוי הכתובה כמו חוב עליו שחייב לשלם מיד והוי כמו פריעת בעל חוב דאמרינן בפרק הכותב דף פ"ו פריעת בעל חוב מלוא וכופין ומכין אותו כו'. ואם כן כיון דמוכרח לשלם מיד מה תוספת שייך. וזה ברור :

ויש לדקדק בן מדברי הרא"ש דלעיל גופי' שכתב דלשון יוליא משמע כפיה מדפריך עלי' שמואל עד שכופין להוליא כו'. ויש להקשות ל"ל להוכיח זו הא הוי גופיה מוכיח אח"כ דכפיה היינו בשוטים מדפריך בפ' אע"פ והאמר רב יוליא ויתן כתובה כו' א"כ מהתם גופיה מוכח דלשון יוליא דקאמר רב היינו כפיה דאל"כ מאי פריך התם אלא ודאי מפ' אע"פ לחודי' לא מלי לאוכוחי ד"ל דמ"מ פריך שפיר מדחייב כתובה מיד, אלא כיון שכבר הוכיח דיוליא דקאמר רב היינו כופין א"כ מסתמא האי כופין הוי דומיא דיוליא ויתן כתובה דהיינו בשוטים, ודו"ק :

ועוד דאפי' ס"ל לרב כופין מ"מ נראה דהרא"ש פסק כשמואל וכמו שכתבתי. ומ"ש הרא"ש בפרק המדיר דק"ל כרב לא כתב כן אלא להלכה לפי מה שגירסא לו עיקר אבל למעשה לא ראה לסמוך אהבירתו והשם לחומרא (לדעת הרי"ף שהביא ס"פ המדיר ור"ח שפסקו כשמואל וכ"כ הרמב"ם פ"ב מה' אישות וכ"כ הר"ן וה' המגיד על שמו) דלא ליהוי גט מעושה ובניה ממזרים, וסמוך עלמו אמ"ש בפרק הבע"י דכיון דפליגי בה רבוותא ראו להחמיר שלא לכוף בשוטים, והכי מוכח נמי ממ"ש הרא"ש בפרק אע"פ אהך דפריך התם מורד ממלאכה והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כתובה כו'. ופלפל הרא"ש שם דהא לשמואל נמי לא ניתא. ע"ש שפלפל בזה שתי פעמים (והוא מדברי החוס' שם והבאתי דבריו לקמן סי' מ"ו ומאי נפקא לי' מיניה הא איבז פסק בס"פ המדיר כרב, אלא ודאי משמע דס"ל להרא"ש דיש לחוש לחומרא לדברי שמואל כי היכי דלא ליהוי גט מעושה. וחדע דהרי בס"פ המדיר כתב נמי הרא"ש בסתם כדברי הרי"ף דבשהתה עמו עשר שנים כיופינן ליה בשוטים. ואפילו אמרה דיירינא בהדיא בסהדי. ובפ' הבע"י כתב הרא"ש שראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים וכמ"ש ברמזים שם ובטור שכן דעת הרא"ש, והוא פשוט יותר מזה שברמזים ס"פ המדיר כתב בהדיא בסתם שהה עמה י' שנים ולא ילדה כופין אותו בשוטים להוליא אפילו אמרה דיירינא בהדיא בסהדי. אלא ודאי בע"כ צ"ל דהרא"ש והרמזים בפ' המדיר סמכו עלמם בזה אמ"ש בפ' הבע"י משום דהתם עיקר פלפולו של הרא"ש אי כושין בשוטים או לא. א"כ גם לענין איני זן ואיני מפרנס י"ל כן :

ראה מר' ירוחם דעת הרא"ש י"א וכאשר כתבתי בדעת הרא"ש בן מוכח דעת רבינו ירוחם כמ"ש :

ובכל מקום הוה דבריו ע"פ פסקי הרא"ש. והנה כתב בספר מישדים נתיב כ"ג חלק ח' וז"ל האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כתובה כי הוא נמי מורד וזריך לאמלוכי בה כלומר בידה הדבר תלוי אם היא רוצה יגרשנה מיד ויתן לה כתובה ואם היא אינה רוצה ימתינו שמה יחזור בו ביני וביני מוסיפים על כתובהה וכן הדין למאן דפסק האומר איני זן כר שכופין אותו לזון מוסיפים נמי על כתובהה, (וכל זה הוא מדברי הרא"ש פ' אע"פ שכ"כ לדברי רב ושמואל וכ"כ החוס' שם עיי"ש) ובכמו כן כל אותן שאמרו יוליא ויתן כתובה כגון אי אפשי אלא היא בצגדה והוא בצגדו או למורד מהשמים שאומר אי אפשי בתשמים דינה כך שהדבר תלוי בה עכ"ל, ואח"כ כתב ולא שכופין להוליא מוכח שחין כו' ופיר"ח שאין כופין אלא היבא שמופרש בהדיא שכופין ובכל מקום שאומרים יוליא בסתם אומרים לו כבר חייבך חכמים אבל לכפותו בשוטים לא כו'. וכתב הרא"ש ויש מחלוקת במי ששהה עם אשתו י' שנים ולא ילדה אם כופין אותו בשוטים או לא וכיון שנחלקו בו הגדולים ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים דלא ליהוי גט מעושה עכ"ל. ובחלק ה' כתב האומר איני זן ואיני מפרנס אין כופין אותו להוליא אלא כופין אותו לזון. האומר אי אפשי אלא

גבורת אנשים

אלא אני צגדי וס'א צגדה וי'א ויתן כחוצה עכ"ל. הרי מוכח להדיא דעת רבינו ירוחם כמו שכתבתי. ונראה להדיא מדבריו שגם דעת הרא"ש בן שטרי כתב בספרו ע"פ דברי הרא"ש ואין יכתוב כאן בסתם דלא כותיה ולא יזכיר דעתו כלל. ובפרט שהזכיר דעת הרא"ש גבי שהיה עשר שנים ולא ילדה שהם דברי הרא"ש בפרק הבא על יבמתו אשר שם מבוארים דברי הרא"ש באריכות אלא ודאי כמ"ש:

* עוד ראיה מהריב"ש בדעת ב וגם דריב"ש סי' קכ"ז מוכח להדיא שכן דעת הרא"ש. הרא"ש כמ"ש:

ראיות אחדא מנייחו וז"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל בשם ר"ח בפי' הבב"י דמשום השמים לחודיה או משום מזונות לחודייהו אין כופין. והא דאמרין בפי' החולץ חוזרים אלל גדול למכפיה היינו משום שמונע ממנה כל ענייני אישות וכן הכריע הרא"ש ז"ל שכלא ראייה צדורה אין לעשות כפיה שלא יהא גט מעשה עכ"ל הריב"ש. הרי להדיא כמו שכתבתי:

* עוד ראיה מהמרדכי דס"ל בא וגם מדברי המרדכי נראה להדיא כמ"ש. שכתב בס"פ כמ"ש:

הבא על יבמתו וז"ל אע"ג דמשמע הכא דכופין אותה צבאה מחמת טענה חומר הר"ם ז"ל דה"מ היכא דהוי איסור עקר דאין לו תקנה לעולם אבל המדיר אשתו מתשמיש דרתה ע"ה וסופו להתפייס בהא לא אשכחן שכופין אלא במילי למקריי' עבריינא כדפי' ר"י בשם ר"ח שחושש לדבריו להומרא וכמ"ש לקמן סי' כ"ד וסי' ל"ח ואפי' (המורד) [המורד] מתשמיש וממזונות אין כופין אותו להוציא בגט דגבי (מורד) [מורד] ממזונות קי"ל בס"פ המדיר כשמואל דאמר עד שיכפוהו להוציא כופין אותו לזון ומתשמיש לא כייפין להוציא אלא מוסיפים על כתובתה כדאמרין פ' חט"פ ומיהו נמלכים זה אי אמרה לא בעינא לא איסור ול"ה תוספת דליה כייפין ניהליה דליפקה צגט ולא כייפי' בשוטים אלא במילי עיין ר"פ המדיר ופי' חט"פ עכ"ל. ובפי' חט"פ הביא ג"כ דברי ר"ח דכ"מ שאמרו יוציא לא כייפין ליה ע"ש. ובר"פ המדיר כתב דברי ר"י וכתב ור"ח פי' כל יוציא שבתלמוד אין כופין כו' ומ"ש שם אח"כ ובההיא דלעיל דקתני יוציא באיני זן ומפרנס גרים ר"ח כופין אותו ויוציא אבל היכא דאיכא סתמא יוציא לא כייפי' ליה להוציא עיין פ' הבב"י עכ"ל. לא בא אלא לומר דלא תיקשי מסתם יוציא דקאמר רב גבי איני זן ואיני מפרנס דמוכח מיניה דפירושו דכופין אבל לדניא ס"ל כשמואל. והיינו שכתב עיין פ' הבב"י משום דשם כתב דקי"ל כשמואל:

* ראיה מהשנה הר"מ ע"מ בב והנה אעתיק לך ל' השו"מ מהר"מ ע"מ דפוס פראג ס"ס לכל מ"ש:

אם מורד ממזונות לחוד כופין אותו לזון כשמואל ס"פ המדיר או מוסיפים על כתובתה אם היא רולה ואם מורד רק מתשמיש המטה אמרי' ליה חכמים חייבין להוציא ואי לא צריך למקריי' עבריינא אבל לא כפין בשוטים. וכן פי' ר"ח מכת ירושלמי. אבל המורד מן הכל כופין אותו להוציא במילי ובשוטים כיון דמונע ממנה כל ענייני אישות וראיה מפ' החולץ מזה בגדול לייבם כו' עד לא ראו חוזרים אלל גדול למכפיה ואין פנאי להאריך ושלום מאיר בר ברוך עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבתי. גם הבב"י העיטור בסוף דיני מרד דף ק"ד ריש ע"ג כתב דפסקו רבוותא כשמואל והביא דברי הירושלמי ור"ח דאין כופין אלא היכא דמפרנס כופין ע"ש. וכן הסמ"ג בסוף עשין נ"ח כתב דאין לבוא אלא היכא דאיתמר בהדיא ובהירושלמי ור"ח:

בג ואם בן כיון שמואל להדיא מדברי מהר"ם והמרדכי ור' ירוחם והריב"ש ושאר פוסקים דבמורד מתשמיש או ממזונות לחוד אין כופין בשוטים והוכחתי שכן דעת התוספות * עוד הוכחה בדעת הרא"ש והרא"ש גם כן * וכן משמע מהשו"מ הרא"ש שהבאתי לעיל סי' כמו שכתבתי:

י"ב והיינו דמסיים שם ומסתבר שכופין לרב כו' משמע דוקא ל"ב ס"ל דכופין והיינו דמסיים נמי אבל משום תשמיש לחודיה לא כייפין והארכתי הרבה בפסקי

בפסקי והסכמתי שאין כופין אלא בבאה מחמת טענה שמפורש להדיא בגמרא ס"פ הבב"י דכופין אבל בשום ענין אחר אפי' בנזכר מתשמיש או באומר איני זן ואיני מפרנס אין כופין דאל"כ הוי ליה למימר שאין כופין אלא בבאה מחמת טענה או במורד ממזונות או מהשמיש אלא ודאי משמע דס"ל להרא"ש דכל ענין אין כופין במורד ממזונות או מתשמיש אלא בבאה מחמת טענה. ועוד יש להוכיח כן מדבריו שכתב והארכתי הרבה בפסקי והסכמתי שאין כופין אלא בבאה מחמת טענה כו'. והרי בפסקי שהאריך מזה לא הזכיר שום דבר בבאה מחמת טענה אלא ודאי כיון שכתב בסוף דבריו בפסקיו וכיון דפליגי בה רבוותא ראווי להחמיר שלא לבוקר בשוטים כי היכי דלא ליהוי גט מעושה ממילא משמע דאכל הק' שהזכיר לעיל קאי כיון דפליגי בה רבוותא ראווי להחמיר וא"כ בכלהו אין לבוקר רק לקמן בפסקיו אח"כ גבי דינא דבאה מחמת טענה כתב סתם הך דליתא בגמרא בבאה מחמת טענה כופין וע"פ אותן הדרכים שהזכיר שם מדברי התוספות. ע"ש ודוק כי זה ברור לפענ"ד. *הדין לקושיא שהקשינו לעיל *ואם כן הדרא קושיא לדוכתא דהיאך כתב מתחלה בתשובה ה"ל ולענין כפיה ודאי הוא כמו שכתבת שכופים אותו להוציא כו' :

כד הנה הקדמנו לך תשו' הרא"ש זו לפי שביטובה יתיישב ג"כ מה שהקשינו לעיל סי' ט' בתשובת הרא"ש אחרת. וכן מה שהקשינו לעיל סי' י' תשובות רמב"ן דסתרי אהדדי וכן מה *ביאור תשובת הרא"ש שהבאנו לעיל סימן י"ב מהמר"ל ו' הניב ודלא כמהר"ר יוסף בתשובת ר"ש בהן :

ברור שכופין אותו להוציא. הרי שפחת דבריו הוא שאין הדין ברור ומ"ש אח"כ ולענין כפיה ודאי הוא כמו שכתבת כו' ר"ל ודאי ע"פ שורת הדין כך הוא כמו שכתבת דלא דמי להיות אמרה מיניה כו' אלא לאיני זן ומפרנס כיון דמונע ממנה מזונות עונה ואינו משמש עמה כלל אך לענין כפיה דאיני זן ומפרנס וכן דלמיני משמש גופי' ידעת מה שכתב ר"י כו', ומה שפי' ר"ח עליו דאין כופין אלא היכא שמפרש כופין וא"כ לדידיה דוקא במונע ממנה כל עיניי אישות אבל משום מזונות או תשמיש לחוד לא כייפי' לר"ח. והארכתי הרבה בפסקי והסכמתי שא"ע"פ שגראה עיקר ע"פ שורת הדין כר"י מ"ח כי היכי דלא ליהוי גט מעושה חיישי' לחומרא והסכמתי שאין כופין אלא בבאה מחמת טענה כו'. וא"כ גם כאן בטענת גבורת אנשים יש לחוש לחומרא לפי' ר"ח דאין כופין בשוטים אלא בבאה מחמת טענה. כך נ"ל המשך דברי הרא"ש בתשובה זו. והוא ממש כמו שכתבתי לעיל לדעתו בפסקיו דא"ע"ג לדרינא ס"ל עיקר כרז וכר"י מ"מ למעשה חשש לחומרא לדברי ר"ח. וכן מדוקדק עוד מלשונו בתשובה ה"ל שכתב מה שכתב ר"י ז"ל שרלה לומר כו' משמע דגם ר"י גופיה לא עזב עובדא הלכה למעשה כסברתו רק שרלה לומר כן וכמ"ש לעיל סי' כ"א ולקמן סי' ל"ח דר"י גופיה חש להחמיר כפי' ר"ח. ואע"פ שהרא"ש בפ' הבב"י לא כתב דכופין בבאה מחמת טענה אלא כשהסחה עמו י' שנים משמע ליה כאן בתשוב' דפשוט דחד טעמא הוא דהא טעמא דשהסחה עמו י' שנים הוא משום ידיעה שהוא עקר א"כ כ"ש בטענת גבורת אנשים. ובאמת פשוט הוא מכבדא דדין אחד להם בזה. וכן משמע מלשון המרדכי ס"פ הבב"י שהבאתי לעיל סי' כ"א שכתב א"ע"ג דמשמע סבא דכופין אותו בבאה מחמת טענה ואומר הר"ם ז"ל ה"מ דהוי איהו עקר דאין לו תקנה לשלם כו' וכן הוא בתשו' רמב"ן סי' קל"ט ובתשו' רשב"א סי' תרכ"ח דגם בטענת אינו יכול אין כופין אלא בבאה מחמת טענה והבאתי דבריהם לעיל סי' י' וי"א :

*יתבאר תשו' הרא"ש שהקשינו בה והסתא נמי ינחא מה שהקשינו לעיל דבתשוב' הרא"ש לעיל סימן ט' :

גבורת אנשים

מחמת טענה והוא נגד הפוסקות וכל הפוסקים ונגד תשובת ריב"א עלמה שהביא הרא"ש בקצרה. ועוד הקשינו תשובת רמב"ן סי' קמ"א לתשובת רמב"ן סי' קל"ט דסחרי אהרדי ובמה שכתבנו יתייבב הכל על נכון. דודאי לענין היבא שהוא מודה או לענין נאמנות אפי' אינה בזה מחמת טענה נאמנות וכדאיתא בזה"ס וכל הפוסקים והיינו לענין דאמרינן ליה לכוזיא וליתן כחובה דאי הוי מודה היה לריך להוליא וליתן כחובה, דל"ד לאינו יורה כח דאע"ג שהוא מודה א"ל להוליא כיון שאינה בזה מחמת טענה דהכא אינו מקיים מלות "תשובתו" רמב"ן שהקשינו לעיל עונה כלל. ומ"ש בזה"ס הרא"ש כלל מ"ג דין ב' *ובתשובת סימן י' דסחרי אהרדי: הרמב"ן סי' קל"ט דבעינן בזה מחמת טענה היינו לענין מה

שכתבו שם כופין אותו ולענין כפיה אין כופין אלא בבזה מחמת טענה וכמ"ס לעיל בשם החס' והרא"ש בפסקיו ובזה"ס כלל מ"ג דין י"ב. ויש לדקדק בן מלשון תשובת רמב"ן גופיה סי' קמ"א שכתב וז"ל בפועל אינו יכול נאמנות דאינה מעיזה בפניו וכופין אותו לגרש וכ"כ ריב"א והביא ראיה מההיא דאמר שמואל. האומר אי אפשי אלא הוא בגדרו והיא בבגדה יוליא ויתן כחובה ועוד נראה דהכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה וע"ד בן נשאל לו הלקח אפי' פועל סתם שאינו יכול יוליאנה בגט וכ"ס בבזה מחמת טענה דאמרם בעינא חוטרל לידא ומרא לקבורה עכ"ל. דיש לדקדק דמתחלה כתב וכופין אותו לגרש ואח"כ כתב יוליאנה בגט ולא כתב לשון כופין, ועוד שכתב והביא ראיה מהיא בבגדה כו' והתם ודאי אין כופין דהא לא קתני אלא יוליא וכל היבא דקתני יוליא אין כופין וכמ"ס כל הפוסקים והרמב"ן גופיה בכמה דוכתי וכ"כ ה' המגיד פי"ד מה' אישות דין ח' בשם הרמב"ן והרשב"א דכל היבא דתני יוליא אין כופין אלא ודאי ה"ק נאמנות וכופין אותו לגרש במקום שהדין נותן שכופין וכמ"ס מוקדם בסמוך בסיומן קל"ט דהיינו בבזה מחמת טענה ואח"כ כתב הלקח אפי' פועל סתם שאינו יכול יוליאנה בגט ולא כתב כופין כיון שאינה בזה מחמת טענה:

*תשו' רשב"א סי' תרכ"ה ז"ע: בו אך דברי תשובת רשב"א סי' תרכ"ח שהבאנו לעיל סי' י"א עדיין לריכס לי עיון, דמשמע מדבריו דאף בבזה מחמת טענה לא כייפינן להוליא בפועל אינו יכול כשיתן כחובה. וזה הפך דברי תשו' רשב"א סי' אלף רנ"ה ותשו' רשב"א שהביא ב"י ותשו' רמב"ן סימן קל"ט וכל הפוסקים הנ"ל. וגם קשה דהא אמרי' בהדיא בגמרא ס"פ הבע"י דבבזה מחמת טענה כופין להוליא ויתן כחובה והוא פשוט ומוסכם מכל הפוסקים ואח"כ כ"ס הכא דאע"ג דהתם היינו בשהתם י' שנים מ"מ הכא פשיטא דלא לריך י' שנים אלא משום דאז ידוע שאינם יולדים כ"ס הכא שידוע מיד שהוא עקר וכמ"ס *קשיא בתשובת רשב"א סימן לעיל וז"ע: *וגם קשה דבתשו' רשב"א סי' אלף רל"ז גבי קדושין שלא נמסרו לביאה כתב דכופין אותו להוליא אלף רל"ז: דכיון שהן אסורות מליגשא לעולם מחמתן בין להם בין לאחרים כופין אותו ליתן גט חדש שכן הוא שהרי מי שאינו יכול כופין אותו ליתן גט כן שכן בזה מחמת טענה כחוטרת לידא ומרא לקבורה עכ"ל. הרי להדיא דאף באינה בזה מחמת טענה כופין להוליא בפועל אינו יכול וז"ע:

*עוד קשיא בתשובת רשב"א ז' בתשובת רשב"א סי' תרכ"ה:

*ישב תשובת רשב"א סי' אלף רל"ז שהיא מסכמת עם שאר תשובות רשב"א ועם הפוסקים:

היבנות כל שהיא כ"ס ואח"כ כתב הסופר השני כל שכן במקום כ"ס. וראיה ברורה לזו אמ"ס מהר"י קולון סוף שורש קל"ה וז"ל ואם האשה רוצה שיטאנה כיון שאינו יכול לכוונס בלע"ד שיכולים לכופו אם היא בזה מחמת טענה דחוטרת לידא נצטרך להבדיל. וזו הדין

דביו שלמה בן אדרת על המקדש קדושין שלא נמסרו לביאה עכ"ל. משמע מדבריו להדיא דס"ל להרשב"א דדוקא בבאה מחמת טענה כופין להוציא בקדושין שלא נמסרו לביאה (וכ"כ ב"י סי' קנ"ד בשם מהרי"ק בשם הרשב"א וז"ל כתב מהרי"ק בשורש קל"ה בשם הרשב"א על המקדש קדושין שלא נמסרו לביאה והיא באה מחמת טענה כופין אותה להוציא כו'). והרי הרשב"א כתב כל שכן בזה מחמת טענה משמע ה"ה לא בזה מחמת טענה, אלא ודאי נ"ס הוא וז"ל כמו שכתבתי. ואע"ג דבב"י סי' קנ"ד כתב דמשמע מדברי הרשב"א סי' אלף רל"ז אפילו לא בזה מחמת טענה, היינו לפי שהיה לפניו נוסח זו שלפנינו בדפוס, אבל נראה דנ"ס הוא וכמ"ס. וא"כ נתיישב תשובת רשב"א דסי' אלף רל"ז שהוא מדברי *תשובת רשב"א סי' תרכ"ה שאר תשובות רשב"א לעיל וכדעת שאר הפוסקים: *אך נאשרה בקושיו: תשובת רשב"א דסימן תרכ"ח נאשרה בקושיו:

בח ואין להקשות ח"כ מנ"ל להרשב"א דבעינן בזה מחמת טענה גבי כשאנו רואה לנכסה הא לא זכר בן בשום מקום וגם הוא נגד הפוסקים שהבאתי לעיל סי' כ"ג בדמוע ממנה כל עיני אישות כופין אפי' אינה בזה מחמת טענה. נראה דס"ל להרשב"א כמ"ס בהגהת אשרי ס"פ חט"פ גבי לא ראה להלן ולייבס דכופין אותו וז"ל היינו דוקא בבאה מחמת טענה אבל אי לא בזה מחמת טענה לא, פרי"י עכ"ל. ומ"מ לענין דינא אין זה ז"ל עיקר שהרי אמרינן בגמרא פ' החולץ סהם דכייפין ליה ולא הוזכר בזה מחמת טענה וכן משמע מדברי כל הפוסקים והטור וט"ע סי' קס"א ס"ד שכתבו סהם כופין אותו ולא הוזכר בדבריהם בזה מחמת טענה ולא אשתמיט חד מהכוכקים דלפלוג בהכי. וגם מה שז"ל לו להגהת אשרי בן ז"ל שאינו מוכרח דנראה שהוציא בן מדברי התוס' פ' חט"פ דף ס"ד ע"א סוף ד"ה תבע כו' וז"ל תיקשי ליה מדתנן בהחולץ חוזרים אלל גדול למכפיה כו'. א"נ משום דהיא גופה איכא לפרושי בבאה מחמת טענה כו'. ולפענ"ד נראה דאין כוונת התוס' לומר אלא דלהכי לא פריך מהתם משום דאיכא לפרושי בבאה מחמת טענה אבל ודאי לקושטא דמילתא אפי' אינה בזה מחמת טענה דינא הכי. וכן מוכח בתוס' ר"פ המדיר ופ' הבט"י דף ס"ג והרא"ש שם ושאר פוסקים שהקשו מהך דהחולץ דאמרי' למכפיה אהך דהמדיר והולירו לתרץ משום דשאני התם שמוע ממנה כל עיני אישות אבל משום השמים או מזונות לאוד לא כייפין ליה. אלמא בדמוע ממנה כל עיני אישות אפי' אינה בזה מחמת טענה כייפין ליה דהא בהמדיר ודאי לא מיירי בבאה מחמת טענה. ועוד דבבאה מחמת טענה אפי' נותן לה מזונות כייפין ליה להוציא כדמוכח להדיא בגמרא ס"פ הבט"י וכל הפוסקים ע"ש. וא"כ לענין דינא עיקר התשובת רשב"א של דפוס לפנינו דאפי' אינה בזה מחמת טענה כייפין ליה בקדושין שלא נמסרו לביאה כיון שמוע ממנה כל עיני אישות. ודלא כנראה מדברי מהרי"ק שורש קל"ה דבכה"ג בעינן דוקא בזה מחמת טענה וכ"כ ב"י סי' קנ"ד דבכה"ג לא בעינן בזה מחמת טענה. *מיהו מ"ס הב"י שם

*השנה על הב"י סי' קנ"ד בעינן וכן דעת הר"ן והתוס' בסוף נדרים גבי השמים ביני דביו קדושין שלא נמסרו לביאה שזכרין להוציא: יוציא ויתן כתובה והציאו ראייה לדבר חט"פ שאין נראה כן מדברי הרא"ש שם עכ"ל. אין דבריו נכונים בזה בחדתי. חדא דלא נראה שם מתוס' והר"ן כלום דלא מיירי התם מדין זה אלא מטענת אינו יכול, וע"כ אין כוונתם שם דכופין להוציא שהרי לא כתבו רק לשון יוציא, וכבר מובאר בדברי התוס' ר"פ המדיר ופ' הבט"י והרא"ש שם ושאר הרבה פוסקים דקי"ל דכל היבא דאמרינן יוציא אין כופין, וכן מוכח ממה שהציאו התוס' והר"ן שם ראייה שהוא בבגדו כו' והתם פשיטא דקי"ל אין כופין חט"ג דקתני יוציא וכמו שנתבאר לעיל סי' ע"ו וכ"ג ויתבאר עוד לקמן סי' ל"ח. וגם מ"ס הב"י חט"פ שלא נראה כן מדברי הרא"ש שם אינו נכון דלא זכר שם בהרא"ש כלום דבר שנגד זה דלא כתב שם רק כשתובעת כתובתה אינה נאמנת ואין ענין זה לכאן. **וגבורת אנשים]**

גבורת אנשים

ואדרבה צהר"ש פ' הצע"י מוכח להדיא דכופין אפי' אינה בזה מחמת טענה כל שמוע ממנה כל ענייני אישות וכמ"ס :

וראיתי בדרכי משה סי' קנ"ד השיג ג"כ על מ"ס הב"י ח"פ שאין נראה כן מדברי הרא"ש מטעם אחר שאין ממנו השגה ולא הרגיש במה שכתבתי . וז"ל ד"מ ולא ידעתי למה כתב שאין נ"ל כן מדברי הרא"ש דבכה"ג דלא יוכל לבסוס לריך לגרשה אפי' בלא טענה דהא לא עדיף מאמרה שאין לו גבורת אנשים או שאינו שוכב עמה דכופין אותו לגרשה ח"פ ג' דלא בזה מחמת טענה כמו שמבאר בתשובת הרא"ש כלל מ"ג סי' י"ז וכ"ס * מה שהשיג הד"מ על הב"י בכה"ג עכ"ל ד"מ . * ואין מזה השגה דכבר כתבתי לעיל סי' בזה אינו השגה :

נראה לדינא עיקר דהיכא דמוע ממנה כל ענייני אישות כופין בשוטים אפילו אינה בזה מחמת טענה . אך למעשה לריך עיון כיון דנהגתה אשר"י כתב דאין כופין אלא בבאה מחמת טענה וכן פסק מהרי"ק שורש קל"ה וגם צתומת הדפן סי' ר"ך הביא דברי הגהת אשר"י בסתם משמע דס"ל הכי לדינא ואם כן יש להחמיר באיסורא דאורייתא דלא ליהוי גט מעשה וצניח ממזרים דהא חזינן דהתוס' והרא"ש ח"פ ג' דס"ל עיקר לדינא דכל היכא דקתני יוליא כופין אפי' חששו לחומרא לפיר"ח דאין כופין כיון שלא נמצא ראיה ברורה כי היכי דלא להוי גט מעשה וכמ"ס לעיל ח"כ כ"ס הכא . וא"כ בהך דהחולק ודאי כייפינן ליה לחלוץ אפי' אינה בזה מחמת טענה כי כן דעת רוב הפוסקים וכן נראה עיקר וכמ"ס למעלה והכא לא שייך גט מעשה אבל בקדושין שלא נמסרו לביאה וכן המקדש בענין שריך להוליא ז"ע למעשה אם לכופו בשוטים , ועוד די"ל דאפילו למ"ד בטינת אינו יכול כופין מ"מ במורד אין כופין וטעם הדבר משום דבמורד יש תקנה חולי יתחרט ח"כ . וכן מוכרח לומר לפי מה שמוכרח לעיל ממנה תשובות רשב"א דבטינת אינו יכול בבאה מחמת טענה כופין ובסי' אלף קנ"ב כתב הרשב"א בתשוב' וז"ל ומיהא נמי משמע דאפי' בזה מחמת טענה אין כופין אותו בשוטים לגרש אלא שכותבים עליו אגרת מרד ומוסיף לה על כתובהה וכמו שבינינו וכן המורד על אשתו ומוסיפים לה על כתובהה ג' דינרין כו' . ומיהו יוליא ויתן כתובה דקאמר' בכל דוכתא אומרים לו להוליא ואם ראה להוליא יוליא ויתן כתובה ואם לא ראה להוליא אין כופין אותו להוליא שאין כופין אלא לאותן ששמינו במשנה המדיר מוכה שחין וחביריו וכן מי ששאל את הפסולות לו וכמ"ס אין מעשים אלא לפסולות וכן מי ששהה עם אשתו י' שנים ולא ילדה ואין לו בנים מאשה אחרת ומשום פריה ורביה אבל כאן אין כופין להוליא בשוטים אלא שכופין ליתן לה כתובה כו' עכ"ל . ולריך להתיישב בדבר . מיהו בבאה מחמת טענה כופין בשוטים להוליא היכא דמוע ממנה כל ענייני אישות . אף שכתבו רשב"א זו דסי' אלף קנ"ב לא נראה כן יחיד הוא נגד כל הפוס' שהבאתי לעיל ובטל דרובא ובפרט שדבריהם עיקר אפי' אינה בזה מחמת טענה וכמ"ס לעיל וגם כתבו אחרות אחרות שהבאתי לעיל פסק הוא עצמו כן וכן עיקר . ומ"מ לענין טענה גבורת אנשים יהיה איך שיהי' כיון שכתבו רשב"א בזה וזאת וזו דאי לא סמכי' אכתבו רשב"א לקולא אלא לחומרא ובפרט שדעת רוב וכמעט כל הפוסקים כן לחומרא . ועוד די"ל דרשב"א לא דקדק בדבר וכתב כופין וכוונתו כופין במילי וכמו שפי' מהר"ל י' חביב דברי הרא"ש וטור כן , ואע"פ שכתבתי לעיל סי' י"ג שאין דברי מהר"ל י' חביב נכונים בזה היינו מכח כל הקושיות שהקשיתי לעיל שא"א לפרש דברי הרא"ש וטור כן וגם משום שאפשר ליישב דברי הרא"ש וטור בענין אחר וכמ"ס לעיל . אבל מ"מ דברי הרשב"א אפשר לפרש כן . וחדע שהרי הב"י סי' קנ"ד הביא תשוב' רשב"א אחת וז"ל אבל באינו יכול כופין אותו להוליא ואפי' בלא טענה כי' ואח"י באומר הוא בבגדו וסיא בבגדה כופין אותו להוליא כ"ס מי שאינו נזקק לה כלל עכ"ל . הרי דבסוף בבגדו כו' נמי כתב כופין והתם ודאי ליכא למ"ד דכופין בשוטים . וכמ"ס כל הפוסקים וכל האחרונים בדמה דוכסי וכן רשב"א גופי' בתשו' סי' אלף קנ"ב ובכמה דוכסי דהיכא דקתני יוליא אין כופין בשוטים

וכ"כ ה' המגיד פי"ד מהלכות אישות דין ח' בשם הרמב"ן והרשב"א דבכל מקום שאמר יצא חין כופין. אלא ודאי לא נחית הרשב"א השתא להכי ולשון כופין דנקט היינו צמייל.

*ומדברי הרב ד"מ שהבאתי לעיל נראה דיש להורות למעשה בקדושין שלא נמסרו לביאה וכו' ג' דיש לכופו להוציא אפי' לא בזה מחמת טענה וגם בזה"ה סי' קנ"ד כתב סתם אם קידש אשה ואסורה להשגא לו ולאחרים כופין אותו להוציא עכ"ל ולא הזכיר בזה מחמת טענה. ולפע"ד נראה למעשה כמו שכתבתי. גם הרב גופיה כתב צ"ל קס"א ס"א אם אומרת שאינה רוצה להתייבם ולא לחלוץ כופין אותו ודוקא בבאה מחמת טענה עכ"ל. הרי דאפילו גבי חליצה לריבה לבוא מחמת טענה וכ"ש גבי גט כדאיתא בכל הפוסקים וא"כ דברי הרב סותרים זח"ו וז"ע :

ב"ה העולה מכל זה שכתבתי דאפי' במועט ממנה כל ענייני אישות חין לטוב בשוטים חלא בבאה מחמת טענה מיהו בבאה מחמת טענה יש לכופו אפילו בתשמיש אחד וכמוכה בגמ' ס"פ הבט"י וכמ"ס כל הפוסקים וכמ"ס למעלה. וא"כ גם בטענת גבורת אנשים בבאה מחמת טענה כופין אותו בשוטים להוציא אבל באינה בזה מחמת טענה חין כופין. וכן פסק להדיא בתשובת ריב"ש דאין כופין בטענת גבורת אנשים והביא שם כמה ראיות ע"ש : **ובן** מוכח בתשו' בנימין זאב סי' קכ"ו דבריש התשו' הביא בסתם דברי החוס' והר"ן שלבי נדרים דבטענת אינו יכול מהימנא ויוליא ויתן כחובה אפי' לא אחיא מחמת טענה כו' ואח"כ כתב וה"ל נדון זה דבאה מחמת טענה נאמנת חלא ודאי לא כתב אח"כ מחמת טענה חלא משום דבעי למימר אח"כ דכופין בשוטים כתב מהחלה דבאה מחמת טענה אבל בלא כפיה בשוטים פשיטא דס"ל להבנימין זאב לדיוא דאינה לריבה לבוא מחמת טענה. והא ראיה שגם אח"כ קרוב לסוף התשובה הביא דברי החוספת דשיליה נדרים בשם ריב"ז"ל דאפילו בלא טענה יוליא ויתן כחובה בטענת אינו יכול ולא כתב שם לא לפני זה ולא אח"כ שום דבר נגד זה : *ואע"ג דידוע דאין לסמוך על תשובת בנימין זאב חלא דדבר שברור שדבריו נכונים שרוב דבריו מעורבבים ומבלבל דבריו שלא במשפט ברוב המקומות וגם בתשו' זו בלבד דבריו בכמה עניינים שכתב שם ריש דף כ"ו גבי טענת אינו יכול וז"ל ואע"ג דאינה מאוזה על פריה ורביה כדאיתא בשיליה הבט"י מ"מ כיון שבאה מחמת טענת חובתא לידא ומר"ל לקבוצה

*העולה דבקדושין שלא נמסרו לביאה וכן המקדש בכל מקום שצריך להוציא חין כופין אותו בשוטים להוציא חלא בבאה מחמת טענה ודלא כרמ"א, וגם דברי רמ"א גופי' סותרין זח"ו :

*אין לסמוך התשוב' בנימין זאב חלא כשברור שדבריו נכונים לפי שרוב דבריו מעורבבים וגם בתשו' זו דגבורת אנשים מבלבל דבריו שלא במשפט :

טענתה טענה מעלייתא היא וה"ל נדון זה דבאה מחמת טענה דהיא והוא ידעי בה חוקה דרב המנונא ונאמנת עכ"ל. ודברים אלו אינם נכונים דפשיטא דלענין נאמנות אפי' אינה בזה מחמת טענה נאמנת בטענת אינו יכול. והא דאמרין בשיליה הבא על יבמתו זיל לא מייסקדת היינו משום דהתם מיירי שטענת שאינו יורה כחן אם כן הוא מקיים מצות טענה מה שאין כן בטענת חין לו גבורת אנשים. *גם מה שכתב הבנימין זאב שם וז"ל *עוד השנה על הבנימין זאב : נראה לענ"ד דכופין אותו להוציא דלא נרע ממי שאמר איני זן ואיני מפרנס כו' וכופין אותו בשוטים כיון שטענה

עמה שלא כדין דאמרין ביבמות פרק החולץ דסיבא דאינו רוצה לייבם דחוזרין חלא גדול למכסייה וע"כ דבשוטים כייספין ליה דדבריהם לא יוסר עבד וה"ל דכופין בשביל שמועט ממנה תשמיש ומזונות והיינו דמועט ממנה כל ענייני אישות משמע מסבא דכל מה שמועט על האדם לעשותו מן הדין ואינו רוצה כופין אותו לעשותו עכ"ל. ודברים אלו מעורבבים דאדרבה אם נאמר דבטענת א"י כופין א"י לטעמא דמועט ממנה כל ענייני אישות זהחוס' והפוסקים שכתבו הך טעמא לא כתבוהו חלא לפי ר"ח דבמזונות אחד. גם שאר דבריו מבלבלים ומקולקלים ונלחתי להעתיקם ולהשיג עליהם אך המעיין שם יראה שכדברי

גבורת אנשים

כן הוא. מ"מ בענין זה שנראה מדבריו שאין כופין בטענת גבורת אנשים אלא בבוא מחמת טענה. וכ"כ עוד שם בדף ר"ח ע"ב וז"ל ה"ל כיון דאין לו גבורת אנשים והיא בזה מחמת טענה בעינא חומרא כייפין ליה להוילא כו' עכ"ל. בזה נראה מדבריו וכמו שהוכחתי למעלה מדעת הפוסקים ומן הסברה :

ל' וכיון שנחבאר לענין הדין שאין כופין בשוטים בטענת גבורת אנשים אלא בבוא מחמת טענה א"כ לא נדקו דברי מהר"ר יוסף מורו של ר"ש כהן שהבאתי לעיל סי' י"ד מלד דין. ואבוא להשיג על דבריו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ואע"פ שמהר"ר שלמה כהן בתשובת ספרו השלישי סי' מ"ד קלסיה לרביה וכתב וז"ל והנה ראיתי לרב הגדול מורי ורבי זל"ה שכתב ופסק בפשיטות ותפס במושלם שבוסין בשוטים להוילא כמו שיוכל המעיין לראות, ומי שיעיין בדברי חכמתו יראה שבה מלוקקים במאזני השכל עם כל לרדי האמת והלדק, מ"מ אפי' לגביר דכותיה לא חגיפית :

*השנה על מהר"ר יוסף רבו של ר"ש כהן נדקו דבריו בלד זולת ד' : בשוטים נדקו דבריו בלד זולת ד'. שולחן דבריו כן הוא בזה דכוונת הטור הוא כן ודלא כמהר"ל י' חביב בכוונת דברי הטור וכמו שכתבתי לעיל סי' י"ג. אבל מ"מ אין מדברי הטור ראיה דליתא חיל לעצמיה דכתב דליתא ז' ומפרנס ומי כופין בשוטים וכמש"ל סי' ע"ו, וגבורת אנשים דמי לאיני ז' ומפרנס וכדליתא להדיא בתשובת הרא"ש כלל מ"ג דין י"ב שהבאתי לעיל סי' י"ב. אבל לפי מה שכתבתי למעלה סי' י"ח וסי' כ"ג דעת החוס' והרא"ש והרי"ף ור"ח ובטה"ע ומהר"מ והמרדכי ור' ירוחם ושאר הרבה פוסקים דגם בלתי ז' ואיני מפרנס אין כופין בשוטים ה"ה בגבורת אנשים. וכן הוכחתי לעיל סי' כ"ה מהשבות הרמב"ן ורשב"א. וע"כ נראה עיקר דליתא בזה כמהר"ל י' חביב (וכ"כ בתשו' מהר"ר אלי' י' חיים סימן ס"ג ע"ש) :

ל' עוד כתב מהר"ר יוסף וז"ל. ומה שכתב מהר"ל י' חביב וז"ל עוד סברא שלישית כפי הנראה היא סברת הר"ן ז"ל שכתבתי למעלה יוליא ויתן כתובה ופירושו בהכרח מבקשים על הגט וכופין על הכתובה דומיא דהסיחא הני בבגדי ויהא בבגדה יוליא ויתן כתובה שהביא הרב ז"ל שהדין שיתן כתובה על כרחו והדין שיתן גט אם ירצה כמו שאמר הרב ז"ל בכתובות פ' המדיר עכ"ל. ואני עיינתי בפ' הר"ן להלכות פ' המדיר ולא מלאתי ושמא צדדשוני דכתובות כתב כן אבל אין משם כ"כ ראיה דדוקא בהסיחא דהוא בבגדו והוא בבגדה יוליא ויתן כתובה דוקא פ' הר"ן דמבקשין על הגט ולא כופין דהא מקיים מצות עונה אע"פ שהוא בבגדו כו' אבל באומרת שאין לו גבורת אנשים דמהימנא מדרב המנוח דין הוא לכופו להוילא וליתן כתובה משום דלא מקיים מצות עונה כלל ולמה נכנסה לחופה עכ"ל מהר"ר יוסף. *ואני עיינתי בפ' הר"ן להלכות בס"פ המדיר ומלאתי שכתב להדיא דהיכא דלא קתני בדהיא כופין אין כופין בשוטים ודכל הנהו דהמדיר וכל מקום שאמרנו יוליא ויתן כתובה לא משמע כפיה על הגט אלא במקום דאחמד בדהיא כופין ומשמע הכס טעמיה דלא ליהוי גט משובה שפסול מן התורה וכדלית' בתוס' ר"פ המדיר ושאר פוסקים שהבאתי לעיל וא"כ פשיטא דה"ה דהוא בבגדו כו' אע"ג דקתני יוליא אין כופין וא"כ פשיטא דגם מ"ה הר"ן סוף נדרים גבי טענת אינו יכול יוליא אין כופין שהרי לא כתב שם הר"ן רק יוליא ויתן כתובה, גם מה שהביא שם הר"ן בסוף נדרים ראיה שהוא בבגדו כו' מוכח דבטענת אינו יכול אין כופין דהא פשיטא דבהוא בבגדו כו' אין כופין כיון דלא קתני אלא יוליא וכדמוכח בכל הפוסקים. והוא ברור דעת מהר"ל י' חביב ומהר"ר יוסף לא ירד לסוף דעתו בזה. ומ"ה מהר"ר יוסף דדוקא ביהוא דהוא בבגדו כו' אבל באומרת שא"ל גבורת אנשים דין הוא לכופו כיון דלא מקיים מצות עונה כו' לא נהירא. דא"כ תיקשי לי' המדיר את אשתו מהשמיט המטה דק"ל נמי דאין כופין

כופין וכמ"ס הרא"ש והטור גופי' בס' ע"ב וכן במורד מחשמים שהוכחתי לעיל סי' כ"ג מדעת רוב הפוסקים דאין כופין ה' לא מקיים מצות עונה. אלא ודאי כמ"ס לעיל דמשום תשמים או מזונות לחוד אין כופין כיון דלא אתמר בהדיא בהו כופין ואדרבה כל היכא דליכא ראי' ברורה אמרינן דאין כופין :

ל"ב עוד כתב מהר"ר יוסף שם ח"ל. ומ"ס עוד מהר"ל י' חביב ח"ל ראי' לה' כי הדין בגדון שלפנינו הוא כדון הג' נשים לפי משנה ראשונה כיון שהוא ללמד מדיוק אותה משנה וכבר פסקו רוב הפוסקים כו' בכל מקום שהוזכר יוליא ויתן כתובה אין כופין על הגט זולתי במקומות כו' א"כ בגדון שלפנינו אין כופין עכ"ל. והא נמי ליחא במחילה מכ"ס דמידי איריא הא כדאיחא והא כדאיחא דאע"ג דדיון ג' נשים לפי משנה ראשונה אמרינן יוליא ויתן כתובה דהכי חנן בראשונה ג' נשים יולאות ונוטלות כו' דנאמנות הן למשנה ראשונה אמרי' יוליא ויתן כתובה אע"ג דחזרו לומר אינה נאמנת דוקא צורה כחך בדפרישית אבל בטוענת אין לו גבורת אנשים לעולם נאמנת היא מי אמר לו דהא דנאמנת היינו דיבקשו על הגט ולא שיכופו על הגט נימא דלמשנה ראשונה הא דנאמנת בטענת יורה כחך היינו לבקש על הגט אבל בטענת אין לו גבורת אנשים דמסימנא היינו דמסימנא וכופין אותו דהאי כדיניה והאי כדיניה דודאי כיון שאין לו גבורת אנשים מבטלה ממצות עונה לגמרי וא"כ דין הוא לכופו בגט. ועוד דאפילו אם תמלא לומר דדין זה דטוענת דאין לו גבורת אנשים הוא ללמד מדיוק אותה משנה דג' נשים יולאות וכו' מי אמר לו דדין ג' נשים דהן יולאות היינו מבקשים להוליא נימא דיוולאות ונוטלות כתובה דהן היינו דכופין אותו על הגט דהא עמא' אני לך בכהן מיתוקמא שאלהו נאנסה ולאנס בכהן אסור ואומרת לו שטמא' היא לו ולכן כופין אותו לגרש. וכן נראה ממ"ס הר"ן ז"ל בפירוש ה'יהא מחגי' דנדרים ח"ל ומ"ס כופין אותו להוליא וליתן כתובה עכ"ל, משמע בהדיא דיוולאת ונוטלת כתובה היינו כופין אותו להוליא. וכן נראה מלשון רש"י ז"ל שכתב ח"ל יולאת בעל כרחו של בעל עכ"ל, והיינו כדפרישית. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' המשנה ח"ל ולולא שאלו חוששים שמה עיניה נתנה באלה היינו מגרשים אותה מננו והיינו מחייבים אותו כתובה כו' ואין כופין על הגירושין בשום פנים עכ"ל. ולשון היינו מגרשים דקאמר היינו מגרשים אותו בע"כ. וכן מדקאמר למשנה אחרונה ואין כופין על הגירושין משמע דלמשנה ראשונה כופין והיינו נמי כדפרישית עכ"ל מהר"ר יוסף ז"ל. *ועוד השגות על מהר"ר יוסף שמש"ג שאל דיון על מהר"ל י' חביב :

אין כופין אלא היכא דאתמר בהדיא משום דלא ליהוי גט מעושה וצניח ממזרים ומשום הכי הוליא צירושלמי ובפוסקים אפילו לשון יוליא שצממנה וצרייתא וגמרא מעשוטו ופירשו דיוולא היינו בלא כפיה וא"כ הכא נמי כיון דלא אתמר בהדיא בהך דג' נשים דכופין פשיטא דאין כופין דלא ליהוי גט מעושה וכ"כ החוס' ר"פ המדיר ופ' הבט"י דכל היכא דלא אתמר בהדיא כופין אין לכופ' לשום אדם לגרש ולעשות מעשה עד שנמלא ראי' ברורה דהא אמרי' גט מעושה בישראל שלא כדון פסול ואין להחיק אשת איש מספק עכ"ל, וכן הוא בשאר הרבה פוסקים במקום מקומות :

ועוד דהא פשיטא דהך דהשמים ביני לבניו אפילו למשנה ראשונה אין כופין בשומים דהא במשנה דנדרים לא איירי בבאה מחמת טענה וכמ"ס רוב הפוסקים וצאנים באה מחמת טענה פשיטא דאין כופין כיון דמקיים מצות עונה אלא שאינו יורה כחך וכדמוכח בגמרא ס"פ הבט"י וכדאיחא בכל הפוסקים. וא"כ ע"כ מאי דקחני במתניתין דנדרים יולאות ונוטלות כתובה אין פירושו כופין דהא כיליניהו בחדא דקחני ג' נשים יולאות ונוטלות כתובה כו' ואינו עולה על דעת מהר"ר יוסף ז"ל לומר דהא דהן כופין במשום

גבורת אנשים

ג' נשים יולאות כו' פירשו כופין. ומה שהביא מוה"ר יוסף ז"ל מלשון הר"ן שכתב במתני' טופין אותו להוליא פשיטא דהר"ן סירכא דלישנא נקט ולא נחת השתא לומר דין כפיה בשוטים וסמך עלמו אמ"ש עיקר דין זה בס"פ המדיר ע"ש. וכן מה שהביא מל' רש"י והרמב"ם נמי לאו ראייה היא דפשיטא דמחייבין ליה להוליא ואמרינן ליה שרי למקריין עבריינא אס' לא תוליא ומגומינן ל' בכל מה דאפשר עד שיגרש אבל לא כפי' ל' בשוטים משום גט מעושה. ובלא"ה נמי אין מדברי רש"י והרמב"ם ראי' כלל ד"ל דהרמב"ם לטעמיה אולי דס"ל דכל היכא דקתני יוליא כופין וכדעת ר"י בתוס' ר"פ המדיר ובפוס' וכ"כ ה' המגיד פי"ד מה"א ד"ה וז"ל. ודע שלדבריו (דהרמב"ם) כל מקום שהזכירו חכמים יוליא ויתן כתובה ר"ל שכופין הבעל להוליא ולתת לה כתובה ור"כ הוא ז"ל בפירוש המשנה שלו כו'. ויש מי שאומר שאין כופין ליתן גט אלא בליתן שהזכירו חכמים כפיה בפירוש אבל בכל מקום שהזכירו יוליא ויתן כתובה ולא הזכירו כפיה פירשו כופין אותו ליתן כתובה ומבקשין ממנו לתת גט וזהו דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל, ושומר חלו העיקרים וזכור אותם עכ"ל. וא"כ י"ל שגם דעת רש"י כן וכמ"ש הרא"ש פ' הבע"י דס"ל לרש"י דכל היכא דקתני יוליא היינו בכפיה וא"כ לדידן דק"ל כהרמב"ן והרשב"א ושאר כל הפוס' דכל היכא דקתני יוליא אין כופין וכמ"ש למעלה א"כ פשיטא דבהך דג' נשים דקתני יולאות אין כופין. ונע"ג דבאומרת עמאה אני לך היינו כופין להוליא דכהן אסור בעמאה היינו משום שמעשין לפסולות ולא נחית התנא שהתא לאפלוגי בזה דהתנא לא בא השתא לומר אלא דג' נשים יולאות ופסולות כתובה ע"פ דברי עזמן אבל בעמאה פשיטא דהדין פשוט בעלמא דמעשין לפסולות:

וְעוֹד נראה ברור דהיינו דפשיטא דבעמאה ודאי כופין מ"מ כהיא אומרת עמאה אני לך מאן לימא לן דכייסין ליה בשוטים למסמך עלה כהא דהא למשנה אחרונה מותר אפילו לקיימה עד שתביא ראייה לדבריה וא"כ אף למשנה ראשונה היינו ככל יוליא ויתן כתובה דהיינו דאסור לדור עמו ומדינא יוליא ויתן כתובה אבל מאן לימא לן דכייסין ליה בשוטים אי לא בעי להסימנה, וזה ברור. ומ"ש מוה"ר יוסף ז"ל דהיי דהך דג' נשים מיירי שאין כופין מ"מ בטענת גבורת אנשים דמהימנא היינו דמהימנא וכופין אותו דהיי כדנייה ודאי כדנייה כו'. כבר נתבאר דליחא דכיון דטעמא דלא כייסין כהך דג' נשים כיון דלא אחמר כהדיא לא כייסין דלא ליהוי גט מעושה א"כ גם בטענת גבורת אנשים דנלמד מקך מתני' דג' נשים ודאי אין מפורש בו יותר דכופין מסך דמתני' והלכך אין כופין: **דג'** עוד כתב מוה"ר יוסף ז"ל וז"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל בתשוב' סי' קל"ט וז"ל ולפי מה שנאמר בגמרא נראה דהשמים ביני לביןך הוא שמפרש שאינו יורה כחך. וכן פירש הגאון ז"ל ולומר שאין אדם יודע ביניהם אלא השמים ולפיכך היא רוצה להתגרש ממנו ולהסגא לאחר שיהיו לה בנים ממנו ובדראשונה היו אומרים שהיא נאמנת בכך וכופין הבעל להוליא וליתן כתובה עכ"ל. הרי שכתב בפירוש דלמשנה ראשונה כופין להוליא ויתן כתובה וסתם כופין אליבא דכ"ע היינו בשוטים. וא"כ ילפינן מינה לטענת שאין לו גבורת אנשים *עד השנה על מוה"ר יוסף היינו לבוסו לגרש. עכ"ל מוה"ר יוסף ז"ל. *ואני אומר בשם הרמב"ן: אמת שכ"כ הרמב"ן שם בתחלת התשובה. אבל אשתמיטתיה מ"ש הרמב"ן שם אח"כ בסוף התשובה וביאר דבריו דמ"ש בריש התשובה כופין היינו בבאה מחמת טענה והבאתי דבריו לעיל סי' י'. ואדרבא מתשובה זו מוכח דס"ל להרמב"ן דאין כופין בטענת אין לו גבורת אנשים אלא בבאה מחמת טענה וכמ"ש לעיל. גם מהי"ס הרמב"ן שם בתשו' על ענין אחר וז"ל וסוף דבר שעמום ותלוי בגדולי עולם ואל חכמים עזמן בין המורים לבין ובהוליא אשה מבעלה כו'. גם בתשובה הרמב"ן סי' קל"ח כתב וז"ל וכלל זה יהא מסור בידך שאין כופין לגרש אלא באלו בלבד ששמויים במשנה והטעם פסולות כו' אבל במקום אחר כלל לא. ואם כפאיהו לגרש ה"ו גט פסול כו':

לך עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל שם להביא ראיה מתשובת הרא"ש כלל מ"ג דין י"ב .
ובבאתי דבריו לעיל סי' י"ד בקצרה וכבר סתדתי למעלה כל דבריו מלד הדין .

*ענה בלעז לעורר מה שכתבו לעיל סי' י"ד שאין דברי מוהר"ר יוסף ז"ל נכונים בפי' תשובת הרא"ש אף מלד הלשון :

ולא תשאלה דמיירי מינה . וכן דוחק לומר שנחסר לשון השאלה בתשובת הרא"ש . גם מ"ם שם מוהר"ר יוסף ז"ל וכן נמי מ"ם בסוף התשובה ודינא דמאס עלי ידעת כו' חכמי אשכנז כו' ולא הזכיר בשאלה שאלתו חכם השואל שאל כלל בדין מאס עלי אלא ע"כ שהשואל שאל מהרא"ש שאר שאלות ולא הזכיר בשאלה עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל . ואני אומר אי משום הא לא איריא דאע"ג דלא הזכיר כלום בשון השואל שבכלל מ"ג דין י"ב מ"מ הרי השאלה מבוארת בכלל ההוא דין ו' ז"ל ושאלת אשה שיש לה בנים עם בעלה ואחמרה מאס עלי אם כופין לגרש כו' . ואע"פ ששם בדין ו' כבר השיב הרא"ש כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אין לכופ' מ"מ חזר והשיב כאן ולחדש שלענין ממון דין כן באשכנז אבל אין כופין להוציא בדברי ר"ת וגם בטוליעל"ה נהגו שאין כופין וע"ש :

*עוד הענה על מוהר"ר יוסף שהביא ראיה מתשובת הרא"ש כלל מ"ג סי' ד' ואין משם ראיה כלל :
 בשהתה עשר שנים ובאה מחמת טענה דהזכר כפיה בגמרא היינו בשוטים וזה פשוט וא"ל לפנים . ועוד דאפילו תימא שדעת הרא"ש שם כן להלכה מ"מ לא עדיף ממה שכתב בפסקיו דלמעשה כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אין לעשות מעשה ולכופ' בשוטים וכמ"ס לעיל סי' י"ח :

לך עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל שם וז"ל והריב"ש כתב וז"ל אמנם אם היא תאמץ לבזה ולא תרצה להיות עמו עוד אין חוסמין אותה כל שאמרה כן בב"ד ובפני בעלה ויוציא ויתן כתובה דומיא דהמדיר את אשתו מתחמשים המטה דאמרינן עלה בגמ' פ' אע"פ יוציא ויתן כתובה לא שיהיו כופין על הגט שכבר הסכימו כל האחרונים ז"ל דבכל מקום שאמרו יוציא ויתן כתובה אין כופין על הגט כו' עד זולתי באופן ששינוי בפי' המדיר ואלו שבזכרן אותו להוציא מוכה שחין וכו' וכן בשהתה עמו י' שנים ולא ילדה כדמפרש התם וכן בהיה דאמר רב איני ין ואני מפרנס יוציא ויתן כתובה משמע התם דבכפיה קאמר כו' עד הלכך כל היכא דלא מפרש ביה כופין אין כופין על הגט עכ"ל . ותמיהני על פה קדוש שכתב ויוציא ויתן כתובה דומיא דהמדיר את אשתו מתחמשים המטה דמה ענין מדיר את אשתו מתחמשים לעונתה שאין לו גבורת אנשים התם טעמא דבה איכא היום או למחר יחיד נדרו ויקיים מלות עונה אבל בג"ד שאינו יכול ומבטל ממנה עונתה דין הוא שנקוף אותו . ותמיהני שהאריך בלשונו להביא ראיות שבכל מקום שאמרו חז"ל יוציא ויתן כתובה היינו מבקשין על הגט וכופין על הכתובה כאילו הזכיר בדברי חז"ל בעונתה שאינו יכול יוציא ויתן כתובה והלא דין כ"ד לא הזכיר בדברי חז"ל אלא שהפוסקי' אחר תחימת הגמ' כתבו דנאמנת מההיא דרב המנונא וכיון דמהימנא כופין אותו להוציא דכפי' לעיל . עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל :

*עוד הענה על מה שהשיג מוהר"ר יוסף ז"ל על הריב"ש על הריב"ש אינה תמיהה כלל ודברי הריב"ש נכונים וברורים מלא דין :

בסדיא כופין אין כופין על הגט והרואה לכופ' עליו להביא ראיה כופין כי היכי דלא ליהוי פס מעושה ומשחרי אשה איש לעלמא ח"כ ה"ה הכא כיון דלא תאמר בסדיא ואין כאן ראי' ברורא אין לכופ' ואע"ג שלא נזכר כאן יוציא ויתן כתובה מ"מ גם כופין לא נזכר ועל הרואה לכופ' עליו להביא ראי' דהא בלשון יוציא אין הכרח שפירושו דוקא שלא לכופ' וכדליתא בכל

בכל הפוסקים דמשמע הכי ומשמע הכי ואדרבא יש פוסקים כחצו דמשמע דוקא כופין ואפ"ה אמרינן כיון דלא אחפרש כהדיא אין כופין כ"ש בדרך דינא דגבורת אנשים כיון דלא אחמר כהדיא כופין דאין כופין. ומ"ש מוהר"ר יוסף ז"ל דמה ענין מדיר את אשתו מתשמיש לטוענת שאין לו גבורת אנשים כו'. אומר אני אפי' לו יהי כדבריו דלא דמי להדרי מ"מ מייתי הריב"ש שפיר ראייה מהכא דכי היכי דהתם דאמר' יוליא ופירשו המפרשים דאין לטוב כיון דלא אחמר כהדיא מטעם דלא ליהוי גט מעושה אס כן ה"ה כאל. וכן מבואר להדיא בחשו' ריב"ש עמלה למעיין שם. ועוד אמאי לא דמי דמה בדרך שהיוס או למחר יתיר נדרו אכן ודאי לא אמרי' בהמדיר דיוליא אלא כשאין מתיר נדרו וא"כ מה חילוק יש. ומ"ש מוהר"ר יוסף ז"ל וכיון דמהימנא כופין אותו להוליא כדפי' לעיל וגם לקמן כ"כ כמה *השנה על מוהר"ר יוסף ז"ל פעמים דהא בזה תליא כיון דנאמנת כופין. *ודבריו אלו שחלה נאמנות כופין ואין ענין תמוהין בעיני דמה ענין נאמנות לכופין, ענין נאמנות לא שייך אלא היכא דאיכא הכחשה דאמרין דנאמנת והוא כאלו :

הבעל מודה ואין הכי קאמר' דאפי' היכא דהבעל מודה אין כופין דומיא דהמדיר את אשתו דאע"ג דהבעל מודה וכן במורד מתשמיש שהבאתי לעיל שדעת רוב הפוסקים דאין כופין והיינו פשיטא אע"ג שהבעל מודה ומטעמא דמשום תשמיש או מזונות לחוד לא כיופיין וכמו שנתבאר לעיל. עוד האריך בחשו' מוהר"ר יוסף ז"ל שם להקשות על דברי הריב"ש ונלתיי להעתיק דבריו ולהשיג עליהם אמנם המדקדק בכל מה שכתבתי יראה לעינים שכל דבריו אינם נכונים ודברי הריב"ש צדורים וגם ראיית הריב"ש מר"ח והר"א שצורה ע"פ הדברים שכתבתי למעלה :

לו עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל שם וז"ל גבי מ"ש הריב"ש בשם הרשב"א שכתב מבקשים מן הבעל לגרש ואין כופין אותו, תשובה זו אינו נמלא אלא ב' תשובות אחת דכופין סתם לב"ע ואחת כופין אלא שכתב אח"כ דיש לחוש לדברי הירושלמי. וכדאי הוא הגאון רבינו נתן בעל הערוך וכו' לסמוך עליהם כמה שפירשו הירושלמי באופן שלא יהלוק אגמרא *השנות רבות על מ"ש מוהר"ר דידן עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל. *ואני אומר שאין דבריו נכונים יוסף ז"ל בשם תשובת רשב"א : שאפי' לו יהי כדבריו שתשובה זו דרשב"א אינה נמלאת אלא מ"מ ודאי הריב"ש נאמן אלאנו בזה ובפרט שהיה קרוב לזמן הרשב"א. ועוד שאותה חשו' ממש ככתבה ולשונה שהביאה הריב"ש העתיקה הב"י בסי' קנ"ד ממש כמו שהיא מועתקה בריב"ש וכן העתיקה מוהר"ר משה אלשיך בחשו' סי' פ"ח וכתב שהובאה חשו' ז' בספר ח"א להלכה וידוע שהיה להב"י חשו' רשב"א כתיבת יד כמו שהוא מביא בהקדמת ספרו ב"י. ועוד דהרי אדרבא חשו' זו נמלאת אלאנו בסימון תרכ"ח והבאתיה לעיל סי' י"א ואדרבה המהתי לעיל סימן כ"ו אמה שגראה מדבריו שאין כופין אפי' בבאה מחמת טענה. ואפשר הוה משמע ליה למוהר"ר יוסף ז"ל מדכתב הרשב"א כופין אותו מיד כו' דהיינו כופין. אבל זה טעות דהרי כתב כופין אותו מיד או להוליא או ליתן כתובה לפי שאין כופין אלא לאותן שבפ' המדיר כו' וגם אח"כ כתב כופין או להוליא או ליתן כתובה כו' א"כ מבואר להדיא דאם נתן כתובה אין כופין והיינו ממש כמ"ש הריב"ש על שמו. והוא פשוט ג"כ דאפי' היכא דאין כופין בשוטים על הגט מ"מ כופין על הכתובה דהא קתני יוליא ויתן כתובה דדוקא להוליא אין כופין דלא ליהוי גט מעושה אבל לענין ממונא כופין, וזה מבואר בחשו' מהר"מ דפוס פראג סימן תקע"ד ובמרדכי ובהגהת אשר"י ר"פ המדיר ובר"ן ס"פ המדיר ובהשו' רמב"ן סי' קל"ח שהבאתי לקמן סי' ל"ח ובהשו' רשב"א סי' תרכ"א וסי' אלף קל"ב שהבאתי לעיל סי' כ"ח וכ"כ ה' המגיד פי"ד מה' אישות והבאתיו לעיל סי' ל"ב דכל היכא דקתני יוליא אין כופין על הגט וכופין על הכתובה וכן הוא בשאר פוסקים כמה דוכתי. א"כ הרי מבואר גם בתשובת רשב"א של דפוס שלפנינו להדיא כמ"ש הריב"ש על שמו. ואותה תשובה שכתובה בסי' אלף רנ"ה סתם כופין כבר הוכחתי למעלה

ק"י כ"ה דהיינו בבואה מחמת טענה. וגם קרוב הדבר שאינה מחש' הרשב"א שהרי היא נמלאת ג"כ ממנו אות באות בחשבו' רמב"ן וס' קמ"א ח"כ בע"כ ז"ל דחד מינייהו היא או דהרמב"ן או דהרשב"א. וכבר הוכחתי למעלה בהוכחה גמורה גם מדברי הרמב"ן דאין כופין. גם מ"ש מוהר"ר יוסף ז"ל אלא שכתב חכ"כ שיש לחוש להירושלמי וכדאי הוא הנאון *עוד טענה שטעה מוהר"ר כו', *אומר אני שטעה בזה ולחנם דחק עלומו בזה. דלא כתב יוסף ז"ל בחשובה רשב"א סימן הרשב"א שם שיש לחוש להירושלמי אלא לענין מה דמפרש תרכ"ח :

הירושלמי מחני' דסוף נדרים דהשמים ביני לבינך בטענת אינו יכול וא"כ אף בטענת אינו יכול אינה נאמנת אבל מענין כופין לא הזכיר בירושלמי דבר, וא"כ אפילו יבא כהירושלמי מ"מ יכול להיות היבא דמודע שאינו יכול דכופין אם לא מטעם שכתבתי :

לח עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל שם ח"ל וראיתי לכתוב ספרות הנכו רבנותא דס"ל דכופין בטענתא שא"ל גבורת אנשים. אחת ספרות הרי"ף בשלטי הבא על יבמתו דסבירא ליה בפירוש השמים ביני לבינך דתנן שלטי נדרים אליבא דמשנה ראשונה ויולאות וטועלות כתובה היינו בטענתא שאינו יורה כחץ ולמשנה אחרונה לא מהימנא שמה עיניה נחנה בזה ומינה דדוקא בטענת יורה כחץ לא מהימנא אבל בטענת אין לו גבורת אנשים מהימנא מטעמא דפרישית לעיל. וא"כ הוי דינא דמשנה ראשונה דיוולאות וטועלות כתובה ודרי"ף ז"ל ס"ל דכל מקום ששנו חז"ל יוליא ויתן כתובה כופין אותו בשוטים כמ"ש בהמדיר הרי דס"ל להרי"ף ז"ל בנדה דידן כופין אותו וכ"כ ר"י בעל התוס' בחש' ומייתי לה ס' כל בו ח"ל ודרי"ף ז"ל כתב מבאן פרי' בחשובה על האשה שאמרה לבעלה ישען על ביתו ולא יעמוד יחזיק בו ולא יקום כלומר שאינו יכול להיות עמה בדרך כל הארץ שהיא נאמנת אפי' הוא מבחישה רק שתאמר כן בפני בעלה דאינה מעיזה כגון שהיא דגרשתני. ולא דמי להביא דנדרים השמים ביני ובינך דאמרי' תביא ראיה לדברים דהתם מיירי לענין יורה כחץ דאיהו לא קים ליה כדאמרין ביבמות ולכך מעיזה לשקר אפי' בפני בעלה אבל מידי דקים לי' כמו לדודה כמו דיטען על ביתו ולא יעמוד ודאי אינה מעיזה לשקר בפני בעלה ונאמנת כמו שהיא דגרשתני הלכך ישען על ביתו ולא יעמוד כופין אותו להוליא ויתן כתובה כך פי' ר"י עכ"ל הרי"ף ז"ל. הרי דספרות ר"י ורי"ף דנאמנת וכופין וכ"כ הרא"ש בג' חשבות בכלל מ"ג דכופין ודלא כמוהר"ר משה אלשקר ז"ל שהביא חש' אחת בשם הרא"ש דאין כופין ואותה תשובה לא ראיונה וסמינן לה מקמי תלתא עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל.

*עוד הענות רבות על מוהר"ר *ואני אומר שכל דבריו אלו אינם נכונים. חדא דאפי' יבא יוסף ז"ל :

מוכרח שדעת הרי"ף כן מ"מ הרי הרא"ש מביא דבריו בפ' סבעי' ומסיק עלה דאין לעשות מעשה כדבריו לכוף אם לא בראיה ברורה וכ"כ התוס' והמרדכי ומהר"ם ובעל העטור וסמ"ג ור' ירוחם והריב"ש ובינימין ואב והרמב"ן והרשב"א והסמ"מ וכמו שהבאתי דבריהם למעלה בזה היטב, וכן שאר פוסקי' כר"ח ולא כר"י שהיא כדעת הרי"ף. וגם ר"י עלומו משמע בזה' שלא ראה לסמוך אהברתו לכוף, וכ"כ בהג"א ר"פ המדיר ח"ל וכל יוליא דמתני' מספקא לר"י אם כופין בשוטים ואין לו ראיה ברורה ואומר שאין לעשות מעשה אלא היבא דמפרש בהדיא שכופין אלא אומרים לו כבר חייבך רבנן להוליא ואם לא תוליא שרי למקרייך עבריינא דשמה הוי גט מעושה שלא כדין ופסול הגט וביניה ממוזרים מהרי"ח עכ"ל הג"א. וכ"כ המרדכי ס"פ הבעי' אבל המדיר אשמו כו' לא אשכחן שכופין אלא במילי למיקרייה עבריינא כדפי' ר"י בפ' המדיר כו'. וכ"כ לעיל ס' כ"ד דמשמע בחשבו' הרא"ש דר"י עלומו לא ראה לסמוך אהברתו להקל אלא חשש לחומרא לפי' ר"ח. ועוד שכבר י"ל שדעת הרי"ף ג"כ ככל הנך רבנותא דכל היבא דקתני יוליא אין כופין אלא דבהך דשהס' י' שנים פסק בס"פ המדיר כרב תחליפא וכמו שהאריך בדישה ס"ס קנ"ד להוכיח שכן דעת הרי"ף. ואע"ג שהרא"ש כתב בפ' הבעי' שדעת הרי"ח

גבורת אנשים

*מ"ט הרא"ש ב"ה בעמ"י שדעת
הרי"ף דכל היכא דקתני יוליא
ספין אין דבריו מוכרחים, ורמיה
לזה מרמזין ורשב"א וריב"ש ור"ן
וה"ה וסמ"ג :

הרי"ף דכל היכא דקתני יוליא כופין . *מכל מקום אין דבריו
מוכרחים דיש לומר כמו שכתב הדרישה לדעת הרי"ף . וכל
ראיה ברורה לדבריו מדברי הרמב"ן ורשב"א וריב"ש ור"ן
והרב המגיד וסמ"ג . שכתב שבת רמב"ן סי' קל"ח כתב שם
וה"ל וכלל זה מסור בידך שאין כופין לגרש אלא באלו בלבד

שנזכרים במשנה והגושה את הפסולות וכן מי שנשא אשה ושהה עמה עשר שנים וכו' והטעם
שלא יהא בטל מפריה ורביה כדאמר רב תחליפא כו' אבל במקום אחר כלל לא אלא מבקשין
פמנו גט וכופין על הכתובה : זה שאמרו יוליא ויתן כתובה ואם כפאוהו לגרש ה"ז גט
פסול עכ"ל , וכו"כ בתשו' רשב"א סי' אלף קנ"ב והבאתי דבריו לעיל סי' כ"ח . וכן נראה
להדיא מדברי הריב"ש סי' ט"ו דבשהה י' שנים ולא ילדה כופין אותו בשוטים להוליא וכדבר
תחליפא , אע"ג דהריב"ש ס"ל בפשיטות בסי' קנ"ז דהיכא דקתני יוליא אין כופין , וכן
נזכר להדיא בהר"ן פ"פ המדיר שכתב דק"ל ברב תחליפא דאמוראי טובא שקלי וטרי
אליביה , ומיד אח"כ כתב שם הפלפול דכל היכא דקתני יוליא אין כופין ופסק דאין כופין
ע"ש . וכן נראה מדברי הרב המגיד שפ"ד מה' אישות השיג על מה דס"ל להרמב"ם דכל
היכא דקתני יוליא כופין ומסכים לדברי הרמב"ן ורשב"א דאין כופין והבאתי דבריו לעיל
סי' ל"ב , ובפ"ט מה' אישות על מ"ס הרמב"ם בשהה י' שנים ולא ילדה כופין אותו
להוליא אם לא קיים פריה ורביה כתב שהוא מפורש ב' המדיר ומזכר כאן בהלכות עכ"ל ,
אלמא דס"ל בפשיטות בהרמב"ם בזה ומשמע מדבריו דאין חולק בזה . וכן נראה להדיא
מדברי הסמ"ג , שכתב עשין מ"ח הביא דברי הירושלמי ופירש דהיכא דקתני יוליא אין כופין ,
ומיד אח"כ בריש עשין מ"ט כתב נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה מוליא
אותה בע"כ אפי' בשוטים וכדאי' ב' המדיר עכ"ל . הרי אע"ג דס"ל להרמב"ן ורשב"א
והר"ן וה' המגיד והריב"ש וסמ"ג דבעלמא כל היכא דאחמיר יוליא אין כופין מ"מ בזה
די' שנים הלכה ברב תחליפא דכופין . א"כ פשיטא דגם דעת הרי"ף יוכל להיות כן , וא"כ
גם מ"ס הרא"ש ב"ה בעמ"י בדעת רש"י דס"ל כל היכא דקתני יוליא כופין אינו מוכרח
די"ל דדעת רש"י דעת הרי"ף וככל הכך רבוותא דבסמוך :

ל"ב מ"מ לענין דינא שפסק בדרישה לכוף בשהה י' שנים אין ד"ל כן דאע"ג דיש פוסקים
ס"ל כן מ"מ הרי הרא"ש וטור ור' ירוחם פסקו דאין לכוף וכו"פ ראב"ן דף קכ"א
ריש ע"ג וכו"כ המדרכי והאגודה פ' הבע"י בשם האב"י אסף ובשם ר"י ומסקי הכי דאין
כופין וגם הריב"ש עמנו סי' ט"ו כתב דלא נהגו לכוף וכו"כ הרב רמ"א בהג"ה סי' א' ס"ג
וכ"כ שאר אחרונים . וכבר נתבאר לעיל דאין לכוף אלא היכא דאיכא ראיה ברורה
דלא ליהוי גט מעושה :

*עוד השגות רבות על מוה"ר ב' וב"ש מהר"ר יוסף ז"ל וכו' נ"י בעל התוס' ז"ל בתשו'
יוסף ז"ל :

בבר כתבתי בסמוך בסי' ל"ח דדעת ר"י דאין כופין , וא"כ מ"ס ר"י בכהן כופין היינו היכא
דסדין דכופין והיינו בבאה מחמת טענה וכמ"ס לעיל . וגם מה שנתאם מדברי מוה"ר
יוסף ז"ל שכל בו כ"כ בשם הרי"ף ליתא שהרי כתב עכ"ל הרי"ף . ואיך יכתוב הרי"ף כך
פ"י ר"י והלא הרי"ף היה זמן רב קודם ר"י אלא הוא הר"ף דהיינו הר"ד פרץ ודברי הר"ף
ממש ככתבם וכלשונם אלו שהביא בכל בו מבוארית בהגהת סמ"ק סי' קפ"ג שידוע שהגהת
סמ"ק חזרה הר"ד פרץ . א"כ לא נחית ר"י השתא דכופין בשוטים דלא חייבי השתא מייני
אלא אם נאמנת אם לא , ולשון כופין דנקט היינו במילי וכמ"ס לעיל לדעת הרשב"א ושאר
מחברים ע"ס : ומ"ס מוה"ר יוסף ז"ל וכו"כ הרא"ש בג' תשובות בכלל מ"ג דכופין כו'
בבר כתבתי לעיל דליתא דאין ראיה מכל הג' תשובות שכלל מ"ג . דכלל מ"ג סי' ב'
שיירי דוקא בראה מחמת טענה . ובסי' ד' נמי מיידי להדיא בשהה י' שנים ובאה מחמת

טענה. וצסי' י"ב מוכח אדרבה מדבריו להפך וכמ"ס למעלה סי' כ"ג וכ"ד: ומ"ס מוהר"ר יוסף ז"ל ודלא כמהר"ם אלשקר ז"ל שהביא תשובה אחת בשם הרא"ש דאין כופים ואותה תשובה לא ראינוה וסמינן לה כו'. אומר אני שלא הולך לזה *טענה בזה. כי אותה תשובה *עוד טענה טענה מוהר"ר יוסף שהביא מהר"ם אלשקר היא נדפסת אות באתו בתשו' הרא"ש ז"ל בתשובה הרא"ש: החדשים שנדפסו בשנת שס"ז שמאלוא המדפיסים. ואפי' יהא בדברי מוהר"ר יוסף ז"ל דס"ל להרא"ש בטענת גבורת אנשים אין כופין לא תסמייה דמיירי החס לגמרי מענין אחר דהיינו בשעה עמה פחות מי' שנים דאף בבאה מחמת טענה אין כופין והתם מיירי שיש לו גבורת אנשים רק שלא ילדה ח' או ע' שנים והוא פשוט ומוסכם מכל הפוסקים שאין כופין בזה אפי' למ"ד דכל היבא דקמיה יוליא כופין דהתם בשלא שהתם י' שנים אפי' יוליא לא אמרינן:

*גם מהר"ם אלשקר סי' פ"ט *וגם מהר"ם אלשקר שם נראה שטענה בזה שנראה מדבריו נראה שטענה ב"י: שהביא תשובה הרא"ש זו לראיה בטענת גבורת אנשים

דאין כופין אפילו בזה מחמת טענה וע"כ פסק שם כן במעשה ששאלוהו. והא דלא ליתא. ויתבאר זה בארוכה בהשגתי שאכתוב לקמן סימן ס"ט על תשובת מהר"ם אלשקר:

בא עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל שם וז"ל עוד כתב הרא"ש וז"ל אע"פ שנראה כאילו טענות שתי טענות שמחלה טענות שאינה ראויה להצטות ממנו ובטענה זו לא היינו כופין אותו להוליא עכ"ל. הרי שכתב בפירוש שטענה זו דאינו יכול כו' כופין אותו להוליא וכו', וכ"כ בעל הטור וכ"כ הרמב"ן סי' קל"ט בתשובה וז"ל. שאלה אם תבוא אשה בפני ב"ד ותאמר בעלי אינו יכול לשמש בדרך כל הארץ ולא תפרש אם יורה כחך או לא כו' עד תשובה דע כי על זה שנינו פ' ואלו נדרים בראשונה היו אומרים ג' נשים יולאות ומוטלות כתובה האומרת עמאה אני לך והשמים ביני לביןך כו' עד ואם זה אמת שבאה לב"ד ותאמר הים בעלי אינו יכול אם תבאר טענה שאינו יורה כחך איהא נאמנת לבין בעלה לגרשה כו' עד ואם תבאר שאינו משמש כלל כופין אותו לגרש וליתן כתובה לפי שהיא נאמנת בכך. וזה מה שנראה מסוגיות הגמרא ומדברי הגאון ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפט"ו מה' אישות שבין בטענת יורה כחך ובין בטענת אינו יכול לשמש איהא נאמנת אלא בין כך ובין כך יעשו דרך בקשה. וקלה נראה כן מדברי הירושלמי שאפי' באמרה אינו משמש עמה כלל קאמר, דגרסינן התם תמן תנין השמים ביני לביןך כמה דשמיא רחיקא מארעא כן תהא הוה איתתא רחיקתא מההוא גזרא עכ"ל הירושלמי. ונראה שפירשו לומר בגבול שמים על הארץ כן רחוק הבעל ממנה כו' עד אבל ה"ר נתן בעל הערוך פירש אף הירושלמי בטענת יורה כחך כפשוטו הגמרא שלנו וכדעת הגאון ז"ל שפי' השמים ביני לביןך שאינו יורה כחך וזה לשון הערוך כו' עכ"ל. הרי שכתב דנאמנת וכופין אלא שחשש חשש מה לדברי הרמב"ם וכדאי הוא בעל הערוך וסמ"ג לסמוך על דבריהם כמ"ס לעיל. ובתשובה אחרת לא חשש כלל אלא כתב בהדיא דנאמנת וכופין סי' קמ"א שכתב וז"ל כמה שטענות שאינו יכול נאמנת דאינה מעיזה בפניו ובטענות כן הוא דנאמנת וכופין אותו לגרש וכ"כ ריב"א והביא ראיה מההיא דאמר שמואל האומר אי אפשי אלא הוא בבגדו והיא בבגדה יוליא ויהן כתובה, ועוד נראה דהכל ידועים כלה למה נכנסה לחופה ועל דעת כן נשאת לו עכ"ל. הרי שבתשובה זו פסק בהדיא דנאמנת וכופין וכתב שגם הריב"ש ור"י מסכימים לזה ולא הביא שום חולק. גם מהר"ם הסכים לזה כפי מ"ס הרא"ש בשמו בתשובה. גם ר' מנחם בעל גדה לדרך כתב כן בפירוש וז"ל אמרה שאין לו גבורת אנשים לבוא עליה בדרך כל הארץ אפי' מכחישה נאמנת וכופין אותו להוליא אפי' תוך עשר שנים. וכ"כ הרשב"א ז"ל ב' תשובות דומות לב' התשובות דהרמב"ן ז"ל, דלעיל סי' תרכ"ח כתב דנאמנת וכופין אלא שבסוף התשובה חשש לדברי הרמב"ם ור"ת ז"ל כך דעתי מזה אלא

שיש לחוש להיחושגמי. ולענין הגדוילא נ"ל שיש לה כיון שמתירין אותה לינשא עכ"ל. חס
 חשש בעלמא הוא שהרי כתב ולענין הגדוילא נ"ל כו' ואם איתא שיש לחוש לדב"ו שלא
 לגרשה מה לו אלא כחובה הרי אינו מגרשה. ובס' אלק רנ"ה לא נסתפק כלל אלא פסק
 דנאמנת וכופין, שכתב וז"ל אבל במה שהוא יודע כמו בטוענת אינו יכול אינה מעיזה פניה
 בפני בעלה ולפיכך נאמנת ובטוענת כן כיון שנאמנת כופין אותו להוליא וכ"כ ריב"א כו'
 עד וכשהיא יולאת מועלת דגוילא ועיקר כחובה עכ"ל. ובמעין מיינה הרהי, שמעיין מיינה
 דכופין לגרש ושמעיין מיינה דהא בהא תליא וכיון דאמרינן נאמנת ממילא משמע דכופין שכן
 כתב ובטוענת כן כיון דנאמנת כופין וכדפרישית לעיל ודלא כקצת מפרשים שסוברים דאט"ג
 דנאמנת מ"מ אין כופין וכן נראה מדברי מהר"ק ז"ל וכן חוס' בשלהי נדרים וכן סמ"ג.
 * עוד השגות בפרשנים על כל עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל. * ואני אומר כל דבריו אינם נכונים
 דברי מוהר"ר יוסף ז"ל: ונדחים מתוך מה שכתבתי למעלה. מ"ש הרי שכתב בפירוש
 שטענה זו דאינו יכול כו' כופין אותו להוליא כבר כתבתי דמיירי בבאה נחמנת טענה.
 ומ"ש וכ"כ בעל הטור כבר כתבתי לעיל סימן ט"ז וסי' ל' דאין מהטור ראה דאינו חיל
 לטעמים דכ"ל במורד מחשמים או מזונות לחוד כופין ואין לא קי"ל הכי וכמ"ש למעלה.
 ומ"ש וכ"כ הרמב"ן סי' קל"ט בתשובה כו' כבר הבאתי לעיל סי' ט' אדרבה דברי השו"ת
 הרמב"ן סי' קל"ט להדיא להפך ומוהר"ר יוסף ז"ל ראה תחלת תשובות הרמב"ן ולא ראה
 סופן וכמ"ש למעלה סי' ל"ג. ומ"ש אלא שחשש חשש מה לדברי הרמב"ם וכדאי הוא
 בעל הערוך וכמ"ג לסמוך על דבריהם וכמ"ש לעיל כו'. כבר כתבתי לעיל סי' ל"ו ול"ז
 דאין ענין זה לכאן כלל דלא כתבו הערוך וכו"ג אלא דאף הירושלמי מיירי בטענת יורה
 כחך וממילא בטענת גבורת אנשים נאמנת וכדמובא בגמרא דילן אבל מהא דכופין לא
 איירי כלל דהכי דנאמנת מ"מ ודאי דלא עדיף נאמנות דילה מחילו הוה איהו גופיה
 מודה. וכבר הוכחתי למעלה דקי"ל דאפילו הוא מודה שאין לו גבורת אנשים לא כייפין
 ליה בטועים כיון דלא אהפך כן בהדיא בגמרא וכדעת הירושלמי ור"ה וחיישין דלא
 ליהוי גט מעושה ובניה ממזרים. ומ"ש אלא כ' בהדיא דנאמנת וכופין כו' קמ"א שכתב וז"ל
 במה שטוענת כו' כבר כתבתי והוכחתי לעיל סי' כ"ה דבס' קמ"א מיירי בבאה מחמת
 טענה. ומ"ש גם מהר"ם הסכים לזה וכפי מ"ש הרא"ש בשמו בתשובה ר"ל מ"ש הרא"ש
 בתשובה כלל מ"ג דין ב' וכבר כתבתי לעיל סי' כ"ה דהתם מיירי בבאה מחמת טענה וכמפורש
 להדיא שם בתשובה. נמצא דגם מה שמביא מבעל זדה לדרך אין ראה דו"ל דהתם מיירי ג"כ
 בבאה מחמת טענה. א"ג והוא העיקר שידוע שבעל זדה לדרך מעתיק אות באת דברי הטור
 וכבר כתבתי לעיל סי' ט"ז ול' דאין מהטור ראה. ומ"ש וכ"כ הרשב"א כו' סי' תרכ"ח כתב
 דנאמנת וכופין כו' לא דק בזה דאדרבה בס' תרכ"ח כתב להדיא דאין כופין דהרי כתב כופין
 אותו מיד להוליא או ליתן כחובה לפי שאין כופין אלא לאותן שצ"ה המדיר בעל פוליסוס וחבריו כו'
 וזה פשוט שאין כופין שהרי אפי' במקום שאין כופין על הגט כופין על הכחובה וכמ"ש
 לעיל סי' ל"ז בשם הרשב"א והפוסקים והוא פשוט. ומ"ש אלא שסבוף התשובה חשש
 בו וזהו חשש בעלמא כו' לחנם דחק בזה דאפילו הוה חשש גמור אינו ענין לכאן דלא
 חשש להרמב"ם ולהירושלמי אלא לענין נאמנות אבל אין ענין כופין לזה. ומוהר"ר יוסף
 ז"ל כתב לדברי הרמב"ם ור"ה כו', ערוב את הרמב"ם ור"ה זה בזה ואין ענין אחד לחבירו
 כלל דהרמב"ם מיירי לענין נאמנות ור"ה מיירי היכא דאחמר ויליא לא כייפין ולא קרב
 זה אל זה. ומה שכתב הוא ואם איתא שיש לחוש לדברי הירושלמי ושלא לגרשה מה
 לי אלא כחובה כו' אין מזה הוכחה דמ"מ נ"מ כשהוא מודה דהכי להירושלמי אינה
 נאמנת מ"מ כשהוא מודה פשיטא דיוילא ויתן כחובה. ומ"ש ובס' אלק רנ"ה כו'
 כבר כתבתי לעיל סי' כ"ה וסי' ל"ז דהך דבס' אלק רנ"ה היינו הך דתשובות רמב"ן
 סי' קמ"א ומוכרח דמיירי בבאה מחמת טענה. ומ"ש ושמעיין מיינה דהא בהא תליא

ויאין דאמרינן נאמנת ממילא משמע דכופין-כו' כבר כתבתי לעיל סי' נ"ו דלא נהירא כלל דנהי דנאמנת מ"מ אפילו הוא מודה להדיא ואין כופין . וכן מצאנו בתשובות רמב"ן סי' קל"ט בהדיא דנאמנת ואין כופין . וכן משאר הרבה פוסקים שפסקו דנאמנת ואין כופין וכמו שנתבאר למעלה . ומ"ש וכן נראה מדברי מהרי"ק ז"ל וכן חוס' שלהי נדרים וכן סמ"ג , לא נהירא כלל דסרי לא כתבו מהרי"ק וחוס' וסמ"ג אלא דנאמנת ויוליא ויתן כתובה והיינו דאין כופין . וכמו שנתבאר לעיל דהיכא דאמרינן יוליא אין כופין כיון דלא אתמר בהדיא כופין :

מב עוד כתב מוהר"ר יוסף ז"ל וז"ל ותמהני מהריב"ש דלאו רישיה סיפיה ולאו סיפיה רישיה שהרי תחלת דבריו הביא המענה דשלי נדרים וסוגית הגמרא עלה וכתב ח"ל ונראה מסוגיא זו דרבא פליג עליה דרב המנונא וס"ל דאשה מעיזה פניה בפני בעלה אפי' במידי דידע דה בעלה ואפילו למענה ראשונה מפרשים השמים ביני לבינך שאומרת שאינו חקק לה כלל כמו שפירש בן בירושלמי כמה דשמייא רחיקא מן ארעא הך איתתא רחיקא מן גברא כלומר שהוא פרוש ממנה כו' עד ולמענה ראשונה נאמנת משום מגו דכיון דהוי סגי לה לטעון אין יורה כחך שלא תעניו בו ואומרת השמים ביני לבינך דמעיזה בו קושטא קאמרה ולרב המנונא פירוש השמים ביני לבינך ר"ל שאינו יורה כחך כו' עד ולזה אינה נאמנת למענה אחרונה דהא כיון דלא ידע דה בעלה משקרא . והנה נראה מסוגיא זו דלרב המנונא אם היחס טוענת בדבר דידע דה בעלה כגון שטוענת שהוא פרוש ממנה ואינו חקק לה כלל או שאין לו כח אנשים ישען על ביתו ולא יעמוד שהיא נאמנת כמו שהיא נאמנת לומר לבעלה גרשתי וק"ל כרב המנונא כו' עכ"ל . הרי שכתב דלרב המנונא השמים ביני לבינך דמתניתין היינו שאינו יורה כחך ובדבר דאינו לא ידע מעיזה ומשקרא ולהכי אינה נאמנת למענה אחרונה אבל טוענת שאין לו ג"א מהימנא דבדבר דאינו ידע דה לא משקרא ונאמנת כמו שנאמנת לומר גרשתי ואח"כ כתב דהלכה כרב המנונא והכריע זה מכמה מקומות בגמרא ואח"כ כיון דס"ל דנאמנת כיון דק"ל כרב המנונא היינו דנאמנת וכופין אותו להוליא דהא בזה תליא כיון דנאמנת כופין אותו להוליא וכמו שגירא מדברי כל הפוסקים וכמ"ש הרשב"א בפירוש סי' אלף רנ"ה וז"ל ולפיכך נאמנת בטוענת בן וכיון שנאמנת כופין אותו להוליא עכ"ל . הרי דהא בזה תליא וכיון שכן מה זה שחזר וכתב אח"כ אמנם אם היא תאמץ את לבבה כו' עד ויוליא ויתן כתובה דומיא דהמדיר את אשתו מתחמית המטה עכ"ל והא כיון שנאמנת כופין אותו להוליא וליתן כתובה כמו שהוכחתי לעיל ומה לנו אלא הסכמת אחרונים שהסכימו דכל מקום שאמרו יוליא ויתן כתובה אין כופין על הגט והרי בדון זה לא אמרו בשום מקום בגמרא יוליא ויתן כתובה עד שיפרשו בו מבקשים על הגט כו' אלא המפרשים ז"ל אמרו דנאמנת מדרב המנונא וכיון דנאמנת ממילא שמתעין דכופין והשתא כיון דכל הך רבנותא ז"ל ס"ל דנאמנת וכופין הכי נקטינן , ודלא כהריב"ש ומוהר"ר משה אלשקר ומוהר"ר לוי ז"ל *עוד השגות על מוהר"ר יוסף עכ"ל מוהר"ר יוסף ז"ל . *ואני אומר כל דבריו אלא כפולים ז"ל שדבריו כפולים ואינם נכונים . ואינם נכונים . מה שתמה על הריב"ש כבר כתבתי לעיל סי' נ"ו דאין תמיהתו כלום ודברי הריב"ש נכונים דנהי דנאמנת היינו לענין דאמרינן ליה להוליא ואמרינן ליה שרי למקרייך עבריינא וכן לענין דכייפינן ליה ליתן כתובה אבל לא לענין לכופו בשופים להוליא דאפי' הוה מודה לא הוה כייפינן ליה בשופים וכופין לא תלי בגמנות כלל . ומ"ש דהא בזה תליא כיון דנאמנת כופין אותו להוליא וכמו שגירא מדברי כל הפוסקים כו' ליתא דאדרבה מדברי כל הפוסקים נראה להיפך וכמ"ש למעלה . ומ"ש וכמ"ש הרשב"א בפירוש סי' אלף רנ"ה כו' אין מדברי הרשב"א ראייה כלל לומר דהא בזה תליא אלא קושטא דמילתא קאמר נאמנת וכופין והיינו בבאס מחמת טענה וכמו שהוכחתי לעיל שזאת היא כוונת השו"ב רשב"א סי' אלף רנ"ה . אח"כ ר"ל כופין להוליא אם לא יתן כתובה וכמ"ש בתשובת רשב"א סי' תרכ"ח כופין להוליא או ליתן כתובה . ומ"ש ומה

גבורת אנשים

לנו אלל הסכמת אחרונים כו' והרי בדון זה לא אמרו בגמרא בשם מקום יוליא כו' לאו מילתא היא כלל וכמ"ס למעלה דהא טעמא דהפוסקים הוא דאין כופין כיון דלא נמלא ראייה ברורה א"כ חיישין לחומרא דלא ליהוי גט מעושה ובניה ממזרים וא"כ פשיטא ה"ס הכא ואדרבא היכא דאחמר יוליא דמשמע ליה לר"י בעל הסוס' דהיינו כופין ואפ"ה חשש לחומרא לפירוש ר"ח דאין לכופ' כ"ש היכא דלא אחמר אפי' יוליא דאין לכופ'. ומ"ס והסתא כיון דכל הכך רבותא ס"ל דנאמנת וכופין הכי נקטינן כו', ואני אומר דכבר הוכחתי אדרבא להפך דהסכמת כל הפוסקים דאין כופין בטענת אין לו גבורת אנשים אם לא בבא מחמת טענה וכדעת הרשב"א ומהר"ם אלשקר ומהר"ל ק' חביב. ולפי דעתי הרוצה לעשות מעשה ולכוף מרבה ממזרים בישראל ועתיד ליתן את הדין כי הדין ברור ואמת כמ"ס. והכי נקטינן. (וכ"פ בתשובת ר"א ק' חיים סימן ס"ג. וכן מסיק בתשובת מהר"ר שלמה כהן ספר שלישי סוף סי' מ"ב לענין מעשה ע"ס):

בג ונראה לי שגם דעת הרמב"ם כן שהרי גם הוא פסק בפי"ב מהלכות אישות כשמואל דבאני זן ואני מפרנס אין כופין להוליא. אם כן ה"ס במורד מתשמיש וכדאיתא בכל הפוסקים דחד דינא אית להו וכמו שכתבתי למעלה ואם כן ה"ס בגבורת אנשים וכמו שכתבו הפוסקים וכמ"ס למעלה. ול"פ שכתבו' בנימין זאב סי' קכ"ו דף ר"ח ע"ב כתב דלא גרע זה ממומין גדולים דאין לך מומין גדולים יותר מזה כיון דאני יכול לבטל כו', ולפי זה אף על גב דבמורד ממומין או מתשמיש אין כופין בגבורת אנשים כופין. *השגה על מה שכתב הבנימין *מ"מ דבריו לא נהירין כלל דלא שייך מומים גדולים אלא זאב דאני יכול הוי מוס שופין כגון ריח הפה וריח החוטם שאינם יכולים לדור עמו כלל להוליא:

א"כ להם אומרים בנקטעו שתי ידיו או שתי רגליו ומטעם שכתבו דהוי כעבר ובטל מן העולם משא"כ הכא. וכ"ס לפי מ"ס לקמן בסמוך דאפילו בנקטעו שתי ידיו או רגליו לא הוי מוס לכופו בשוטים להוליא. וכן מוכח להדיא בתשובת הר"ס כלל מ"ג סי' י"ב דאין לו גבורת אנשים לא הוי מוס. וכן מוכח ג"כ להדיא בתשובת רמב"ן סי' קל"ט ובשאר כל הפוסקים ואין צורך להאריך בזה כי הוא דבר פשוט. וגם בעל בנימין זאב עלמו מערבב דבריו וכתב אח"כ כיון דאין לו גבורת אנשים והיא באה מחמת טענה בעינא חומרא כו' כייפין ליה להוליא כו'. וכן מוכח שם עוד מדבריו כמה פעמים דלא הוי מוס וכן עיקר:

ב"ד ועוד נלפע"ד דלמעשה אין לכופ' בשוטים אפי' בנקטעו ב' ידיו או ב' רגליו או נסמו ב' עיניו או ח"פ שהטור סי' קנ"ד כתב סתמא בזה"ג דכופין היינו משום שנמשך אחר מ"ס הר"ס בפסקיו ס"פ המדיר אבל מ"מ הלא בתשובה לא פסק הר"ס כן. וכן נראה מדקאמר ח"ק סתם האיש שגולדו בו מומין אין כופין להוליא משמע דאין חילוק בדבר וגם הרי"ף משמע דס"ל הכי וגם הרמב"ם סוף ה' אישות והסמ"ג ושאר כל הפוס' לא חילקו בכך. ואע"פ שהרב ב"י בזה"ב הביא כ' שדברי הר"ס בפסקים נראה מדברי הרמב"ם סוף ה' אישות *אין *השגה על מ"ס הבדק הבית כ"ל כן. דז"ל הרמב"ם האיש שגולדו בו מומין אחר שנשא אפילו שדעת הרמב"ם בנקטעו ב' ידיו נקטעו ידו או רגלו או נסמית עינו אין כופין אותו להוליא כו' או רגליו דכופין להוליא:

אבל אם נולד לו ריח הפה או ריח החוטם כו' כופין אותו להוליא עכ"ל. ונראה דהרמב"ם ליבנא דרשב"ג נקט ואח"כ נקטעו ידו או רגלו. תדע מדכתב אח"כ אבל אם נולד לו ריח הפה כו' ולא מפליג בידו ורגלו גופי' בין אחת לשתיים. ויהיה אף שיהיה כל היכא דאיכא למידק לחומרא ולקולא פשיטא דלחומרא דייקין ואין כופין דלא ליהוי גט מעושה ובניה ממזרים. ואע"פ שכתב בתשובת הר"ס שם ומהו בפסקים כתב אח"כ שזופין להוליא. לא ידעתי מי הוא הכותב שז"כ בפסקיו אח"כ דילמא לא היא אלא בתשובה כ"כ אח"כ. ואע"ג דהטור כתב במ"מ ס"ס ע"ב על פסקיו שסותרים התשובות ודאחרונה היא הרי כבר כתב הב"י ב"ד סימן ר"א סוף דף רל"ג שאפשר

שאפשר דוקא בלוחו דין שהיה ידוע לו להטור שאותו פסק כתב בלחרונה. ועוד דאכלא אפי' היו הפסקים אחרונים נראה דס"ל דלמעשה אין כופין דהא בפסקיו פ' המדיר גבי איני זן ואיני מפרנס פסק דכופין וכחז שכן מסתבר ואפ"ה חשם לחומר ב' הב"י לפירות ר"ח דאין לעשות מעשה לכופ' אם לא היבא דמפורש להדיא כי היכי דלא ליכוי גט מעושה ובניה ממזרים וכמ"ס לעיל סי' י"ח וא"כ פשיטא דה"ה הכא. ע"כ נראה עיקר דאע"ג דלהלכה ס"ל דכופין מ"מ בתשובה שאלה שהיא מעשה לא ראה להורות כן וכן נראה דעת מהר"מ איברלש שכ' דעה זו בלשון וי"א. גם בלבוש כ' וי"א כו' ומסיים להדיא בלבוש ואין נוסהין כן, ומנהג זה לפי דעתי תורה הוא והמנהג ממנהג זה מרבה ממזרים בישראל. ואע"פ שגם ר' ירוחם נתיב כ"ג ח"ג כתב בסתם בדברי הטור מ"מ ג"ל לענין מעשה במ"ס :

במה וא"כ כיון דדעת הרמב"ם דבמורד ממזנות לחוד לא כייפין (והיינו דאין כופין כלל דלרמב"ם אין חילוק בין יוליא לכופין אלא אפי' היבא דאחמור יוליא כופין, וכמ"ס הרב המגיד בשמו והבאתיו לעיל סי' ל"ב) א"כ ה"ה במורד מתשמיש לחוד או בעטות גבורת אנשים. וכן ג"ל להוכיח עוד מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ד מהלכות אישות המורד על אשתו ואחמור הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני שגנאתיה מוכיפים לה על כתובתה כו' וישב ולא ישמש כל זמן שתראה היא ליבש עכ"ל. ומדלא כתב שהרשות בידה אם תראה שיגרשנה יגרשנה מיד משמע דס"ל דכיון דק"ל באיני זן ואיני מפרנס אין כופין להוליא ה"ה באיני משמש. ואע"פ שהרב המגיד שם כתב על דברי הרמב"ם ח"ל וכחז רבינו כל זמן שתראה היא ליבש לפי שאם לא רתה כופין לגרשה כיון שאינו רוצה להיות *אין דברי הרב המגיד פ"ד מה' אישות מוכרחים במ"ס לדעת הרמב"ם ז"ל במורד מהשמים שטופין להוליא :

וגרשה היינו שטופין אותו לשמש או לגרש ואין זה נקרא כפיה על הגט וכמ"ס לקמן סי' מ"ח בשם הרא"ש והריב"ש. ועוד דאפי' יהיה דעת הרמב"ם כן מ"מ י"ל דלויב לטעמיה חזיל דס"ל דכל היבא דאחמור יוליא היינו כפיה וכמ"ס הרב המגיד שם בשמו והבאתיו לעיל סי' ל"ב וא"כ כיון דתנן גבי מדיר את אשתו מהשמים המטה יוליא א"כ פשיטא דה"ה מורד וא"כ לריך לומר דיש חילוק בין מורד ממזנות למורד מתשמיש וטעמא דבשלמא במזנות י"ל טעמא דשמואל עד שיכפוהו להוליא יכפוהו לזון משא"כ בתשמיש דאשה בזה בכל פעם לבוא לב"ד להבוע עיני השמים. א"כ דבמזנות יכולים לכפותו שיתן לה זרעי מזונה בפעם אחת על איזה זמן הרבה שלא תצטרך לחובעו עוד איזה זמן וזה לא שייך בתשמיש. אבל כל זה אינו נראה עיקר. והעיקר ג"ל דהרמב"ם ס"ל דגם במורד מהשמים אין כופין לשמואל :

מז וג"ל להביא ראיה לזה מדאמרינן פ' אע"פ דף ס"ג ע"א תנן וכן המורד על אשתו בשלמא למ"ד מתשמיש לחיי אלא למ"ד ממלכה מיי משועבד לה אין באומר איני זן ואיני

מפרנס והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוליא ויתן כתובה ולא לאמלוכי ביה בעי עכ"ל הגמרא. ואם איתא דבמורד מתשמיש גם לשמואל יוליא ויתן כתובה א"כ הא למ"ד מורד מהשמים אדרבה קשה טפי בפשיטות מכולי עלמא אפי' בלא רב. *והכי משמע נמי *עוד ראיה לזה מה'ס' והרא"ש ממ"ס התוס' והרא"ש שם ח"ל והאמר רב יוליא ויתן כתובה פרק אע"פ ופלוס וביאור נכון בדבריהם ז"ל :

לזונה אלא ע"י כפיה אבל לרב שטופין אותו לגרשה מיד מה שייך תוספת עכ"ל. ואם איתא דבתשמיש מורד שמואל א"כ דהרא קוביא לדוכתה דטפי הו"ל לאקשווי הכי אמ"ד מהשמים

מתשמים אפי' משמואל. ואע"ג דהתוס' והר"ם כתבו שם מיד אח"כ ח"ל וא"ת למ"ד מתשמים נמי חקשי דע"כ מורד מתשמים נמי כופין להוציא דאטו לעולם יוסיפו על כתובתה ותתענג כל ימיה וי"ל דהמ"ל ולטעמיה עכ"ל, אין כוונתם אלא דלמ"ד מתשמים המ"ל ולטעמיה דלדידיה נמי קשיא מרב. אבל ודאי כי קשיא מטוב עלמא לא שייך למימר דהמ"ל ולטעמיה דהא אדרבה למ"ד מתשמים קשיא בפשיטות אפי' בלא רב וי"ל להזכיר רב כלל. אלא ודאי קושיית התוספות והר"ם היא הא דפריך מרב דהא למ"ד מתשמים נמי קשה מרב דכיון דרב לא ס"ל האי סברא דעד שכופין להוציא כופין לזון א"כ גם בתשמים לית ליה האי סברא דעד שכופין להוציא יכפוהו לשמש וא"כ בע"כ דס"ל במורד מתשמים נמי יוציא דאי לא יוציא ולא יכפוהו לשמש א"כ תתענג כל ימיה אבל לשמואל דס"ל עד שיכפוהו להוציא יכפוהו לזון ה"נ ס"ל במורד מתשמים שכופין לשמש וא"כ לדידיה לק"מ למ"ד מורד מתשמים כי היכי דלא קשיא לדידיה מידי למ"ד מורד ממלכה. כן נ"ל כוונת התוס' והר"ם והוא ברור. וא"כ כיון דהוכחתי דלשמואל במורד מתשמים לא אמרינן דיוציא ויתן כתובה אלא כופין לשמש א"כ כל הפוסקים שהבאתי לעיל והרמב"ם שפסק בשמואל נמי בע"כ ס"ל הכי:

*קשיא על הש"ע סי' קג"ד ס"ג ב"ז ובהיות כן קשה לי על מ"ס הש"ע סי' קג"ד סעיף ג' דדבריו סותרים זה את זה תוך ח"ל האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו לזון ואם כדי דבור:

אין ב"ד יכולים לכופו לזון כגון שאין לו במה לפרנס ואינו רוצה להשתכר להרויח ולזון אם תרצה היא כופין אותו להוציא מיד ויתן כתובה וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש עכ"ל. דדברים אלו סותרים זה"ל הך כדי דבור דכיון דכאמי זן ואיני מפרנס העתיק לשון הרמב"ם וסייעו שפסק בשמואל וכמ"ס הר"ן והרב המגיד בשמו זון משמע בבי' א"כ ה"ה באינו רוצה לשמש אין כופין וכמו שהוכחתי למעלה מן הגמרא וכל הפוסקים ומדברי הרמב"ם גופיה דמורד מתשמים דינו כמורד ממזנות. ועוד כיון דפסק בשמואל א"כ לא חזר בשום מקום גבי מורד מתשמים כופין, וליכא למימר דלמלך ממועד ממזנות דהא במורד ממזנות גופיה פסק בשמואל והרי בסעיף כ' כתב בש"ע דסיכא דלא חתמו בדיא לכוף אין כופין. ודוחק לומר דמ"ס וכן הדין למי שאינו רוצה לשמש ארישא קאי ור"ל שכופין אותו לשמש. ועוד דמדברי הרב בהג"ה לא משמע כן. ועוד דברים סי' ע"ו כתב הש"ע להדיא בדברי הבור ואם היא רוצה כופין אותו מיד להוציא וליתן כתובה:

*קשיא על מהר"ם אפרים מ"ח וגם קשיא לי על הרב בהג"ה דבר"ם ע"ו ובסי' קג"ד בהג"ה סימן קג"ד סעיף כ': סתם בדברי הש"ע דבמורד מתשמים כופין להוציא ואח"כ

בסי' קג"ד סעיף כ' אחר מ"ס בעל הש"ע שם דאין לכוף אלא במקום שנאמר בפירוש לכוף כתב בהג"ה דה"ה דאין לנדות כמו שאין לכוף בשוטים. ומסיים בהג"ה אבל מי שאינו מקיים עונה יכולין לנדותו ולהחרימו שיקיים עונה או שיגרש כי אין זה כפיה רק לקיים עונה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. ודברים אלו הם לקוחים מהריב"ש סי' קכ"ז וכדאיתא בד"מ וכמו שגרשם בכל ספרי הש"ע. ותימא דהריב"ש לא כתב שם כן אלא לפי שיטתו דס"ל במורד מתשמים אין כופין להוציא. אבל להרב שסתם דבר"ם ע"ו ובסעיף ג' סי' קג"ד הסתמך דכופין להוציא מה לנו לכופו שיקיים עונה ומה לנו לנעים שאין זה כפיה תמש הא אפי' כפיה ממש עושין במורד מתשמים. וגם ליטנא דלנדותו ולהחרימו שכתב הרב בסוף דבריו מגומגם דעדיפת מיניה הו"ל לאשמועינן דאפילו להכותו ולכפותו בשוטים ע"ז יכולים לעשות שיקיים עונה. וכל זה שכתבתי מוכח דריב"ש ע"ז לא להדיא ח"ל הריב"ש שם דמשום תשמים לחוד או מזונות לחוד אין כופין כו' אבל מה שהיו הב"ד יכולים לעשות גם לכוף הבעל לשונו ולהיות אלא וליתן עמה בקידוש בשר ולקיים מצות עונה לפי כמו שסיו יכולים לעכבו שלא ילא מן העיר בזולת רשותה בעד מצות עונה שהוא מחוייב

בס' מן החורים ואם לא ראה לשוב במלות ה"ד מנדין אותו כמו שמנדין מן הדין לגברת
 דלא ליית דינא וכ"ש שעובר על דברי תורה אע"פ שאין לוקין על לאו של עונתה לא יגרע
 לפי שהוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו מ"מ מנדין אותו או מכין אותו עד שיקבל
 עליו לקיימה ואם הוא מעצמו מגרשה כדי להגלל מזה אין גט מעושה שהרי אין ה"ד
 טופין אותו על הגט כלל אלא לקיים מצות עונה כפי יכולתו כמו שהוצה עליו מן הדין
 והרי זה כמי שהיו נושים בו ממון והיה תפוס בבית הסהר בעד החוב שהוא ואמר לו
 קרובי אשתו אם תגרש אשתך נפרע אחרתו בעדך החוב שהוא וחלל ממאסרך והוא נחלס
 בזה וגירשה מרלונו היאמר אדם שזה יהיה גט מעושה מפני שעשה זה כדי ללאת מבית
 הסהר שהרי לא היה תפוס כדי שיגרשה אלא בעד חובו והגט אינו מעושה אלא מרצו .
 וכתוב בספר אבן העזר שנשאל הרא"ש ז"ל באשה שיראה מצעלה שילך לארץ אחרת
 וסוואלת שיגרשנה או שישבע לה שלא ילך והשיב אם ידוע שדעתו לילך ישיבעוהו שלא
 ילך או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך ע"כ . הנה שכיון שאומרים לו או תעשה המוטל
 עליך מן הדין או תגרשנה אין זה כפיה על הגט במחלט אלא שכופין אותו על מה שיש
 לו לעשות מן הדין ואם יגרשנה יפטר עם היות שהרצו ז"ל עלמו סובר שלעולם אין כופין
 על הגט אלא באותן שהזכירו בן חכמים בפירוש כמ"ס בסמוך עכ"ל הריב"ש . הרי
 להדיא כמ"ס והוא פשוט מעצמו . והיה אפשר ליישב דברי הש"ע והרב בהג"ה אך כי
 לא יתקבל הישוב שהוא אם לא בדוחק גדול מכמה טעמים ע"כ יפה שתיקתי מדבורי .
 בשגס כי יהיה אין שיהיה העיקר לענין הדין כמו שהעליתי למעלה בדמורד ממזנות
 לחוד אין כופין להוציא וכן בדמורד מתשמיש אין כופין להוציא אם לא בבאה מחמת טענה
 ואף במונע ממנה כל ענייני אישות דנראה עיקר לדינא דכופין להוציא אפילו אינה באה
 מחמת טענה וכמ"ס לעיל מ"מ למעשה יש לחוש לסברת האומרים שאין לכוף דלא ליהוי
 גט מעושה ובניה ממזרים וכמ"ס ל"ס כ"ח :

במ"ו וא"כ גם מ"ס הרב רמ"א בהג"ה סי' קנ"ד ס"ג וז"ל וכן איש שרגיל לבעוס ולהוציא
 אשתו מביתו תמיד כופין אותו להוציא כי עי"ז אינו זנה לפעמים ופורש ממנה
 בתשמיש יותר מעונתה והוי כמורד ממזנות ותשמיש עכ"ל . *נלפע"ד דאין להורות בן
 *מ"ס מהרמ"א סי' קנ"ד ס"ג למעשה מטעם שכתבתי וגם דין זה דהרב רמ"א לקוח
 מי שרגיל להוציא אשתו מחוץ ביתו טופין אותו להוציא אין להורות
 כן למעשה : מודה כו' וגם בב"י סי' קנ"ד כתב וז"ל וכתוב בתשובות
 הרשב"א סי' תרנ"ג על מי שהורגל לבעוס ולהוציא אשתו תמיד אפשר שכופין אותו להוציא
 כו' הרי שכתב בשם הרשב"א לישנא דאפשר ופשיטא דלא סמכין אלישנא דאפשר להוציא
 אשה מצעלה במקום שיש לחוש דהוי גט מעושה ובניה ממזרים . בן י"ל :

ג ומ"ס הש"ע סי' קנ"ד ס"ז והבאתיו לעיל סי' א' י"א שהיא נאמנת כו' כבר כתבתי
 לעיל סי' ב' דהיינו משום שהרמב"ן והרשב"א חששו בן לדברי הרמב"ם פט"ו מה' אישות
 ולדברי הירושלמי שגראה מדבריהם שאינה נאמנת בטענת אינו יכול . מיהו גם מדברי
 *העיקר בגמרא ופוסקי' דבטענת הרמב"ן והרשב"א מבוואר *דהעיקר דנאמנת . וכדמוכח
 איש יכול נאמנת : להדיא בגמרא דילן שלהי נדרים דכל טענה שהבעל יודע
 האמת כמו היא לא משקרא ונאמנת לרב המנונא דקי"ל כותיה בטענת גרשתי . וכמו
 שאכתוב לקמן סי' נ"ח ונ"ע . ואדרבה נראה דאפי' רבה דפליג עליה דרב המנונא בטענת
 גרשתי מודה בטענת אין לו גבורת אנשים דמזה נפשיה וכדמשמע בגמרא שם להדיא
 דהיכא דבעל ידע דה וקמנא נפשיה אפילו רבה מודה , בן י"ל . ושוב מלאתי בן
 בתשוב' מהר"מ דפוס פראג סי' תתקמ"ז דאף רבה מודה בזה ע"ש :

גבורת אנשים

*מה שחששו בתשובות רמב"ן
דשם"ל לדברי הרמב"ם ליכא
חששא כלל :

נא ומה שחששו הרמב"ן והרשב"א כן לדברי הרמב"ם
והירושלמי ולפע"ד דליכא חששא כלל ואדרבה מהרמב"ם
והירושלמי משמע זמו בגמ' דילן וכמו שאבאר . וז"ל הרמב"ם
זמ"ו מה' אישות דין ט"ו האשה שבאחה לב"ד ואמרה בעלי אינו יכול לשמש כדרך כל
הארץ שמום שמוליד או שאינו יורה כחץ יעשו הדיונים פשרה כו' עד שתהיה י' שנים כו' .
נמצא הבינו בתשובות רמב"ן סי' קל"ט ובתשובות רשב"א סי' תרכ"ח דס"ל להרמב"ם
דבטענת אין לו גבורת אנשים אינה נאמנת דומיא דטענת יורה כחץ וגם מהר"ם אלשקר
בתשובה סי' פ"ט הביין כן בפשיטות עד שהעתיק לשון הרמב"ם כן כחילו הוא לשון
הרמב"ם עלמנו (וכן נראה שהבין בתשובות מבי"ט ח"ב סי' רס"ז) . ותמיהני איך רצו
הבין מדברי הרמב"ם כן וכי זהו בכלל לשון אינו יכול לשמש כדרך כל הארץ שמום
שמוליד והלא באין לו גבורת אנשים אינו יכול לשמש כלל יתחיי אינו יכול לשמש כדרך
כל הארץ שמום שמוליד דקאמר . וע"ק שאין זה מדרך הרמב"ם להמליץ דין חדש מה שלא
חבר בתלמוד כלל . אלא ודאי פשוט דמ"ש הרמב"ם אינו יכול לשמש עמי שמום שמוליד
דומיא דיורה כחץ קאמר ואע"ג דבגמרא ליתא אלא יורה כחץ לבד משמע ליה להרמב"ם
בפשיטות דלאו דוקא הוא דה"ה אם טוענת אינה טענה אחרת שמשמש עמה שימוש
שאינו מוליד דוקא הכי , או אפשר שכל זה מדברי האשה הוא וה"ק הרמב"ם בין שאמרה
בעלי אינו יכול לשמש שימוש שמוליד ולא פירשה בדבריה סיבת המעיטה בין שאמרה
בפירוש שאינו יורה כחץ . וכ"כ מהר"ל ו' חביב בתשובה סי' ל"ג שכן הוא כוונת
הרמב"ם ושגם הוא מודה לדיוא בטענת אין לו גבורת אנשים שהיא נאמנת וכדמוכח
בגמרא סוף נדרים ובהסכמת כל הפוסקים ע"ש שהאריך בזה (וכ"כ בתשובות ר"א ו'
חיים סי' ס"ג ע"ש ובתשובות מוהר"ר שלמה כהן ספר שלישי סי' מ"ב ע"ש) :

נב וגם הטור נראה שהבין כן בדעת הרמב"ם שהרי העתיק
דבריו אלו בסתם בס"ס קנ"ד ולעיל בריש הס' כ' בסתם דבטענת א"י נאמנת וכ"כ מהר"ל
חביב שם שכן כונת הטור וראיתי להב"ח ס' כ' בס"ס קנ"ד אמה שהביא הטור דברי הרמב"ם
דלעיל וז"ל ואיכא לתמוה דלעיל ס' כ' רבינו בדין זה דכופין אותו להוליד מיד אפי' חוץ
וכאן הביא דברי הרמב"ם דאין כופין , וז"ל דלעיל כיון דמכחישה כופין מדרב המנונא דאין
אשה מעיזה פניה בפני בעלה ובודאי קושטא קאמרה ודברי הרמב"ם בשאינו מכחישה ובהא
*דברי הבית חדש ס"ס קנ"ד חמנ' בנדרים יעשו דרך בקשה עכ"ל . *ודברים אלו תמוהה
תמוהים :

דלעיל בארעא וגיוורא בשמי שמיא דנאמר דמכחישה כופין
ובאין מכחישה אין כופין והלא לא קאמר רב המנונא אלא מטעם דאין אשה מעיזה פניה נגד
בעלה מהמנונא והוא כחילו אינו מכחישה והאין נאמר דבאינו מכחישה עדיף טפי , זהו דבר
שאין הדעת סובלתו גם בכל הפוסקים איתא להדיא הפך דבריו . אלא ודאי העיקר כמ"ש
*ישנו לדברי הב"ח שמונח דבסוף הס' מיירי בטענת שאינו יורה כחץ . *ואולי גם
כמ"ש :
כוונת הב"ח היא כן ור"ל כיון שטוענת שאינו יכול והבעל
מכחישה נאמנת כיון דבעלה ידע ה' ומכחישה אי לאו דקושטא קאמרה לא הוה משקרא
ומעיזה פניה נגדו . ודברי הרמב"ם באינו מכחישה אלא שטוענת שאינו יורה כחץ והלא
מעיזה דסברה בעלה לא ידע בה . וא"כ דברי הב"ח הם ממש כמ"ש :

נג ומה שחששו הרמב"ן והרשב"א להירושלמי נני לאו מילתא
מלתא היא דאדרבה לפי הבנתם בירושל' צריך להביא בירושל'
ובדליתא בתשו' ריב"ז א"ש בתשוב' מיי' לספר נשים ס"ו שהירושל'
גם מה שחששו בתשובות רמב"ן
דשם"ל להירושלמי ליכא חששא
כלל :

מיירי בטענת אינו יכול ומה דאיתא בירושלמי כמה דרחיקא שמיא מן ארעא כך תהא ההיא
איתתא רחיקא מבעלה כו' מלת תהא טעות הוא וז"ל כך ההיא איתתא רחיקא כו' . ואין

וז נראה ויחזק נראה להשוות הירושלמי עם גמרא דילן ואין כאן כ"ס וס"ק כך תהא ההיא
 איתתא רחיקא מצעלה מחמת שלא תלד לפי שאין יורה כח, וכשין מה שפי' רש"י בפירושו
 תחורה בפ' בראשית ודבק בשרו וסיו לבשר אחד הולד נולד ע"י שניסם וסס ופעה בשרם
 מהו מכל' רש"י. וכן משמע להדיא מהערוך וסמ"ג סוף עשין מ"ח דף קכ"ח ע"ג שכתבו
 ח"ל מפרש בירושלמי שנועקת על בעלה ואומרת כמה שהשמים רחוקים מן הארץ כך אהיה
 רחוקה ממך לפי שאין שכתב זרעו יורה כח ואינו ראוי להוליד ע"כ לשונם. וגם בתשובת
 רמב"ן גופי' סימן קל"ט מסיק ח"ל אבל ס"ר נתן בעל הערוך פירש אף הירושלמי בטענת
 יורה כח' כו'. ואף בתשובת ריב"ז"א שם כתב ח"ל ואע"פ שהייתי יכול לפרש הירושלמי
 בתלמוד שלנו ובזורה כח' וס"פ כמה דשמיא רחיקא מארעא כך תהא ההיא איתתא רחיקא
 מצעלה לעולם לעינין שלא תבנה ממנו לפי שאינו יורה כח מ"מ אין הלשון נמשך לי אחר
 פירוש זה עכ"ל. מ"מ לפי מה שכתבתי הלשון נמשך כסוגן אחר פירוש זה. ומ"מ לענין
 דיונא כתב בתשובת ריב"ז"א שם דנאמנת בטענת אינו יכול וכדמוכה בגמרא דילן. (שוב
 באיתי בגמרא קדושין הנדפסת עם חוס' רי"ד יש שם בסוף המסכת קטף לקוטי דיונים
 יכתוב שם ח"ל בכתב ריב"ז"א הטוענת אין לאישי גבורה והוא אומר שיכול אף שהיא מורדת
 באמן ואם הודה לה יוליא ויהן כהונה עכ"ל. ולא ידעתי מאין הוליא כן כי לפי מ"ש
 אדרבה דעת ריב"ז"א שהיא נאמנת). וגם מהר"ל ו' חביב בתשובה שם שהירושלמי אינו
 חולק בתלמוד שלנו דין דטוענת אינו יכול והביא שם דברי הערוך וסמ"ג דלעיל רק
 שאל"כ כתב דהירושלמי מיירי בטענת שהוא מורד מתשמים. וז"ל דלא הולך לזה אלא
 להרמב"ם והרב המגיד פי"ד דאיכות דין ע"ז דנראה להדיא מדבריהם שמפרשים הירושלמי
 כן והולואו מהירושלמי שטענת מורד יעשו פשרה כו' עיין שם וכן נראה להדיא מהשגת
 הרשב"ד שם ע"ש. אבל לדעת שאר פוסקים ח"ל לכל זה אלא יש לומר דהירושלמי מיירי
 בטענת אינו יורה כח' כח' ממש כמו גמרא דילן וכמו שכתבתי :

גד ואין להקשות לפי מה שכתבתי דגם הרמב"ם מודה בטענת אין לו גבורת אנשים
 דנאמנת הא בטענת מורד ממני מתשמים כתב דאינה נאמנת. הא ע"כ לאו קושיא
 היא דהא סבור כתב בפשיטות בס' קר"ד בטענת אין לו גבורת אנשים דנאמנת ובס"ם
 פ"ו העתיק בסתם דברי הרמב"ם דבטענת מורד אינה נאמנת, (וכן הש"ע כתב בס"ם ע"ז
 בסתם בדברי הרמב"ם ובס' קר"ד סעיף ו' גבי טענת אינו יכול כתב דנאמנת) :
דף אמת שדרישה סי' קנ"ד סע"ו הרגיש בזה ותיקן דבס' ע"ז לא קאמר דאינה נאמנת
 דברי הדרישה סימן קנ"ד אינם אלא לענין כהונה. *אבל אין זה נראה בעיני דא"כ הו"ל
 לפרושי הסתם דהיכא דהיא רואה ללאת ממנו בלא כהונה
 נאמן :
 אמרי' ליה דיוליא וגם שאין כופין אותה לדור עמה. אלא כ"ל דבטענת מורד ליכא כאן
 העשה כי אדרבה היא רואה שלא ימורד שהרי אם יקבל עליו שלא ימורד ותהיה בטוחה בו לא
 חטטון עליו שום דבר משא"כ בטענת ח"י דים כאן העוה שהרי בטענה זו מוכרח הוא לגרשם
 שהרי לא יועיל לו שום שום דבר. וכ"כ בחשו' מהר"ל ו' חביב סי' ל"ג ח"ל וזה שחלוק גדול יש
 בין טענה שאין לבעלה גבורת אנשים לבוא עליה ובין טענה שבעלה מורד מתשמים ואינו רואה
 להקטק עמה כי אע"פ שבשתייהן יודע הבעל אם האשה אומרת אמת אם לא עם כל זה בטענת
 שאין לבעלה גבורת אנשים היא מעיזה פניה דומיא דההיא דאומרת לבעלה גרשחני כי היא
 מעיזה בפני בעלה לפרוק עולו מעליה ומעטס זה היא נאמנת בשתייהן אמנם בטענת
 שהוא מורד מתשמים אין כאן סעוה לדעתה דאדרבה מתחננה לפני ב"ד שיעתרו לבעלה
 ויעלה ויסיג אסו מעליה עכ"ל. אמנם מ"ש מהר"ל לוי ו' חביב שם ח"ל וכבר ראיתי מ"ש
 בריב"ז"א ח"ל בתשובותיו (סי' קנ"ז) דלרב המנונא חלו סב' חלוקות שוות בדינא שכתב
 ח"ל ונראה דלרב המנונא אם היתה טוענת דבר דידע בה בעלה בגון שטוענת שהוא
 מורד ממנה ואינו נאמן לה כלל או שאין לו כח לאשים ישפן על ביתו, ולא יעמוד שהיא נאמנת

כמו שהיא נאמנת לומר לבעלה גרשתי ע"כ. גם ככה נראה מלשון הר"ן ז"ל שכתבתי למעלה ח"ל. וכיון דמש"ה מהימנא טפי כו' ש"מ דבאומרת אינו נזקק עמי כלל כיון דבעלם ידע מהימנא אפי' למשנה אחרונה כו', דמשמע דכשאומרת אינו נזקק עמה אין חילוק בין שאמרה שהוא מפני שאין לו גבורת אנשים או שאמרה שהוא מורד. עם כל זה אני ליישב דעתו של הרמב"ם ז"ל בזה דלא ליקשי ליה כלל מסוגיא דגמרא עכ"ל. *נלפע"ד דאין דמ"ה מהר"ל ו' חביב דהריב"ש מדברי הריב"ש וסר"ן סתירה לדברי הרמב"ם. דלשון אינו יד"ן ס"ל בטענה מורד מתשמים נאמנת אינו מוכרח :

צ"י ח"ל בטענת אינו יכול בענינותו אין צידו ראה מברחת כו' אבל בזהו יכול כופין להוליא ואפי' בזה בלא טענה שזה מעיקר הדין שהלא ע"ד כן נכנסה לחופה ועוד הוא עובר על מ"ע ואפי' באומר הוא צבדו והיא צבדה כופין אותו להוליא כ"ש מי שאינו נזקק לה כלל עכ"ל. הרי שכינה טענה אינו יכול בלשון אינו נזקק לה כלל. וגם לשון הריב"ש שכתב שטענת שהוא פרוש ממנה ואינו נזקק לה כלל או שאין לו כח אנשים כו' (וכ"כ הסמ"ק ס"ה רפ"ד כלשון הריב"ש) יש לפרש כן שטענת שפרוש ממנה מחמת שאינו יודע בדרך כל הארץ כגון שאין לו חלות המשגל או שאינו בקי בדרך כל הארץ. וא"כ ס"ק שאינו נזקק עמי כלל מחמת שאינו מתקשה כלל או שאין לו כח גבורת אנשים שיספיק על ביתו ומתקשה קצת ומיד חוזר הקשת לאיתנו וישען על ביתו ולא יעמוד, וכס"ג כתבו הסו"ס סוף נדרים ח"ל אשה שטענת שבעלה אינו יכול להתקשות או שאינו בקי בדרך ארץ נאמנת עכ"ל. וכס"ג כתב הרא"ש בזהב"ה כלל מ"ג דין ה' ח"ל ומה שטענת שאינו אית ואינה נזקק לה בטענה זו נאמנת כו' אבל בטענת שמורד כיון שלפי דבריה הדבר מסוד ציד הבעל ח"כ לא שייך כאן טעמא דהעצה ולכך אינה נאמנת, כן נ"ל. ולפי זה נריך לפרש מ"ש הרב רמ"א בהג"ה סי' קנ"ד ס"ז ורבנתינו לעיל סי' א' אס טענה שבעלה אינו צוכב עמה ואינו בא עליה דינו כדון עונית שאין לו גבורת אנשים עכ"ל. ג"כ נריך לפרש לשונו כמו שפירשתי לשון הריב"ש ולא שכוונתו לומר שטענת שיכול ובכיון אינו צוכב עמה דהיינו שמורד. תדע שהרי צ"מ כ"כ בשם חשו' הרא"ש כלל מ"ג וחסו' דסוף נדרים ושם לא הזכירו שטענת שמורד אלא כמו שכתבתי: *ומ"מ

*דברי הרמ"א שכתב בטענה שאינה צוכב עמה נאמנת ע"כ :

כלל וגם לכתוב דינו כדון עונית שאין לו גבורת אנשים הא פשיטא דהיינו הך. וז"ע :
בה ומ"מ יהיה כוונת הרב רמ"א איך שיהיה העיקר כמ"ש דכשטענת שמורד מתשמים אינה נאמנת אבל בטענת א"י נאמנת. וגם בזהו' יוסף ז"ל ובזהו' ר"ש כהן סי' ק"ס האריך בזה והעלה דהירושלמי והרמב"ם מיידי כמ"ש הערוך והסמ"ג ורמב"ן שם ופסק דנאמנת. אך בזהו' מיהר"ר משה אלשקר סי' פ"ע האריך בזה ופסק שאינה נאמנת וכל דבריו אינם נכונים וכמ"ש לקמן סי' ס"ט. גם מ"ש שם שכן דעת הירושלמי והרמב"ם כבר כתבתי דליתא. גם מה שהקשה מהר"מ אלשקר גופיה שם אהא דכתב הרמב"ם פי"ד דאישות האשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת אפי' תובעת כתובתה ותירץ דהיינו טעמא דגרשתי משום שהוא דבר דאחי מידו לידה א"ג דאי לאו דגרשה ודאי לא הוה מעיזה פניה כל כך בפני בעלה ולשבת כל ימיה בתיאור אשת איש ובניה לעולם ממזרים ולפיכך נאמנת אפי' בתובעת כתובתה משא"כ בשמים ביני לבינך דלית ביה האי טעמא אינה נאמנת כלל עכ"ל. *ולא נהירא דבגמרא סוף נדרים מוכח להדיא דאין לחלק בכך אלא משמע הסם להדיא דהך דהשמים ביני לבינך דמי ממש לגרשתי, רק דמחלק הסם בגמרא דהשמים ביני לבינך דסברה נהי דבניהא ידע כיורה כחך מי ידע ומש"ה משקרא, אלמא דבטענת אינו יכול

יכול להצטל ידע כמו היא פשיטא דנאמנת כמו גרשתני ע"ש, דמוכח כן להדיא בכולא סוגיא. ואף שהרא"ש סוף נדרים כתב ג"כ ו"ל ועוד ר"ל טעם טוב להלכתא דרב המנונא דאפי' למשנה אחרונה היא חובעת שיגרשנה בעלה וחיישין שמה עיניה גמס באתר ותגשף לו אחר שיגרשנה בעלה אבל ודאי חזקה שלא תאמר חשש לבעלה גרשתני להפקיע עליה בטענת שקר מתחת בעלה להיות באיסור אשת איש כל ימיה עכ"ל. ודאי דאין כוונת הרא"ש לומר דבטענה שהצטל יודע כמו היא אינה נאמנת רק בהיה דגרשתני שהרי הרא"ש גופיה העתיק שם מקודם בסמוך סוגיית הגמרא דלעיל. ועוד דהרא"ש בתשובה כלל מ"ג דין א' ודין ה' ודין י"ב כתב להדיא דבטענת אינו יכול נאמנת ודמי להך דגרשתני כו' ע"ש אלא הרא"ש בפסקיו צא להוסיף טעם דלא דמי למשנה אחרונה ודו"ק. ואע"פ שבמרדכי ס"פ עשרה יוחסין כתב ג"כ ו"ל. מלאמי בשם ר"ת שהכתב (ר"ת) דלא אמר רב המנונא דמהימנא אלא במילי דאתי מידו לידע כגון נתינת הגט אבל במילי דלא אתי מידו לידע כגון דאמרה שאינו מתקשה לא מהימנא עכ"ל. ר"ל דאין לסמוך ע"ז דהוא נגד הגמרא וכל הפוסקים וגם לא הוזכר בשום פוסק כן בשם ר"ת ואולי איזה תלמיד טועה הוסיפו במרדכי דהא לא אשתמיט חד מהפוסקים שהזכיר כן בשם ר"ת או שהזכיר כלל בדרב"ז. ועוד נראה לומר דדברים אלו שמלא כתוב בשם ר"ת יכול להיות שהשיב כן לאשה שטענה כן שלא בפני בעלה, דאפי' ללישנא דאמרין בהאשה שנתארמלה ובגמין פ' המגרש דרב המנונא קאמר דאפי' שלא בפניו נאמנת ופסקו קאת פוסקים כן וכמו שיתבאר לקמן סימן ס"ג היינו במילי דאתי מידו לידע דבכה"ג א"ל דרישה וחקירה כל כך שהרי אין חלוק ביניהם אלא הן או לאו וכה"ג אף שלא בפניו קושטא קאמרה אבל כשאמרה אינו מתקשה אינה נאמנת אלא בפניו וכמ"ש לעיל כו' ד' בשם הריב"ש ורשב"ץ דדברים כאלו לריב"ש חקירת ב"ד על זה ודלמא אילו היה הצטל לפניו היה נותן טעם לדבריו שהיתה מודה שהוא יכול, ואף שבמרדכי לא הזכיר בדברי ר"ת דמיידי שלא בפניו י"ל דקאור דברים הוא. ואפי' תאמר שדעת ר"ת הוא כפשוטו מ"מ יחיד הוא כנגד כל הפוסקים ובפרט דלא משמע כן בגמרא וכמ"ש :

ג' וא"כ כיון שהוכחנו מן הגמרא דבטענת אינו יכול נאמנת וכן פסק בתשובת ריב"צ"א שכתבו מיימוני לספר נשים סי' ו' וכ"כ החוס' ודר"ן סוף נדרים וכ"פ הרא"ש בתשוב' ב' השבועות בכלל מ"ג כסוי י"א וסי' ה' וסי' י"ב וכ"כ בתשו' רמב"ן סי' קל"ט וסי' קמ"א ובתשובת רשב"א סי' תרכ"ח (אלא שצ"ס תרכ"ח חשש לבסוף להרמב"ם והירושלמי וכבר נתבאר דאין מזה בית מיוחד כלל) וסי' אלף רנ"ה. וכ"כ ג"כ החוס' בפשיטות בפ"ק דבבא בתרא סוף דף ה' גבי סוגיא דהאומר פרעתי תוך זמנו ע"ש, וכן הוא בפסקי תוס' שם סי' ק' וכן הביא ב"י. ב' תשו' רשב"א דנאמנת וכן הביא ב"י תשו' רשב"ץ שר"י כ"כ בתשו' והסכימו עמו האחרונים וכ"פ בתשו' ריב"ש סי' קכ"ז. וכ"פ הר"י מקורביל בסמ"ק סי' רפ"ד דנאמנת בטענת אינו יכול וכ"פ הר"ק בהגהת סמ"ק סי' קפ"ג וכ"כ בכל זו סי' ע"ה וכ"פ בתשו' מהרי"ק שורש ע"ב ובתשו' בנימין זאב סי' קכ"ו ובתשו' מהר"ל בן חביב *פסק העולה דבטענת אינו יכול נאמנת ודלא כמהר"ם אלשקר ודעמיא :

ג' ומ"ש הש"ע סימן קנ"ד והבאתיו לעיל סימן א' ובזמין אותו להוציא מיד, כבר ביארתיו לעיל סי' כ"ג וסימן מ"ב באריכות שרוב הפוסקים ובמעט כולם חולקים על זה וס"ל דאין כופין בכה"ג אלא בבאה מחמת טענה ושגס דעת הרא"ש כן והטור והש"ע העבירו עין עיוס מזה ולא כוונו יפה בזה. ואולי גם הטור והש"ע חיירי בבאה מחמת טענה וכמכו עליהם אמה שכתבו כן לפני זה גבי טענת יורה כחך אבל פשט

פסוק לשונם לא משמע כן. ועוד דמשמע בפוסקים שדין זה דמי לאומר איני רוצה לשמע
תס לא הזכירו הטור והש"ע בסעיף ב' בזה מחמת טעם ודו"ק :
נח ומ"ש הש"ע שם והבאתיו לעיל סימן א' ולא יתן כתובס
כו'. הנה לפי שאבדר שדין זה אינו עיקר לכלכס וגם הרבס
פוסקים מחד אינם סוברים כן וגם ממקום שיואל דין זה
הוא סתור מיהם וביה ע"כ מוכרח אני להאריך :

אמת שדין זה הוא מהטור שהוליא כן מהשו' הרא"ש כלל מ"ג סי' י"ב שכתב ח"ל. ואי
חבעה גט וכתובס לא מהימנא אפילו להחירס לשוק כו' ואי חבעה גט ולא
כתובס יגרסנה ולא יתן לה כתובס כשהיא דרב המנונא שאמרה גרשתי דהי דמהימנא
גבי נפשה להפקיע ממנה איסור אשת איש שעליה מטעם חזקה דאין האשה מעיזה פניה
בפני בעלה מ"מ אין לב"ד כח להוליא ממנו ממון כיון שטומד וזוה שלל גירסה עכ"ל
הרא"ש בשו'. והנה בקך דגרשתי היכא דאחמר מימרא דרב המנונא גופה מוכח להדיא
דאף לענין כתובס נאמנת, וכן מוכח להדיא בהרא"ש שם וכמו שאבאר. דבסוף דברים תתן
בראשונה היו אומרים ג' נשים יולאות ונוטלות כתובס האומרת עמאה אני לך שמים ביני
לבינך ונוטלה אני מן היסודים חזרו לומר שלא תהא האשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת
על בעלה האומרת עמאה אני לך תביא ראיה לדברים השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה
נפולה אני מן היסודים יפר חלקו. וגרסי' בגמרא אבעיא להו אמרס לבעלה גרשתי מהו
אמר רב המנונא ת"ס האומרת עמאה אני לך דאפי' למשנה אחרונה דקחני לא מהימנא
התם הוא דמשקרא דידעה דבעלה לא ידע בה אבל גבי גרשתי ידיע בה מהימנא ,
ופריך התם בגמרא השמים ביני לבינך דמשנה אחרונה תיובתא דרב המנונא דהא הכא
ידיעה היא דבעלה ידע בה וקחני דלא מהימנא ומשני הכי נמי אמרס נהי דביבאה ידיע
ביורה כחץ מי ידע ומש"ס משקרא. ע"כ הגמרא. ומכאן הוליא כל הפוסקים דהיכא
שטוענת אינו יכול כיון דבעלה ידיע בה הוי דומיא דגרשתי ונאמנת אפי' למשנה אחרונה.
וא"כ מוכח דנאמנת אפי' לענין כתובס דהא בג' נשים קחני במתני' יולאות ונוטלות כתובס
ואפי' במשנה אחרונה ע"כ לא אמרי' אלא דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר והיינו היכא
דבעל לא ידיע בה אבל היכא דנאמנת להוליא ולא חיישינן לשמא עיניה נתנה באחר משמע
דנוטלת כתובסה דומיא דמשנה ראשונה :

בבא וב"כ הר"ן שם ח"ל וק"ל כרב המנונא דהאשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת דסוגיין
בבבא תלמודא כותים ומדדמיין ליה למתניתין ש"מ שלא להחירס בלבד נאמנת אלא
אף ליטול כתובס דומיא דמתני' דקחני יולאות ונוטלות כתובס. ועוד שהרי מספר כתובסה
נלמד שכן כותב לה לבשתנאחי לאחר חטלי מה שכתוב ליכי דתתן בהאשה שהלכס היא
ובעלה למדינת הים, כ"כ הרמב"ן ז"ל בהלכותיו. מיהו איכא למימר דלית לן מדרש כתובס
אלא בעיקר כתובס אבל בתוס' לא וכיון דמש"ס מהימנא טפי כי אמרס גרשתי מבי אמרס
שמים ביני לבינך משום דגרשתי ידיע בה בעלה ואינה מעיזה. ובהשמים ביני לבינך דלא
ידע בה מעיזה שמעיין מיהו דבאומרת אינו חזק עמי כלל כיון דבעלה ידיע בה אפילו
למשנה אחרונה מהימנא ויוליא ויתן כתובס אפילו לא אחיא מחמת טענה דבעינא
חוטרא לידא ומרס לקבורס שהרי גדולה מזו אמרו אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדס
יוליא ויתן כתובס. מיהו כתב ר"י ז"ל דדוקא כשהיא חובעת להחגרס הוא דאמרי' יוליא
יתן כתובס אבל חובעת כתובסה לא מהימנא והביא ראיה מדאמר בס' האשה רבה האשה
שאמרה מת בעלי נאמנת. מת בעלי חנו לי כתובתי אינה נאמנת עכ"ל הר"ן. וב"כ הרא"ש
גופיה שם ח"ל והלכס כרב המנונא כו' וא"ת הא אמרינן בשלסי הכותב גבי הוליא גט
אמר רב יוסף סכא במאי עסקינן בשאין שם טידי גירושין דמגו דיכול לומר לא גרשתיס
יכול לומר גרשתיס ונתתי לה כתובסה והאין יכול לומר לא גרשתיס. כיון דמעיה פנים
לגמר

לומר גרשתי ומהימנא וי"ל כגון דהוי קטעה צייניה דלא לא מהימנא כדאיתא צ"פ האשה שלום, אי נמי מאחר שתובעת כתובתה אינה נאמנת דמחמת חימוד ממון היא אומרת כן כדאמרי' צ"פ האשה שלום בזה לב"ד ואמרה התיירוני לישא מתירין אותה לישא ונותנין לה כתובה. חזו לי כתובתי אף לישא אין מתירין אותה. וסרמב"ן ז"ל כתב שנוטלת כתובתה מדדמינן לה למחני' אלמא נאמנת אפי' לכתובה כדין משנה ראשונה. ואפשר דלא פליג על דברי ר"י שכתבתי דרואה לומר כשלא תבעה כתובתה עכ"ל הרא"ש. הרי להדיא דאף לענין כתובה נאמנת. ודוחק לומר דס"ל להרא"ש לחלק בין טענת גבורת אנשים לטענת גרשתי דאין טעם לחלק כלל. ועוד שכל הפוסקים וגם הרא"ש גופיה בתשובה שהבאתי בסמוך סי' ר"ח מדמי' להו להדיא להדיא לענין כתובה ולכל דבר. *ועוד דמ"מ דברי הרא"ש בגרשתי סותרים זה את זה. שבתשובה כתב אף בגרשתי דאינה נאמנת לענין כתובה. ובפסקיו כתב דנאמנת וז"ע. (שוב ראיתי בתשו' מהר"י נ' לב ספר ג' סי' ק"א שנתקשה ג"כ בדברי תשובת הרא"ש מכח פסקיו וכתב וז"ל ודוחק לומר דאין לו גבורת אנשים שכתב הרא"ש בתשובה היינו שאינו יורה כח עכ"ל. ולא הועיל כלום אפי' לקבל בדוחק שהרי מ"מ דברי הרא"ש בגרשתי סותרים זה את זה וכמ"ס):

¶ וה"כ קשה ג"כ על הטור היאך כתב בסתם דאינה נאמנת לענין כתובה והיינו ע"פ דברי הרא"ש בתשובה ולא תפס דברי הרא"ש בפסקיו שהרי בח"מ סוף סי' ע"ב כתב בדברי הרא"ש בפסקיו שהם אחרונים ולא כדבריו בתשובה וכן בסי' ק"ד גבי ניסמו ב' עיניו פסק הטור בפסקי הרא"ש להקל באיסורי לאוריייתא שכופין אותו להוציא ולא כמ"ס בתשובה. (ועיין מ"ס לעיל סי' מ"ד) אלמא דס"ל כל היכא שהפסקים סותרים את התשובות הולכים אחר הפסקים. וכ"כ ב"י בח"מ סי' ק"י בשם ה"ר יהודה בן הרא"ש שהשיב וז"ל כשאני רואה פסקיו עם תשובותיו סותרים הריני הולך אחר הפסקים שהיו אחרונים עכ"ל. והאיך שבק הטור כאן דברי הרא"ש בפסקיו וכתב סתמא כדבריו בתשובה (ואולי אשתימטתיה דברי הרא"ש בפסקיו), ומכ"ס שכל הפוסקים ס"ל כמ"ס בפסקיו וכן ע"ל הש"ע והרמ"א קשה יותר: קשה יותר שצ"ע סי' י"ז שעיף ב' כתב וי"א שאם היתה קטטה צייניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת לומר גרשתי אפילו בפניו עכ"ל. משמע דכשאני תובעת כתובתה נאמנת אפילו לענין כתובה. והרב רמ"א שם הביא בסג"ה שתי דעות וז"ל. י"א דבמקום שנאמנת לישא גובין ג"כ כתובתה. וי"א דאינה נאמנת לענין ממון כלל עכ"ל. ובאן בסי' ק"ד כ' הש"ע בסתם דאינה נאמנת לענין כתובה וגם הרב לא כתב שום דבר נגדו וז"ע. ודברי רבינו ירוחם נכונים שהם כדברי הרא"ש בפסקיו, וז"ל רבינו ירוחם בס' מישרים נתיב כ"ג ח"ט כתבו החוס' שאם היה קטטה צייניהם או אם תובעת כתובתה אינה נאמנת. וסרמב"ן כתב שנוטלת כתובתה ונאמנת אפילו לכתובה. ואולי שר"ל כשלא תבעה כתובתה אבל כשתבעה כתובתה אינה נאמנת דמחמת חימוד ממון אומרת כן. עכ"ל רבינו ירוחם:

¶ ולענין דינא נראה עיקר דבין לענין גרשתי ובין לענין טענת ח"ל גבורת אנשים נאמנת אף לענין כתובה שכבר הוכחתי כן מן הגמרא וגם הבאתי שם"כ הרמב"ן והר"ן והרא"ש גופיה בפסקיו, וכ"כ החוס' שם וז"ל ויש ללמוד מכאן על אשה שטוענת שבעלה אינו יכול להתקשות או שאינו בקי בדרך ארץ דנאמנת דכדבר שיש לו לבעל לידע אינה מעוזה פניה ויוציא ויתן כתובה, ולא מבעיא אי בזה נאמנת טענה כגון דאמרה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה אלא אפי' בלא טענה נמי יכולה היא לומר אינו מקיים מצוה שונה

*דברי הרא"ש בתשובה כלל מ"ג סי' י"ב דכתב בגרשתי וטענת ח"י אינה נאמנת לענין כתובה ז"ע והם סותרים למ"ס הוא עמנו בפסקיו סוף דברים:

*קושיא על הטור סי' ק"ד שפסק בטענת ח"י דאינה נאמנת לענין כתובה הפך מ"ס הרא"ש סוף דברים ושאר כל הפוסקים:

*ע"ל הש"ע והרמ"א קשה יותר:

עונה גדולה מזו אמרו האומר אי אפשר ללחם הוא צבגדו והיא צבגדה ויליא ויתן כתובה וכ"ש בזה, ודוקא כשהוא מגרשה ואינה תובעת כתובה אבל אם לועקת כשרולה לגרשה שיתן לה כתובה אינה נאמנת עכ"ל. וכל זה הוא בתש"ו ריב"א שכתבו מ"י לספר נשים סי' ו'. וכן הוא בתשובת רמב"ן סי' קל"ע וסי' קמ"א ובתשובת רשב"א סימן אלף רנ"ה סי' תרכ"ה דבעטת א"י נאמנת ויליא ויתן כתובה ואי תבעה כתובה אינה נאמנת ע"ש.

הגדה

* (רק דבסי' תרכ"ח מסיים בסוף הסימן וז"ל יש מן המפרשים ז"ל שאמרו ללא מהימנא ללאוקי ממונא ע"כ עכ"ל. וז"ל שאין זה מל' הרשב"א רק איזה תלמוד הבנים בן ולקד כחז ע"כ, משא"כ בשום תשובת רשב"א אחרת וק"ל. מיהו בחדושי רשב"א ב' התקבל כחז שהרב בעל העימוד כחז ללאוקי ממונא לא מהימנא ולא דרשינן בזה מדרש כתובה. ומ"מ לענין דינא ודאי עיקר דנאמנת אף לענין כתובה ובמ"ש):

וכ"כ ז"י בשם תש"ו רשב"א וכן משמע להדיא בריב"ש סי' קכ"ז וכ"כ ר"י במישרים וכ"כ ח"ט. וכ"כ הר"י מקורביל בסמ"ק סי' רפ"ד וכ"כ הר"ף בהגהת סמ"ק סימן קפ"ג וכ"כ הכל בו סי' ע"ה ומהרי"ק שורש ע"ב וז"ל סי' קכ"ו דנאמנת אף לענין כתובה כשאנייה תובעת כתובה בעטת גרשתי ובעטת אינו יכול. והרמב"ם פ' ע"ז מה' אישות דין כ"ז כחז דאפי' בתובעת כתובה נאמנת לומר גרשתי.

ואע"פ שהראב"ד בהשגות שם כחז וז"ל ואני אומר שאינה נאמנת להנשא לכתלה ולא לגבות כתובה אלא שתוספין בה קדושין כו'. יחיד הוא נגד כל הסך רבוחא ובפרט שכדבריהם מוכח בגמ' ובמ"ש לעיל. וכן הרב המגיד שם כתב שכבר הוכיחו הרב מפרשים ז"ל צדיות שהיא נאמנת אף להנשא. ולענין גביית הכתובה ג"כ הכריע הרמב"ן ז"ל בדברי הרמב"ם וצדיות רחיה לזה בפ' האשה שנתארמלה כו'. ומ"מ ראיתי מי שסובר דדוקא כשאנייה תובעת כתובה אלא שהיא בזה לינשא אבל אם תבעה כתובה אינה נאמנת דומיא דאמרס מה בעלי ויש לחוש לסברא זו אע"פ שיש חולקים עכ"ל וכן עיקר. והרב בהג"ה סי' י"ז הביא ב' דעות בזה משמע דס"ל דלענין כתובה אין להוילא ממון כלל אפי' אינה תובעת כתובה. ונראה דהיינו משום שהוילא בן מהגהת מ"י פ"ב מה' גירושין דאינה נאמנת לענין כתובה כלל. וכן נרשם שם במראה מקום שבש"ע וכן משמע בד"מ להדיא. וכחז בד"מ שם שכן משמע בחוס' בסוף פ' הכותב ע"ש. * ולפע"ד לא משמע בן בחוס' והגהת מ"י מידוי דז"ל דמיידי הסם כשתובעת כתובה וחדע שהרי בהגהת מ"י כתבו שם בן בשם ר"י והרי החוס' והרא"ש והר"ן סוף נדרים כתבו להדיא דר"י מודה דהיכא דאינה תובעת כתובה נאמנת א"כ לא עדיפי דברי הג"מ מדברי ר"י עינאם שפירשם הרא"ש סוף נדרים דמיידי דוקא בתובעת להדיא כתובה הלכך אינה נאמנת:

בב וכ"כ התוספת והר"ן סוף נדרים בשם ר"י דכשאנייה תובעת כתובה נאמנת ויליא ויתן כתובה. וכ"כ הר"ף בהגהת סמ"ק סי' קפ"ג והכל בו סי' ע"ה בשם ר"י. וכן הוא בתשובת רמב"ן סי' קמ"א. ובתש"ו רשב"א סי' אלף רנ"ה בשם ר"י. וכן נ"ל להוכיח מלשון החוס' פ' שנים אוחזין דף י"ז ע"ב שכתבו וז"ל וי"ל אם תובעת כתובה אינה נאמנת כו' משמע הא בשתמא נאמנת אף לענין כתובה. וכן פסק בתש"ו מהר"ל ק' חציב סי' ל"ג דנאמנת אף לענין כתובה בעטת גרשתי ובעטת א"י. רק דפסק שם בן משום דמשמע ליה דהרא"ש בתש"ו אחרת ג"כ פסק בן שם וז"ל ולענין הכתובה נלפע"ד שראוי לפסוק שתטול כתובה מנה ומאחזים בדברי הר"ן ז"ל. ועם היות שם הרא"ש בתשובה דאין לה כתובה כיון שהוא מכחשה וראוי לפסוק כמותו כיון שהוא ספק בממון והעמד ממון על חוקתו דמספיקא לא מפיקין ממונא עס כל זה כיון שהרא"ש ז"ל כתב בתשובה אחרת (בכלל מ"ג דין ה') אותה הסברא ולא ידענא הי בהרייתא וכל בעלי החדושים כ"כ שיתן כתובה ע"ז ראוי לסמוך ולעשות מעשה

*מה שהביא מהר"ל ז' חזיון ראיה
מתשובה הראש"ל דיש לה כתובה
אינה ראיה כ"כ וספי הו"ל לאחיו
תפקדי הראש"ל אלא דאשתמיטתיה
תפקדי הראש"ל :

מעשה עכ"ל *ואין מזה ראיה דהראש"ל בתשובה אחרת גם
מיירי שמודה ואתא לאשמועינן דאעפ"כ לא יסיב תוספת
כתובה . ודין זה הוא שם דין בפני עצמו ע"ס . ואע"פ שמהר"ל
ז' חזיון שם למעלה בתשובתו דחה זה ממ"ס נאמנת לק"ע
דבריהם התשובה מיירי הראש"ל בזה כי אצל אח"כ מיייתי דברי

רמב"ם וזה בחוס' סוף פ' הבע"י דמיירי במודה אצל באמת טפי הו"ל למהר"ל ז' חזיון
לאחיו ראיה מהראש"ל בפסקיו סוף נדרים ומסתמא אישתמיטתיה למהר"ל בן חזיון
דברי הראש"ל בפסקיו שהרי לא הזכירם כלל בכל התשובה . ומ"מ לענין דינא יפה כיון מהר"ל
ז' חזיון דנאמנת אף לענין כתובה (וכ"כ הב"ח בפשיטות בס' י"ז גבי גרשתי דנאמנת אף
לענין כתובה . מיהו מה שגורא מדבריו שם בפשיטות שכן דעת הראש"ל והטור ג"כ ליתא
וכמבואר בהראש"ל וטור ס' קנ"ד וגם בתשוב' ר"א ז' ששון ס' כ"ה דף מ"ב ע"ב כתב
בפשיטות דנאמנת לינשא וליטול כתובה כו' והכי נקטינן . שוב מלאחי בתשו' מהר"י ז'
לב ספר שלישי ס' ס' ק"א שפסק ג"כ הכי וכח דהכי הוי כוגיא דעלמא אלא דכתב שם
דהיינו לא כהרמב"ם פט"ו והראש"ל כו' , וכבר כתבתי לעיל ס' נ"א דגם דעת הרמב"ם
והראש"ל כן וע"ס) :

סג וכיון שהעלינו דנאמנת אף לענין כתובה ה"ס דנאמנת בטענת גרשתי אף לכתחילה
לינשא , והכי מוכח מדברי כל הפוס' ואפי' מאן דס"ל דלענין כתובה אינה נאמנת ס"ל
*העיקר באומרת גרשתי נאמנת אף לינשא לכתחילה ודלא כגורא :
אף לינשא לכתחילה שם מדברי הרב בהג"ה שם דלכתחילה לא חושא וכדעת הראש"ל
בהשגות אלא כהרמב"ם נקטינן בזה , וכבר חלקו כל המפרשים
הרמ"ם :

על הראש"ל וכ"כ הרשב"א בחדושו פ' התקבל והר"ן סוף נדרים בשם הרמב"ן וכ"כ הרב
המגיד פט"ו מה' אישות שכן הוכיח הרמב"ן והרשב"א מפרשים ז"ל ושכן עיקר . ומ"ס הבית
חדש בס' י"ז ודלא כמ"ס הר"ן על שם הרמב"ן פ"ב דכתובות כו' *לא דק . דלא כתב הר"ן
*מ"ס הב"ח מדברי הרמב"ן שם בשם הרמב"ן אלא דשלא בפניו חיישי' לחומרא אצל באומרת
גרשתי בפניו משמע שם אדרבה דדעת הרמב"ן דנאמנת
סותרים ז"ל לא דק :

לינשא אף לכתחילה וכמ"ס על שמו בסוף נדרים וכדעת כל הפוסקים וכ"כ ר' ירוחם בספר
חוש חזיון כ"ג ח"ג אשה שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת ודוקא בפניו כו' וכן עשה מעשה
ר"ת והתירה לינשא כשאמרה בפניו וכ"כ רי"ף עכ"ל . וכן גורא מדברי החוס' פ' האשה
שלוש שכתבו דאם תובעת כתובתה אינה נאמנת אלא לענין נשואין משמע דנאמנת לינשא
לכתחילה , וכן גורא מדברי הראש"ל סוף נדרים וכ"כ בפשיטות בתשובה ר' אהרן ז' ששון
ס' כ"ה דף מ"ב ע"ב ע"ס . וגם הרשב"א בחדושו פ' התקבל האריך בזה ומסיק דנאמנת
אף לינשא וכן גורא עיקר בגמרא בכמה דוכתי וגם בסוף נדרים מוכח כן בגמרא דאל"כ
לא הוי מותיב מידי לרב המנונא ממשה אחרונה ע"ס , ודו"ק :

מ"דו כל זה מדינא אצל האידנא שיש נשים חלופות אינה נאמנת אלא לחומרא וכמ"ס סוף
בשם הרמ"ם וכ"פ הרב בהג"ה ס' י"ז ושאר אחרונים . מיהו אם אומרת שלא בפניו
גרשתי אינה נאמנת כלל וכדליתא בגמרא וסבכימו כל הפוסקים חוץ מהרמב"ן דאינס
נאמנת אפי' לחומרא וכ"פ כל האחרונים וכן בש"ע ס' י"ז ס"ב וכ"פ בתשוב' ר' שלום
בסן ס' קכ"ז ע"ס שהאריך וגם הוכיח מלשון הרשב"א בחדושו פ' התקבל דס"ל ס' .
ולחנם הטורח עצמו בזה דבתשובת רשב"א ס' אף רמ"ג מבאר כן להדיא :

סד עוד כתב הטור ס' קנ"ב שאפי' לא נשאת עדיין רק שנתקדשה לאחר שלא בפניו
לא מסימנא לומר בפניו גרשתי והש"ע ס' י"ז הביאו בלשון יש מי שאומר . ומדברי
הראש"ל שכתב בתשובה גבי נשאת שלא בפניו דאינס נאמנת שאומרת כן כדי שלא תעשה
עצמם וזו כו' גורא דחולק וס"ל דנתקדשה נאמנת אח"כ . ובבדק הבית סימן י"ז הסב
דאפשר

נבורת אנשים

דאפער דערנאָ"ש לאו דוקא קאמער וואו דוקא. גס בד"מ סימן י"ז כתב דמשמע מדברי הרנ"ש חבל אי לא נשאת לא וכדברי הרשב"א סימן אלף רנ"ג עכ"ל. מיהו מה שכתב וכדברי הרשב"א כו' לא נהירא. דמדברי הרשב"א שם נראה להדיא דסובר דאע"פ שנשאת נאמנת אח"כ כשאומרת צפני בעלה גרשתי. ורמיהו ברורא מפ' האשה שנתארמלה סוף דף כ"ב וכן הוא בתשו' רמב"ן סי' ק"מ וכן ג"ל עיקר (גם בתשובת ר' אהרן ׳ן ששון סי' י"ח וסי' רי"ע הניח דברי הרנ"ש ועוד בנ"ע ע"ש). אלא שיש לחוש ולהחמיר לדברי הרנ"ש ועוד, חבל מ"ש העור דכיון שניסת או נתקדשה לראשון שלא צפני אינה נאמנת אפילו טוענת כן אח"כ צפני בעלה ואינה לריכס גט משני פשיטא דאין להורות כן דלדרבנא לענין דדין נראה עיקר דנאמנת וכשרמב"ן והרשב"א וע"כ פשיטא דלריכס גט משני וע"כ יש להורות דחלא מזה ומזה ולריכס גט משניהם. חבל מ"ש.

סדר מיהו נתבאר מכל הסך רבותא שהבאתי לעיל סי' ס"א וס"ב דבתובעת כתובתה אינה נאמנת, ומשמע מדבריהם דאף להנשא אינה נאמנת באומרת גרשתי וכן בטענת אינו יכול אינה נאמנת כלל כיון שתובעת כתובתה. ומהר"ק שורש ע"ב דקדק מדכתבו תוספות פ' האשה שלום וז"ל דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא לענין נשואין עכ"ל. משמע דאף בתובעת כתובתה נאמנת לענין נשואין. ע"ש שהאריך בזה. *ולפע"ד אין דבריו מוכרחים בזה. ואדרבא איפכא איכא למידק מדבריהם דכוונתם לומר דלענין כתובה בכל ענין אינה נאמנת אלא לענין נשואין נאמנת. וכ"כ בפסקי תוספות פרק האשה שלום וז"ל האשה שאמרה לבעלה גרשתי אינה נאמנת כשתובעת כתובתה אלא לענין נשואין עכ"ל. ואם באלו להסכים דברי הסוס' דפ' האשה שלום עם הסוס' ה"ל יותר יש לנו לפרש דהסוס' צפ' האשה שלום ר"ל דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא כשאלו רואים שכוונתה לנשואין נאמנת. וא"כ נאמנת גם לענין כתובה כשתרצה דוקא לישא לאחר, ואפער ט"ס יש בפסקי חוס' וז"ל אינה נאמנת כתובתה. וכן משמע הלשון מדלא קאמר אינה נאמנת אפי' כשאינה תובעת כתובתה. ומ"מ יהיה איך שיהיה נראה דגם דעת הסוס' פ' האשה שלום דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת כלל. ודעת דמג"ל להסוס' חילוק זה אלא ודאי ז"ל שכתבו עלמם על מ"ש צפ' שנים אוחזין ופ' הכותב ראה לזה ממאי דאמרין צפ' האשה שהלכה מת בעלי נאמנת חנו כתובתי אינה נאמנת, והסוס' ודאי אפי' לענין נשואין אינה נאמנת וכן משמע מדברי הסוס' דפ' הכותב דאפי' לענין נשואין אינה נאמנת, שכתבו וז"ל וי"ל דלא מהימנא אלא דוקא היכא דאינה תובעת כתובתה אצל תובעת כתובתה לא מהימנא דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן וסכי אמרין כהאשה שהלכה מת בעלי התירווי לישא מתירין אותה לישא ונתנים לה כתובתה חנו לי כתובתי אף לישא אין מתירין אותה דאדעתא דכתובה אחתי עכ"ל. וכן משמע להדיא בדברי הסוס' וסרנ"ש וסר"ן סוף נדרים ובהשו' רמב"ן סי' קמ"א והשו' רשב"א סי' אלף רנ"ס ובסמ"ק סי' רפ"ד ושאר הרבה פוסקים דכתובתה כתובתה אינה נאמנת כלל אף לישא. וכן מוכח להדיא בר' ירוחם בספר חוה נכ"ג ח"ג שכתב שאם הייתה קטנה ביניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת ודינה לענין כתובה חמלא בס' מושרים בדיני כתובה ותנאים בחלק ט' עכ"ל. אלא להדיא דכתובתה כתובתה אינה נאמנת אף לישא. וכן הוא להדיא בתשו' ריב"א שכתבו מיימ' לספר נשים סי' ו' ובהשו' הרנ"ש כלל מ"ג בחרבט תשובות דכשתובעת כתובתה אף להחירה לישא אינה נאמנת וכן בטענת אינו יכול אף להוציא אינה נאמנת ע"ש. ואולי יאף מהר"ק לא אמרה לדינא אלא בא להביא שם סעד לדבריו למ"ש

סדר מיהו נתבאר מכל הסך רבותא שהבאתי לעיל סי' ס"א וס"ב דבתובעת כתובתה אינה נאמנת, ומשמע מדבריהם דאף להנשא אינה נאמנת באומרת גרשתי וכן בטענת אינו יכול אינה נאמנת כלל כיון שתובעת כתובתה. ומהר"ק שורש ע"ב דקדק מדכתבו תוספות פ' האשה שלום וז"ל דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא לענין נשואין עכ"ל. משמע דאף בתובעת כתובתה נאמנת לענין נשואין. ע"ש שהאריך בזה. *ולפע"ד אין דבריו מוכרחים בזה. ואדרבא איפכא איכא למידק מדבריהם דכוונתם לומר דלענין כתובה בכל ענין אינה נאמנת אלא לענין נשואין נאמנת. וכ"כ בפסקי תוספות פרק האשה שלום וז"ל האשה שאמרה לבעלה גרשתי אינה נאמנת כשתובעת כתובתה אלא לענין נשואין עכ"ל. ואם באלו להסכים דברי הסוס' דפ' האשה שלום עם הסוס' ה"ל יותר יש לנו לפרש דהסוס' צפ' האשה שלום ר"ל דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא כשאלו רואים שכוונתה לנשואין נאמנת. וא"כ נאמנת גם לענין כתובה כשתרצה דוקא לישא לאחר, ואפער ט"ס יש בפסקי חוס' וז"ל אינה נאמנת כתובתה. וכן משמע הלשון מדלא קאמר אינה נאמנת אפי' כשאינה תובעת כתובתה. ומ"מ יהיה איך שיהיה נראה דגם דעת הסוס' פ' האשה שלום דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת כלל. ודעת דמג"ל להסוס' חילוק זה אלא ודאי ז"ל שכתבו עלמם על מ"ש צפ' שנים אוחזין ופ' הכותב ראה לזה ממאי דאמרין צפ' האשה שהלכה מת בעלי נאמנת חנו כתובתי אינה נאמנת, והסוס' ודאי אפי' לענין נשואין אינה נאמנת וכן משמע מדברי הסוס' דפ' הכותב דאפי' לענין נשואין אינה נאמנת, שכתבו וז"ל וי"ל דלא מהימנא אלא דוקא היכא דאינה תובעת כתובתה אצל תובעת כתובתה לא מהימנא דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן וסכי אמרין כהאשה שהלכה מת בעלי התירווי לישא מתירין אותה לישא ונתנים לה כתובתה חנו לי כתובתי אף לישא אין מתירין אותה דאדעתא דכתובה אחתי עכ"ל. וכן משמע להדיא בדברי הסוס' וסרנ"ש וסר"ן סוף נדרים ובהשו' רמב"ן סי' קמ"א והשו' רשב"א סי' אלף רנ"ס ובסמ"ק סי' רפ"ד ושאר הרבה פוסקים דכתובתה כתובתה אינה נאמנת כלל אף לישא. וכן מוכח להדיא בר' ירוחם בספר חוה נכ"ג ח"ג שכתב שאם הייתה קטנה ביניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת ודינה לענין כתובה חמלא בס' מושרים בדיני כתובה ותנאים בחלק ט' עכ"ל. אלא להדיא דכתובתה כתובתה אינה נאמנת אף לישא. וכן הוא להדיא בתשו' ריב"א שכתבו מיימ' לספר נשים סי' ו' ובהשו' הרנ"ש כלל מ"ג בחרבט תשובות דכשתובעת כתובתה אף להחירה לישא אינה נאמנת וכן בטענת אינו יכול אף להוציא אינה נאמנת ע"ש. ואולי יאף מהר"ק לא אמרה לדינא אלא בא להביא שם סעד לדבריו למ"ש

*מה שרואה מהר"ק שורש ע"ב דקדק מדברי הסוס' פ' האשה שלום דאע"פ שתובעת כתובתה נאמנת לומר גרשתי לענין נשואין אין ל"ל :

שלוש עם הסוס' ה"ל יותר יש לנו לפרש דהסוס' צפ' האשה שלום ר"ל דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא כשאלו רואים שכוונתה לנשואין נאמנת. וא"כ נאמנת גם לענין כתובה כשתרצה דוקא לישא לאחר, ואפער ט"ס יש בפסקי חוס' וז"ל אינה נאמנת כתובתה. וכן משמע הלשון מדלא קאמר אינה נאמנת אפי' כשאינה תובעת כתובתה. ומ"מ יהיה איך שיהיה נראה דגם דעת הסוס' פ' האשה שלום דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת כלל. ודעת דמג"ל להסוס' חילוק זה אלא ודאי ז"ל שכתבו עלמם על מ"ש צפ' שנים אוחזין ופ' הכותב ראה לזה ממאי דאמרין צפ' האשה שהלכה מת בעלי נאמנת חנו כתובתי אינה נאמנת, והסוס' ודאי אפי' לענין נשואין אינה נאמנת וכן משמע מדברי הסוס' דפ' הכותב דאפי' לענין נשואין אינה נאמנת, שכתבו וז"ל וי"ל דלא מהימנא אלא דוקא היכא דאינה תובעת כתובתה אצל תובעת כתובתה לא מהימנא דשמא מחמת חימוד ממון אומרת כן וסכי אמרין כהאשה שהלכה מת בעלי התירווי לישא מתירין אותה לישא ונתנים לה כתובתה חנו לי כתובתי אף לישא אין מתירין אותה דאדעתא דכתובה אחתי עכ"ל. וכן משמע להדיא בדברי הסוס' וסרנ"ש וסר"ן סוף נדרים ובהשו' רמב"ן סי' קמ"א והשו' רשב"א סי' אלף רנ"ס ובסמ"ק סי' רפ"ד ושאר הרבה פוסקים דכתובתה כתובתה אינה נאמנת כלל אף לישא. וכן מוכח להדיא בר' ירוחם בספר חוה נכ"ג ח"ג שכתב שאם הייתה קטנה ביניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת ודינה לענין כתובה חמלא בס' מושרים בדיני כתובה ותנאים בחלק ט' עכ"ל. אלא להדיא דכתובתה כתובתה אינה נאמנת אף לישא. וכן הוא להדיא בתשו' ריב"א שכתבו מיימ' לספר נשים סי' ו' ובהשו' הרנ"ש כלל מ"ג בחרבט תשובות דכשתובעת כתובתה אף להחירה לישא אינה נאמנת וכן בטענת אינו יכול אף להוציא אינה נאמנת ע"ש. ואולי יאף מהר"ק לא אמרה לדינא אלא בא להביא שם סעד לדבריו למ"ש

לדעת מהר"מ וזכנו שכתוב לקמן סי' ס"ט. מיהו היכא דלמדה גרשתי וכן לי כתוב
ונשאת נראה ללא תלא שהרי דעת הרמב"ם דאף בתובעת כתובה להדיא תנשא. והר"ב
המגיד כתב שהרמב"ן הסכים עמו וגם דעת הרב המגיד נראה כן שלא תלא שהרי כתב
שים לחוש לדברי האומרים שלא תנשא אע"פ שיש חולקים עכ"ל. משמע להדיא דיש לחוש
לכתחלה שלא תנשא אבל פשיטא דאם נשאת לא תלא :

ונתבאר בדברי הטור סימן קנ"ב דביתיה קטטה בינה לבינו דינו כתובתה כתובה
והוא מדברי הרא"ש פ' האשה שלום. ובתשובת ר' אהרן' ששון פ"ס י"ח וס"ס

סי"ט קסו קהייתא בהא דתירון דקטטה שהזכיר בהרא"ש אינו בתוספות תואר מפרשים .
*ואשתמיטתיה לר' אהרן' ששון *ואשתמיטתיה תוספות דפ' א"ס אוחזין שרצו שם להדיא
תוס' ושאר מפרשים : כדברי הרא"ש וכן הוא בהגהת אשר"י פ' הגותב בשם ר"י .

וגם ר' ירוחם בספר מיישרים נכ"ג ח"ט הזכיר תירון דקטטה בשם התוס'. ומ"מ כ"ל דקטטה
היינו דוקא שטענה גרשתי בפני פלוני ופלוני ואתגרר עליה בדמוכה ב' האשה שלום בגמ'
דליכא קטטה אחרינא. ומה שסוהם הטור הדברי' היינו משום דפשיטא דבקטטה אחרינא
נמי מהימנא דפשיטא דאין אשה אומרת גרשתי ללא מחמת קטטה. ואפילו תאמר שזה
דוחק בדעת הטור מ"מ כיון שבשאר פוסקים לא הזכיר תירון זה דקטטה כ"ל לענין דינא
לעולם נאמנת אם לא בקטטה זו ודו"ק :

*פירוש דברי רמ"א סי' קנ"ד *ומ"ס הר"ב בהג"ס סי' קנ"ד ע"פ ז' והבאנו לעיל
ס"ז במ"ס אע"פ שיכול לבעול
אחרת ט' :

גבורת אנשים קלת ויכול לבעול אחרת וזו אינו יכול לבעול
מחמת שרחמיה לר' וחי' הים לו גבורת אנשים ממש היה יכול לבעול גם את זו לכך נרדף
ליהן לזאת כתובה. ולא מיירי שיש לו גבורת אנשים ממש ואינו יכול לבעול את זו מרמז
שאינה ראויה לבעול דבכה"ג כתבו הרא"ש והטור והש"ע סי' קי"ז ס"ב דאין לה גתוה .
דכיון שהסכרון הוא מהממה אין לך מום גדול מזה. וכ"פ בתשו' ר"ם כהן סי' ל"ז בלשון
שהיא סתומה ואין הצעל יכול לבעול אותה שאין לה כתובה ע"ש אלא כדפרישתי. והא
דכתב ריב"ז והרב בהג"ה לקמן ברחמיה לר' אין כופין להוליד ומשמע דגם כתובה אינה
מוקף לה וכן הוא בתשו' ריב"ז להדיא התם היינו כשיכולים לתלות ברכות שני וחולשת
ובסמך הזמן יוכל לבוא עליה אבל הכא מיירי שלא ישתנה טבעו ודו"ק :

*ת"ס רמ"א דזמן הזה אין *ומ"ס הרב בהג"ה וי"א דזמן הזה שיש נשים חלופות
למחמיה בטענה גבורת אנשים כו'. כ"כ במדרכי פ' י' יוחסין ובתשו' מיי' בשם מהר"מ
אין כן דעת רוב הפוסקים : והוא בתשו' מהר"מ דפוס פראג ס"ס תתקמ"ז ולא הזכיר זה

בשום פוסק יותר ואדרבא כל הפוס' וכל האחרונים כתבו בסתמא נאמנת וקלחם הורו כן
הלכה למעשה בדורותיהם בתשובותיהם. ונראה לי דברי מהר"ל' חביב שכתב בתשובה
סי' ל"ג ח"ל ולהורות הוראה כללית לתקן בין דורות הראשונים לדורות האחרונים כדברי
מהר"מ ז"ל בתשובותיו והיא כתובה בהגהת מיי' אינו נראה לע"ד מטעמא דאיכא
אמבואר רבתי מרבין בתראי ללא מחלקי כלל. ראשונה הרא"ש ז"ל בכל תשובותיו כמבואר
בהם אדרבה הביא ראיה לדבריו מדברי מהר"מ ז"ל גם בעל הטורים גם הרשב"א בתשובותיו
הלכה למעשה כמו שיבא לפנינו בעז"ה. גם הר"ן ז"ל כמבואר למעלה גם הריב"ש ז"י
בתשובותיו הלכה למעשה. הא קמן כל אילן רבין בתראי ללא מחלקי כלל וראוי לעשי' .
מעשה כדבריהם. גם דאפשר לומר דמהר"ם ז"ל לא דבר בכלל הנשים אלא באיזה חשם
הנכרת ומוחזקת לחופה ופרוה ולא כסיפא לה מלתא ומעיה ומעיה בפני בעלה. ודברי
מוכים לזה שכתב אבל בדורות הללו שיש נשים פרואות אין ראוי להאמינן לאותן פרואות ,
ובנשים כאלו ודאי כ"ע מודו לפסק מהר"ם דהא איתרע בהו חזקה דאין אשה מעיה
פניה בפני בעלה. ואף אם נאמר דמהר"ם ז"ל דיבר בכל נשים הרי לא עשה מעשה
עכ"ל

עפ"י לבד עד שחזק סברתו במ"ש ועוד יש קצת וכו', משמע ודאי דבסתם נשים ובכללם
ראוי לדון דנאמנת האשה בטענה זו ובפרט במה שאכתוב לפנים בעז"ה ללא יועיל
נאמנות לכופו לגרש לא בשוטים ולא בנידוי אלא מבקשין ממנו לגרש עכ"ל מהר"ל ׳ן חביב. וגם
מהר"ר יוסף בחשו"ר ׳ש כסן סי' ק"ס הסכים עמו בזה וז"ל. וא"כ כיון שאשה זו אמרה
כן בפני ב"ד בפני בעלה נאמנת וכופין אותו להוציא ואע"ג שכתב הר"ם דדורות הללו
שים נשים פרוצות אין ראוי להאמינה לית מאן דחש להא דמהר"ם ז"ל כמ"ש מהר"ל ׳ן
חביב והאריך בזה יעויין בספרו וכו"ש באשה זו שהוחזקה בחזקת נאמנות וכשרה עכ"ל. וממ"ש
הא"ח בשם הרמ"ה הביאו ב"י בסי' י"א גבי גרשתני דה"מ דדורות הראשונים אבל האידנא
דנפיש חולפא ופריעוהא לא עבדין זה עובדא אלא לחומרא עכ"ל, אין ראיה דס"ל כמהר"ם
לחלק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, די"ל דדוקא בגרשתני החמיר שלא תלא
מבעלה בלא גט והוי בניה ממזרים וגם הואיל שאפשר לחקק ע"י שיתן לה עכשיו גט
משא"כ הכא. ועי"ל דמהר"ם איירי אם תוצעת כתובתה וכו"כ במהרי"ק שורש ע"ב די"ל
דמהר"ם איירי בהכי (וכ"כ מהר"י ׳ן לב בחשו"ר סי' ק"א וכתב עוד שם דרך דמהר"ם
סברת יחיד היא ושאר פוסקים משמע דלא ס"ל הכי, וי"ל דאף מהר"ם לא קאמר אלא
בלידוף טעם דים לו בנים מהלכה אחרת, ומלינו לשון ועוד כן וכמ"ש החוס' בפ' הכותב
גבי ידענא בכתב דלא אמיר ועוד הא קא יסיב סימנא כו' וע"ש). ואפי' אי לא מיירי מהר"ם
בהכי מ"מ אם יש רגלים לדבר שהיא אומרת אמת פשיטא דגם מהר"ם מודה ודליתא
להדיא בחשו"ר מהר"ם דפוס פראג פ"ס תקנמ"ז וכו"כ במהרי"ק שורש ע"ב ובנימין זאב סי'
קכ"ז. וכתבו עוד שם דהיכא דשהתה עמו ה' או ו' שנים ולא ילדה הוי רגלים לדבר :
*דברי מהר"ם אלשקר בהשגה
סי' פ"ט אינם נכונים במה שהשיג
על מהרי"ק שורש ע"ב :
בא ומהר"ר משה אלשקר בחשו"ר סי' פ"ט השיג על מהרי"ק
שלא כדת וכל דבריו אינם נכונים, ואשיב על ראשון
ראשון ועל אחרון אחרון וז"ל מהר"ם אלשקר. ואל יבטלון
סויות ואריכות דברי מהר"ר יוסף קולון בהשגחתו בכתבין זה עם זה פלוגתיה דבעיקר
הדין נראה ודאי דהדין עם זה פלוגתיה ותואנות הוא מבקש עליו כוונת יס וגליו עד
שעלה על דעתו לומר דמהר"ם מיירי בתוצעת כתובתה ובלאו הכי נאמנת אפילו בדורות
הללו. ואני אומר כבודו במקומו מונח דאפי' אם נודה לו דרב הסמונא מיירי אפילו בתוצעת
כתובתה דנאמנת שהוא דבר בלתי מוסכם כמ"ש הראב"ד ז"ל והתוס' פ' האשה שלום ופ"ק
דמגילה וכמה מפרשים שכתבו בהפך לא יתחייב דמהר"ם מיירי בהכי דאם תבעה כתובתה
אינה נאמנת אבל אם לא תבעה כתובתה נאמנת לדידיה אפילו בדורות הללו דודאי לדידיה
בכל ענין קאמר בין תבעה בין לא תבעה דמה ענין חליפות ועזות לענין כתובה וכו"ש
דכא עמנו כתב שם ז"ל. ומ"מ נוכל לומר דלאו דוקא מוקמינן להסינא דנדרים בתוצעת
ולאוהת ב"ד שיתן לה כתובתה כשהוא רוצה לגרשה אלא דוקא בתוצעת גט בכתב ואינה
מזכרת כתובה כלל וקרי לה כתובת כיון דמתוך תביעתה יש לה כתובה שהרי אינה מוחלת
כתובתה ושפיר מיקריא תוצעת לגבי ההיא דסוף פ' הבע"י דאוקמינן לה ברוצה לזאת בלא
כתובה ע"כ. גם הרמב"ם ז"ל לא כתב אלא סתם תוצעת כתובתה או אינה תוצעת כמ"ש
דבריו לעיל, ואי בתוצעת כתובתה תליא מלתא מ"ש גבי גרשתני שכתב באישות פט"ו
דנאמנת ואפי' כשתבעה והכא כתב דיעשו דרך בקשה, אלא ע"כ דה"ט דגרשתני משום
שהוא דבר דאחי מידו לידה ובהסיא דכתב ז"ל לעיל. וא"י דאי לאו דגרשה ודאי לא הוה
מעשה פניה כ"כ בפני בעלה ולשבת כל ימיה באיסור אשת איש ובניה לעולם ממזרים
ולפיכך נאמנת אפי' בתוצעת כתובתה משא"כ בהשמים בנין ובינך דלית ביה האי טעמא
לפיכך לדידיה אינה נאמנת בין תבעה כתובה בין לא תבעה דלעולם בחוק עשר יעשו
דרך בקשה כדאמרן. גם ראיתי בתחלת אמריו ופתח דבריו כי יש לאותה אשה אמתלא
שישבה עם בעלה שש שנים ולא ילדה. ואיני יודע האם שש שנים מולי עבדיתיסו ועשר

שמענו ומיין אחר לא שמענו לה לאמהלה ולא לזולתה ואיני יודע מה זמן יגביל לה לדעתו לשלח חסד אמתלה . וכיוצא בזה כתב הרב המגיד ז"ל פ' ט"ו גבי האשה שבאה לב"ד לחצוץ לבעלה לגרשה אחר י' שנים כו' וז"ל . ואיני מוצא אלא לאחר עשר שנים ועוד שהרי בגמרא לא אמרו בדין זה זמן אחר וא"ל לומר אלא אחר עשר המזכר שם עליו שאל"כ כמה זמן תגביל לה זה ברור ע"כ . וכ"ש שכל דבריו לדעת הרמב"ם ז"ל ומאן דשמיא היינו בתוך עשר ובכס"ג מוצא המידון אמתלה וסוי כמערכת אל הדק"ש . והנו לבבכם למ"ש הרא"ש בהשבעה מלאהים בתוך תש"ו' להר"ד ר' אלי' מזרחי ז"ל בנושא אחר ז"ל . שאלה לאדונו יגאוונו מאור גלותנו מורי הרא"ש ז"ל . דע אדוני שהראיתי לדיינים ההשבעה ששלחת לי מעיין האשה שהמרה על בעלה בעלי אינו משמש עמי שמוס' שמוליד ועסה בזה מורשה האיש ואמר כי הסמ"ק כתב שכופין . ואמרו לי מה יעשו ואמרתי שכבר כתבת דעתך שהוא כדעת הגדולים הר"ף ורבינו משה והסמ"ג והרשב"א ז"ל שאומרים שאין כופין חוץ עשר שנים . ואני הוצרכתי לחזור ולבאור לפני מעלתך אם נחוש בזה לדברי הסמ"ק אם לאו , כי אני אומר חוץ מכבודו שאין לנו לחוש לדבריו בזה כי יש לנו ליתן אחר רוב דעות הגדולים הראשונים והאחרונים ואמרתי בעלמי כי הסמ"ק כתב וזכר הגדולים בדבר זה וסומקן קמים כתבו וזכרו . והנה אדוני המורה עיני בזה כי יודע אני שראית סברת הסמ"ק כי כל רז לא חסם לך . השבעה , הוי יודע דסמ"ק אינו חולק על כל הגדולים ולא על המנהג דפ' בתרא דנדרים דבדורות האחרונים חייבין שמה שנייה נחנה באחר ואין כופין הבעל לגרש אפילו כשהוא בזה מחמת טעם אחר"כ שהתה עמו י' שנים . ובסמ"ק כתב בתחלה ואם נשא אשה ושהה עמה עשר שנים בלא בנים ליתן לגרשה ולפי שהזכיר בתחלה על מי שהשהה עשר שנים , כשדבר אחר"כ באשה שהיא בזה מחמת טעם לא הזכיר עשר שנים לפי שמדק' על מה שהזכיר כבר למעלה , וכן יפה לנו לפי דבריו ממה שנאמר טעם וסוג ולא ידע משנה שלמה של מוס' נדרים . ואף לפי דבריהם שכתבת שהם אומרים שבה שכופין אותו להוציא אף אם לא שהתה עמו י' שנים היתך נעשה בדבריו לעבור על המנהג , אלא הפך רוחן של אותן הבאים לדון ע"פ ספרים וחבורי הגדולים ואינם יודעים כלום לא במנהג ולא בגמרא לפי שלפעמים טועה הסופר בין חיוב נפטור או בין אסור למוחר או מחמת קולר דעתן לא יצאו דברי המחבר ובאים לירי טעות עכ"ד . סוף דבר הירא את דבר ה' יתרחק מלהוציא אשה מתחת בעלה בכיולא בזה וישמר מלהכנס בחשש ספק גירושין , עכ"ל מהר"ם אלשיך :

סמ ואני אומר מ"ש בתובעת כתובתה שהוא דבר בלתי מוסכם כו' . מה צדק שהראב"ד ותוס' ומה מפרשים כתבו בהפך הלא הרמב"ם פט"ז מה' אישות כתב להדיא דאפי' תובעת כתובתה נאמנת . ומצינו מהר"ק שם וכתב דאפשר דמהר"ם סובר בהרמב"ם . וגם מדברי הרב המגיד שם מוצא דיש פוסקים ס"ל הכי שכתב וז"ל ומו"מ ראיתי מי שהסובר דדוקא כשהינה תובעת כתובה אלא שהיא בזה ליתא אבל אם תובעת כתובתה אינה נאמנת . ויש לחוש לסברא זו אע"פ שיש חולקים ע"כ . ומ"ש דודאי לדידיה בכל ענין קאמר בין חבטה בין לא חבטה דמה ענין חליפות ועזות לענין כתובה כו' לק"מ דהא טעמא דמהימנא משום חזקה דאין אשה מעיזה פניה נגד בעלה וא"כ כל היכא דאיכא טעמא דעזות וחליפות איבעל לה חזקה . וא"כ י"ל דבשביל ממון היא חופה ומעיזה פניה . ומה"ע כתבו כל הפוסקים דבתובעת כתובתה אינה נאמנת דבשביל ממון מעיזה וא"כ ס"ל למהר"ם דבדורות הללו שיש נשים חופות מעיזה בשביל ממון . ומי"ש וכ"ש דהוא עצמו כתב שם וז"ל ומו"מ נוכל לומר דלאו דוקא מוקמינן להדיא דנדרים בתובעת ולווחה בב"ד שיתן לה כתובה כו' עד וספיר מיקריא תובעת כו' , לא ידענא מאי קאמר דמהר"ק שם קאמר מתחלה דנוכל לומר דמהר"ם מייירי בתובעת כתובתה ואחר"כ כתב עוד דאפי' נימא דעודה מהר"ם דקך דנדרים לא מייירי בתובעת כתובתה מכל מקום נוכל לומר דלאו דוקא מוקמינן

גבורת אנשים

מוקמינן להביא דמדרים כחובעת ולוחת צ"ד כו'. ומ"ש גם הרמב"ם לא כתב אלא סתם חובעת כחובעת כו' ע"ס יש בדבריו ונ"ל לא כתב אלא סתם ולא הזכיר חובעת כחובעת או אינה חובעת כחובעת כו'. ור"ל גבי טענת ח"י לשמש כתב סתם ולא חילק בזה וזה שכתב כמו שכתבתי דבריו לעיל והיינו שהביא שם לעיל דברי הרמב"ם באומרת ח"י לשמש בדרך כל הארץ. ומ"מ אין מדברי הרמב"ם הסם רחוק, דכבר כתבתי לעיל סי' נ"א דהרמב"ם לא מיירי שם מבענת ח"ל גב"א אלא מבענת ח"י לשמש עמי שמוש שמוליד דהיינו שאין יורה כחן וכה"ג. ועוד דלפי' יהא דעת הרמב"ם כן מ"מ אינו מוכרח שדעת מהר"ם יהא כן. ומ"ס אלא ע"כ ה"ט דגרסתני דהוא דבר דלתי מידו לידם כו' זהו נכד הגמרא סוף נדרים וכל הפוסקים דמוכח הסם להדיא דאין לחלק בהכי כלל וכמ"ס למעלה סי' נ"ה. ומה שכתב גם ראיתי בתחלת אמריו כו' ועשר שמענו ומיין אחר לא שמענו כו' וכיוצא בזה כתב הרב המגיד כו'. לא דק דהא אמרינן בגמ' ור"י ק' רמב"ם והס"מ ושאר פוסקים י' שנים בדוקא מיירי מבענת שאינה יודעת אם הוא מינייה או מינייה רק ששהתה עמו ולא ילדה או מבענת שהוא מינייה מחמת שאינו יורה כחן והסם מדינא דגמרא לא גבי בפחות מעשר שנים. אבל הכא מדינא דגמרא נאמנת מיד אלא שמהר"ם החמיר בדורות הללו שיש פרואות וא"כ פשיטא דכ"ס אמתלא דהיינו צ"ל או צו' שנים מוקמינן לה אדינא דגמרא, וכן מדוקדק לשון מהר"ק שכתב פשיטא כשהתה יש לה אמתלא שהיא אומרת אמת ואוקמה אדינא דגמרא כו'. שוב ראיתי במהר"ק בלוחות השובה ע"מם כמו ג' עמודים אח"י כתב הוא ע"מנו ונ"ל ואם לחשך אדם לומר מ"מ משמע מחוץ דברי רב אלפס דפחות מי' שנים לא חשיב אמתלא לענין שהתה נאמנת, אין זו לריבא פנים דפשיטא דפחות מי' שנים אע"ג דאיכא אמתלא לדבריה מ"מ בשביל אמתלא קטנה לא נאמינה להפקיעה מחזקת ח"א כיון דלא קים ליה ציורה כחן וליכא חזקה דרב המנוא, אבל בידון שלנו עומדים עליו מבענת ישען על ביתו כו' דשייך כאן חזקה דרב המנוא ומן הדין יש להאמינה אלא שכתב מהר"ם דאין ראוי להאמינה פשיטא ש"ל בדאיכא אמתלא דקושטא קאמרה דראוי להאמינה ולא יחוש לר' ריעותא דנתקלקלו הנשים עכ"ל. וכ"כ עוד מהר"ק שם כמו ששה עמודים אח"י. ופשוט הוא דאשתמיטתיה למהר"ם אלשקר סוף דברי מהר"ק שעיין בראש תשובת מהר"ק ולא עיין בסופה וכן תשמע מלשון מהר"ם אלשקר שלא ראה רק תחלת דברי מהר"ק. ומ"ס ואנו לבבכם למ"ס הרא"ש ז"ל בתשו' כו' לא ידענא מה ענין תשובת הרא"ש זו לכאן דהתם בתשובת הרא"ש מיירי מבענת שאינו יורה כחן או ששהתה עמו י' שנים ולא ילדה משא"כ מבענת אין לו גב"א וכמ"ס לעיל ס"ס מ' :

ע' וא"כ נ"ל לענין דינא דאיכא דאמרה בפירוש איני רואה כתובתי נאמנת חף בזמן הסם דהרי כל הפוסקים חולקים על מהר"ם וגם מהר"ם יכול להיות דמודה באמרה כן בפירוש ובפרט שיש להקל כיון שהעליתי לעיל סי' מ"ב דאין כופין מבענת גב"א ח"כ ליכא כאן חשש איסורא דאורייתא. והיכא דחובעת גט סתם ולא הזכירה כתובה בכה"ג נאמנת היכא דאיכא אמתלא כגון ששהתה עמו ה' או ו' שנים ולא ילדה. וכתב מוהר"ר יוסף בתשו' ר"ש כהן סי' ק"ס במעשה שהיה לפניו שכרתו זה י"ב שנים הכים שלו להוליא האבן דהוי אמתלא ונאמנת לפי' למהר"ם. ונ"ל דאם היא עדיין בחולה סגי צ"ל או ג' שנים וא"ל אומדנות ואומדנא דמוכחא וס"ה כל היכא דאיכא אמתלא או רגלים לדבר נאמנת וא"ל אומדנות דמוכחות רק ברגלים לדבר קצת סגי. וכן מלאתי באגודה פ' הבבאי ונ"ל וגאונים אחרים כתבו האדינא דנשים פרואות אין להאמינה אם לא שיש רגלים לדבר קצת עכ"ל. וכן נ"ל הלכה למעשה :

ע"א ומ"ס הרב בזה"ה סי' קנ"ד ס"ו והבאתיו לעיל כיומן ח' וי"א דאפילו במקום שאין כופין אותה מ"מ אין כופין אותה להתפייס כו'. נראה מדברי הרב דהיינו בחובעת כתובתה דאינה נאמנת ואין כופין או ברחמה לר' והוא דך בשנים דאין כופין מ"מ אין כופין אותה

אותה להספיים עמו . ומשמע ליה הכי מדברי הרשב"א דכ"מ שאין כופין אותו מ"מ אין כופין אותה להספיים עמו . וכ"כ בד"מ בשם השו"ה הרשב"א וכן נרשם בש"ע . *ולפני"ד דזה חינו ולא מסתבר כלל לומר כן דכיון דאוינה נאמנת א"כ הרי היא מחוייבת לדור עמו כדן אשה עם בעלה , ולא קאמר הרשב"א התם חלל לסדרתו דס"ל דאע"ג דבטענת חינו יכול נאמנת היינו לענין דאמרי' ליה שיוציא ויתן כתובה אבל מ"מ אין כופין אותו על הגט דס"ל להרשב"א דכל היבא דלא אחר בזהית כופין אין כופין דלא ליהוי גט מעושה ובמים מומרים ואפי' מודה שא"י לא כייפין ליה ובמ"ש לעיל סי' מ"א ומ"ב . וע"ז כתב הרשב"א דאע"ג דאין כופין אותו מ"מ חס אינה רואה להספיים עמו אין כופין אותה בו' והיינו מטעמא דכיון דמדינא יוציא ויתן כתובה חלל דמשום חשש גט מעושה לא כייפין ליה להוציא בגט , והלכך פשיטא דלא כייפין לה להספיים עמו . אבל הרב בשה"ה דס"ל דבטענת גב"ה כייפין ליה א"כ לאיזה צורך כתב דין זה דאע"ג דאין כופין אותו להוציא אין כופין אותה להספיים עמו דהא היבא דנאמנת כייפין ליה וא"כ מוכרח לומר דהרב קאי אהיבא דאוינה נאמנת ובהא לא איירי הרשב"א כלל . וא"כ דברי הרב ז"ע : *וגם

*מ"ש רמ"א בשה"ה דמ"מ אין כופין אותה להספיים עמו אין כלל . ומ"ש כן בשם הרשב"א ג"כ ליהא ודבריו ז"ע :

*גם מ"ש רמ"א או עד שתהיה עשר שנים בו' . גס זה לא עשר שנים בו' ז"ע : הוזכר ברשב"א כלל' ולא הוזכר י' שנים בפוסקים חלל בטענת שחינו יורה כחך ובהא מחמת טענה אבל בגבורת אשנים וחובעת כתובתה י"ל דאף בשה"ה י' שנים אינה נאמנת כיון שתובעת כתובתה דומיא דלעיל סעיף ע"ז בסו' קנ"ד וא"כ לא ידענא מה שייך כאן להזכיר שתהיה י' שנים ולא תלך וז"ע . *וגם מ"ש הרב שם וה"ה אס קידש אשה בו' כופין אותו להוציא , כבר כתבתי לעיל סי' כ"ח דאין להורות כן למעשה לכוף חלל בזהא מחמת טענה . וגם הרב גופיה כתב כן בסתם לקמן סי' קס"ה כ"א גבי חליצה וא"כ כ"ש גבי גט וכדאיתא בכל הפוסקים . וא"כ דברי הרב סוחרים זא"ז וז"ע :

*מ"ש רמ"א סי' קנ"ד כ"ז בקידוש אשה שאסורה לו ולאחרים כופין אותו להוציא אין להורות כן למעשה , וגם דבריו סוחרים זא"ז :

עב ונראה לפי מה שהעליתי לעיל סי' מ"ב דבאין לו גבורת אנשים אין כופים בשוטים להוציא ה"ה דאין לנדותו עד שיתן גט . ואע"ג שהבאתי לעיל סי' ע"ו דברי הרא"ש פ' הבע"י דמשמע מדבריו דאפי' היבא דאין כופין בשוטים מנדין ליה . מ"מ אין נראה הן הלבא למעשה דהא אמרי' בעלמא דשמחא קשה מנגדא . וגם הרא"ש גופיה כתב בפ' החובל שאין לך גוביינא גדול מזה דשמחתינן ליה דלנקטין בזבוסיה עד דשבק לגלימיה . וכן כתב המרדכי והגה"ת אשר"י פ' המדיר וכתבו שמעשה בא כן לפני ר"ת שגידו לאחד ליתן גט ונתן גט ופסל ר"ת את הגט וזהו לעשות לו גט אחר . וכן הסכמת רוב הפוסקים דהיבא דאין כופין אין מנדין אותו ג"כ וכ"כ ב"י סימן קנ"ד בשם תשובת רשב"א וכ"כ הריב"ש סי' קכ"ו וכ"פ מהר"ל ה' חזיב בחשו' סי' ל"ג וכן כתב הרב בשה"ה סי' קנ"ד ס"ך ובאר אחרונים (וכ"פ בחשו' מהר"י ה' לב ס"ג ס"ס ק"א באין לו גב"ה דאין כופין להוציא לא בשוטים ולא בגדוי ושמחא . וכן מסיק בחשו' מהר"ד שלמה כהן ס' שלישי ס"ס מ"ב דלענין מעשה אין כופין אותו בשום דבר רק שאומרים לו שמועד לקרותו עברין ע"ה) וכן עיקר . מיהו כתב הרב בשה"ה שם וז"ל ומ"מ יכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקברו עד שיגדש ויכל חומר שירצו ב"ד יכולים להחמיר בכה"ג ובלבד שלא יגדו אותו עכ"ל . והוא מדברי ר"ת ומהרי"ק ובינימין זאב אבל בחשו' מהרי"י ה' לב שם כתב וז"ל וה"ל לא עבדינן ההרחקה שכת' ר"ת והסמ"ק ומהרי"ק לפי שלא ראיתו ולא שמענו דודנו זאת ההרחקה . ואפשר דטעמא הוי משום דדורות הללו חמירא להו ההרחקה מנידוי ושמחא וכל היבא דלא כייפין בשוטים או בגדויים וחרמות גס לא עבדינן ההרחקה . פעם אחת בהיותי בשלונגיקי' עלה במחשבה בין קלף החכמים למעשד

*מ"ש רמ"א סי' קנ"ד כ"ז בקידוש אשה שאסורה לו ולאחרים כופין אותו להוציא אין להורות כן למעשה , וגם דבריו סוחרים זא"ז :

עב ונראה לפי מה שהעליתי לעיל סי' מ"ב דבאין לו גבורת אנשים אין כופים בשוטים להוציא ה"ה דאין לנדותו עד שיתן גט . ואע"ג שהבאתי לעיל סי' ע"ו דברי הרא"ש פ' הבע"י דמשמע מדבריו דאפי' היבא דאין כופין בשוטים מנדין ליה . מ"מ אין נראה הן הלבא למעשה דהא אמרי' בעלמא דשמחא קשה מנגדא . וגם הרא"ש גופיה כתב בפ' החובל שאין לך גוביינא גדול מזה דשמחתינן ליה דלנקטין בזבוסיה עד דשבק לגלימיה . וכן כתב המרדכי והגה"ת אשר"י פ' המדיר וכתבו שמעשה בא כן לפני ר"ת שגידו לאחד ליתן גט ונתן גט ופסל ר"ת את הגט וזהו לעשות לו גט אחר . וכן הסכמת רוב הפוסקים דהיבא דאין כופין אין מנדין אותו ג"כ וכ"כ ב"י סימן קנ"ד בשם תשובת רשב"א וכ"כ הריב"ש סי' קכ"ו וכ"פ מהר"ל ה' חזיב בחשו' סי' ל"ג וכן כתב הרב בשה"ה סי' קנ"ד ס"ך ובאר אחרונים (וכ"פ בחשו' מהר"י ה' לב ס"ג ס"ס ק"א באין לו גב"ה דאין כופין להוציא לא בשוטים ולא בגדוי ושמחא . וכן מסיק בחשו' מהר"ד שלמה כהן ס' שלישי ס"ס מ"ב דלענין מעשה אין כופין אותו בשום דבר רק שאומרים לו שמועד לקרותו עברין ע"ה) וכן עיקר . מיהו כתב הרב בשה"ה שם וז"ל ומ"מ יכולים לגזור על כל ישראל שלא לעשות לו שום טובה או לישא וליתן עמו או למול בניו או לקברו עד שיגדש ויכל חומר שירצו ב"ד יכולים להחמיר בכה"ג ובלבד שלא יגדו אותו עכ"ל . והוא מדברי ר"ת ומהרי"ק ובינימין זאב אבל בחשו' מהרי"י ה' לב שם כתב וז"ל וה"ל לא עבדינן ההרחקה שכת' ר"ת והסמ"ק ומהרי"ק לפי שלא ראיתו ולא שמענו דודנו זאת ההרחקה . ואפשר דטעמא הוי משום דדורות הללו חמירא להו ההרחקה מנידוי ושמחא וכל היבא דלא כייפין בשוטים או בגדויים וחרמות גס לא עבדינן ההרחקה . פעם אחת בהיותי בשלונגיקי' עלה במחשבה בין קלף החכמים למעשד

גבורת אנשים

למעבד הסדרה כידון דהיה קרוב הדבר לטף ולא אסתיעה מלתא ולא נעם מעשה, ודין דכן הוא מלתא דפשיטא היא דלא כייפינ ליה לא בשוטים ולא בחרמות ולא זה בלבד אלא אפילו שום הדקדק לא ענדין ליה אלא דאומרים לו דמותר לקוראן עבריינא ע"כ. וטוב לסחמיר :

תם ונשלם כל דיני אומרת גרשתי ודיני אין לו גבורת אנשים ושאר דינים השייכים להם באריכות. והנני נותן שבת והודיה לאל יתברך שמו אשר עזרני עד כה ונתן לי כח והויל לעמוד בפלפול הארוך הזה. כי כמה יגיעות יגעתי וכמה טרחות טרחתי עד שיגעתי ומצאתי מעמ"ן של דברים המחזורים כשמלה היתה בכלל ובפרט שיש כאן מבוכות רבות בגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים :

ולמען אשר יוכל המעיין לידע בקצרה שרשי הדינים העולים מכל משא ומתן הגדול הזה אמרתי להעלות רשום בכתב אמת כללי הדינים בקצרה כשלחן ערוך המוכן לאכול לפני האדם. ומי שירצה לעמוד על עיקרי הדברים יעיין בפנים אשר משם יוצאים ונובעים כל דבריו מוכרעים, כלם בראיות ברורות, ובהוכחות גמורות, זה אחר זה סדורות. באותיות ובתיבות ובשורות, סמוכות תכופות וצורות, כרובות וחרוקות והדרות, בעזר האל פועל גבורות, אין בלתי צר צורות, יאיר עינינו בקלות והמורות, ויתיר לנו אמורות, ע"י מבשר בשורות :

כיועזר שבתי בן לא"ה הגאון מהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל. יום ה' כ"ד סיון ת"ז יו"ד לפ"ק :

כללי הדינים בקצרה

האשה שאמרה בפני בעלה גרשתי נאמנה אפי' לינשא לכתחלה ויואלת בלא גט ומוטלת כחובה ולא תוספת, חזקה אין האשה מעיזה פניה נגד בעלה. ואפי' יש עדים שהיתה אשתו. ולפיכך אשת איש שפסעה ידה וקבלה קדושין מאחר בפני בעלה הרי זו מקודשת לשני ומותרת לו בלא גט שהרי היא כמו שאמרה לבעלה גרשתי. ואף אם אין בעל ממע שם רק שהוא צעיר כשתקדשה לאחר מיקרי בפניו שאם לא גירשה לא היתה עושה מעשה כזה כשבעלה צעיר. אבל כשאומרת גרשתי נריכה לומר כן בפני בעלה ממע. ואפי' נשאת או נתקדשה לאחר שלא בפני בעלה אם אומרת אח"כ בפני בעלה גרשתי נאמנה ולא אמרינן שאומרת עכשיו כן בפניו להחזיק דבריה הראשונים של שקר :

וי"א דאם נשאת או נתקדשה בתחלה שלא בפניו אינה יאמנה אפילו אומרת אח"כ כן בפניו וחלה משני בלא גט. והעיקר כסדרא הראשונה. אך יש להחמיר שצריכה גט משניהם וחלה מזה ומזה. ואם היתה קטנה ביניהם או שתובעת כתובתה אינה נאמנת בכל

ככל פנין לומר גרשתי אפילו ליתא. ולא מקרי קטטה אלא כשאמר פסע אחת גרשתי ונסבר שהוא שקר. אבל אם לא יש קטטה או מריבה נאמנת. וי"א דאפילו בחובתה נאמנת. ולכך יש להורות דאם אמר גרשתי תנו לי כתובתי ונשאת לא חלה. וכל זה בפני בעלה אבל שלא בפני בעלה אינה נאמנת כלל לומר גרשתי אפי' לחומרא :

וכל זה מדינא. אבל בדורות הללו שיש נשים חלופות ופרזות אינה נאמנת אפילו בפני בעלה לומר גרשתי ליתא לכתחלה בלא גט אלא לחומרא נאמנת :

ומי שאין לו גבורת אנשים יוציא מיד ויתן עיקר כתובה ודוניה שהכניסה ולא תוספת (דוקא תוספת היותר משלים אבל עד שלש דינו כעיקר הכתובה, כ"כ מהרי"ק בשו"ע פ"א ע"ג שהאריך), אפילו לא שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה. ואפי"פ שיש לו גבורת אנשים קצת ויכול לבעול אחרת וזו אינו יכול לבעול מחמת שרחמה נר ואילו היה לו גבורת אנשים ממש היה יכול לבעול גם את זו. לר"ך ליתן לה הכתובה ודוניה :

ואשה שטוענת על בעלה שאין לו גבורת אנשים והוא מכחישה, נאמנת. דכיון שהיא טוענת שהבעל יודע בה כמו היא חזקה אינה מעיזה בפני בעלה ונאמנת אפילו אינה באה מחמת טענה בעינא חוטרה לידא ומרא לקבורה ויוציא מיד ויתן כתובה ודוניה. ולריבא לטעון כן דוקא בב"ד ובפני בעלה ממש. אבל אין מקבלין ממנה טענה זו לא ע"י שליח ולא ע"י אנטלר אפי"פ שהדברים נתפרסמו ומגיעים לאוזני בעלה אינו מועיל עד שהטעון כן דוקא בפני בעלה. וב"ד חוקרים ודורשים אותם היטב על זה אולי יודו זה לזה או אולי הוא מחמת חולשת כחו או רכות שגיו או שרחמה נר וכיוצא בזה בענין שבהמשך הזמן יוכל לבעול אותה. ואם לא יחל לה במה לתלות רק שהטעון בבדי שהוא מחמת שאין לו גבורת אנשים נאמנת ויוציא ויתן כתובה ודוניה, ואפי"פ שאמר כן מתחלה שלא בפניו נאמנת אח"כ כשתחזור ותטעון כן בפניו :

וכל זה כשאינה תובעת כתובה, אבל כשתובעת כתובה אינה נאמנת כלל בשום ענין אפילו שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה דאמרינן מחמת חמוד ממון אומרת כן. ולריבא לדור עמו כשאר אשה עם בעלה :

וכן אם טוענת שמורד ממנה מהשמים אינה נאמנת כלל ומאריכין הדבר ועושין להם דרך בקשה עד שיתפסרו, ובדורות הללו שיש נשים חלופות אינה נאמנת אלא היכא דאיכא אמתלא לדבריה כגון שהתה עמו ה' או ו' שנים ולא ילדה וכן כשכרתו הכיס שלו לפני איזה שנים להוציא האבן. וכן אם עדיין היא בתולה ב' או ג' שנים, והוא הדין כשאר שום אמתלא או רגלים לדבר נאמנת, ואין לר"ך אומדות דמוכחות רק ברגלים לדבר קצת סגי :

וכל זה בסתם. אבל באמר בפירוש איני רוצה כתובה יתן לי גט הריני מוחלת לו הכתובה נאמנת אף בזמן הזה בלי שום אמתלא :

וכל מקום שאמרנו יוציא ויתן כתובה אין כופין בשוטים על הגט וגם אין מנדין אותו, שאין כופין ולא מנדין אלא במקום שאמר בפירוש כופין כגון הנושא את הפסולות, או כגון באותן מומין גדולים המבוארים במקומם. אבל אין לו גבורת אנשים אינו מוס :

וכן נקטנו ב' ידיו או ב' רגליו או נסמו ב' עיניו. לא היו מוס לכופו בשוטים או בנידוי להוציא, אלא כל מקום שאמרנו יוציא ויתן כתובה כופין אותו בשוטים ובנידוי על הכתובה אבל על הגט אין כופין כלל שלא יחל גט מעושה ובנים מאחר ממזרים. ואפי' הוא מודה שאין לו גבורת אנשים אין כופין על הגט אלא כל מקום שאמרנו יוציא מבקשין על

הגט ואומרים לו חכמים חייבך להוליא ואם לא תוליא מותר לקרותך עבריינ . וכן יכולים לגזור על כל ישראל שלא לישא וליתן עמו או לעשות לו שום טובה או בשאר הרחקות שירחיץ ממנו , שבזה אין כפיה עליו שאם ירצה ימצא לו מקום והוא לא ילקה בגופו מתוך זה ביון שאין מנדין אותו כדין מגורה אך אנחנו נתפטר מעליו . ויש מי שאומר דהאידנא שהרחקות חשובות כגידוי אין לעשות לו שום הרחקת רק שאומרים לו מותר לקרותך עבריינ . וטוב להחמיר :

ואם בזה מחמת טענה כגון שאין לה בן לא ממנו ולא מאיש אחר ואומרת בעינא חוטר לידא ומרר לקבורה כופין אותו בשוטים להוליא בגט . וגאמנת ג"כ נגדו לכופו בשוטים להוליא מיד . וה"ה בשהתה עמו עשר שנים ולא ילדה אין כופין אותו להוליא אלא בזה מחמת טענה :

אם יש לו גבורת אנשים רק שאינו יורה כחץ אין כופין להוליא בשהתה עשר שנים אלא בבזה מחמת טענה , אבל אם אינה בזה מחמת טענה אפי' באין לו גבורת אנשים אין כופים בשוטים או בגידוי להוליא דמשום תשמיש או מזונות אחד אין כופין אלא במונע ממנה כל עיני אישות , וה"ה במורד ממנה מתשמיש או מזונות אחד אין כופין להוליא , וי"א דאפילו במונע ממנה כל עיני אישות אין כופין בשוטים על הגט . ויש להחמיר לענין מעשה . ולכן אם קדש אשה שאסורה לו ולאחרים בענין שריד להוליא בגט אין כופין אותו בשוטים או בגידוי להוליא . וכן מי שרגיל לבעוט ולהוליא אשתו מתוך ביחו אין כופין להוליא אע"פ שעי"ז אינו זנה לפעמים וגם פורש ממנה יותר מעונתה . מיהו יכולים לכפותו בשוטים לזונה או לשמש עמה או ליתן לה גט , וזה נקרא כפיה על הגט רק כדי לקיים שארה ועונתה :

תם ונשלם

שאלות ותשובות

מהרב הגאון הגדול מוהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל
בן מוהר"ר משה כהן ז"ל אשכנזי.
אביו של הרב הגאון ר' שבתאי כהן ז"ל בעל הש"ך
ובעל ספר גבורת אנשים.

ווארשא

שנת תרל"ט לפ"ק.

שאלות ותשובות

זה השבתי להרב הגדול מוהר"ר יהו : נר"ו .

למען יאריך ימים הרבה וגם שלנים על ממלכתו . כל יקר נמצא בפי אמתחתו .
הוא ניהו שר התורה בפלפול ובסברא . מקרא משנה גמרא . אספקלריא
המאירה, בוצינא דנהורא, זורק מרה, בוקוקין דנורא . ופוחנן בסברא , ג"י ע"ה פ"ה ר"ם
ואב"ד מוהר"ר יהושע יחיה נצח בצלצח :

ענותך תרנני . נדרשתי ללא שאלני . כי באמתך חיייתי . ומתוך כך תלמדני . ומה אני
חל אישים ונבזה . ורום כ"ת אני כל חוזה . ואין בביתי לא לחם ולא שמלה .
סן אחת ידעת כלל . ומה אדע אשר לא חדע . לך החכמה לך המדע . ואעפ"כ הואיל שרום
כ"ת שלח אלי אענה את תלקי ואומר . וז"ל השאלה :

שאלה א גע ממומר אחד הוצא הנה מדינת ליטא ונכתב בגט בק"ק בריסק דקו"א . ויש
פקפוקים בגט זה מחמת הנוסח הכתוב שם ז"ל , בכך וכך כו' למנין שאלו
מנין כאלו בריסק דקו"א דמתקריא ברישטעטא מתא וכו' . ולשון זה יש לפקפק בו . הא'
כי במדינה זו מקום נתינת הגט . יש לעיר כינוי אחר שמכנין אותה ברישטעטא וכו' כי
יש למתא שני כנוין אחד במקום הכתיבה ואחד במקום הנתינה לריך לכתוב שנייה ועכ"פ
מקום הנתינה עיקר וכאן שכתבו מקום הכתיבה ולא מקום הנתינה מה דינו . ב' שכתבו
בריסק דקו"א דמתקריא . ובריסק הוא עיר וקו"א היא מדינה ומתקריא קאי על עיר וא"כ
היה לריך לכתוב בריסק דמתקריא ברישטעטא דקו"א . אבל השתא משמע דכינוי קאי על המדינה
לא על העיר . וא"כ מה דינו . וגם ה"ל השתדלו ממומר ה"ל בעמל ויגיעה רבה והולאה
בבירה ובלתי ספק שא"ל להשתדל ממנו גט אחר כי אם בעזרה גדול וקרוב הדבר שלא
ישיגו ממנו עוד גט אחר , כדת מה לעשות בגט ה"ל . ע"כ לשון השאלה :

תשובה הרמ"ת דמר בלדא הוסי . ומתוך פלפולו דמר נפל עוד ספק אחר אשר נראה
לכ"ת שהוא לידון זה , שאם לא נכתב בגט מקום עמידת העדים מה דינו , כי
הפוסקים רוצים וכן כולם לא כתבו רק לריך לכתוב בגט מקום עמידת העדים בשעת חתימה
אבל לא כתבו אם לא נכתב בדיעבד אם הגט כשר אם לאו , ומר נחית לדעות בשקלא וטריא
הן ולאו וסלקא ליה אליבא דהלכתא דאינו מעכב . גם אני מסכים לדברי כ"ת , ועיקר
הדין א"ל לראייתו כי יש לי ראיה מתלמוד ערוך ומתוס' ופוסקים אשר מניימיהם אנו שותים :
ראשונה דגרסי' צ"ה המציא ב' דף ב' ע"א שהוא גברא דעל לבי כנישתא שקל ס"ה יהב
ליה לדביחתו א"ל הא גיבך אמר ר' יוסף למאי ניחוש לה כו' עד אי משום כריתות הא
בעין וכתב לה לשמה וליכא וכי תימא ליחוש דלמא אקדים ויהב זוי לספרא משיקרא הא
בעין שיהי שמו ושמה ושם עירו וכו' וליכא ע"כ . ופירש"י דתן לקמן דפסול אלמא דלריך לכתוב
שמו ושמה עכ"ל . והשתא אי ס"ד אי לא כתב מקום עמידת העדים דפסול ליקשי הא
בעין מקום עמידת העדים דמוקדם בלוחם משנה דתן היה במערב וכתב במזרח כו' .
א"ו הא דלא מיייתי רישא דמתני' משום דקים ליה לתלמודא שאם לא כתב מקום עמידת
העדים דהגט כשר והיינו טעמא מדקתני היה במערב וכתב במזרח כו' משמע דוקא שינוי
גמור הוי הולד ממזר לר"מ אבל אם לא כתבו כלל הוי פסול מדרבנן וא"כ לרבנן דלא
מוקי האי רישא דמתני' כוונתייהו לקמן פרק הזורק דף ע"ט ע"ב בשינוי מקום עמידת עדים
הוי פסול מדרבנן אבל אם לא כתבו כלל כשר אפילו לכתחלה לגרש בו והשתא דמיייתי
משינא שמו ושמה דמשמע ליה דהיינו היכא שלא כתב שמו ושמה כמ"ש תוס' כמו שיבא
לקמן ופסול אפי' לרבנן . ואל תשיבני לומר ולעשימך למה לא מיייתי היכא דלא כתב לשום
מלכות דהוי נמי מוקדם במשנה . י"ל דה"ל דלרבנן אי לא כתב שום מלכות הוי הגט כשר
כמו

כמו שפסקו הפוסקים דהשתא בזמן הזה דליכא משום שלום מלכות לא כותבין מלכות בגמין
 ללא ק"ל כר"מ בזה. הרי ראייה ראשונה מגמרא: ומתוספות שם בחוס' ד"ה הא בעינן
 שמו כו' כתבו התוס' מדנקט שנים ולא נקט לא כתבו כלל משמע דכלא כתבו כלל כשר
 אפי' מדרבנן הא ליחא דע"כ לא כתבו כלל לר"מ פסול מן התורה דהא בעינן שיהא מוכיח
 מתוכו שהוא מגרש את אשתו וכלא כתבו כלל אין מוכיח אלא אור"י דלא מיידי בשנים
 שמו ממש דא"כ ה"ל למנקט לא כתבו כלל דפסול לר"מ דמתני' ר"מ היא כדלמדין התם
 דסוי רבותא טפי אלא שנים שמו היינו שכתב שם דגליל ביהודה, והשתא קאמר הכא שפיר
 הא בעינן שמו ושמה וליכא, דכלא כתבו כלל הוא דפסול עכ"ל תוס'. והנה אע"פ שדברי
 התוס' תמוסין אישכ דבריהם לקמן כאשר תשיג יד הנודר. מכל מקום משמע מדבריהם
 דדוקא גבי שנים שמו כו' איירי דכתב שם דגליל ביהודה איכא למידק דאפי' לא כתבו כלל
 פסול דמאי דקתני שנים שמו היינו לא כתבו כלל וכן שם עירו דשם עירו נמי רלונו לפרש
 כן כמו שכתבו לקמן פ' הזורק דף פ' ע"א ד"ה שנים שמו. אבל היה במזרח וכתב במערב
 ליכא לפרושי אלא שינוי ממש אס' כן משמע דוקא שינוי ממש לר"מ פסול אבל אס' לא
 כתב כלל כשר מדאורייתא ולרבנן כשר אפילו מדרבנן:

ובהא מתיישב נמי לדברי תוס' דיש לדקדק מנ"ל לתלמודא דהאי שנים שמו לאו שינוי ממש
 הוא דלמא שינוי ממש אבל לא כתבו כלל כשר לגמרי. אלא ודאי היינו טעמא
 דדייק תלמודא מדרבנן שנים שמו כו' ולא קתני כדקתני בדישא היה במזרח כו' וה"ל
 למיתני היה שמו ראונו וכתב שמעון או היה בגליל וכתב יהודה אלא ודאי פירושו לא שנים
 ממש. ואין לדחות דתלמודא מקשה מהא דבעינן שיהא מוכח מתוכו שמגרש כמו שכתבו
 תוס' דא"כ ליקשי בלא מתני' הא בעינן שמו ושמה כו' ותו לא מידי. ולגירסא שנים שהביא
 רש"י פריך באמת בלא מתני' ל"ק מידי. גם הרא"י שהבאתי לעיל היא לפי הגירסא שלפנינו:
והנה אשיב ידי לפרש דברי תוס' שכתבו בסוף דבריהם והשתא קאמר הכא שפיר הא
 בעינן שמו ושמה וליכא דכלא כתבו כלל היינו שנים שמו דמתני' א"כ לא פריך תלמודא
 ראונו בזה ממ"נ אס' ראונו דכלא כתבו כלל היינו שנים שמו דמתני' א"כ לא פריך תלמודא
 מידי הא בעינן שמו ושמה כו' דהא התם תנן תלא מזה ומזה ולריכא גט משי ואס' החזירה הראשון הוי
 איכא למיחש כמו לגט שלא כתב שמו דהא לריכא גט משי ואס' החזירה הראשון הוי
 הולד ממזר מדרבנן ובלתי ספק פסולה לכהונה בגט זה וא"כ שפיר איכא למיחש בגט זה ומאי
 קאמר רב יוסף למאי גיחות לה. ואס' נאמר שראונו דדוקא כתב שם גליל ביהודה הוא דדרכים
 אלו זה אבל אס' לא כתב השם כלל פסול הגט לגמרי ואינה לריכא גט משי, דאין הלשון משמע
 כן. ועוד אי איכא למידק הכי א"כ קשה למה לי' לר' יהודה לדחוק בפירושו יהיה כפשוטו
 שנים ממש אבל אי לא כתב כלל הוי פסול לגמרי ואינה לריכא גט משי:

והיה נ"ל ליישב שבאמת ראונו בפירוש השני דמכת דיוקא דמתני' שמעינן דלא כתבו כלל
 הוי פסול לגמרי ואינה לריכא גט משי והא דלא פי' ר"י שנים לגמרי אבל לא
 כתבו פסול לגמרי זה לא מסתבר לר"י דדוקא גבי כתב שם דגליל ביהודה איכא למימר דלא
 כתבו כלל יותר מסתברא למפסל אבל בשנים לגמרי מסתבר לר"י ותוס' דלא כתבו כלל יותר
 סברא למימר דכשר דבשנים לגמרי יותר אינו מוכח מתוכו שם המגרש דאדרבה משמע
 מתוכו שאיך אחר מגרש. וא"כ לפ"ז ראייה ראשונה שהבאתי מן התלמוד להכשיר אס' לא
 כתב מקום עמידת עדים וסתרה דלעולם פסול אבל אינו פסול לגמרי ולריכא גט משי
 משה"ה לא מיייתי מדישא דמתני' אבל לא כתבו פסול לגמרי ואינה לריכא גט משי וליכא
 למיחש מידי:

אבל קשה לי למה הפי' מזה דכתבו התוס' לעיל דהא ע"כ לר"מ לא כתבו כלל פסול
 מן התורה דמשמע לרבנן פסול מדרבנן ואס' כן כיון דלרבנן מן התורה כשר מאי
 פריך לרבנן למאי גיחות לה. ועוד יש לדקדק מה שכתבו תוס' לפני זה דמשמע דכלא כתבו
 כלל

כלל כשר אפילו מדרבנן דלמה להו לחוספת זה דלא יהא שיהיה דלא כתבו כלל כמו שניה שמו ושמה הא ליכא למיחש כמו שכתבתי . אלא ודאי לריבין לדחוק בדברי חוס' שרואים לפרש שיהיה גט גמור בנתינת הס"ח, ויהיה פי' למאי יוחש לה לקולא שיהיה גט כמו חיישינן שמא חוץ לחומה לנו דפ' שואל ופי' רש"י שס' , ודרך עיון . ועל כל פנים להבנת התוס' ראייה ראשונה במקומה עומדת :

ועוד נזכרו קמאי דקמן מהרש"ל ומהר"ם בחדושיי איך כתבו התוס' דהאי ולד ממזר כר"מ הא מוקמינן לקמן בפ' הזורק שניה שמו כרבנן . ועוד נעלם ממני מה שכתבו התוס' לר"מ פסול מן התורה דהא בעינן שיהא מוכח מחובו שהוא המגרש את אשתו עכ"ל . אמאי פשוט יותר לר"מ מחכמים אדרבה גבי כתיבה לשמה ואומר היה ר"מ אפילו מלאו באשפה כו' ואי משום דמחמיר גבי משנה ממתבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר לא ידענא ראייה משם לשל תורה . ואם לפני כ"ת גלוי תודיעני נא :

וב"ל לפי שדברי התוס' כך הוא דס"ל להתוס' דפסולי דרישא פשיטא מדרבנן דהיינו טעמא דר' מאיר משום כל המשנה ממתבע כו' ובהא קמפלגי ר"מ ורבנן וברישא קחני הולד ממזר ובסיפא לא קחני בהדיא הולד ממזר וממילא ארישא קאי התוס' שכתבו דהאי ולד ממזר כר"מ דהכי מתוקמא בגמרא כדמשמע מפי' רש"י שכל המתני' ר"מ זולת הא דשניה שמו . ומדמסיק בגמרא ומודים חכמים לר"מ בשניה שמו כו' משמע דהאי שניה שמו הוי דומיא דרישא דאינו פסול אלא מדרבנן . וא"כ הוי ר"מ ורבנן בשניה שמו בחד שיטה ולשון ומודים משמע דס"ל גבי ש"ש כמו גבי מלכות שאינה הוגנת ואם כן הוי ש"ש לתרוייהו גט פסול מדרבנן , והאי דנקטי תוס' רבנן משום דס"ל כרבנן ולא כר' מאיר וקאמרי דזה משמע מדאוקי רישא דמתני' כר"מ. דאי רישא דמתני' מני כרבנן ה"א אה"כ כל פסולי דמתני' דאורייתא אבל השתא דמוקי רישא דמתני' כר' מאיר דוקא ורבנן פליגי עליה ופלוגתייהו בהמשנה ממתבע כו' ור"מ סבר כל המשנה ממתבע כו' א"כ ע"כ הוי פסול מדרבנן (בעין פי' זה כתב מהר"ם בחידושיי אבל אינו מיישב מה דתלו חוס' המשמעות בדמוקמינן הולד ממזר כר"מ) . ובתור הכי כתבו הא ליתא דע"כ לא כתבו כלל לר"מ פסול מן התורה , ע"כ אין ראונו דלרבנן לא יהיה פסול מן התורה דלא מזינו פלוגתא גבי לא כתבו כלל אלא ה"פ אף על גב דכולא מתני' משמע דפסולא דר"מ מדרבנן כמו שכתבנו ורבנן מודים ליה בש"ש וס"ל כוותיה אבל בלא כתבו כלל ס"ל דפסול אפילו לר' מאיר מדאורייתא ולא מטעם דכל המשנה , ואם כן גם רבנן מודו בלא כתבו כלל דפסול מן התורה וכתבו דהא בעינן שיהא מוכיח מחובו כו' והא ליכא טעמא משום כל המשנה . אלא אומר ר"י כו' , לפום ריהעא דבריהם כאן כפולים הם שמה שכתבו ס"ל למינקט לא כתבו כלל דפסול לר"מ היינו מה שכתבו קודם לזה ואם כן הוי כמו חדע מן הקוש' ראשונה . אלא ה"פ אפילו את"ל ש"ש אינו פסול מן התורה מ"מ הא פסול לר"מ משום כל המשנה דהא מתני' היא בהשולח בראשונה היה משנה שמו כו' וא"כ הרי בהדיא שריבין לכתוב בגט שמו ושמה ואם לא כתבו הרי זה משנה ולר"מ פסול לפחות מדרבנן ואם כן לר"מ אמאי לא קחני רבותא במתני' שאם לא כתבו כלל שהוא פסול , ואף על גב דקחני בסיפא שניה שמו ושמה כו' ופסול לרבנן ק"ו לר"מ מ"מ הוה לאשמועינן ר"מ רבותא דאפי' לא כתבו כלל פסול . משא"כ אם לא כתבו כלל פסול מדאורייתא דלא יכול למתני רבותא דפסולי דרבנן איירי אלא ודאי שניה שמו היינו שכתב שם דגליל ביסודא והיינו לא נכתב כלל ובהא אפילו רבנן מודו דפסול וק"ל כרבנן ודוק . ובין כך וכך דייקי חוס' דוקא שניה שמו פסול אבל לא כתבו כלל כשר אף על גב דלא סליק בן מחמת דפשיטא להו אם לא כתב כלל שהוא פסול אבל גבי היה במערב כו' הך דוקא קאי שאם לא כתבו עמידת העדים

כלל כשר :

ומדברי הפוסקים הוא הרא"ש יותר ראי' אבל לא כתבו כלל כשר . שכתב ז"ל פרק הזורק וכן

וכן דברי הטור אחריו גם עירו ועירה אין עכוב בכתיבה דמחתיין לא קאמר חלל שניה וא"כ ק"ו בעמידת עדים. דר"מ סבר פסול בשניה ורבנן מכשירי. ובשניה שם עירה אפי' רבנן מודו דפסול. הרי ראייה שלישית. וצ' הראיה מפורסמת בכל הפוסקים שהסכימו שעכשיו אין כותבים מקום דירתו מחמת שאין לו מקום לדור שם ואי הוה ס"ל לרבנן שפסול לא היה בידיו מחמת טעם קלוש כזה. ק"ו עמידת עדים דיותר מסתבר להכשיר שהרי רבנן דפסלי ש"ס עירו מכשירי שניה מקום עמידת עדים :

וראייה שניה שהבאתי מוסכמת מן הפוסקים דאי ס"ל כרש"י שהביא הטור סי' קכ"ח דס"ל לרש"י לרבנן אם שניה מקום עמידת עדים חנשא לכתחלה אם כן לית דין לריך בשם דכשר. ואם ס"ל כר"ת שהולך כשר היינו היבא דשניה אבל אם לא כתבו כלל כשר לגמרי ובעל ש"ע מכריע היבא דשניה כר"ת משום חומרא דאשת איש אבל אם לא כתבו כלל כשר. ויותר ראייה דכל כמה דיכלין להשוות הפוסקים משוין וא"כ נאמר דר"ת לא פליג ארש"י אלא היבא דשניה אבל אם לא כתב כלל מודה ר"ת לרש"י ולרש"י נותנין אחריו גם לכתחלה כן לר"ת וא"כ גם בעל ש"ע שסחם כר"ת ס"ל הכי : ומה שכתב הטור והפוסקים אחריו לריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים חותמים בו היינו לכתחלה אבל בדיעבד כשר. והב"י לא כתב ממין לו לטור שכותבין לכתחלה אבל ס"ל ברור שיצא לו מדברי חוס' בפרק הזרק ד"ה ושם עירו ולהכי לא מוקי לה בבעל ובשניה מקום עמידתו כדמוקי אסופר משום דפשיעא דא"ל לכתוב מקום עמידתו, משמע בזהדיא אבל מקום עמידת העדים לריך לכתוב לכתחלה והן הן דברי הרא"ש וס"ל להרא"ש דבחדווייהו היינו עמידת העדים ושם עירו כותבין לכתחלה ואילו מעכב אם לא כתבו ומש"ה שניה פוסל בהם, ותמכהי על מעכ"ת שנתחבט בדברי הרא"ש לפרשו הלא דבריו יאלו מדברי החוס' ושם מובאר בזהדיא כמו שכתבתי ודברים פשוטים וברורים הם ואיך עלה על דעתו לבאר בענין אחר :

וראייה שהביא מעכ"ת מדברי הרא"ש וכתב מעכ"ת ו' ו' וכן מוכח מדברי הרא"ש שכתב גבי מקום דירתו דלא מעכב דמחתי' לא קאמרה כי אם שניה א"כ גבי עמידת עדים נמי נידק הכי דאי מעכב אמאי קתני? הוה במזרח בו' שהוא שינוי ולא קתני היבא דלא כתב עמידת עדים אלא ש"מ דוקא שינוי פוסל וזהו ראייה ברורה בו' עכ"ל דמר. וג"ל דאין זה ראייה כלל דהגט עלמך שניה שמו ושמה נמי קתני והתם ע"כ פסול היבא דלא כתב. אלא ודאי איבא לתימור דוקא שם עירו ועירה מסתבר לרא"ש לא כתבו יותר להכשיר משניה אבל במילי אחריו אפשר לא כתבו גרע משניה. ועוד דלמא הוה במערב וכתב במזרח הוי הולך ממזרח אבל לא כתבו עכ"פ הגט פסול מדרבנן כמו שמשמע מדברי חוס' שהבאתי לעיל אלא שכתבתי דאחי כר"מ אבל לרבנן כשר לגמרי, אלא ודאי פירוש הרא"ש דמסתבר ליה אבל לא כתב שם עירו כשר ואחר כך אמר אם תקשי ממחתי' דקתני כל סדרים אלו בו ושלא תאמר כפירוש החוס' שכתב שם דיאודה בגליל לכן פירש דאינו כן דלא קתני אלא שניה ממש :

ואי קשיא לך קושיות חוס' גבי ש"ס דמשמע דוקא שניה אבל לא כתבו כלל כשר י"ל כחירוש דהיינו כתב שם דגליל ביהודה אבל גבי עירו אין אלו מוכרחים לפרש כן שהרי גבי ש"ס לא פירשו חוס' כן אי לאו משום דמוכח דבעינן שיהא מוכח מתוך הגט מי המגרש ואידי דקתני גבי שמו שניה חני נמי גבי עירו שניה. ועוד מה ראייה מביא מעכ"ת מדברי הרא"ש שמדייק ממחתי' הלא לא ס"ל האי דיוקא דהרי בחוס' ד"ה שניה שמו משום שם עירו לשמה, ולעיל פרק ב' הכריחו מפירוש המשנה שאם לא כתב שמו פסול וא"כ ה"ה שם עירו. וא"כ חימה לי על רבינו ירוחם שכתב הב"י בשמו שכתב בשם חוס' שאם לא כתב מקום הדירה (וג"ל דל"ל הלידה) שהוא כשר וממה שכתבו והפוך הוא : **ועתה** חל עלינו חובת ביאור אם כל אלו הפוסקים שהביא ב"י מסכימים לדברי חוס' שאם לא כתב מקום הדירה פסול הגט אפילו לרבנן וכן משמע בגמרא פרק המביא

שאלות ותשובות

ב' שהבאתי לעיל, אם כן למה מהר"ר איסרל בכתביו שהביא ב"י ואנו נוהגים אחריו שלא לכתוב אפילו לכתחלה משום טעם חלוש שאנו מטולעלים וגולים. הרי הרבה מבני עמנו שיושבים איש תחת תחתו גפנו ואיש תחת תחתו והולידו בנים ובני בנים ולמה לא יכתבו לכתחלה ולהקל באיסור חמור כזה, וכל דיש לומר דאף החוס' וסיעתם לא ס"ל דפסול אם לא כתב שם עירו אלא כשהוא עומד בשעת נתינת הגט בעירו הא לאו הכי לא אע"פ שמקלח פוסקים יש להוכיח דאינו כן אמנם רובא דמיוכר אין הכרח. ויש קצת ראייה לזה דאי ס"ד מקום דירה לבד מעבד אמאי לא דחי בגמרא לעולם בעל והיה במערב היינו דירה ועמידה ופניה שם עירו היינו דירה לבד ולא לימא דהיה במזרח זו דברי ר"מ ואפי' רבנן ממי מודו. ואף על גב דדייק רב אשי מדלא ערבינו דהא אכתי לא ס"ד אלא ודאי מקום דירתו אפי' לכתחלה אינו לריק. ומ"ש החוס' דמעבד והרא"ש דלריק היינו כשמקום דירה ועמידה במקום אחד וכן פסק הב"י בש"ע שלו חלוק זה :

והנה אחרי שזכינו לדין שאם לא כתב מקום עמידת עדים שהוא כשר ונתינת הגט לכתחלה אם כן יש תשובה לשאלתנו הראשונה. ונאמר דממ"נ אם נדון זה דומה כאילו לא כתב החניכה של מקום נתינת כלל פשיטא דכשר דהשתא אם לא כתבו אפילו העיקר כשר ק"ו החניכה שאם לא כתבו כלל דכשר. דאפילו שם האיש והאשה הסכימו הפוסקים ובש"ע שאם כתב החניכה בלבד וק"ו העיקר לבד שהוא כשר על אחת כמה וכמה בנ"ד דמקום העמידה שאם לא כתב החניכה שהוא כשר שהרי מה דלא כתב מקום הנתינה לא גרע מלא כתב החניכה כלל. ולא תימא דגרע וגרע שהרי פסק בש"ע בס' קצ"ט גבי שם האיש והאשה שאם עשה מקום הכתיבה עיקר וכתב ע"ש מקום נתינה דמתקרי פסול וה"ה מקום עמידת העדים שהרי צייננו לפני זה מסיק אם יש להם שני שמות שם אחד במקום הכתיבה ושם אחד במקום הנתינה דינו כמו ב' שמות הבעל עכ"ל. ואם כן גם בנ"ד יהיה פסול. דזה אינו דדוקא אם מקום הנתינה עפל למקום הכתיבה דהתם איכא קלקול במקום הנתינה דהרואה יאמר שהיא עיר אחרת שזו העיר נהפוך. אבל אם לא כתב כלל הנני מברך על העיקר ופוער את העפילה דדיו לבא מן הדין להיות כנדון שהרי אפי' בשם האיש והאשה מסיק בש"ע דאם כתב החניכה או העיקר לבדו כשר. וא"כ בנדון דידן אף אם יהיה ברזישטע"א עפל וברסע"י עיקר כשר אע"פ דמסיק בש"ע בשם הקוגנים ואפילו נכתב הגט כשר אין לגרש בו אף על פי שכתב שום וחניכה התם משום חומרא דשם איש ואשה שאם לא כתב הוי הולד ממזר מן החורה אבל בנ"ד דכשר אם לא כתב שום מקום עמידת עדים א"כ ק"ו שאם לא כתב מקום נתינת הגט שהוא כשר, ועוד אפילו גבי שם האיש משמע להדיא לשם שאם גירש בו שהוא כשר ותנשא ומיניה במקום עגון שנותנין אותו ק"ו נ"ד שהוא מקום עגון כאשר העיד השואל שמואל לגרש בו לכתחלה :

דרי זכינו לדין ובראיות ברורות ונכוחות למבין שגם זה כשר כאילו לא נכתב החניכה. וא"ת דזה מקרי שינוי הנני מוסיף אפילו אם שינה בחניכה שקורין הא"י דכשר ליתנו לכתחלה. שהרי כלל גדול בידינו מדברי חוס' פ' הזורק והרא"ש לשם וכן הסכים מכ"ה שכל דבר שא"ל לכתוב לכתחלה אין השינוי פוסל בו. וכן פסק בש"ע אע"פ שבמקום עמידת הבעל מחמיר וכתב ויש פוסלין והוא מספר התרומות שהביא הב"י שבמקום עמידת הבעל יותר יש להחמיר. או מטעמא דחומרא שריך שיהיה מוכח מחובו המגרש משא"כ גבי עדים, או אפשר דס"ל דמקום עמידת הבעל לריק לכתוב לכתחלה מחמת דאיכא לספוקי דהיינו שם עירו ומטעם זה לפחות פסול הגט ולא תנשא ואם נשאת לא תאל. ומה שמכריחים החוס' והרא"ש מדלא מוקים מהני' בעמידת הבעל ש"מ אין השינוי פוסל בו, יש לדחות דלעולם אימא השינוי פוסל ולא תנשא ואם נשאת לא תאל ולהכי לא מצי לאוקמי מהני' הכי דמשנתנו תאל מזה ומזה וכו' קתני, אבל מקום לידה כ"ש מכריע בש"ע דשינוי אינו פוסל והיינו

זכיינו מכלל שא"ל לכתוב לכתחלה. וכן פסק האחרון הגאון מוהר"ר משה מייזל בשאלה ט' סי' ג'. וכלל קאמור דכל דבר שא"ל לכתחלה אין השינוי פוסל:

דהנה אחד שעלה בידנו כלל זה מפוסקים קמאי ובתראי דכל דבר שא"ל לכתחלה אין השינוי פוסל בו, הנני אומר דגם בנ"ד לא לריק לכתוב לכתחלה בריס"ק דמתקריא

ברסטי"א רק בריס"ק שם ישראל לחוד. והראיה מר"ת שפסק בתוס' פ' השולח דף ל"ד ע"ב ד"ה והוא דלחזק ששאלו אותו על מומר שגירס את אשתו ולא נכתב בגט

אלא שם של יסודות והשיב שכן יש לעשות ע"ש. והנה גם בנ"ד כן שלא להזכיר

אע"פ שיש לחלק דשאני התם דשמו אפשר מורה על אפיקורסותו משא"כ כאן מ"מ למה

לנו להכניס ראש ולכתוב לכתחלה שם שאינו נקרא בישראל. וכמו שכתבתי הכריע מהרי"ק

שורש ק"ו שלא לכתוב שם העיר בלשון לטי"ן בגט כי אם שם העברי שהוא שם המפורסם

בישראל אבל פרוסם שלא בישראל לא מעלה ולא מוריד. והביאו הב"י שם וכתב שם

שכוי"א בזה כתב מהר"א בכתביו אלא שאין הספר הזה בידיו לע"ע. והנה גם שם

זה א"ל לכתבו לכתחלה אע"פ שמכריע ש"ע דגבי מומר כתבין על שם החדש וכל שום

וחיבה כו' היינו דוקא בשם האיש אבל בשם העיר לא מלינו שיכתוב על שם שנקרא בין

אינם יהודים וכל שום וחיבה אלא לא כתבין כלל שם זה אדרבה כתב בש"ע דאלו

לא נוהגין לכתוב וכל שום וחיבה דהיא לי ולאחרי. ואע"פ שבש"ע מכריע שכותבין שם

ישראל עיקר וע"ש הא"י דמתקרי, ומשמע מרשימת דרכי משה לשם שכן מסכים מהרי"ק,

טעות נפל לשם כי נהפוך הוא כי מהרי"ק כתב בהפך. לשם שלא להזכיר שם הא"י כלל,

וא"כ היה לנו לומר אע"פ שכתבנו הדשן מבורר כאשר העיד מהרמ"א בש"ע אשר אין

בידי התרומת הדשן אבל בלא"ה כותבין שניהם שם ישראל תהא וכותבין ע"ש הא"י דמתקריא

חולק על הש"ע שלא לכתוב שם דא"י בעיירות דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד וא"כ

הוי שב ואל תעשה עדיף ובפרט שר"ה לוח כדרכיה שלא להזכיר רק שם של ישראל.

וא"כ קורא אני תגר על הרב הגדול מהרמ"י שכתב בסדר גמין שלו פוזנ"ן דמתקריא פוזנ"י

כי מה לנו לשם זה. ועל מה שנהגו בבריס"ק דליט"א עוב"י לכתוב ברסטי"א אין זה ראיה

כי זה המנהג נחפשו שבני בריהו היושבים בקרבנו רובם מדברים בלשון רוסית והיו

קורין אותה עיר ברסטי"א ע"כ כתבו שיהיה מפורסם בין בני בריהו אבל לא משום שם

דא"י, והנה ע"כ נ"ל שאין לכתוב שם הא"י בבריס"ק דקו"א. כי שם כל היהודים

קורין אותה בריס"ק. ועוד נ"מ לדינא אם יתן ה' תמלא הארץ דעה וידברו כלם שפה אחת

לא יכתבו כי אם בריס"ק. פוק חוי מה סליק בש"ע גבי הערדי"ם ורעדי"ם שיכתוב רעדי"ם

ולא הערדי"ם. וא"כ גם פוזנ"י הוי ממש דומה לזה רק שהוסיף י' אחד ולא היה להרצ

הנ"ל לכתוב דמתקריא אע"ג דבדיעבד כשר אף לדידי:

וב"ל שבנ"ד אף בעל ש"ע מודה שלא לכתוב דמתקריא ברזישטש"א. שהרי כתב אם שני

הלשונות דומות זו לא שלא לכתוב אלא שם העברי, וגדון זה נמי הוי דומות. ויותר

גראה שלא לכתוב מלכתוב, כי מהרי"ק פוסק אע"פ שאין דומות אין להזכיר שם דא"י

ומה גבר דגוברין. ונ"ל דקולא הוא דברי בעל תה"ד לכתבו ולהזכיר שם דא"י, וק"ו שיש

לומר שגם בנ"ד בעל תה"ד מודה וא"כ לכתחלה אין לכתוב כלל דמתקריא ברזישטש"א.

וכבר הוכחנו שכל דבר שאינו לריק לכתחלה אין השינוי פוסל בו וא"כ גם אם יהיה זה

שינוי אין גט זה פסול ומותר ליטמו אף שלא במקום עגון ק"ו במקום עגון:

דרי זכינו לדין שגט זה כשר דאין השינוי פוסל בחתימת מקום העדים. ואף אם יחלוק

הבע"ד לומר ששינוי פוסל יש להכשירו בזה מטעם דלא מקרי שינוי מחמת שהלשונות

קרובות זו לזו ברזישטש"א וברסטי"א. וראיה גדולה ממהר"ו סי' ק"ד שמעיד בשם הגאון מהר"י

ז"ל על אחד שהיה שמו אייזק וכתב בגט יחזק ולא כתב המכונה אייזק דליתא במרדכי

פ' השולח שאין לכתוב. כי אם יחזק והביאו מהרמ"י בספרו, וא"כ בשמות האיש והאשה

ק"ו

שאלות ותשובות

ק"ו בחניכה של מקום עמידת עדים שכתבו לעיל דדעיבד כשר אם לא כתבו וכאן שלשונות דומות יותר מנחק ואייזק שהגט כשר שהרי גם כ"ד ממנו דומה להסיק דנחק ואייזק שלשון רוסיה מקנה אלא שיואל מצרישט"א, ע"כ ראיתי גטין דמשדרי רבין דקשישי מין מארצות רחוקות ווינ"א ופרא"ג ולא כותבין רק במקום הכתיבה ולא מקום הנתינה והיינו טעמא ששם אחד הוא רק שאחד הוא קצור לשון ובפרט חניכה של שמות העיירות שלכתחלה אין לכותבו אין השינוי פוסל בהם. ולסברא זו הסכים מעב"ת להכשיר מטעם זה דהלשונות דומות והביא ראיה ממרדכי פ' המגרש על מה שקורין בוריי"ש ואכן קורין בוריי"ש, לדעתי אין ראיתו מוכרחת כי מי יודע לשונם של עיר ההיא כי מעב"ת ראה לדמותו לצרישט"א ובכרט"א ואינו מוכרח. ועוד לדעתי אין הגדון דומה לראיה כי שם י' במקום ז' לריך להיות וכנ"ל מה שקורין בוריי"ש והם קורין באוריי"ש והלשונות ממנו קרובים ואין חילוק ביניהם רק הבלעת הא' כמו שמה מים מן בארך בורך ואינו דומה לגדון. והראיה מהרי"ק בשורש ק"ו מביא המרדכי זה ומעתיק מה שקורין בוריי"ש כמו שכתבתי. ויותר היה למכ"ת להביא ראיה מן הספרות י"ר קיי"ד שינ"א שג"א לשם שיותר דומה לגדון. ומכ"ת הביא ראיה מן בוריי"ש כי גרם בזיו"ן, אבל דעתי אינו כן. הרי בידנו שגט זה כשר מטעם דלא מקרי שינוי וכן הורה רוס מעב"ת אלא שהביא ראיה ממקום אחר:

ועוד אע"פ שהאמר שמשמעות הלשון הוא שינוי אין זה שינוי שזה המקום שם אחד לו רק הענין מחמת חלוק הלשון שבני רוס"א מקלרים לשונם וקורין צרישט"א בכרטיא, וה"ה גראדני" הראדני", וכן הדין בכל המקומות שמתחלפים מחמת שינוי לשון חלוקי אין קפידא שבכרט"א הוא פירוש על צרישט"א. והראיה שכתב בקונטרס שהביא ב"י חיים שקורין בלעז ביבני"ט שכותבין חיים ותו לא ומסיק שם מטעם דביבני"ט הוא ממנו לעז של חיים. ואע"פ דמסיק בזה הכי ששמו שכותבין דמתקרי וכ"כ מהרמ"א גבי חיים לעב"ן שכותבין דמתקרי פשיטא דמודו שאם לא כתבו שהגט כשר ח"כ בשם האיש ק"ו בן ק"ו הוא בשם חניכה של מקום עמידת עדים גט זה כשר וק"ו במקום עגון ושעת הדחק שאני. הרי גט זה כשר מטעם שאין חלוק ממקום הכתיבה למקום הנתינה:

ועוד אני אומר אף אם יש חלוק ושינוי בגט זה כשר שהרי עיקר מקום נתינת הגט זה היה שם צ"ק צרישט"א דקווי"א שהרי הרבה פוסקים הסכימו גבי מומר יכול לעשות שליח לקבלה דניחא לה לפערו ולא שייך למימר טב למיתב טן דו. אף על פי שמסיק בחרומת הדשן שאף על פי כן לריך ליחזו ליד האשה היינו מכה ספק דשמה תלפז שיחזור ותחזור לו, מכל מקום יש להסתפק שמה שם תהגרש בשעת קבלת השליח, ובפרט בגדון זה שאנו יודעים שהענין הואת הולאה כמה הולאות דומה למרובה וכל המרבה להשחלל גט מהמומר וזכות הוא לה וא"כ הכתיבה והנתינה במקום אחד הוא כי בלתי ספק המסדר עשה שליח לקבלה והולכה דדין מומר המשלח. ולפ"ו כל מומר שמגרש ויש לו שני שמות אחד במקום הכתיבה ואחד במקום הנתינה לריך שני גטין באחד יעשה שליח לקבלה ויעשה מקום הכתיבה עיקר ובאחד יעשה שליח להולכה ויעשה מקום הנתינה עיקר אבל לגרש בגט אחד ח"א. וזה לא נמצא בשום פוסק קדמון ואחרון ולא אשחמית חד מינייהו אשר באמת בשינוי גמור בשם האיש כ"ל לפסוק הלכה ולסדר שני גטין כמ"ש משא"כ ב"ד מכל הלין ראיות שכתבתי לעיל. והן הנה. א' שאם לא כתב כלל שם מקום עמידת העדים כשר וכאן הוי כמו לא כתב. ב' שא"ל לכתוב הכינוי אפי' לכתחלה ויותר טוב היה שלא לכותבו וא"כ אין השינוי פוסל בו. ג' דזה לא מקרי שינוי שהלשונות קרובות זו לזו.

ד' שלשון אחד הוא פירוש לשני. ה' שנתינת וכתבת הגט זה במקום אחד הוא:

וע"ד השני חמה אני מאד ע"ז המסדר שב' המדינה. ואפשר שילא טעותו ממ"ש בהלכות גט דמרדכי ב"י ויש כותבין במדינה פלונית וכן הוא בכתבים סדרי גט הגאון מוה"ר שכנא ז"ל. ואם היה כן טעות גדול שהלשונות שכתבו ממנו כותבין מדינה וכן הוא בכתבים הנ"ל

הג"ל שבעיר הגאונים סתבין בן כגון מ"ץ מגנ"ל ודומיהם וכן הוא בסדר הגט של מהרי"ר במדינת מגנ"ל אבל להזכיר המדינה שהעיר שם ה"ל לכתוב כלל. ויש לי לדון וללמד זכות על המסדר שהעיר הזאת קורין בריס"ק דקו"א בין היסודים והא"י קורין אותה ברישטש"א וזה לא והיסודים קורין אותה בן על שם מדינה והוא שם אחד היולא משני שמות כמו נהרדעא נהר פקוד, גלעד יגר שהדחתא, עמינדב פדהלור ידידיה וכן רבות. וה"כ הגט כשר מעטם זה דשפיר כתב לשון ישראל בריס"ק דקו"א שם ישראל דמתקרי ברישטש"א שם דאינם יהודים :

ואהרי סתבתני זאת קבלתי כ' מכ"ט שהשיג על שהסבתי במושכלי הראשון חקף אחרי שבהם השאלה לידי כו', ואמר רוס מכ"ט שדבר זה תמום בעיני רוס כ"ט. ואין רלווי להראות לפני הדיינים במלכות ראשונה, והנני אומר כל כי הני מילי מעליה לומר משמי. גם במחילה שמע"ת לא היה דן אותי שכתוב בלא ראייה וכאלו לא ידעתי שקו"א הוא מדינה, ידעתי גם ידעתי רק העיר נקראת על המדינה וכן כינוי העיר הזאת קורין אותה בריס"ק אי"ן דע"ר קו"א, והמסדר קלר הלשון וכת' בריס"ק דקו"א. וראייה ברורה מהשבות מהר"ן הביאה ב"י ס"ם קכ"ח שאלה מעשה כו' עד אם נאמר דמה דכתב דמתא מריוק"א הוא שם היחס לא שם עירו ועוד שהעירו רבים גם כשהיה דר הכה היו קורין אותו דרא"ן פו"ן מריוק"א או מריוק"ר ומלשוננו ללמוד ללשונם ודומה ממש לנ"ד שכותבין בריס"ק דקו"א חע"פ שאומרים בלשון אשכנז אי"ן דע"ר קו"א כי בן הוא הכינוי בלשוננו. וה"כ יאלו מידי כל ספק בגב זה. וכשם שדנתי את המסדר לכך זכות בן ידן אותי המקום ולא אכשל בדבר הלכה :

ואם יחלוק הבע"ד ויאמר שזה המסדר טעם וכתב המדינה וה"כ מכ"ט גט זה כשר דממ"כ מה נאמר דמתקריא קאי על קו"א הגט כשר שהרי ה"ל למדינה וכל דבר שא"ל לכתוב להתחלה כבר ביצרנו שאין השינוי פוסל בו. וכן הסכים מע"ת בזה, ולא דמי למה שפסק בש"ע ומהר"ל שהביא שם שאם כתב הכינוי לבסוף שפסול. והטעם שמיניין שהכינוי קאי על האב דהאב צריך לכתוב להתחלה לכן שינוי פוסל בו. ועוד שם חומרא דשם האיש. ועוד דהתם איכא למטעי ויסברו שהכינוי קאי על האב ונמצא איש אחר מגרש אבל כאן הכל יודעים דבריזשטש"א הוא מתקריא לבריס"ק. ואף אם יבין דמתקריא קאי על קו"א לא יכיר שום השתנות. ואם נאמר דמתקריא קאי לבריס"ק הרי הדין לדוכתן ולשאלה ראשונה שהשכנו שגט זה כשר. ובהא נחיתתא ובהא סליקנא "עלי יצית" ה"לדיק "ויסודו" של "עולם ראש"י. מלוא הבאה לידך אל תחמינה. ויסדר מכ"ט הגט ואל יעגן העלובה ביש לחוש לבטל הגט ח"ו ותתעגן. ורוס כ"ט לרוב חריפותו חסדא שמך וחסדאין מילך. כמאמר רב חסדא יכילנא למופסל כל גיטא. וזה לא מידי. ואין רלווי להאריך יותר מפני בעול בית המדרש של חכמים מקשיבים לקולי שומעים אמרי כי נעמו תל"ח : מאיר כהן אשכנזי :

שאלה ב

(תשובה מהגאון מוה"ר יהושע ז"ל להגאון מוה"ר מאיר ז"ל) :

פלפלא חריפתא. גלי מסתרתא ועמיקתא. הוא ניהו הגאון ג"י עמוד הימני. יושב בשבת תחבמוני. ר"מ ר"ג מוה"ר מאיר ב"ן גר"ו :

מה שהאריך מעכ"ת פלפול הן להשיב בענין הגט הן בסוגיא דשמעתא דעירובין. הנה מלבד שאין הפנאי מסכים להשיב על כל פרע ופרע אלא אפי' אם היה הפנאי מסכים כבר כתב הריב"ש ז"ל כי דבר כזה הוא בעול ואבוד הזמן להשיב על פלפולים כאלה

שאלות ותשובות

כאלה כי שערי תירוצים לא נעלו, ואנ"ל מה שפלפל מכ"ת בגמ' ואין מדרך תשובה לבנות יסוד על פלפולים להוציא מהם הלכה למעשה. ומ"מ לבל יעלה על לבך דברים אים שאני מואס הלילה בדברך אמרתי להשיבך ראשי פרקים :

מה שהביא מכ"ת ראיה דס"ל לתלמודא דאם לא כתב מקום עמידת העדים בנפ' כצ' מרב יוסף דף כ' שאמר גבי הסוד דכב ס"ת לדביתא הא צעינן שינה שמו ושמה ולא קאמר מרישא דמתני' הוה במזרח וכתב במערב. הנה הגע ענמך וכי ראיה כזו כדאי לבנות עליה דין, אפילו לא היה שום תירוצ' ע"ז לא הייתי סומך על דיוק כזה כי אחרת לתלמודא בכמה דוכתי דיכול לדייק מרישא ודייק מסיפא שהוא מפורסם או מבוחר יותר. ואין זה אלא דרך קושיות מדינתו כדי לחדד. אבל באמת אין כאן ראיה כלל, דהיה במזרח סימני יטלים לרחות דקאי אבעל כדאמר לקמן מאן חלימא בעל וא"כ היה צריך להקשות דמ"מ גם בעל אין כאן א"כ הקשה בקיור מבעל דמפורסם במשנה. ועוד דמרישא איכא למידי דילמא ר"מ היא אבל לרבנן אפי' בשינה מקום העדים כשר וכ"ש לא כתבו והיה צריך להביא דברי רבי יהודה דאמר דלרבנן הולד כשר דמשמע אבל לא הנשא כפירוש ר"ת דעלה קיימא שאלה דידן. ולכן הביא סיפא דמוכח דגם רבנן מודו כדדייק ר"א פ' הורק. וזאתהו קאי לדברי הפוסקים שפסקו דשינוי פוסל בעמידת עדים כשיטת ר"ת אי' גם לא כתבו פסול דהא תליא כמו שהארכתי בתשובתי והיינו לפי האמת דרב יהודה קאמר הולד כשר דמשמע אבל לא הנשא לפירוש ר"ת. אבל רב יוסף לא מלי לתווי ראיה ממתני' אם לא מדברי רב יהודה ולכן הביא מתני' דשינה דדייק מפשטא דמתניתין :

ויש לתמוה על מכ"ת שכתב בענמך דמתני' דלא כרבנן וא"כ איך יביא ראיה ממשנה זו דאחיה כר' מאיר. ועוד דברי כב' כתב רש"י ז"ל דרב יוסף אגב גרדא נקיפ' לס ואין כוונתו על המשנה דהורק כלל רק קשייתו דצעינן שמו ושמה וחדא מיניהו נקפ' דאס"י דצעינן עוד כמה דברים והתוס' ל"ג הא צעינן שינה שמו אלא הא צעינן שמו וא"כ אין דעת ר"י על המשנה כלל וא"כ אולא לה חדא סיכא. והראיה מדברי התוס' דדוקא גבי שינוי דדייקי' בד"ה לא כתבו ולא גבי הוה במזרח לא ידעתי מה להשיב בזה וסלא זהו ראיתי שהבאתי מדברי הרא"ש דדייק אפילו גבי שינה כן, ומה הוספת מדברי התוס' דדייק נמי הכי בתחלת הדעת ולבסוף לא מסיק הכי, אע"ג שהשבת על זה מ"מ מדברי הרא"ש מוכח יותר, כ"ש שהבאתי ראיה מדברי התוס' אשר אין לנו אחרתאין אם הדבור ילא מפיהם כלל כי הם דברים סתומים ומהופכים ואחרי כל השערים שנאמרו עליהם עדיין צריכים למודעי :

ומה שהשיב מעכ"ת על ראיתי מדברי הרא"ש וכתבת דאין משם ראיה כלל דהגע ענמך בשינה שמו ושמה ע"כ פסול בלא כתב כלל דגרע טפי אלא ע"כ דוקא בעירו ועירה מסתבר להרא"ש דשינה גרע אבל במילי אחרני לא כתב גרע משניה, ועוד דילמא היה במזרח וכתב במערב הולד ממזר אבל לא כתבו כלל הוה פסול מדרבנן, וכתבת אלא ודאי פירוש הרא"ש כך הוא דמסתבר ליה אם לא כתב שם עירו כשר אלא דקשיא ליה ממתני' דקתני שינה שלא תאמר כפירוש התוס' דשינה פירוש שכתב שם יהודה בגליל לכן פירש אלא שינה ממש. ואי קשיא לך גבי שינה שמו דמשמע דוקא שינה אבל לא כתב כלל כשר י"ל כפירוש התוס' דכתב שם יהודה בגליל. אבל גבי עירו אין לנו מוכרחים לפרש דגם גבי שינה שמו לא היו התוס' מפרשים כן אי לאו דצעינן משום מוכח מהוכו ואידי דקתני גבי שמו שינה תני נמי גבי עירו שינה עכ"ל :

לא ידעתי מה אשיב חורפי דבר דשינה שמו ושם עירו נשנית בחדא בבל ומכ"ת מהפך הדברים דגבי שמו פירשו כן לא כן גבי עירו משום דהרא"ש סמך על סברת ענמו. תאמינ לי כי אפי' בחילוקים שנוהגין בזמן הזה לא הייתי מקבל ממך ק"ו להלכה למעשה ואיך עלה על דעת שום חכם לומר שהרא"ש יסמוך באיסור אשת איש על סברתו ויפרש כמשנה

המשנה בפירוש זר ומהופך, כי אף דבעירו אין מוכרח ג' מ' כיון דבחדא מחתא מחחיכו
 סתנא חד דינא אית להו וחד פירושא וחרוייהו אס לא כתבו פסול (דאין) יתכן לפרש
 מלת שניה דקאי אחרוייהו בשני פירושים, גם לא שייך למימר אידי כיון דשניה שמו לא
 הוי בעירו כלל דלא אמרין אידי אלא היכא דאי הוי דרך משל תרוייהו בעירו אלא דנקט
 חדא אידי אבל הכא דמה שהוא בשמו אין בעירו לא שייך אידי ואיפכא הוי עדיף וכמ"ס
 אח"כ בעז"ה). ועוד שהרי הרא"ש בהשולח פירש בהדיא הא דתנן בראשונה היה משנה שמו
 שפירוש לאו דוקא משנה אלא שם יהודה בגליל וכתב וכן שם עירו יש לפרש כן ע"ש. וא"כ
 אי ס"ד דהרא"ש ס"ל כפירוש התוס' דשניה שמו פירוש לא כתבו גם גבי עירו הוא כן
 דסא ע"כ חד דינא אית להו דאל"כ למה להו בהשולח לפרש גם גבי עירו כן כיון דע"כ עירו
 שאני אלא ע"כ ז"ל דס"ל להרא"ש דגם אס כותב שם יהודה בגליל הוי נמי בכלל שינוי
 ולא בכלל לא כתבו וה"ה בשם עירו. וכ"כ בש"ע צבי' קכ"ח דאס יש צ' שמות לעיר במקום
 הכתיבה ובמקום הנחינה הוי דיניה כשמות הבעל ונרשם שם שהוא מדברי הרא"ש והר"ן
 והוא הרא"ש דהשולח דאע"ג דאס לא כתבו כלל כשר. ואפי' אס הפרש דברי הש"ע במקום
 עמידת העדים מ"מ הרי לדברין גם זה בלא כתבו כשר, אלא ודאי זהו לדברי הרא"ש
 שינוי הוא ולא לא כתבו ודלא כדברי התוס'. וזהו ראייה גדולה:

ומה שהקשית דא"כ בשמו נמי נידוק הכי. הנה גם לדברין שדקדקת מדברי התוס'
 תיקשי דהא כתבת שהתוס' היו מדקדקים גם בשניה כן בתחלת הדעת אלא שרואים
 לחזור אבל בהיה במזרח נשאר הדקדוק, ומנא לך דילמא דוקא גבי שניה שמו דקדקו
 דנראה להם מסביר להכשיר לא כתבו טפי משניה ולא במילי אחרני. ואע"פ שיש לך
 להשיב דמדברי הרא"ש מוכח כן דאל"כ קשה משמו אבל התוס' מפרשים שמו בלא כתבו
 ואין מוכח מדבריהם מ"מ אימא כן בלא הוכחה אחרי שדחית דברי הרא"ש כן אלא רחמנא
 לילן מהאי דעתא דהרא"ש מסתבר ליה משום עירו הוי עדיף משינוי ובמידה אחרניא
 אדרבה שניה עדיף דמ"ס ומ"ל דזה נקרא כבדת הכרס ואין פוסק בדברים אשר אין
 להם שורש ועיקר בשלמא. אלא הדברים הן כפשטן דודאי שניה דוקא הוא ולדברי הרא"ש
 שם יהודה בגליל הוי נמי שינוי כמ"ס אבל אס לא כתבו כלל מדלא קתני לה כשר צדיעבד
 בכל מילי דמתני' אלא דגבי שמו מוכח מדברי רב יוסף דפסול בלא כתבו ואס כן תני
 שניה גבי שמו אידי דעירו ולא כמ"ס מכ"ה דתני עירו אגב שמו:

ותמיה עליך לדברין הוי גבי עירו שינוי ממש דוקא וגבי שמו אפילו לא כתבו אס
 כן שינוי דשמו לאו דוקא חלה דומה להם לבריות הדריס בגליל שינוי וכמ"ס התוס'

פ' השולח ושם פלפלו אס יש לפרש שניה שם יהודה בגליל א"כ משמע דפשטא דשניה לא
 הוי כן וא"כ אין אמרת דתנא עירו אגב

הגה"ה

*ומיושבים דברין פטי שפי' דגבי שמו הוי תרוייהו
 וגבי עירו חדא דוקא קתני ותנא גבי שמו שניה
 אידי דעירו וה"ה לא כתבו ולעולם שניה פירוש דוקא
 שינוי. ק' הנה יותר יפה לשיטתך. ומ"מ מה שכתבת
 התוספות והרא"ש פסק כן מסבירא אין לקבל ממך:

שמו ואדרבה גבי עירו הוי דוקא. לכן נראה
 דע"ס הוא דברין וז"ל איפכא. ואס כן גם
 לשטתי הוי כן דלעולם שניה דוקא אלא
 דגבי שמו הוי אפילו לא כתבו ותני לה אגב
 עירו. והשתא דייק שפיר הרא"ש אי ס"ד
 שניה אפילו בעירו לאו דוקא אס כן לא דרישא שהוא שמו דוקא ולא דסיפא עירו
 דוקא אס כן שניה למה לי, אלא שמע שניה דעירו דוקא ותנא אגב כמו שכתבתי
 וזה כפתור ופרח. והתימה עליך אחרי שאידי סליק אדעתך מאי הקשית עלי משמו וכן מס
 שדקדקת דלמא בשניה הוי הולד ממזר והתם פסולא דרבנן גם יקשה עליך מדיוקי דתוס'
 אלא שהואכל לתרין דברין התלמודא במלתא דרבנן קאי דאמרי דלרבנן הולד כשר כהיה
 במזרח לפי' ר"ת אבל לא תנשא אבל בלא כתבו תנשא. ומ"מ אין זה דיוק דתלמודא אמתני'
 קאי וקאמר דגם בשינוי הולד כשר ומתני' קתני דהיה במזרח הולד ממזר ועל זה קאי
 תלמודא

תלמודא ולעולם לא כתבו הוי נמי כדחנא הכי ומתפרש שמעתת' שפיר כפשטא דלר"מ הוה
 במזרח הולד ממזר ולא כתבו הולד כשר ולא תנשא וקאמר רב יהודה דלרבנן הוי הוה
 במזרח כמו לא כתבו ובשניהם הולד כשר ולא תנשא ולא מיירי תלמודא בלא כתבו כלל
 דכחא לא פליגי כ"א בשניה , ואדרבא לדברין משמע בכל כחבין דלר"מ בשנינו הולד
 ממזר ולא כתבו כשר ולא תנשא ולרבנן בשנינו כשר ולא תנשא ולא כתבו כשר לגמרי ואם
 ק הוי מחלוקת הרבה ביניהם וזה לא חזר כלל בגמרא . אלא ודאי קושיא מעיקרא ליתא
 דודאי אם הוה בלא כתבו שום פסול לא אישתמיט תלמודא מלכתבו לגמרי , ולכן דייק
 דר"ש שפיר דאם לא כתבו הוה שום פסול הוה התלמוד כותב דכשר ולא תנשא כדשמיטין
 ביה במזרח ובשאר דברים אלא מדלא זכרו תלמודא ש"מ דכשר לגמרי ואין לנו להוסיף
 פסולים , וכן מוכח מדברי החוס' עלמן שהבאתי שכתבו דלרבנן לא הוה בשניה שמו כ"א
 פסולא דרבנן ומדנקט שניה ולא לא כתבו ש"מ דלא כתבו כשר אפילו מדרבנן עכ"ל . ואם
 כן הוי פסולא דרבנן דנקטי גבי שניה שמו פירוש דהוי ממזר מדרבנן דהא רבנן מודו
 בשניה שמו דהולד ממזר וא"כ מנ"ל לחוס' למידק דלא כתבו כשר לגמרי דלמא ממזר לא
 הוי אבל לא כשר כמו ג' גמין פסולין אלא ש"מ דליכא למימר הכי מדלא הזכיר התלמוד :
והראיה ג' שהביא מעב"ט דאפילו במקום דירה מכשירים אע"ג דאפי' רבנן מחמירים
 בשנינו מ"מ בחסרון כשר כ"ש מקום עמידת העדים דמקילים רבנן אפי' בשנינו .
יפה כחבת ורואה ברורא הוי . מ"מ לדברין דהר"ש מסבירא כתב כן אין ראיה זה כלום
 דלמא גבי עירו הוי סברא דלא כתבו עדיף משנוי אבל בכל מיני גרע . הנה דברי עלמן
 סותרים זה"ל . אבל כבר כתבתי דח"ו לומר כן ונשארה ראיתך בחזקה :
והנה מה שהשיב מעב"ט על שאלתי הנה רוב דברין צנוים בלדק וכן כתבתי אמר
 גם כן רוב דברין . והתימה עליך שהבאת הגה"ה דסי' קכ"ח דאם יש למקום שני
 שמת ט' וא"כ שם מוכח דהוה שנינו הוא וא"כ בחנם ערחת לומר דהוה כלא כתבו
 דפשיטא דלהר"ש הוה בשנינו וכמ"ס לעיל ואפ"ה כשר כמו שכתבתי . וכל דברין כתבתי
 בהשענה ראשונה שהיא אלאי ושם נסתפקתי גם כן אי הוה כלא כתבו וגם היו לפני דברי
 הסוס' , ובהשענה ששלחתי ליד מעב"ט חזרתי כי מחמת ראיה זו וגמרתה שהיו שנינו ,
 ודי בזה . ע"כ תשובת הקטן יאושע בהר"ר יוסף :

תשובה ג

מהגאון מהר"ר מאיר ז"ל להגאון מהר"ר יהושע ז"ל :

לדיון לי כבר בתיה שלום , הוא נידח הרב שולף , לקביל אלף יליף למילף , גמלים
 אלף מעונים קלף , אין לו דומיא וחלוף , אספיקריא הבאירה בוצינא דנהורא
 ר"ם ואב"ד מהר"ר יהושע ידף :

א אמרתי הנה באתי הנה ק"ק אלמטיבצת בהוראש שילאש לפני באשה אחת שהיא בת
 אברהם חתן כמר קוסקי מראז"קי מחותני שמת בעלה בעודה מעוברת ואחר ילדה בה ולא
 סייקס לילד רק חתף ומיד בלאתו מרחם אמו נהנה הילד להניק והיא לא סייקס כלל והיא
 שפחה כן עד לא הייתי פה . וכונתה ורלונה שתהא מותרת לינשא תוך כ"ד חדש מיום שנולד
 הילד . ואני האשה אמר שכבר פשוט להם להחזיר ושכבר הורה להם זקן האלוף מהר"ר יהודה
 שיהי לראש ישיבה ואב"ד בעו"ב בק"ק סוראדנא בלית אחד שמת והגיח אשתו מעוברת
 זפקת המורה ה"ל שלא היק הילד ושתנשא לאיש וכן הוות שנשאת תוך שנה לאיש א' מק"ק
 געשוני שמו מאיר בן משה סג"ל וישבה תחת בעלה בשופי ואין מוחה ע"כ רואים משפחת
 האשה שמתה האשה ה"ל ג"כ :

ואנ' אומר לא טוב הורה להם הזקן הנ"ל כאשר העיד עליו הריב"ש הביאו הב"י בטור ח"ע סי' י"ג וח"ל ואף אם אפשר איזה מורה הגים לבו בהוראה להקל וכו'. ועכ"פ מבואר מדברי הריב"ש הנ"ל בידון זה לאסור. גם מדברי רשב"א שהביא ב"י שם מבואר לאסור אף ששאל השואל תוך ל' יום ללידתו פסקה מלהניק בו' מעשה כך היה וה"ה אם לא הניקה היה הרשב"א פוסק לאסור. ומוכח מכל הראיות שהביא הרשב"א שה"ה אם לא הניקה כלל : **ראיה** ראשונה מדקדמך נתגרשה אין כופין אותה להניק משמע מתחלתה כופין ואם איננה דלכתחלה מותר ליתן למינקת וליגשא נמצא מצינו ג"כ אלמנה אין כופין. ראיה ב' דמשמע אפילו מת בו ביום ואפילו לא הניקה כלל. ראיה ג' דמשמע מינקת שמת בעלה אסרין בכל ד' וה"ה גבי מעוברת חבירו, דאפילו לא שייך שום גזירה בעולם אפילו הכי אסרין כמו תוך ג' חדשים שהיתה רדופה לילך ואקשי רב פפי מינה. והא' ראיה שמסיים הרשב"א ואי לא דמתפרשי הכך תרתי בגמרא להיתר אף אינהו הוו אסרי בגזירותיו של ר"מ הא כולו אחריני אסרי. וא"כ מאחר ששני המאורות הגדולים הנ"ל אסרי וראייתם ברורה מאין לישרי לן. ואי משום שהרא"ש התיר אינה חולקת לעולם ואחריני שהביא הטור שם דמפקי בהיתרא אף מה שאינו נזכר בתלמוד. זה אינו ראיה. דגם הרא"ש אפשר דס"ל כרשב"א והכך דשרי לא איקרו מעולם (מעוברת חבירו) מינקת חבירו ומעוברת לא התיר (וא"ל לאמר שהתיר מעוברת חבירו דסתמא למינקת קיימא). וכן הוא בתשובת הרא"ש למעיין שם הביאו ב"י בסו' הנ"ל שמדברי הרא"ש נראה לאסור וסוראס וז' נראה פשוט לאסור וכן פסק בש"ע. ומה שהביאו הש"ע בסו' י"ג סעיף י"ד בשם יש מי שאומר כונתו מה שמסיים ומשמע מדבריו דה"ה לגרשה. אבל אלמנה פשיטא דאסורה לכל הדעות : **ועוד** מהא דתנן בפ' ארוסה מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות בו' ומפרש בגמרא דף כ"ו ע"א טעמא דר"מ שהיה רמ"א לא ישא ואם נשא יוליא ולא יחזיר עולמית ממילא לא קרינן בה כי טעמא אשחו דאינה ראויה לחיות וחכמים אומרים יוליא וכשיגיע זמנו לנכוס יכנסו ואם כן קרינן בה כי טעמא אשחו. ואי ס"ד דמעוברת חבירו אית לה היתרא כשלא תניק את הילד כלל א"כ גם לר"מ מעוברת חבירו הוה אשחו שהרי יכול לכונסה ולקיימה כשלא תניק כלל. ואף על גב דיש לדחות ראיה זו דר"מ קנסיה הואיל ונשאה כשהיא מעוברת יוליא ולא יחזיר אף בהיתר שהרי אף לאחר כ"ד חדש אסרה מלהחזיר. אבל אין זו סברא כיון דמתחלה י"ל בהיתר נשאה דמאי טעמא דמעוברת חבירו אסור משום דלמינקת קיימא וזו יכולה לומר שלא תניק הילד אף לכשתלד : **ועוד** ראיה מדמסקין בפרק החולץ אשת כהן לית לה תקנתא אלא יוליא בנת ולא יחזירה עולמית וקא פסיק בין מינקת בין מעוברת ואי ס"ד כ"ד שרי הרי מעוברת חבירו לרבנן דלא קנסיה והכי קי"ל ברבנן אית ליה לכסן תקנתא גבי מעוברת שלא תניק כלל. דליכא למימר הואיל ונשאה באיסור קנסין ליה דרבנן לא קנסי : **ועוד** זיל בחר טעמא דמפרשין תו' פ' אע"פ ס' ע"ב ד"ה וא"ר נחמן דגזרינן נחנה בנה להניק דלמא תחזור בה אם כן גם בנדון זה יש לגזור שמה תחזור בה. גם בגמרא מפרש דלא שרי ליתן למינקת אלא בי ריש גלותא דלא הדרי בהו אבל שאר אינשי אסור. וא"כ מה הועילה אשה זו שלא הניקה ילד שלה מעולם דמ"מ איכא למגזר דלמא תחזור בה. אלא ודאי מחוורתא מכל הני טעמי שנאשה זו אסורה :

והרבה דברים יש לי להזכיר לפני רוס כ"ת בנדון זה רק שאין רטני להטריח על רוס כ"ת כעת היות מזורק ליה טרדה מחמת חולשא דאורחא וימי הזמן מממשין ובאין הלא עוד חזון למועד אי"ה בחיים, אך ורק בנדון זה יודיעני רוס כ"ת דעתו, ואם יאמר להתיר כמאמר הזקן הנ"ל יורני רוס כ"ת מאיזה טעם ואז אצטל דעתי ברובא דמינכר, רק אל יחמץ רוס כ"ת תשובתו הרמ"מ כי קרוב הדבר לרוס כ"ת בפיך ובלבך לעשותו. דברי אלהיו מאיר אשכח כהן :

שאלות ותשובות

תשובה ד

מהגאון מוהר"ר יהושע ז"ל להגאון מוהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל :

הנמצא כזה חכם. עדיף מנביא וחזוה. עוקר הרים ומוחנן זה בזה. ה"ה החכם תתורני מוכתר בנימוסים כתר תורה וכתר כהונה. היושב ראשונה. בחכמה ובתבונה. נודע ביהודה ובכל עדת מי מנה. ר"מ ר"ג פ"ה ג"י מוהר"ר מאיר כ"ץ גרו יאיר כאור שבעת הימים :

מאי דדק לן מכ"ת באשה מעוברת אחת שמת בעלה ובעת לידתה נתנה הילד מיד למינקת ולא הניקתו כלל אם גם זו היא בכלל תקנת חכמים שלא לישא מינקת חבירו. כי קאם מן החכמים התירו הלכה למעשה שהיה כמה פעמים, והאריך מכ"ת להביא ראיות לאסור :

הנה פליאה ועמל הוא בעיני להשיב ע"ז בדבר שנסאל עליו כבר חכם גדול בדורו הריב"ש ז"ל כמ"ש מכ"ת והשיב לאסור ומי הוא זה ואיזה הוא שורה להחיר וגד דעתו אשר מימיו אלו שותים בהרבה דיונים. וביחוד שלא מלינו בכל הפוסקים חולק וגדו וא"כ אין שאלה זו לריבא אפי' לבית החילון. והמורה להחיר בלתי ספק עתיד ליתן את הדין שהוא פורץ גדרן של חכמים, ומ"מ יען כי אין צה"מ בלא חידוש אמרתי להביא ראיה עוד מדברי הרמ"ש ז"ל שדבריו מבוארין כדעתו בלא פקפוק :

ותחלה אומר כי מה שהביא מכ"ת ראיה שגם הרשב"א ז"ל אשר הביא הב"י דבריו בבי' י"ג ס"ל הכי. ז"ל שאין גם אחת מהראיות שכן ראיה כלל דס"ל הכי. וראיה הא' שכתבת ממה שהוכיח הרשב"א בתשובה זו דמדלל תקני נתארמלה או נתגרשה ש"מ דלאלמנה כופין וכתב מכ"ת ואם איתא דלכתחלה מותרת ליתן למינקת ולינשא נמלא דגם לאלמנה אין כופין. ואני אומר דאגב חורפך לא עיינת. לפי דברך נראה דשום אשה אינה רשאי ליתן למינקת רק כופין אותה להניק בעלמה דאם אפילו לאלמנה כופין ק"ו ליושבת חתת בעלה דמשעבדא ליה דהיא מן המלאכות שאשה עושה לבעלה. וגם הרשב"א והשואל לא פלפלו רק באלמנה אם כופין אבל ביושבת חתת בעלה תלמוד ערוך הוא דף נ"ט נדרה שלא להניק כו' צ"ה אומרים כופה ומניקהו נתגרשה אינו כופה ואם היה מכירה כו' מכלל דברישא לעולם כופה. וא"כ מאי מיבעיא ליה לרשב"א אלא ע"כ באלמנה קמבעיא אם היא משעבדא גם לאחר מיתה. ופשוט הוא. וא"כ לפי דברך דאפילו אלמנה כופין אותה שלא ליתן למינקת ק"ו ליושבת חתת בעלה. וזה אינו כמ"ש אח"כ אי"ה :

ותחלה אומר לדברך תקשי הא דת"ר נתנה בנה למינקת מותרת לינשא מיד, ואם איתא אמאי מותרת כיון שכופין אותה שהניק בעלמה דהא זהו הוכחתך דאם איתא דנתנה מיד מותרת לינשא א"כ גם לאלמנה אין כופין דאי כופין אין מניחין אותה ליתן למינקת אלא תניק בעלמה, א"כ תקשי לדברך תלמוד ערוך. ואע"ג דאין הלכה כאלוהי הכרייתא היינו מטעמא אחרינא דלמא הדרא צה המינקת דמשמע בנמרה מהסורו דבי ר"ג וכמ"ש הפוסקים כמ"ש אח"כ וכמו שמשמע מדברי הרשב"א עלמו בתשובה זו. אבל צהא לא נחלקו דהא ברייתא ערוכה היא הא דתניא נתגרשה אין כופין ולא נחלק אדם עליה. ואם זאת לתרץ דודאי לכתחילה כופין שלא ליתן למינקת וברייתא מיירי בנתנה בנה ועברה בדיעבד ומחמת זה פסקה להניק שלא תוכל להניק עוד ולכן מותרת לינשא דמה מועלת הכפיה שכוף אותה להניק בעלמה כיון שאינה יכולה להניק עוד, ולעולם לכתחילה כופין אותה להניק בעלמה דוקא. א"כ מה אהא פושט על שאלתך הרי גם מעשה דידך היה דיעבד שנתנה כבר ולא התחילה להניק כלל כמבואר בשאלתך א"כ נימא לעולם אף דלכתחילה כופין להניק בעלמה מ"מ בעברה ונתנה מיד ויא הניקה כלל שרי וק"ל : ועל

ועל הקושיא מ"ט שרא ר"ג לבי ר"ג נהי ללא הדרה בזה מ"מ כיון דכופין אותה להניק בעלמה ח"כ אינה יכולה ליתן למינקת ור"ג שרא אפילו לכתחילה ולענין האי דינא אין חלוק בין דבי ריש גלותא לאחריו דודאי אם כופין גם לדבי ר"ג כופין דמ"ט דינא דידכו. וזה יש לתרץ דילמא הא בזה תליא דהא דכופין להניק בעלמה היינו משום דלמא הדרה בה המינקת ובדבי ר"ג לא הדרה בזה. אבל מ"מ מילתא מעיקרא ליתא. דודאי אין כופין לאשה להניק דוקא בעלמה כמבואר בתלמודא דף ס"א היא אומרת להניק והוא אומר כו' שומעין לה היא אומרת שלא להניק כו' כל היבא דלאו אורחא כו' עד עולה עמו ואינה יורדת עמו. נמצא מבואר שלעולם אין כופין לאשה להניק אם לא ששניהם אורחיהו אבל אם אחד מהם לאו אורחיה או היא או הוא אין כופין וכמ"ס העור ז"ל בסי' פ' דכל המלאכות אין כופין ח"כ דרך משפחתו ומשפחתה בזה. וא"כ לפי דברי מכ"ס דסבירא לך טעמא דאיכורא משום דכופין אותה להניק בעלמה דוקא ואינה רשאית ליתן למינקת תיקשי היבא דלאו אורחיה או לאו אורחיה דאין כופין היתה מותרת ליגשא לעולם אף אם לא נתנה להניק מידי אלא התחילה להניק בעלמה כיון שאין כופין אותה והרשות בידיה ליתן למינקת ח"כ שריא ליגשא. וכ"ס לפי דברי רבינו שמעון הוקן ז"ל שהביאו התוס' דף ס' וכן הרא"ש ז"ל דגרופה מותרת ליגשא דאינה משועבדת להניק ח"כ תיקשי והא גם אלמנה לא משעבדת היבא דלאו אורחיה וכי ס"ד דאלמנה משעבדת עפי' מיושבת החד בעלה וכמ"ס לעיל הרי אלמנה אפי' בניזונת מנכסי בעלה היא פטורה לעשות ליוזמים מכמה מלאכות שהיא עושה לבעלה כדאי' ר"ס אלמנה ניוזת. וא"כ לדברי רבינו שמעון היתה מותרת ליגשא, וזה אינו דלא התייר הרשב"א אלא בגרופה ולא בשום אלמנה. וגם התוס' הקשו על ר"ס מאלמנה שתבעה כתובתה או רוצה ליגשא ולא הקשו מכמה אלמנות שכתבתי דלא משעבדי אפילו אינן תובעות כתובתן ואינן רוצות ליגשא :

אלא כבודך במקומך מונח דלא דקדקת דודאי אף דאין אשה מחוייבת להניק בעלמה מ"מ משעבדת לבעלה לשכור מינקת. וכל המשא ומתן בזה הוא אומרת להניק כו' פירושו שהיא מחולקת עמו שלא להניק בעלמה כ"א היא רוצה לשכור לו מינקת. וא"כ כיון שכל הנשים משועבדות לבעליהן או להניק בעלמן או לשכור מינקת אסורות ליגשא. דכל זמן שלא תגשא אף אם לא תניק בעלמה תשכור לו מינקת ואם תחזור בה המינקת תהדר אחר מינקת אחרת, משא"כ אם תגשא לא תהדר דלאו אורחיה להדורי כמ"ס הרא"ש בתשו' כלל ג"ג סי' י"ב :

נמצא מה שכתבת אי איהא לכתחילה מותרת ליתן למינקת וליגשא נמצא דגם לאלמנה אין כופין. זה אינו דלאלמנה כופין לעולם ר"ל או להניק או ליתן למינקת. ולכן לא תני נהארמלה או נהגרשה דנהגרשה פטורה מכל אפי' מלשכור מינקת. וכ"כ התוס' שהדיא שם דמאי דפליגי ב"ש וב"ה אם כופין להניק פירושו לשכור מינקת וכופין להניק דב"ה פירושו לשכור מינקת מכלל דנהגרשה פטורה לגמרי. ונראה מדברך שלא ראית דברי התוס' וא"כ אין ראייקך ראיה דלעולם שריא ליתן למינקת מיהו אם התחילה להניק כיון שנקראת מינקת חבירו אף אם אח"כ רוצה ליתן למינקת והרשות בידיה מ"מ כיון דמשעבדת או להניק או ליתן למינקת אסרו חכמים ז"ל. דכל זמן שלא תגשא תהדר אחר מינקת. אבל אם לא התחילה להניק אף דמשעבדת ליתן למינקת מ"מ כיון דלא התחילה לא מיקרא מינקת חבירו ולא חלה עליה תקנת חכמים דזהו טעמן של המורים להיתר דהם אומרים דלא גזרו כ"א במינקת חבירו ולא בשלא התחילה להניק, וכן פי' הרא"ש בתשו' טעמן של הגאונים ז"ל שפסקו להתייר היבא דנהגה למינקת קודם מיתת בעלה, וכן בפסקיו הוכיח מהאי ליגשא דגמלתו בחיי בעלה שריא :

וי"ש להקשות קצת כיון דלדברי הרשב"א וכן לדברי ר"ס הוקן לא אסרו חכמים כ"א היבא דמשעבדת או להניק או לשכור אבל היבא דלא משעבדת כגון גרופה שריא, אם כן אלמנה

[גבורת אנשים]

שאלות ותשובות

אלמנה עשיר חו שהכניסה לו נדוניה רבה דאמרינן בגמרא דלא משעבדה כדאיחא דף ס"א לא הכניסה ממנו כו' אם כן תהא מותרת ליהשא . ולמה לא הסקו התוס' על ר"ש הזקן מהלמנה כזו . וז"ל דאף דהיא פטורה לשכור היינו דלא משעבדה לשכור ממשותיה דבעל מחויב ליתן מעות אבל מ"מ היא משעבדה לחזור אחר מניקה , והסבירא מותרת דלא הכניסה לבעלה כ"א מעות ולכן פטורה מליתן מעות אבל מרחא דגופא דמשעבדה ג"כ ע"ז או להניק או לפרוה ולשכור מהא לא נפטרה בהכנסת המעות . ולקמן אי"ה אכתוב עוד על דעת הרשב"א בזה :

נחזור לענינו דבמה שכתבתי נדחה גם ראיתך הב' דמשמע אפילו מת בו ביום והוספת בלשוןך ואפי' לא הניק כלל , וזה אין ראיה דכיון דקתני מניקה שמת בעלה מבואר דמייירי שהתחילה להניק וכמ"ס , ונהי דמשמע דאפילו מת ביום שגולד מ"מ מה שהוספת לא הניקה כלל לא משמע כלל אלא איפכא לפי דברי אלו המורים . וטעמם כיון שהתחילה אפילו פעם אחת חלה עליה תקנת חכמים :

וראיה ג' לא הבנתי כלל דמה ענין מעוברת חבירו לכאן . דנהי דאסרינן בכל דא משום דגזרו חכמים משום סתם מעוברת למניקה קיימא , מ"מ סך איסתא לאו מעוברת חבירו היא דכבר ילדה ולא מניקה חבירו דלא התחילה להניק . ודוקא היכא דהוי מניקה חבירו לא פלוג רבנן דמיחלפי אהדדי כיון דהוי בכלל מניקה אבל היכא דלא הניקה כלל לא שייך לא פלוג ולא מיחלפא דהינה בכלל מניקה כלל . וכן כתבת בעמך לסברת הרא"ש דהתיר בכמה מיני מהאי טעמא ואם כן יוכלו המורים לומר דגם זה הוי הכי . והתימא עליך דבלתי ספק לא נעלם ממך דהיינו טעמא של המורים משום דלא מקרי מניקה חבירו . וא"כ כיון שראית בסברא זו מה שהסקית מדברי הרא"ש דהתיר כמה מיני דאינם מבוארים בתלמוד . למה לא השבנת לנפשוך דלמה גם בנ"ד- שריא מהאי טעמא . ולא ידעתי כלל מה שערצת מעוברת חבירו לכאן . דודאי כיון דלמניקה קיימא אסירא דאמרינן מסתמא הניקהו בעמאם ולא תתנו לה מניקה דרוב נשים מרחמות ילדיהן , ועוד שהיא משועבדת או להניק או לשכור מניקה וכשתשאל לא תהדר וכמ"ס . אבל היכא דעשתה מעשה שלא בדרך הנשים ותתנו לה מניקה מנ"ל לאסור :

ועוד נראה דלא קי"ל כרשב"א בראיה זו דהוא ז"ל כתב דהטעם משום גזירה ולכן אסרינן בכל דא . וכבר נחלקו התוס' והרא"ש ז"ל ע"ז וכתבו דאין הטעם משום גזירה אלא שמה תחזור בה המניקה או תגמלהו מהר אבל אי ליכא הוי טעמי לא אסרינן בכל דא . ולא מדמינן לה לאשה הרואה ליהשא חוק ג' חדשים . ולרווחא דמלתא אדקדק מן התלמוד דלא כדברייך שכתבת דגם גבי מעוברת לא פלוג רבנן . דלא משמע כן פרק החולץ בהאי דמסיק סתם טעמא דמעוברת משום דלמניקה קיימא ופריך דידים נמי כו' עד וליחבשינכו ליורשין , וקשה תינה היכא דאיכא יורשים היכא דליכא יורשים או דלית להו למיתב מאי איכא למימר , אלא ע"כ הכי פריך למה אסרו כל מעוברות ה"ל להתיר היכא דאיכא יורשין אמורים כך נריך לפרש ע"כ . ומזה למדת דלאו בכל דא אסרו . גם אביי דמשני אשה בזה לא לב"ד משמע דאי לאו האי טעמא הוי שרי :

ובאמת כבר זה ימים רבים הייתי רואה להביא ראיה זו להקשות על דברי מהר"ם מרוטנבורק ז"ל שדעתו דלית הלכתא כר"ג דשרי לדבי ר"ג דמשמע מן הגמרא דאין שום דא היתר בעולם כמו איסור דהבהמה . ואמרת הרי מעוברת חבירו משמע מן הגמרא אי לאו טעמא דאשה בזה לא אסרינן לא פלוג רבנן . אבל באמת נראה דיש לחלק בין מעוברת למניקה דמעוברת לא גזרו כ"כ כיון דטעמא דלמניקה קיימא ואפשר וקרב הדבר שלא תניק כלל מכמה סיבות לא גזרו כולי האי . וכן הראיה שהביא מעב"ת ממעוברת חבירו ממסכת סוטה וכתבת ואי ס"ד דמעוברת חבירו אית לה היתרא כשלא תניק הילך כלל אם כן גם לר"מ מעוברת חבירו הוי אשתו שהרי יכול לכונסה ולקיימה שלא

שלא הניק כלל עכ"ל הצריך לענינו . לא ירדתי לסוף דעתך כלל איך יכול לכונסה שלא הניק כלל וכי ימות ברעב ואם רצוץ שחשכור מניקת אחר הלידה הרי כבר ניסת ולא יסיב לה בעלה כדמשי פ' החולץ ואפילו אם יתחייב ליתן מ"מ חשה בזה לבא לב"ד לדון עמו אם לא יקיים כדאיתא שם :

וקושיא זו היתה קשה לי זה ימים רבים על התלמוד גם כן דמשי ידיה מנמסם ליה צביטם וחלצ פריך ידיה נמי לא יסיב לה בעל וא"כ היכא דיהיב לה בעלה והתנה עמה בשעת נשואים שהוא מחויב ליתן או שתתן המעות ליד שליש לשחרי . ויישבתי כבר לעלמי דאית בה כמה חששות וקטנות עם בעלה שתצטרך לבא עמו לדין ואשה בזה לבא או יראה משום שלום בית וימות ברעב . וע"כ ל"ל כן ע"פ מה שהוכחתי לעיל דגבי מעוברת לא אמרינן לא פלוג רבנן דאם כן גם המקשן לא פריך כלום כמ"ס . ואם תאמר שיש חילוק דבין איכא יורשין ובין ליכא יורשין לא מיחלפי דמיכר היטב אבל בין יסיב ללא יסיב לא מיכר דלאו כ"ע ידעי בהא ומיחלפי , א"כ גם על הוכחתך י"ל כן דלא מיכר , ואז"ל שתמוהין דברך שכתבת למטה לר"מ שהיה יכול בתחלה לישא אותה בהיתר בשעת עיבור , ואיך אפשר אם כוונתך שהבעל יתחייב לשכור לה מניקת כשילד או שישכור לה מניקת מכיוון מיד קודם לידת הולד לכשילד ליתנו למניקת . לא ידעתי מי הכניסך לסברה כזו בדבר שלא בא לעולם דאית בה כמה וכמה חששות :

ודע שאלו שאלו ערס קרחתו כל כתבך וכל ראיותיך עלתה ראייה בלבי מפ' החולץ עם סברה זו באופן אחר היותר חזק , דאם איתא דשרי ליתן למניקת מיד אם כן גם מעוברת חזירו אם היתה מיחדת מניקת ושוכרתה מיד הוי שרי , וזה אינו דהא לעומת קמא דהוי משום דחשה אין חילוק אפי' אם שכרה מניקת אסור ואם כן גם לעומת סברה הוי הכי דהא לא הדר ביה מגופא דמלתא דהא מכת הוכחה זו הוכיח ר"ת כמ"ס הסו' והרא"ש בשמו מעוברת מיירי אפילו בגרסה ע"ס . ויש לחלק בין ההוכחות . אבל סברה זו לא נכנסה באזני ולא נתקבלה בלבי לומר שהיא תשכור מניקת קודם לידה דסברה דחוקה היא ורחוקה ואז"ל לשכור כשילד ואולי לא תשיג מניקת , וגדולה מזאת היה לנו להחזיר במניקת חזירו דחיישינן לשמא תתעבר וכן אם נתנה בנה למניקת דחיישינן דלמא הדרה בה ואם כן אם תשליש מעות ביד ב"ד קודם נשואין למסמם לו צביטם וחלצ היה להחזיר , דהא משמע פרק החולץ אי לא בזה לבא לב"ד הוי שרי כמ"ס . אלא סברה זרה היא . ואז"ל למאי דכתבתי שם דכשתנשא לא תהדר אחר מניקת ולא תערה ע"ז . ואם כן אף ששכרה מניקת קודם לידה מ"מ צריך לחזור אחריה אולי לא תהא מאוים מיד וכל זה לא תעשה אחר נשואין . וא"ל דאפילו לדברי הסו' והרא"ש דלא ס"ל גזירה הא אטו הא וכמ"ס לעיל היינו דלא מיחלפי בין נתנה למניקת ולא נתנה דמיכר היטב , אבל בדבר שלא בא לעולם עדיין שאין הולד בעולם אלא שייחד לו מניקת פשיטא ופשיטא דלא מיכר ואינו יודע ואיכא למיגזר לכוין עלמא מה שאין כן אם נתנה למניקת שכבר ילדה אין לנו לאסור מראיות אלו :

גם מה שדחה מכ"ס עלמו ראייה זו שפיר דחה , דודאי היינו טעמא דר"מ כיון שנשאה באיסור ומחויב להוויא בקנס חכמים ודאי לאו אשמו הוא ומה בכך שהיה יכול לישא בהיתר מ"מ הרי נשאה באיסור ומחויב להוויא ואיך תקרא אשתו . וגם זה פלא עליך , וכן מה שהבאת ראייה מפ' החולץ גבי אשה כהן דאמרינן ליה ליה תקנתא . וכתבת לשונך אלא יוסיא בגט ולא יחזירה עולמית , אם כן כוונתך לאחויי ראייה מר"מ . דזכו דעתו פל ר"מ דלרבנן יוסיא בגט ולכשיגיע זמן לכנוס יכנס . ואחר כך כתבת ואי ס"ד בנ"ד שרי הרי מעוברת חזירו לרבנן דלא קנסי והכי קי"ל ברבנן אית ליה לכהן תקנתא גבי מעוברת פלא הניק כו' הרי סיימת דברך ברבנן , ואפשר שהוא עשות בנשואין וכוונתך לאחויי ראייה מרבנן דאמרינן לכשיגיע לכנוס יכנס , והנה עתה חזר לראים ראשונה לשכור מניקת

קודם הלידה דאי רלונך אחר הלידה אם כן הרי מוכרח לגרשה עד שעה הלידה דאין לומר דימתין עד הלידה ולא יגרשה ואחר כך ישכור מיינקת א"כ תקשי לדידך גבי מיינקת דאמרי רבנן יוליא בנט אפי' אם נשאה בחדש כ"ג ולא אמרינן ימתין חדש בלא גט ואח"כ יכנסנה אלא ודאי לא רלו חכמים להפריש לבד כ"א בנט או משום חשש יחוד או לקנסו ולא כדבריהן שלא קנסו רבנן אלא גם רבנן קנסו רק שלא קנסו כל כך כמו רבי מאיר . וכן משמע מדברי שאלתות שהביאו החוס' שם דהיכא דעבר וקדיש מפקטינן לה בגיטא מיינה ואפילו אשת כהן מפסדינן לה מיינה , וזהו לישנא דקנסא דאמרינן בעלמא ואפקעינהו רבנן לקדושי מיינה , וכן מפסדינן הוא לישנא דמפסדינן בידים מיינה , ובהאי מיושב גמי דהייט יכול להביא ראיה בלא אשת כהן מהא דאמרי רבנן יוליא ולכשיגיש זמנו לכווס יכנסו ופי' רש"י ז"ל לסוף כ"ד חודש וא"כ למה ליה כ"ד חדש הוי ליה להוליא ומיד כשתלך ישכור מיינקת ויכנסנה , ובזה מיושב דגם רבנן קנסו , ומיהו בלאו הכי לא קשיא דאין הכי גמי אם עשתה זאת שרי ורבנן לא מיירי אלא בלא עשתה שום ענין . ותדע דאית"ה תקשי לר"י דשרא לדבי ר"ג וכי תעלה על דעתך דלדבי ר"ג לא הוי האי דינא דרבנן שאם נשא מעוברת שמוציא בו' אלא רבנן לא מיירי מתקנתא דחית לה למיינקת , ואין ה"י דתקנתא דחית לה למיינקת מקרי הגיע זמנו דהא כמה תקנתא שרו כמה פוסקים כגון אם נשבעה המיינקת ע"ד רבים אע"ג דלית הילכתא הכי אבל לא מהאי טעמא , הלכך מכל ראיות הללו אין נראה לרחות דבריהם :

אבל הראיה שהביא מכ"ת בקולמוסו דרך עראי היא ראייה גדולה לענ"ד שאין להשיב עליה , היא תשובת הרא"ש ז"ל , ולפי דעתי שכוונתך היא על מה שכתב בכלל כ"ג סימן ד' ועל המניקה אם היא אשה שיש לה חלב אפילו לא הניקה דלא פלוג רבנן בכל אשה שראויה להניק בין הניקה בין לא הניקה לא נשאה אבל אשה שיש לה לימוך שדים ואינה מניקה בשום פעם אותה ודאי לא מקריא מניקה ואינה ראויה להמתיק כ"ד חדש עכ"ל , הרי מבואר להדיא מדברי הריב"ש ז"ל דה"ל לפרש דבריו בע"א דאם כוונתו שלא הניקה בחיי בעלה אם כן כ"ש לאחר מיתת בעלה שהיתה מעוברת חבירו דהיא התחלת ההנקה דסתם מעוברת ממניקה קיימא , גם אין לפרש שהיא ראויה להניק ולא הניקה ר"ל בשאר מניקה ונ"מ פעם אחת נתנה לו להניק , מלבד שהוא דוחק בלשון א"ל לפרש כן מדכתב דאשה שיש לה לימוך שדים שריא וזו לא הניקה מעולם ואפ"ה דוקא בלימוך שדים שריא הא לאו הכי אסירא , ודיוק זה אינא לדקדק גם מדברי הרא"ש ע"מנו בפסקיו שהחיר בלימוך שדים ואינה רגילה להניק לעולם ואשה כזו ודאי לא התחילה להניק אחר מיתת בעלה ואם כן אפילו בלא לימוך שדים הוי שרי וכ"כ הטור ז"ל , ולא ידעתי דעתך אם כוונת לזו התשובה למה כתבת דמשמע הכי למעיין שם והלא למתחילי הלמוד הוא פשוט :

ופלא בעיני כי הלא הפוסקים שלנו אשר מיימיהם אנו שותים שהם בעלי יחוס' וראש"ש כתבו דהטעם דנתנה למיינקת אסירא משום דלמא הדרא בה אם כן למה נחיר בנתנה מיד ולא ייחוש דלמא הדרא בה וכמו שכתב מכ"ת , הלא מדברי הריב"ש משמע דהאריך להוכיח דשמעתין לא מיירי במכיר בה אלא אפילו בלא מכיר ומשום דלמא הדרא בה משמע דכל ספיקו הוא דלמא שמעתין מיירי במכיר בה ומשום סכנה ולא משום דלמא הדרא בה , אבל אנו שיש לנו פוסקים אשר אהנו סולכים לאורם ומבואר בדבריהם דמטעם דלמא הדרא בה אין ספק דאסורה , ואין צורך להאריך כי הדברים פשוטים :

ומתוך דברינו יש סתירה עוד על מה שהביא מכ"ת ראיה מדברי הרשב"א מראיה ראשונה , דנראה לי דהרשב"א ס"ל דברינו שמשון הזקן דס"ל דכלל מקום שאין פוסק אינה אסורה להנשא דכן משמע מדבריו שהביא סב"י גבי גרושה שכתב הרב המגיד דל נשמו דדוקא בשהניקהו קודם שנתגרשה עד שמכירה אבל קודם הזמן הזה לא דאי צפי לא הניק אותו כלל , הרי מבואר בר"ש הזקן , וא"כ לדבריו דחילא בכפיה אינא לראיה ראשונה

דאסונג לעדעך זאל און דלא ס'ל כר"ס הזקן ולא תליא בכפיה אפילו לדעתך אין כאן ראיה כלל. ואין להאריך בזה ולפנינו אכתוב עוד בזה :

והשם יודע שאחרי עיוני בכל הדברים הנ"ל מנאתי בזה"ס שביצי האלפסי שכתב גם כן לאסור והביא תשובת הרא"ש הנ"ל, וגם הביא ראיה מדברי הטור דלא התייר כ"א בשגשגו דברים בחיי בעלה וכל היכא דילדה לאחר מיתת בעלה מקרי מניקה כיון דסתם נשים למניקה קיימא, וראיה זו לפי דעתי אינה מוכרחת אצל הראיה שהבאת מלמוך שדים אין להשיב עליה לפי דעתי. עוד כתב דראש מקילין ביה וז"ע עכ"ל, ואני אומר פשוט דאין לסמוך אמקילין וראויים לשליחת יד לבדות היתר מלבן בלא שום ראיה לפרוך גדרן של חכמים :

ואגב אורחן אומיק להפליא על הב"י שכתב על דברי הטור בסיומן י"ג דלא כר"ס הזקן וכתב דהתוס' והרא"ש והר"ן והמרדכי והגהות מיימוני כתבו שר"ת חולק וכן פסק בשאלות וכן דעת הרמב"ם וכתב הרב המגיד וכן משמע מהגמ' וזה הסכים הרשב"א, ואחר כך הביא דברי הרשב"א שהעתיקתי לעיל, וזהו תימה דאין השוב כל דעות אלו הפוסקים שהם דעת אחת, והלא דעת הרשב"א היא ממש דברי ר"ס הזקן דהא טעמא דר"ס הזקן משום דגרופה אין כופין אצל אם מכירה מבואר בגמ' דכופין א"כ לא שניי אלא באין מכירה כדכתב הרשב"א ואין עירוב הדעות ביחד, ואז"ל שיש לתמוה בש"ס שפסק בתחלה דבין אלמנה ובין גרושה לריכזה להמתין, ובסוף הס' כתב דיש מי שאומר בגרופה דוקא במכירה וזהו דעת ר"ס הזקן, וא"כ סתם סתם שלו שפסק כר"ת, ועוד פשיטא דדעת הר"ס בעלה נגד התוס' והרא"ש והמרדכי והר"ן וכ"ס בהלטרפות אינן הגדול השאלות דדבריו דברי קבלה, גם דבריו בלוחו סעיף כותרין זא"ז שכתב י"ז מי שאומר דאפילו לא הניקחו מעולם אסורה ומשמע דה"ס לגרופה הרי שאסור אפילו באין מבירה, ואם הביאו למחלוקת הים מי שאומר הראשון לא היה לריך בזה לדברי הריב"ם דכמה פוסקים גדולים נחלקו עליו כמ"ס :

ועוד יש לתמוה על דברי הטור שכתב בס' פ' דמניקה אינה יכולה להניק אפילו בנה שיש לה מאיש אחר ויכח משכחת לה והלא מניקה אסורה להנשא, וכתב הב"י דלא משכחת אלא בגירסה בעלה קודם שהכירה ונשאת, וזהו תימה דזהו דעת הר"ס הזקן והטור לא פסק כוותיה בס' י"ג ואי הוי ס'ל לטור דלא הניקחו מעולם שריא משכחת לה שפיר אלא דכבר הוכחתי דלא ס'ל הכי. ולי נראה לפרש דברי הטור דמייירי באשה שלאמקו דדיה או שפסק חלצה בחיי בעלה וכשנשאת לאחר נתרפאת. כללו של דבר בזה נתינתא ובהא סליקנא דאין להחירה כלל. והמתיר אין לו על מה שסמוך ולריכין אנתנו לילך בעקבות הראשונים לחזק גדרן של חכמים. הנה יקבל החכם הנכבד את הברכה. כ"ד אהבו יהושע :

שאלה ה

למוביינא דהכימא. מרגניתא דלית בה טימא. לא פסיק נירסא מפומא. יסני שלומים. בטפים דימים. ה"ה האלוף ומילוף פ"ה ע"י ר"ם ואב"ד מחותני מוהר"ר הירש סג"ל :

וששאלת על מעשה שאירע בק"ק ווילנא, ויהי שם איש אחד ושם אשה גרושה מאיש באופן שהוא פנוי והיא פנויה ואנשי הבית נסבו מסכה לסכה מיום או יומים עד שהגיעו וידברו על לב האיש שיקח את האשה וכן דברו על לבם, והדברים הנ"ל היו כמה פעמים מענין לענין, ואמר השואל שהיה דרך שחוק, ויהי היום ויבא האיש הביתה

הביטה ובידו שני רצועות שקורין נעטלי"ן, ותאמר לו האשה הנ"ל תנס לי במתנה ויקח מן הבא בידו ויתן לידה ואחרי שקבלה לידה תכף תאמר לה בלשון רוסיא (י"א טעמי"א סעי"ם מקדש צ"ל) ר"ל אני בזה מקדש אותך הייתי, ולא שתקם האשה, ובני ארמים כשרים היו לשם שראו המעשה גערו בה ואמרו מה את עושה, וכשמעו הדברים הנ"ל זרקו הרצועות מידה לפני האיש ההוא. ע"כ תורף השאלה:

תשובה שרים דהסיא איתתא היא מארבע שמות, חדא דהוו קדושין בע"כ ואין האשה מתקדשת אלא מדעתה ודמיא להא דגרסינן פ"ק דקדושין (ח' ע"ב) ל"מ קאמר לה מבעיא שדתיכו קמיה דלא הוו קדושין. וא"כ ה"ה בנ"ד שזרקת לפניו:

השם ה' אף אה"ל ששתקה הוי שתיקה דלאחר מתן מעות. ואט"ג דגרסינן בפ' הנ"ל דף י"ג ע"א דשתיקה דלאחר מתן מעות שלא רב אחא בר רב לקמיה דרבינא כס"ג מאי שלא ליה אף לא שמיט לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע אהון דשמיט לכו חושו לה, וכן פסק הר"ף והרא"ש. הרי הטור והרמב"ם ורשב"א וריב"ש ורמב"ן ור"ן לא פסקו כן וא"כ הרי"ף והרא"ש צטלו לגביהו, אט"ג שהב"י בש"ע סי' כ"ח סעיף ה' פסק דהוי ספק מקודשת הסם טעמא אחרינא איבא דשמא הוא שום פרוטה צמדי גס הרמב"ם מודה מטעם זה דהוי ספק מקודשת, ומש"ס הו"א וזין לרי"ף ורא"ש ורמב"ם הוי ספק מקודשת אט"ג דהרא"ש לית ליה טעמא דרמב"ם ש"כ צפסקין והא דלא חש לה משום דשמואל שאני הכא שחזר בו ממה שרש"י לקדשה בפחות משום פרוטה וגם היא לא נתרתה כשחזר לה אינה שום פרוטה, גם הרמב"ם פ"ה דקדושין לית ליה טעמא דרא"ש ורי"ף ש"כ שם והיה מקודשת מספק מפני האגדה שמה היא שום פרוטה צמדי אחר, משמע אי לאו האי טעמא לא חש להא דרב הונא מ"מ כיון שסבכימיס לדעת אחת אפי' מתרי טעמי פסק הב"י דוחייהו, שהרי אפי' לאפוקי ממונא פסק מהרי"ק הובא בש"ע בח"מ סי' כ"ה בכל מקום הולכים אחר רבים ואפילו אין הרבים מסכימים מטעם אחד, ק"ו לספק קדושין שהיא מקודשת מספק, היינו דוקא אם נתן בתורת קדושין כלשון הטור ורמב"ם אמר לה התקדשי לי כו', ולשון הטור אבל אם בא לידה בתורת קדושין וכדליתא בגמרא הכא בתורת קדושין בא לידה כו'. אבל בנ"ד דלא אחא לידה בתורת קדושין אפילו רב הונא ברי' דר"י מודה דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום היא:

השם הג' כיון שנתן לה הרצועות אזי מיד קנתה הרצועות והוי שלה ושוב אין צידו לקדשה בממון שלה אפילו אמרה אין אינה מקודשת ק"ו ששתקה, ואף אם נדמייה נ"ד לדש"ך וגרסינן בפ"ק דקדושין דף י"ג ע"א ובפרק צ' דקדושין חטף סלע מידה וקדשה מקודשת ואוקימנא הסם בדש"ך וא"כ אפי' בגזל לידה מקודשת, ומשמע הסם אפי' שתקה מקודשת, דגרסינן הסם ומנא תימרא דשני לן שדיך מלא שדיך דתניא כו' עד אלא רתסה דאמרה אין לא רתסה דשתקה וקתני דאינה מקודשת מ"ט דיכלא לזימר אין שקלי כו', ואלא קשיא הך דחטף סלע מידה וקדשה מקודשת. אלא לאו ש"מ הא דשדיך הא דלא שדיך א"כ מוכרח מכאן דהאי חטף איירי אפי' שתקה דאי לא"ה לא הוה פריך מידי ארבע נחמן, מיני' דהאי דחטף סלע מידה איירי אפי' שתקה דאי לא"ה לא הוה פריך מידי ארבע נחמן, וכ"כ הטור וש"ע אבל אם שדיך תחלה כו' דאיירי אפי' בשתקה. הא מסיק הסם דלאחר מתן מעות אפי' רתסה פ'י שחמרה אין אינה מקודשת וכן הוא בטור וש"ע. ונ"ד גרע מלאחר מתן מעות דכיון שנתן לידה קנתה ותו לא בא לידה ואינה מקודשת:

השם הרביעי כיון שאמר מקדש צ"ל, ר"ל מקדש הייתי היינו לשון עבר ואינה מקודשת וכמו שהביא ב"י בסמ"ק ק"ו בשם הר"י דורא"ן שאם אמר קדושין הן ולא אמר קדושין יכו דלא הוי קדושין. וכתב מהרמ"א בש"ע סי' הנ"ל סעיף ה': כך היה נראה לפום דיחטא

רישעא. אכן כד מעיינת בנ"ד שפיר הוי אלו שמות נמחקין. השם הא' דמשום דזרקא לא הוי קדושין היינו אם לווחה או זרקא הקף כשנתן לידה אבל כאן שזרקא אחרי שאמר לה מה את עושה, י"ל מתחלה נתרנית לו ואח"כ כשגפרו בה העדים נתחרטה מאיזה טעם. וכ"כ מ"ו הגאון מהר"מ מלובלין בתשובתו סי' קל"ט. וכן י"ל לדקדק מתשובת הרשב"א שהביא ב"י סי' כ"ח בזה שנתן לאשה טבעת שלה ואמר לה פרי את מקודשת לי ואמר לה העדים ראי מה את עושה והיא נרתעת לחמוריה ולעקב וחרפה האיש הסוא, והשיב שאין בזה חשש כלום לפי שהעדים כבר מעידים שהטבעת שלה הייתה ואפי' קידש בה והיא קבלה דרך שתיקה אינה מקודשת בלא שדין כדאמר' בקדושין פ"ק בעובדא דזורכא וכו"ש זו שלעקב כששמעה. משמע אם היא הטבעת שלו הייתה מקודשת אף אם היה זורקת לפניו. דהא לא פטרה מנעם שלעקב לחוד אע"פ דדבר פשוט דקדושין בע"כ לא הוו קדושין, וזהו פשוט אם לעקב חקף ומיד כשנתן לידה דלא הוי קדושין כדאיתא בקידושין דף י"ג הא אמר לא, וכ"כ רש"י לשם ד"ה נימא מקודשת ז"ל דאף הקטנים יודעים בו פירוש שאינה מקודשת בע"כ. וא"כ היה לרשב"א לפשוט בפשיטות בדבר שהקטנים יודעים, ואע"ג שכתב לבסוף וכו"ש זו שלעקב לא כתב זה אלא כיון שהוי הטבעת שלה. וסייגו כ"ש דהוי יותר טוב משתיקה ועשה זה כניף להיחר הרגשון ולא פטרה מנעם זה לחודא אע"ג דהוי טעם לשבח אלא ודאי ס"ט משום שלעקב אחרי שאמר לה העדים ראי מה את עושה חזרה. ובתחלה י"ל שנתרנית לדבריו ואח"כ חזרה בה:

ועוד אני אומר דהא דקתני (ה' ע"ב) נטלתו וזרקתו לים איירי בתקף לנטי' זריקה ולא *רמי' דהא דתקן נטלתו וזרקתו *והיה כד' דבור *וכן משמע לישיב נטלתו וזרקתו דאלת"ה איירי הקף לנטי' ידים זריקתו: נטלתו ל"ל ודאי אם זרקתו נטלתו. ואל יתי' דקדוק זה קל בעיניך שכן דקדק בספר החנוך בפ' שלח לך אהא דתקן הרודה ונותן לסל הסל מנרפו לחלה. מדוקא שנתן הפת מן התנור לסל אז מנרפו לחלה אבל אם הניח מתחלה ע"ג לוח או קרקע כבר נפטר מן החלה. והשתא לפטור מן החלה דאורייתא סמך אדקדוק כזה קל וחומר בנ"ד משום ספק א"א:

קטיוא למה הפך הטור סדר **וצ"ע** בדיון זה למה כתב הטור ז"ל או אפי' שלא לדבר בגמ' ועשה מן פשוט רבואה: האבד. ובגמרא איתא האי דינא לא מיבעיא מדינא קמא. וה"ט שכתב הרמב"ם נטלתו וזרקתו לפניו או לים כו' דלא זו אף זו קאמר. *וישוב למה שכתב ב"י שיש קיטור *ובלתי ספק שב"י נסחא אחרת מזמנה לו מש"ה כתב ומ"מ ים קלור בדברי הרמב"ם. וכן משמע מחשו' מיימון שהביא בדברי הרמב"ם: **ב"י** בסו' ל"ו וסו' מ"ב ששאל השואל ואמר ונעננה בגדיה להשליך הקדושין ממנה חוץ כדי דבור. דקדק בלשונו מאחר שזרקא חוץ כדי דבור נשאלה שאלה זו, אבל לאחר כדי דבור לא מצעי ליה דמקודשת. גם מחוץ החשובה נראה שמקודשת, שכתב לשם וכי שדחינהו בחר הכי מקודשת, וידון הסוא איירי חוץ כדי דבור זרקא ומקודשת כיון שאמר מתחלה פלוני בל וקדשני. ונ"ד שלא אמר קדשני לאחר כ"ד אפי' שזרקא כבר נתקדשה, וכן משמע מחשו' הרא"ש שהביא ב"י סי' מ"ב אלא שנקלה מחומות כחוב לאלתר. ואין לומר לאלתר אפי' לאחר כ"ד משמע א"כ לאחר לא ידענו שיעוריה:

ובמחמת השם שב' נמי י"ל דהוי ספק מקודשת משום דיש לפסוק ברא"ש ורי"ף וכן הסריע שב"י בש"ע סי' ק"ח סעיף ה'. ונראה לי דלריו"ף וסייעתיה מקודשת אפי' לא בל לידה בחורת קדושין אלא כמו בנ"ד שבל לידה בחורת מתנה או סתמא. דהא טעמיהו משום דחשו להא דרב הונא ורב הונא קאמר בגמרא אם איתא דלא ניתא לה לישדינהו ה"ג בנ"ד דאם איתא דלא ניתא לה לישדינהו לאלתר והאי דנקט רב הונא בחורת קדושין בל לידה, מעשה שהיה כך היה וה"ה אם בל לידה בלאוין אחר. וכן יש לדקדק מדברי

שאלות ותשובות

***יישוב על הפור שקשה דיוקא** *מדברי הטור שכתב בד"ל שצא לידה בתורת פקדון הא בזה לידה סתמא ספק מקודשת וסדר קאמר אבל בזה לידה בתורת קדושין, משמע הא סתמא לא הוי קדושין כלל, ולדיכין לשנויי דה"ה אם בזה לידה סתמא ספק מקודשת אלא דלישנא דגמרא נקט ובגמרא מעשה שהיה נקט. וכן מוכח בגמרא דטעמא דרב הונא דוקא משום דאי איתא דלא ניחא ליה לישדניהו *דאי משום שצא לידה

***יישוב מה דפריך רב אחאי בגמ'** בתורת קדושין לא פריך רב אחאי מידי דהא מ"מ רבא לא דהא בזה בתורת קדושין בזה לידה: מייחתי ראייה דהכא בתורת קדושין בזה לידה, אלא ודאי קושטא דמילתא דס"ל לתלמודא דאין לחלק בין בזה לידה בתורת קדושין או סתמא, וב"כ הר"ן שהביא הב"י אליבא דהרמב"ם דפסק כרבא דאי לא"ה לא הוה מייחתי רבא ראייה מהא דאמר לה כנסי סלע זו בפקדון כו' וליכא לאפלוגי אלא בין היכא דחייבת בשמירה אם לאו:

ועוד אני אומר דנקט רב הונא בגמרא אבל הכא בתורת קדושין משום דאמר בזה הכי תיקדוש בד' זוזי דאית בזה ולא אמר תיקדוש לי ולא הויה מקודשת דק"ל כשמואל דאמר בפ"ק דקדושין ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ואינה מקודשת עד שאמר לי.

אבל אם מתחלה בזה לידה בתורת קדושין הווי ידים מוכיחות כמ"ש הטור בסו"כ כ"ו. אבל בנ"ד שאמר לה י"א טעב"ל כו' הרי שאמר הרי את מקודשת לי, ע"כ פסק מקודשת

אע"ג שלא בזה לידה בתורת קדושין, ורב אחאי פריך אהא דרב הונא אהא דאמר אי לא ניחא לה לישדניהו אבל בהסיא עובדא דליפתא מודה לרב הונא דמקודשת אלא דפריך דלא

תימא אם אמר לבסוף הרי את מקודשת לי ומתחלה שתק שאינה מקודשת מטעם לאו כולהו נשי דינא גמירי, אבל אן ס"ל כרב הונא דהש להי"ף וברא"ש. וכן משמע מהגהת חלפסי שהביא הרמ"א בש"ע שה"ה אם לא חזר ואמר התקדשי לי, דקשה מנ"ל האי ה"ה אלא

ודאי ה"ע דהא בגמרא לא קאמר תיקדוש לי אלא תיקדוש ולאו כלום הוא, אלא ודאי כיון שאמר מתחלה הרי את מקודשת לי הוי ידים מוכיחות וה"ה אם אמר לה אח"כ הרי את

מקודשת לי בשום פרוטה שבתוכה דמקודשת דאי לא ניחא לה לישדניהו, אבל מתוך הטור משמע דגרים בגמרא תיקדוש לי בד' זוזי. וכן הוא בגירסת הרי"ף וברא"ש בפסקים

בספרים שלנו. ולדידהו ל"ל דנקט רב הונא בתורת קדושין משום מעשה שהיה כך היה, אבל ברמב"ם וכן מוכחא שהביא ה"ה משמע כגירסת ספרים שלנו תיקדוש בד' זוזי:

***הרי"ף והרמב"ם שוים ולא** ודא"ה איכא למימר דלינא הרי"ף והרמב"ם שוים דהרמב"ם כסברה הב"י:

ואגני אומר דהוי מקודשת אם אמר לה תתקדש לי רק היכא שנתחייבה בשמירתו כמו כנסי סלע זה בפקדון ובעי' ההוא שמביא בש"ע בשם הר"ם מפדאוו' שאין אותה חשוב'

בידי וסורא יעיין. אבל כ"ל מתוך ש"ע דוקא שחטפה שנתחייבה בשמירה לא הוי קדושין שלא זרקא משום שנתחייבה בשמירה כיון שחטפה אבל בנ"ד שלא נתחייבה בשמירתה שהרי

נתן לה במתנה אי לא ניחא לה לישדניהו. א"כ הוי ספק מקודשת. ואם ירצה המעיין בדברי לעקש לראייתו שהוכחתי ויאמר שאינו, לפחות הוי ספק וא"כ ראייתי ספק, ואת"ל

הוי ראייה דלמא קי"ל ברמב"ם. חדא הא כתבתי לעיל שאם אמר הרי את מקודשת לי אפשר גם הרמב"ם מודה. ועוד אומר אני אע"פ שאין אני כדאי לסבבים ראשי ולהכריע

בין הרים גדולים אומר אני דברי הרי"ף וברא"ש עיקר. אך באמת חמ' למילתא למס פסק הרמב"ם כרבינא דהא אן השתא שמיט לן הא דרב הונא וסו' לן למיחש לה משום תימא

*שם נאח למס פסק הרמב"ם דקדושין. *וג"ל שמא"ר הרמב"ם משום דרב אחאי פריך לה לקולא והאספות סותרים דבריו וקי"ל כבתראי וס"ל דרב אחאי הוא סוף האמוראים כרמב"ם

שאין להקל: שכתבו החוס' כן בשמו בפרק קמא דכתובות ד"ה פשיע רב אחאי, ומוכח שם לדעת רמב"ם דגירסין הכא פריך רב אחאי ולא רב אחא. ע"כ פסק

הרמב"ם כרב אחאי בעשה השאלות, אבל החוס' כבר דחו את זה ומשמע מחוס' לשם

לשם שהיה קודם רב אשי וא"כ כיון דאמר רבינא שיהיה ציני רב אשי חובו לה קי"ל כוותיה. וא"כ מהני תרי טעמי חדא דליכא למימר דהרמב"ם מודה לרי"ף ב"ד. ושוד ראיה מוכרחת מה ראה הרמב"ם לפסוק כרבינא ורבייהו נדחית, א"כ בלתי ספק קי"ל ב"ד כרי"ף ויש לחוש לראיית שהבאתי אף למעקש דהוי ספק לפחות, ויותר שראיותיה הם נכוחים למצין:

ואי משום שם ג' שמקדש בשאינו שלו לאחר מתן מעות הייתי אומר כן אם כשנתן לידה היה אומר הריני נותנה לך שאז קנתה הרצועה אבל מה שנתן לידה שהמא איכא למיחש *תשוב למה קמתי בצרייתא שאני שמא לשם קדושין נתן. כדמשמע בצרייתא *דקמתי אומר לה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי כו' דקשה לימתי שהמא כנסי סלע זו חייב ליכי:

ותו לא. אלא דוקא כשאמר שאני חייב ליכי אז קנתה כשבא לידה ואז לאחר מתן מעות לא הוי קדושין שמקדש בשאינו שלו אבל כנסי שהמא מקודשת, או מטעם שמא נתן לה מתחלה לשם קדושין או שלא קנתה בנתינתה כמו שכתבתי ואח"כ מקדשה. אע"ג דליכא למדחי דקמתי חייב ליכי משום לא נראה דלוקימנא בדשחקא שאינה מקודשת וזהו דוקא בחייב ליכי, דהא לפי הס"ד שחקא מקודשת. ואי אחי לאשמועינן רבוחא דאי אמרם אינה מקודשת, זה לא נראה דכיון שבהרלי"ט פשיטא דמקודשת אפי' במה שחייב לה שהרי קבלה מתחלה לשם קדושין. אלא ודאי תני חייב ליכי משום דבעי למתני לאחר מתן מעות כו' ואם לא אמר שאני חייב ליכי ושחקא אפילו לאחר מתן מעות מקודשת וכדמסיק רב הונא בריה דרב יהושע לעיל דוקא כשנתן לה בתורת פקדון אבל אם לא נתן לה בתורת פקדון אי לא ניתח לה לישדינהו כמ"ס והוכחתי דלאו דוקא בתורת קידושין:

ועוד נ"ל דב"ד אפי' רבא מודה דשאני גבי ציפתא דליכא למימר שקדשה בשעת נתינה כיון דסברה שאין בו שום פרוטה משא"כ ב"ד, ונ"ל ד"ד להבוא דחטף וורשכ"א מינה דהתם ודאי שלה שהיא יכולה למימר ידיי שקלי משא"כ ב"ד, וביותר ב"ד איירי בדשדיק. ולא תחלי בבוקי הריקי שהיה דרך שחוק כי לשחוק אמרתי מהלל והלכ יודע אם לעקל אם לעקלקלות ואין הולכין בקידושין אחר אומדנא כמו שמביא בש"ע סי' מ"ב תשובת מהר"ם:

ועוד נ"ל דנ"ד דמיא להא דתנן במס' מעשר שני ואיתא בגמרא פ"ק דקדושין דף ו' ה"א ה"א מדבר עמם כו' עד ר' יוחי אומר דיו כו' עד ר' אליעזר בר"ש אומר אע"פ שאין עסוקין בלוחות ענין, מנא ידעא מאי קא"ל אמר אבוי מענין לענין בלוחות ענין. והנה ב"ד כיון שמתחילם שידכו אותה לו ועכשיו בקשה ממנו שיתן לה במתנה קרוב לודאי שכוונתם לשם קדושין ואפשר שזה הוי מעין לרבי זוגס שפירש"י. אע"פ שהש"ע וב"י פסקו כרבי דוקא שעסוקים בלוחות ענין לטעמייהו אזלי שכתבו שהרי"ף פסק כרא"ש כרבי ודוקא שעסוקין *השנה על הכ"י שכתב שהרי"ף בלוחות ענין. *אבל אין אני מודה לו שהש"י כתב שהרי"ף כתב פסק כרבי הפך מה שני"ל. ונ"ל סתם והוא שעסוקין בלוחות ענין ובכל ספרי רי"ף שלפנינו כתוב כרא"ש. ואדרבה מוכח מתוך הרי"ף שפסק כרא"ש ב"ר"ש חדא דלא הביא ר' אומר והוא שעסוקין בלוחות ענין בכל ספרי רי"ף שלפנינו דהוי משמע מיניה הלכה כר' מחבירו ועוד דמייתי דאבוי מפרש מילתא דראב"ש. אלא ודאי הרי"ף לא גרס רבי. א"י גרס ופסק כראב"ש הואיל ואבוי מפרש למילתיה וא"כ הלכה פסוקה אע"פ שאין עסוקין בלוחות ענין אלא מענין לענין. ומהר"א דמייתי בש"ע משמע דמספקא ליה אע"ג שלא הביא ב"ד מאלא מרדכי ורשב"א, ק"ו אחרי רואי שגם הרי"ף ס"ל כן שהלכה כראב"ש ולחומרא:

*פסק האומר לחבירו תן לי **ועוד** אני אומר שהאומר לחבירו תן לי מתנה מה שצריך מתנה מה שצריך ונתן לו סתם. ונתנו לידו סתם לא קנה המקבל עד שיאמר לו לשם מתנה, וראיה מהא דגרסי' בשנים אוחזין דף ע"ו ע"ב ובקדושין המקדש אחותו דפסקין לענין

ואע"ג דלאוקים התם בגמרא שאמר אח"כ אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר
 כך שאני התם שלא הוילא מפיו חטים אבל הכא שאמר בפירוש י"א טעני"א סני"ס מקדש
 גמר דבריו . ועוד התם גבי נדר דוקא קאמר משום דמקשה תלמודא הרי נדרו ופתחו
 עמו משא"כ בנ"ד ע"כ מקודשת . והראיה דדוקא גבי נדרים לריך לומר אילו הייתי יודע
 כו' דבפ' מקום שנהגו מייתי הא דר"י ס"ל שחייב להביא מנחת חטים ומוכיח מינה דס"ל
 גדי מקולם אע"פ שלא כדרך המקדש הוא דומה למאכל קדשים בחוץ . וקשה הלא רבי
 יוסי לא אמר שחייב להביא חטים אלא כשאמר אילו הייתי יודע כו' . אלא ודאי דוקא
 גבי נדרים ל"ל כן כי הרי דלא הוי נדר ופתחו עמו אבל היכא דליכא למימר הכי אמרינן
 אין אדם מוילא דבריו לבטלה . וה"ה בנ"ד דהוי כמו שאמר הרי את לי , אם כן אשה זו
 מקודשת מספק מחרי טעמי . חדא אפילו נתן לה בשחיקה כיון שעסוקין מעינין לעינין
 באתו עינין . ואפילו אם יורו המורים להקל ויאמרו דזה לא הוה באתו עינין אלא דוקא
 כשמדברים בלריי זוגם כפירש"י עכ"פ מה שאמר אח"כ י"א טעני"א סני"ס מקדש הוי
 ספק קידושין ואין להסירה ממה שהביא ב"י דברי הרשב"א והוא בהגהת ש"ע במקום דלא הוי
 קידושין אפילו אם חוזר אח"כ ואמר הרי את מקודשת לי לריך לחזור וליטול הכסף ממנה
 וליתן לה בתורת קידושין . דהרשב"א לא קאמר אלא לענין קידושי ודאי שתהא האשה קנויה
 לו כדת משה וישראל וכן מבואר הלשון לריך לחזור וליטול . וע"כ לריך אתה לפרש כן דהא
 תיחא פ' הויש מקדש האומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך וסלכא ומלאה שנגנב
 או נאבד אם נשתיירה ממנו שוה פרטה מקודשת לכ"ע אי לאו טעמא דמלוה להסלכא
 נתנה , אם כן למה יאמר הרשב"א שריך לחזור וליקח הכסף ממנה ויאמר לה הרי את
 מקודשת לי יא"א היא אלא פקדון או מלוה . אלא ודאי ראונו לומר כמו שבארתי שאל
 יראה לקדש כדת וסלכא גוברין יהודאין ואם קבלה קידושין מאחר דלא לינריך גט ממנו :
ע"כ אומר אני לענין שאלה ששאלת שאשה זו לריכה גט לאלת ממנו והוא אסור בקרובותיה
 וכן היא אסורה בקרוביו . ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר שאסורה לשיניהם עד
 שיגרש אחד מהם והמקיל הפסיד ומערב ספק ממזרות בישראל . ובא לאיון גואל . ישלח
 לנו את אליהו זכור לטוב ויעמיד מיכאל . לרחק ולקרוב ולהשיב לכל שואל , ויאמר ליעקב
 ולישראל מה פעל אל . כ"ד היום יום ג' ז"ך כסלו שז"י לפ"ק . נאם הקטן לבית אהרן ,
 מאיר אשכנז בן א"א הר"ר משה כהן ז"ל ה"ה :

תשובה ו

זה אשר השיב להרב הנאון מוה"ר אברהם בן הנאון מוה"ר בנימן בעל משנת
 בנימן אב"ד דק"ק בריסק בענין הנש לאשה שוטת :

פשיטא דתלמודא משמע לכאורה דאפילו בדיעבד אינה מגורשת אפי' יודעת לשמור גיטא
 אם אינה יודעת לשמור עלמה כשנדקדק בלישנא דר' יצחק ביבמות בפרק חרש
 דף קי"ג ע"ב דאמר דבר תורה שוטת מתגרשת משמע לכתחלה וסוים ומה טעם אמרו
 אינה מגורשת דמשמע אפילו בדיעבד אינה מגורשת , א"כ הוה לנו להחמיר בנדון כיה אף
 במקום עגון בשעת דחק . אכן נראה לי להקל בדיעבד כד"ת כרמז"ס והביאו הטור
 סימן קי"ע כיון שידעת לשמור גיטא . ובלתי ספק הוה גורם כגירסת הרי"ף רבים ומה
 טעם אמרו אינה מתגרשת והכי איחא בירושלמי בפרקין שהביאו התוס' לשם דהיכא שידעת
 לשמור גיטא מגורשת בדיעבד לכולי עלמא , ולית לן להדורי אפירקא ולומר דתלמוד שלנו
 נבד בירושלמי הוא דכל כמה דאפשר להשוותן משוין דאף על גב דבהא דמשמע בגמרא
 דידן דכ"ע ס"ל טעמא דגרידה פליג בירושלמי מכל מקום בהא מלתא אמאי ימא דפליגי .

לענין קדושין כרצ באיסורי דגמר ונתן לשם פקדון. ואפשר אפי' לשמואל שנתן לשם מתנה אבל לנוכחא לא עבד אינש דיהיב מתנה כדאי' בגמרא לשם, ועוד ראי' צרורה מהא דתנן בשנים אוחזין דף ע"ב ה"ב רובב ע"ג בהמה וראה את המזליה כו' עד וראה משנתנה לו ח"ל אני זכותי בה תחלה לא אמר כלום משמע דדוקא בכה"ג שאמר תנה לי המזליה אבל אם אמר תנה לי מה שצריך ונתן לו סתם לא קנה דאלת"ה מאי קמ"ל מתני'. ואע"ג דרש"י כתב במתני' אי קניה קמא דלא מתכוון להקנות לחבירו הא יתבה ניהליה במתנה עכ"ל, משמע מדבריו אע"ג דלא אמר כלום כשנתנה לידו קנה, ע"כ פרייכים אנו לפרש דבריו דוקא בכה"ג קנה כיון שהגביה ע"פ דבריו אע"פ דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו הכא גלי דעתיה שנתנה לשם מתנה אחרי שהגביה לאורך חבירו ולא משום פקדון. וע"כ פרייכים לפרש רש"י כן, דהא לקמן (דף י' ע"ה) בד"ה אלא לאו כתב ז"ל ואשמעינן סיפא דאם משנתנה לו כו' עד דגלי דעתיה כשנתנה לו דלדעתא דהאי אגבסה, וקשה מנ"ל לאשמעינן הא דדילמא אדעתא דידיה אגבסה והשתתא נתנה לו במתנה. אלא ודאי רש"י דחק לעיל במתניתין דאמר' כיון שהגביה שנתן לשם מתנה למ"ד המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו אבל השתתא דקיימא דקנה חבירו יותר ניחא לן למימר דלדעתיה דחבריה אגבסה, וכן מוכח מפירש"י לקמן בד"ה סיפא דלא אפשר דהתם קיימא דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו וכתב רש"י ז"ל דגלי דעתיה כשנתנה לו דלדעתיה דהאי אגבסה עכ"ל. ודברים אלו תמוסים הם דמה בכך דהא השתתא קי"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. ועוד למה דחק רש"י ולא פירש כמו במתני' דקנה שני ממ"נ. אלא ודאי הוא הדבר אשר דברתי שכוונת רש"י לעיל במשנה דוקא במציאה דקנה שני שמצדף לזה הואיל והגביה ע"פ דבריו ונתנה לו אחרי שאמר תנה לי אבל אי הוה ידיקה ואל' חבירו תנה לי ונתן לו חבירו בסתם אפשר שנתן לו לשם פקדון - וקרוצ לדברי אלה כתב הגאון מהרש"א בחדושו, ח"כ מוכרח בנ"ד שאשה זו לא קנתה סרעוטה האלו וכו' כ"ד דומה להביא דקדשה צליפתא והוי כפק מקודשת. ואל תשיבני שאם נתן לה לשם פקדון אפי' לרצ הוגא אינה מקודשת, לק"מ דכא מתחלה לא קבלה לשם פקדון היא סברה מתנה נתן לה או סברה לשם קידושין וגם הוא אפשר נתן לה לשם קידושין ולא דמי להא דאמר לה ביהדיא נכחי כלע זא לשם פקדון דהכא אע"ג שנתן לשם פקדון לא קבלה שמירה ואח"כ מתקדשת בפקדון שלו שצידה או מתחלה נתן לשם קידושין והיא סברה לשם מתנה ודמיה לזיפתא, ועוד דדמיה לדלא פריש ועסוקים בואתו ענין מענין לענין ואפי' לא ח"ל (י"א טעמי"א סעי"ס מקדש צי"ל) אינא למיחש לקדושין :

ושם הד' נ"ל דהוי ג"כ משמות הנזכרין. חדא שהר"י דורא"ן כתב זה לפי מה דקיים ליה ידים שאינן מוכיחות לא הויין ידיס דזה לא הוה דבור שלם וכן משמע בצ"י שקאי אריב"ש שכתב אם אמר הריני נותנו לך בחורת קידושין דהוי דבור שלם ועלם קאי הב"י וכתב בשם הרב ה"ל דוקא לשון להבא ולא לשון עבר. אבל למ"ד ידיס שאינן מוכיחות הויין ידיס הוי יד. וכן משמע בש"ע שהביא הרמ"א דין זה אריב"ש דלא הוי כאומר הרי את מקודשת לי אבל מ"מ הוי כאומר הרי את מקודשת. ח"כ אחרי שיש מחמירין לענין קידושין ידיס שאינן מוכיחות הויין ידיס והביא הרמ"א בש"ע סי' ק"ז סעיף ד' גם בנדון של הר"י דורא"ן יש להחמיר וכן הוא מבואר בש"ע למעיין שהרמ"א הביא דין של דורא"ן למאי דקי"ל ידיס שאינן מוכיחות לא הויין ידיס. ועוד אומר אני שנ"ד דומה כמ"ס הרי את מקודשת לי שתיבף שאמר י"א טעמי"א סעי"ס מקדש מקודשת ולא אמר' מה שאמר אה"כ צי"ל בגמר דבריו הוא נתפס ונשון ראשון בטל דא"כ הוה מציא דבריו לבטלה וזה לא אמרינן. ודמיה להא דתנן בפ' הניזחית והסכים האומר הרי עלי מנחה מן השעורים וביא מן הסחמים והיינו טעמא משום שאין אדם מציא דבריו לבטלה ובין שאמר הרי עלי מנחה ודאי להניין נחשין ומ"ס אה"כ מן השעורים אלו יבול לבטל דבריו הראשונים.

אין נ"ל להוכיח מדברי התוס' והרא"ש דכבירה להו דאפילו לגמרא דידן אפי' אינה יכולה לשמור עלמה מגורשת דזריעבד כיון שיכולה לשמור גיטה, דמייתי ראה לפסק הל' מהירושלמי הנ"ל דשומה מתגרשת ע"י אביה והשתא מאי מייתי ראיה הא קאמר התם דלמ"ד משום גרירה אסור ואח"כ מנ"ל להקל, ואין לדחוק ולומר דס"ל כר' זירא ור' מנא בירושלמי ודברי ר' ינאי בטלים לגבי חרי דהא בגמרא דילן משמע דליכא מאן דפליג מטעמא דגרירה דהייט שלא ינהגו מנהג הפקר וכן מסקי התוספות עלמס לשם וא"כ ה"ל לפסוק כהלמודא דידן. אלא ודאי ס"ל דאף תלמודא דידן לא אסר אלא לכתחלה משום גרירה וא"כ לא מייתי ראיה אלא דזריעבד מתגרשת ע"י אביה. ואף שדעת ראב"ה ורשב"א שהובאו בתשובות מהרי"ו סימן כ"ב דמשום גרירה אסור אף דיעבד וכן הביא הכ"י בס"י קי"ט שאלא כן כתוב על שם תשובות הר"ר שמעון ב"א והוא בתשובות מהר"ם סי' תנ"ה היינו משום שהיו גורסין בירושלמי עבר וגירשה למ"ד מפני גרירה אסור אבל בעלי התוס' והרא"ש והאגודה פ' חרש והר"ן והמרדכי פ' התקבל הסכימו דעיקר עבר וגירשה למ"ד משום גרירה מותר וזה דעת הרמב"ם והראב"ד והרב המגיד והטור, וכן משמע בסה"ג עשין כ"ו. וכן הוא דעת כל אחרונים והוא ודאי עיקר בירושלמי :

ומדברי מהרי"ו שם נראה שפקפק להחמיר אף אם יכולה לשמור גיטה ולשמור עלמה אפילו דזריעבד אף דלא שייך גרירה, שכתב שם וז"ל, ומתוך פסק שכתב מר הנגתי בסדרת המתירים הוא מטעם דלא שייך גרירה באשה זו אפי' היה כדבריהם מכל מקום מאן ספין לחלק בדברי רבותינו ולומר דלא גזרו אלא היכא דשייך גרירה הלא טובא אשכחן שלא חלקו חכמים בזרעם כו'. ולדעתי דברים תמוהים הם דהא דקאמר בגמרא היכי דמי כו' לא לריכא דזריעת כו' ואי לדיריה לישני אפילו יודעת לשמור עלמה וגיטה דלא שייך גרירה אפי' אסור משום דלא פלוג רבנן. גם הוא נגד הירושלמי הנ"ל ונגד כל הפוסקים. וז"ל דגם מהרי"ו מודה דהא דהיכא דיכולה לשמור גיטה ועלמה שמגורשת דבכה"ג לא שייך לומר שלא חלקו חכמים בגזירתן דודאי היא לאו בכלל שומים תחשב כיון שיכולה לשמור עלמה וגיטה והרי היא כבת דעת אלא מהרי"ו איירי היכא דיכולה לשמור עלמה אלא דלא שייך בה גרירה כגון דהיא לאו בת תשמיש. והיינו דכתב דלא שייך גרירה באשה זו כו' :

ואע"ג דממ"ש מהרי"ו שם ולפי משמעות פסק שלך משמע שהמתירים הביאו ראיה מקטנה שהתיר ר"ת לגרשה משום דלא שייך בה גרירה, שכתב בספרים שלהם דלאו בת תשמיש היא, האי טעמא לא מלאתי בספרים שלי כו'. משמע דבגדון דיריה לאו בקטנה מיירי. מכל מקום אפשר דמיירי בחולה וכה"ג דה"ג אחריון בפרק אע"פ גבי מורדת דחולה לאו בת תשמיש היא :

ובמ"ב משמע מדברי מהרי"ו דמשום גרירה אף דיעבד אסור נמשך לשיטת ראב"ה וסיעתו אבל כבר כתבתי שדעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים דזריעבד מגורשת. ואף שבהגהות ש"ע הביא דברי מהרי"ו בשם י"א מ"מ ודאי לענין מעשה יש לפסוק ככל הני פוסקים :

וגם מה שכתב מהרי"ו האי טעמא לא מלאתי בספרים שצירי. לכאורה ע"כ האי טעמא מוכרח הוא דהא ר"ת התיר לגרש קטנה אפי' לכתחלה כדאיתא בתוספות ופוסקים הנ"ל וכדכתב מהרי"ו עלמו ואם כן הא עכ"פ איכא משום גרירה אלא ודאי בקטנה לא שייך גרירה משום דלאו בת תשמיש היא, מיהו נ"ל דהכי קאמר מהרי"ו דטעמא דר"ת הוא דלא אשכחן בשום דוכתא דגזרי בקטנה משום גרירה והלכך התיר ר"ת אפי' לכתחלה אבל בשומה דאשכחן דגזרו משום גרירה אפילו היכא דהיא חולה דליכא משום גרירה יש לאסור משום דלא חילקו חכמים בזרעם משא"כ בקטנה שלר גזרו זה כלל משום גרירה. והכי משמע בחדושי הרשב"א בפרק התקבל יעויין שם :

גם מדברי מהרש"ל סי' ס"ה בתשובה' שכתב מעכ"ת שהחמיר. י"ל דהיינו דוקא לכתחלה
א"ל דיעבד משום חומרא וכדמשמע מדבריו שם. דאי לאו הכי דבריו תמוסים הם
שכתב שם וז"ל ולפי גירסא זו (ר"ל לגירסת החוס' בירושלמי) משמע אסור לכ"ע עתים
שזוהי עתים חלומה ויש לה אב עכ"ל. ושם בירושלמי איתא בהדיא דלמ"ד משום שאינה
יכולה לשמור גיטה מותרת אלא ודאי דסמיך לתלמודא דידן דליכא מאן דפליג אטעמא
דשלא ינסגו בה מנהג הפקר, וא"כ ס"ל דלמ"ד מדרבנן אינו אסור אלא לכתחלה כמבואר
בירושלמי, וה"ק מהרש"ל משמע לתלמודא דידן לכ"ע אסור לכתחלה, וגם מהרש"ל
בעלמו בסוף דבריו כתב להקל בדבר זה ומסר הדבר לחכמים שבאותה עיר, וטעמו
ונימוקו עמו דהוה מילתא דרבנן ואינו אסור מדינא אלא לכתחלה:

ומהר"א בפסקים סי' רט"ו כתב וז"ל ועתה כתב לי שנית לדקדק יותר ולדד להחיר
כי קשה עליה להמתין עד סיון הבט"ל. תמנהי קאת הלא אינו זמן גדול,
אכן יפה כתבת דכיון דאינה רק גזירה דרבנן שאין להחמיר בה כל כך לכך הדבר הלוי
בידיעהך וראות עיניך אם הדברים נראין לך דליכא למיהש בהאי דוכתא דאחי לידי תקלה
שלפי דעך תעמוד היא בחלימתה אם ילא הדבר מתחת ידך להחיר ילא ואין מערער
עליך ואם ח"ו יקרא עליך ערעור תמלא שאתה בעורך עכ"ל. ומשמע מדבריו להדיא דאף
לכתחלה היתר לגרסה בעת חלימתה. והוא לכאורה תמוה דהא לכל הגורסים בירושלמי
משמע דלכ"ע לכתחלה אסור וע"כ ז"ל דביעבד מיירי וכך נראה שבינן הרב בהגהות
ש"ע. וז"ל גמי דס"ל גירסת החוס' והנמשכים אחריהם בירושלמי עיקר דאי בגירסת רחבי"ה
הא משום גזירה אסור אפילו דיעבד עתים שזוהי עתים חלומה. ובגמ' דילן מוכח דק"ל כדך
טעמא דגזירה, ואם כן יש לתמוה על הרב בהגהות ש"ע שכתב ז"ל וי"א דאפילו דיעבד
אינה מגורשת אבל בעתים שזוהי עתים חלומה וגירסה בעת חלימתה מפני שהיה נראה
שתשאר כך לא מהדרינן עובדא עכ"ל. דמזכר שטרא אליבא דבי חרי דהא לה"א אפילו
דיעבד אינה מגורשת היינו משום דס"ל דמשום גזירה אפילו דיעבד אינה מגורשת ואם
כן בעתים שזוהי עתים חלומה והי דיכולה לשמור גיטה בעת חלימתה מ"מ משום גזירה
איכא וכדאיתא בירושלמי ואם כן אפילו דיעבד אינה מגורשת:

ולבאורה היה נראה לישב בירושלמי מיירי שגירסה בעת שטותה, ובאמת משמע כן
משאלת ר' שמחה לרחבי"ה הוההקם בתשובות מהרש"ל שם דהירושלמי מיירי
בכה"ג. אבל הוא רחוק מאד בעיני. דא"כ אמאי קאמר בירושלמי דלמ"ד שאינה יכולה
לשמור גיטה מגורשת הא השתא שזוהי עתים חלומה ומה לנו בזה שיהיה חלומה אחר כך מ"מ
השתא בשעת נתינת הגט אינה יכולה לשמור ואין יכולה לשמור גיטה בשעת נתינתה ודאי
בעינן. וכן נראה להדיא מדברי החוס' וסעייתו שם דהירושלמי מיירי שגירסה בעת חלימתה
והוא ודאי אמת. לכך נראה ליישב דהירושלמי מיירי שגירסה בעת חלימתה והיה עדיין
לחוש שסתא שזוהי עתים חלומה כאשר היא עתים שזוהי עתים חלומה. אבל בשנתנו הגט דיעבד
מפני שהיה נראה שתשאר כך כיון דבאותה פעם לא חיישינן לתקלה חו לא מהדרינן
עובדא. ולפי זה נראה דמהרש"א בפסקיו מיירי אפילו לכתחלה וכדמוכחי דבריו להדיא
וא"כ ז"ע על הרב בהגה"ס למא היתר דיעבד דוקא, ואפשר שלא ראה להקל לכתחלה
דאין לנו בקיאינן כ"כ אינו היא חלומה וכדכתב מהרש"ל שם. גם אפשר שמהרש"א בפסקיו
שם גמי לא היתר אלא בפרוץ דלדים אחרים שהיו שם וקינר בדבר שלא היה משיב אלא
לשאלו. וא"כ כיון דלא ברירא לן פסקא דמהרש"א היכי הוה לא ראה הרב בהגה"ס להקל
לכתחלה:

אלה הדברים אשר הגעתי לפני רוס מעכ"ת באשה אשר עתים שזוהי עתים חלומה או
נראה בה איזה מעשים דרך שעות. אבל באשה הזאת לא מלאנו שום שעות לא מינה
ולא מקאהו, וכך אומרים כל יודעים ומכירים רק שהיא מהירה בזעזעים והולכת ברחובות
ובשוקים

שאלות ותשובות

ובאמת מיום שהוכיחו אותה על פניה יושבת בית כאורח כל הנשים. ומי נפשי בדבר זה מותר להורות כי הוא יותר פשוט מביעמחא בכותחא. ולולא יקרא דמר וקלח מקבני אמנה המלפפים ומהגים בלחש שפתייהם הייתי עושה מעשה רק עתה באתי לשאול מפני כבוד רוס מעכ"ל ושלא לעשות מעשה חוץ מידיעת רוס מכ"ל ואי בחר ידי קאזיל מר לא ליערר רבנן קשישאי רק לישרי לן מר מילא הדא דלית בה ספיקא כלל. מאיר אשכנזי כהן :

שאלה ז

ג שהשתדלו ממומר אחד בעמל ויגיעה רבה והולאה כבירה, וכבוא הגב נמלא בו פסול מלת בשנת נכתב ה' כמו ג' שהקו הימני נמשך למטה כזה ג' ואינו קו ממשי למטה רק רושם כמי דיו ויכר ואין ה' מגביה ירכה דדרך ה' רק היא כג' של כתב משי"ט מה דינו, והוא בשעת הדחק שבלתי ספק א"ל להשתדל גב אחד ממומר הנ"ל. גם אם אפשר להקין קודם הגהינה אם לאו :

תשובה נראה שאין לפוסלו בשב"ז זה, דפשוט בעיני דאם דלג לגמרי מלת שנת וגא כתב כ"א חמשת אלפים וכו' לצריחת עולם דכשר דלא גרע מאילו דלג מלת בשבת וכתב בשני או בשלישי או ברביעי דכתב הרא"ש ז"ל דכשר דאין לו פירוש אחר ה"נ דדון דידן פשיטא שאין לפרש חמשת אלפים כו' כ"א אשנים, דאין לפרש אימים או אחדשים דאסוכי מסכי להו ועובדי מימים חדשים ומחדשים שנים, ועוד כיון דדרך עולם למנות שנים לצריחת עולם אין לחוש כמ"ש החכם' והרא"ש פ"ק דע"א להכשיר היכא דדילג לצריחת עולם דאע"ג דאפשר לפרשו למנין אחר כיון דאין אלו מונין כ"א לב"ע אין לחוש. ונראה דכ"ש בגדון דידן דפשיטא דאין מונין שנים כ"א לב"ע ולא ימים וחדשים ולא יטעה בזה אפי' סבל בסכלים למנות מנין זה אימים או אחדשים שהוא קודם מהן תורה כמה אלפים שנה. ולא עוד אלא דמשמע מדברי הסמ"ג ז"ל והגהות מיימוני דעיקר הכוסחא כך הוא, שכתבי בוסח הגב בלקס בך וכן בשבת כך וכן לירח פלוני כך וכן לב"ע, הרי שלא כתבו שנה כך וכן ולא כך וכן שנים ובלתי ספק אם היה מעבד דדיעבד אין השמיעותו מן הכוסח כיון שכל הגב פסול בלא תיבה זו, וכן גבי חדשים משמע ש"ל להזכיר כך וכן ימים כי יריע דאימים קאי דא"ל לפרשו בע"א. והסם פשיטא לע"ד דשרי דברוב המקומות כתבו באחד לחדש בעבור לחדש בעשרים לחדש וכיוצא בזה. וכן הביא העור הכוסחא בס' קב"ו: **ובאמת** שיש להמיר קלח על העור שהיה מוסחת הרא"ש אצלו שכתב בסוף מסכת גמין מוכח הגב בך וכן בשבת כך וכן לירח פלוני שנת כך וכן לב"ע. הרי שהזכיר שנת. ואפשר שט"ם הוא שהסופר דלג מלת בשנת, או י"ל דהעור במקד אמה שכתב אח"כ בשם הר"ק ז"ל ביום ר"ה יכתוב ביום א' לירח פלוני כו' ובהשגחון השנים יכתוב בשנת וכו', והביא דברי הר"ק לבאר לשון הכוסח. ומ"מ אין זה מספיק לגמרי כי ה"ה לו לבאר בוסח כיון דבוסח בל להודיע אין יכתבו הגב לא ה"ה לו לדלג מלת פסול הגב דהעולם יכתבו אחר הכוסח ולא ידקדקו אחר הביאור ואפילו אם אינו פוסל דדיעבד מ"מ בעינן לכתלה, לא הוי ליה להשמיע :

ובדברי הרא"ש ומי מוכח דגבי חדשים לא בעינן לכתוב כך וכן ימים שהרי גבי שנים כתב שנת כך וכן וגבי חדשים לא כתב יום כך וכן או כך וכן ימים וזה ג"כ מוכח דבליבוא דך וכן לא משמע כ"א המספר לא היום או השנה. וא"כ מדברי הרמב"ם והסמ"ג מוכח היטב דלא בעינן לא יום ולא שנה וא"כ לכל הפוסקים שכתבתי אין לפסול דברא לא מלגו מחלוקת ופשוט הוא. ואם כן כיון דלכ"ע אין לפסול דדיעבד אם כן אם נמלא בו מ"ס אין לפסול דלא גרע מאם לא כתבו וכתב הרא"ש ז"ל סי' דכ"ח גבי ראוין

בן יעקב עד שכתב יעקב בעצות, ובתעב כיון דאם לא כתב כ"א ראובן עד כשר א"כ אין טעות
 וחסרון פוסל במה שאל' לכתבו והביא ראיה ממקום לידה, ופשיטא דלכתחלה לרר' לכתוב
 ראובן בן יעקב עד כמבואר בפור סי' ק"ל בשחוחס העד לרר' לפרש שמו ושם אביו ואפ"ה
 הכשיר ה"ה. אע"ג דיש לפקפק במהם טעמים כמ"ס שם דלא שייכי בגדון דידן אפילו
 הכי כשר ולקמן אדקדק בזה א"ה. וב"כ ב"י סי' קכ"ו גבי ר' דהוי כמו ד' ולא קראה
 ר' כ"א אחד במדינה ופסלה הרשב"א וכתב הוא דבטופס הוא כשר דלא גרע מלא נכתבה
 כלל, א"כ מוכח מדברי כולם דבמקום דאם לא נכתבה כשר אם נכתב בעצות נמי כשר ולא
 מקרי מזויף מתוכה, ופשוט דכאן אין שייך לומר דנשתנה הענין שהרי אין לו פירוש
 כלל וכמ"ס עוד א"ה, ועוד משמע מדברי ת"ה דאפילו אם שינה הענין בדבר שאל'
 לכתבו כשר שהרי הביא ראיה ממקום לידה והתם אשינה קאי כמ"ס בהדיא ולקמן אכתוב
 בזה א"ה. וב"כ הר"ד כ"ץ בהדיא סי' ד' דבמקום שאל' לכתבו אפילו שינה כשר כמו
 לבריאת עולם כו' והאריך שם :

והתימה מה שראיתי בש"ע ח"ס קכ"ו שכתב מהרמ"א בהגה"ה וי"א דאם כתב
 לבריאת עולם פסול וגרשם שם מספר דרכי משה הר"ד כ"ץ. ותימה שהרי
 הוא הכשיר בהדיא, ואפשר דעל השואל נחבין, ולי אינו שוה לסמוך על השואל ששהם
 דבריו אלא על המשיב שראויותיו מצוירות לפניו והשואל לא ידענא אם בר סמכא הוא
 וכ"ס הוא מת"ה דמוכח הכי דמדמי להו אהדדי. הן אמר כי ל"ע בדברי הסוס' דף
 כ' שמשמע דשינה גרע טפי מאם לא כתבו כלל והם דברי ר"י ור"י בעלמו כתב
 בהפך גבי מקום הלידה דכשר בשינוי כיון דאם לא כתבו כלל כשר הרי שתלה שינוי
 בחסרון. ואין כאן מקום להאריך :

וגדולה מזה יש לתמוה על מהרמ"א שגבי מקום לידה משמע דפשיטא ליה דאם שינה כשר
 דהכי ב' סי' קכ"ח אם שינה במקום עמידת העדים יש אומרים כשר כמו במקום הלידה
 משמע דמקום לידה פשיטא ליה וכמ"ס ב"י בש"ע, וא"כ הוא מטעם שאל' לכתוב כלל כהירוח ר"י
 ז"ל כמ"ס כל החבורה משמו וא"כ למה גבי עלמא מספקא ליה. ובדואי שיש לחלק ביניהם מ"ה
 מיל לחשו לרב לומר בן כיון שהפוסקים כגון ת"ה וכמה רבנות הסכימו עמו לראיה מי לחשו
 לחלק, וכ"ס להקל להכשיר בשינוי מקום לידה. ומ"מ בגדון דידן לכ"ע כשר דאין כאן שינוי :
וגדולה מזה דלא הוי שינוי אלא במקום שיש לפרש ענין הגט לענין אחר מענין גירושין
 כהני דאיתמרו בגמ' ודין, למחר, וכיוצא כמפורש שם אבל לא שינוי שאינו מענין
 הגירושין אלא דברים זרים אף על גב דבגדון דידן עלמא יש פירוש אחר ויש לחוש שיפרשו
 עלמא נערה ויתמרו שאין כונתו לבריאת עולם מ"מ כיון שאינו שינוי בענין הגירושין הכשיר
 כ"ס כאן שאין לו פירוש כלל. ועוד נראה שאפילו אם היתה מלת שנת מעכבת כשר
 בג"ד כיון שאנו מכירין סגנון הדבר אין לפסלו בשינוי כמ"ס הב"י בסי' קכ"ו בשם בעל
 העיטור, ר"ל דאם דלג במלת דרביעי הר' או בששי' ה' האמלעי' או תיבה אחרת שייכר
 שהוא ט"ס אין לחוש כי אם בגוף הבעלים או בגוף הממון, משמע דגם בחורף כשר שהרי
 רביעי וששי הוא הזמן שהוא שייך לחורף ואפ"ה הכשיר כיון שמוכח מחוכו אנו מכירין
 שהוא ט"ס. ואע"ג דיש לדחות דרביעי גם בן אינו מן החורף דאם לא כתב בשנת כי אם
 לחודש כשר כמבואר בגמרא ובפוסקים מ"מ מדכתב כי אם בגוף הבעלים וכו' משמע
 דבשאר חורף כשר. ואפילו נדחוק דחדא מן החורף נקט וס"ה לכולהו מ"מ נקוט מיהו
 פלגא היכא דא"ל לכתבו כשר, ואם בן בג"ד שודע לכל מענין סגנון הדבר דבלאו הכי
 אין לו פירוש כלל פשיטא ופשיטא דכשר. כ"ס שאינו ג' ממש כ"א כתיבת משיט"א וכל
 הגט היא כתיבה אשורית פשיטא דמוכח דטעות סופר הוא :

ועוד אחת היא ע"כ אמרתי להודיע כי בגמ' זה מלא בו רב דבר אחד שה' דבשנת נמלא
 תחתיה כמו נקודה שחורה ובשמעיינין בו הייב נראה כמו ג' דכתב משיט"א ותימות
 דלא

דלא חכים וחכמים כולם קורין אותו ג' בן נכסתי בפלפול עם מהר"ר זיינויל נר"ו, והנה אנכי שולח למכ"ת ההעתק. דאף דבנ"ד כלנו מכשירים מ"מ נחלקו אם יהיה ג' ממש שאני אומר דאפ"ה כשרה כיון שאנחנו מכירים סגנון הדבר וע"כ ט"ס הוא וכשרה כדכתב בעל העיטור גבי דרביעי ובששי דאם דלג ר' דרביעי וש' דבששי דאין לך מלה זרה יותר מבדיעי ושי ואפ"ה כשרה והוא נחלק עלי דמלה זרה שאין לה פירוש כלל פוסל בגט :

ועוד הבאתי ראיה מתשו' הרד"ך ז"ל דדברים זרים שאין מענין הגירושין אין פוסלין דאין דרך בני אדם לכתוב דברים זרים בגט וע"ס הוא וכשר. ועוד כתבתי דאם דלג מלה בשנת לגמרי כשירה נמי והבאתי ראיה. והנני שולח ליד מכ"ת כתוב גם דעתך. ושלחתי תשובה זו להרב מהר"י מקראקא נר"ו עם יותר ביאור, וולאיתי להעתיקה לנ"ת כ"א תשובתי הראשונה. ושלוש לדייני ישראל הדנין דין אמת לאמתו. ד"ס יחשע נ, לא"א מוהר"ר יוסף זל"ה :

תשובה ח

מהגאון מהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל להגאון מוהר"ר יחשע ז"ל :

אע"פ שאין אני כדאי להכניס ראשי בין שני הרים גדולים יסודי עולם מופתי הדור המה, מ"מ מן הבא בידי את אשר ישים אלהים בפי אותו אדבר. וזהו לפוס ריהטא סיה נראה גט זה להכשיר כאשר יראה יראה מתוך תשובתו דמר שרואה מכ"ת דאם דילג מלת בשנת הוא כשר כמ"ש הטור אה"ע סי' קכ"ז בשם הרא"ש שאם כתב דרביעי ודלג בשנת דכשר ואין לפסלו כי דרביעי אין לו פירוש אחר וה"ה והוא הטעם א"ל לא כתב בשנת דהיא היא. וגדולה מזו כתב הטור שם שאם כתב דרביעי ק' לחדש ויום רביעי סיה ק"א לחדש לא אמרינן דמוקדם הוא דכיון דכתוב דרביעי א"כ יודעים שהוא דרביעי בשנת ואע"ג דעל דין זה חוכך בש"ע וכתב בהג"ה בשם הריב"ש ויש פוסלים, נראה להכריע כהרא"ש שהרי הביא הב"י בס"ס קכ"ז שבעל ת"ה מביא ראיה מדברי הרא"ש שהביא הטור הנ"ל. והנה מאחר שבעל ת"ה שהוא האחרון הכריע לכאורה גם אנחנו נעשה כן אע"פ שאנחנו מתוכו שהוא מוקדם ק"ו בנ"ד שנעשה כן שאם דלג מלת בשנת שיהיה הגט כשר וכ"כ מ"כ לפשיטות, ומינה יליף מכ"ת דה"ה אם טעה במלת בשנת שהוא כשר ובנ"ד סג' נראית כג' ותינוק דלא חכים קורא ג'. מתוך כתבו דמר נראה שמסכים עם כל היושבים לפני כ"ת דפשיטא דכשר. ואני אין אני מודה לכ"ת בכל התשובה הכתובה בדברי כ"ת. ונ"ל לפסול גט זה אף אם יהיה ניכר לחינוק דלא חכים ולא טעם :

ראשונה נ"ל דאם דלג מלת בשנת הוי כמו גט שאין בו זמן ואיכא למימר דדילמא קאי אחדשים דהיינו ה' אלפים חדשים בו' והוי מוקדם או אשמיטת והוי מאוחר. וראיה מדברי הרא"ש הנ"ל שהבאתי שכתב שאם דלג בשנת כשר ומסיים בה כי דרביעי אין לו פירוש אחר אלא בשנת כיון דכתוב דרביעי ק' ימים לחדש. משמע בהדיא שאם סיה לו פירוש אחר סיה הגט פסול וא"כ בנ"ד שיש לו פירוש אחר פסול אם דלג בשנת. ומכ"ת הביא ראיה מדברי הרא"ש הנ"ל להכשיר ולפי מה שכתבתי אדרבה הוי תיובתא. ואל תחמה היאך אפשר שכותבין שמיטת בגטין דה"ג בפ"ב דגטין כתוב בו שבוט שיש חדש מאי א"ל כשר, א"כ משמע שיש שכותבין נמי שמיטת בגט וא"כ יש לחוש דהאי חמשת אלפים הוי לשמיטת והוי מאוחר והרמב"ם פוסל גט מאוחר ולפחות אינה מגורשת עד זמן המבואר בגט כר"ח. ויותר סיה ניחא לי להכשיר בגט אם היה דלג כל כך השנה שלא סיה כתוב רק יום אחד דהרי פשיט ליה רב יוסף לאב"י וכ"פ הרמב"ם הביאו הטור סי' קכ"ה וס"ט כשכתב יום או חדש מהני לזמן המבואר בגט אבל השתא לא מהני לזמן המבואר בו דלמ"ד תקנו זמן משום פירי איכא למימר הוא מאוחר ולמ"ד משום דאחותו איכא

איכא למימר דהוי מנין חדשים וכו' מוקדם :

ב"ש רוס כ"ח ז'ל דאין לפרש אימים או אחדשים דאסוכי מסכי לכו ועושין מימים חדשים ומחדשים שנים עכ"ל. ומכ"ח מרמז להביא דפ' גט פשוט שהוא שטר' דהוי כתוב ביה שיה מאה וזווי כו' עד דלא כתבי בשטר' דאסוכי מסכי ליה וא"כ ס"ל למכ"ח שגם חדשים מסכי לשנה וא"כ פשיט מר איסורא מממונא. ויהי כן דהכי איחא בכמה דוכתי. אבל כ"ל ממקום שהבאת משם ראי' בהיפך שהקשו תוס' שם תימא וזוי נמי משווי אסחרי דמסכי לכו באסחרי א"כ לית לן למימר מהאי טעמא בית מאה וזוי אלא בית מאה אסחרי הגדולים, וי"ל שהיו רגילים לכתוב בשטר' כו' א"כ אחרי שרגילים לכתוב בשטר' לא אמרי' אסוכי ה"נ חדשים רגילין לכתוב בשטר' ואפשר דה' אלפים קאי אחדשים דהא קרא כתיב בחדש הראשון, חדש שנים עשר :

ובמה שהביא מכ"ח ראי' מהר"ש וחס' שכתבו בפ"ק דע"א שאם דילג לבריאת עולם שהוא כשר פשיט מר נמי איסורא מממונא וכן הוא בב"י ס"ח קכ"ו, ולקמן הביא משם ראי' וסתירה לדברי כ"ח שאם שניה בה שהוא פסול. וגם יש ראי' משם לסתור דברי כ"ח באומרו ולא יטעה בזה אפי' סבל בסכלים למנות מנין זה אימים וחדשים שהוא קודם מ"ח כמה אלפים שנה עכ"ל. שהרי כתבו תוס' שם וגם אם דילג נמי האלפים אין לחוש מדקאמר בסמוך שבקא לאלפא קמא ונקטא לאלפא בתרא, משמע אי לאו האי טעמא הוי פסול אע"פ שדילג ה' אלפים א"כ אנת מלכא הן חכמתך הן סוכלתותך מי חכם ויבין את זאת וכי ס"ד שגט זה ניתן לשנת שצ"ו א"כ ל"ל טעמא שביק אלפא קמא אלא ע"כ כיון דהוי מוקדם פסלין ליה וכו' הטור כי' ח"נ מ"ג ה"ה אם דלג המאות כגון שכתב ל"ו נמי כשר מהאי טעמא דשבק אלפא ולא כמאמר מכ"ח שכל חכם יבין את זאת ואל בינתך אל תשען. והראיה שהביא הב"י שם דברי ספר התרומה שמהפך ליה איכא שלא כתב שנת פ"ד רק ד' ומסיק דבשר. ואי בדברי מכ"ח מאי מספקא ליה אדרבה נימא ק"ו שח"א שגט זה נכתב בשנת ד'. אלא ע"כ אי לאו טעמא דשביק אלפא קמא אפילו מוקדם שבמוקדמים פסלין :

ועוד ראי' שכתוב במדרכי הובא בב"י בס' הנ"ל כתובה שטעה הסופר וכתב אלפים ודלג ארבעת הכסיד ר"י מווינ"א דליכא למימר מיעוט אלפים שנים מדלג כתב אלפיים בב' יודין עכ"ל. משמע אי לאו האי טעמא הוה פסלין ליה והוה אמרינן דכתובה זו נכתבה לפני ב' אלפים או ג' אלפים שנה אם כן בדיני ממונות ק"ו בגמין. ועוד אין זה דומה למ"ש הר"ש שאם דלג מלת בשבת שהוא כשר שודאי רביעי אשבת קאי אבל הכא איכא למימר דחמשת אלפים לקמיה קאי וז"ל הגט ברביעי בשבת ק"א יום לירח פלוני חמשת אלפים כו', ר"ל הירח הוא החמשת אלפים לבריאת עולם, כי מי פתי יסור הנה ויאמר דקאי אשנת ותדר שנת מעיניו וא"כ בודאי אחדשים קאי והוי מוקדם ופסול אפי' בשעת הדחק. אע"ג שכתב הטור בשם הר"ש כי' קכ"ו ובפסקיו שהוא כשר בשעת הדחק הא חזריה לגיזיה שכתב אח"כ בשם התשובה הר"ש שאינה לריכה גט משני ואי הוה גט בשעת הדחק פשיטא ופשיטא לריכה גט משני. ומהר"ם מייך תשוב' ט' רוצה לחלק לקמן בתשובה שאני שלא מודע פסולו. ואינו כ"ל חלוק זה דמה בכך דמה שהביא השואל לא מודע פסולו להצריך גט משני דכיון דלא מודע פסולו עד שנתקדשה ילא עליה שם גט ויאמרו א"א יולאת בלא גט וכן נראה למעיין שם בתשו' הר"ש. והב"י מחלק בין אם נכתב ביום ונחתם בלילה או מכאן ועד עשרה ימים. ושהקדימו כאן שכתב כ"א ימים לחדש י' לחדש. ולדידיה קשה נמי כיון דמוקדם פסול מדרבנן אמאי אינה לריכה גט משני דהא מדאורייתא גט ראשון הוי גט וא"כ קדושין תפסי בשני אלא דמיידי הר"ש בתשוב' שהקדימו במכוון והוו העדים פסולים ע"כ לא הוי גט אפי' מן התורה דחמתי אשקרא. וכ"כ הרשב"א והרשב"ם הביאם הב"י בטור ח"מ בב' הנ"ל וכן משמע דברי הר"ש לשם. וא"כ תימא לי על

[גבורת אנשים]

על ה"י הו"ל ומורה לחילוק זה ממילא הליך אליבא דשמעתא. אלא שאין ל"ל לא כדברי הר"ם מינן ולא כדברי ב"י, כי צטור לא משמע כן, ועוד נסחר דבריהם למעיין בהשו' הרא"ש שהשאלה היתה שהיה לסופר לכתוב שנת פ"ט וכתב בשנת כ"ט ופשט ליה דאיהו לריבא גט משני מהא דתנן נכתב ביום ונחתם בלילה פסול ואם כדברי מהר"מ מינן אז ב"י כן הוא לא הוי פשיט מידי. והנה אף אם היינו רוצים לדחוק בתירוץ ב"י אז מהר"ם מינן ולהר"מ מבאר הטור החילוק מ"ש בתשובה ולא מודע פסולו. וחילוק ב"י מבאר מה שכתב מתחלה נכתב ביום ונחתם בלילה ואח"כ בתשובה כתב אם נתגרסה בגט מוקדם דמשמע דקאי אד' בשבת וכתב בחד בשבתא. אבל מדברי תשובת הרא"ש שהבאתי הוא סתירה גדולה לדבריהם:

והאמת ל"ל שיעור דברי הטור כן הוא דכללל צידנו היבא שתשובותיו סותרין את פסקיו בחד פסקיו חלוקין כמ"ש הטור ח"מ ס"ס ע"ב והביא ר"י בן הרא"ש בסו' ק"י צטור הנ"ל, וא"כ ס"ל להטור מתחלה היה הרא"ש סובר כמ"ד דלית הלכתא כר"ש אפי' בשעת הדחק מדלא הביא הר"ף בפסקיו הא דריב"ל (בגמין דף י"ח ע"א) וכן הרמב"ם. ובפסקיו הדר ביה וס"ל דאפשר הרי"ף גמי ס"ל כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, והא דלא מיייתי האי עובדא דריב"ל הנ"ל משום דלדינא ליכא נפקותא ביה עובדא משום דקו"ל כר' יוחנן דאמר טעם משום עדים ואיך משום תנאי וא"כ אף לרבנן אותו גט כשר היה אפי' שלא בשעת הדחק. ואי קשיא אמאי לא כתב הרי"ף שדכאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק בשאר מוקדם היבא דליכא חלל ב' עדים, ז"ל קשיא דאין דרכו של רי"ף להביא חלל מאי דאיתא בגמ' בהדיא. וכן מוכח מדברי הרא"ש דס"ל דהרי"ף אית ליה כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק שכתב ז"ל ורי"ף לא הביא דך דריב"ל ופסק כר' יוחנן מדקאמר סתמא דתלמודא כו'. ואי לא ס"ל הא דריב"ל מאי דוקיא דלמלא היינו טעמיה דלא מיייתי משום דלא ס"ל כר"ש אפילו בשעת הדחק חלל ודאי סבירא ליה להרא"ש שציון דליכא מאן דפליג עליה דריב"ל הא דריב"ל הלכתא היא ופשיטא דס"ל כוותיה לסמוך עליו בשעת הדחק. וכן משמע מדברי הטור דאי הוי ס"ל דהרי"ף פליג ארא"ש היה לו להביא דברי הרי"ף יותר מדברי הרמ"ם. וגם דברי הרמב"ם יש ליישב בדברי הרי"ף וא"כ קיימי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש בחדא שיטה. ותימה על ה"י שכתב אבל הרי"ף ממשע דס"ל דלא קו"ל כר"ש כו' ולפי מ"ש נספח הוא. ואפשר גם ה"י לא כתב חלל משמע משום חומרא דא"א. והשתא יהיה שיעור דברי הטור כן ומ"מ נכתב ביום כו' פסק א"א הרא"ש שהוא כשר בשעת הדחק, דקדק וכתב בלשון פסק ולא כתב כתב א"א הרא"ש ז"ל חלל להורות שבתשובותיו לא כתב כן רק שפסק כן ואח"כ כתב והרמ"ם פסל וכתב א"א בתשוב' למאי דס"ד שדעת הרמ"ם דאפי' לענין זה פסול דאיהו לריבא גט משני ונ"מ לדעת הרמ"ם. והשתא אליבא דדינא יסכימו רוב הפוסקים וכמעט כולם בשעת הדחק מוקדם כשר. אבל מי ימלא לבו לעשות מעשה אחרי שהש"ע לא סתם כן כי לטעמיה חזיל ומבאר הטור והפוסקים כמ"ש ה"י בחבורו הגדול דדוקא נכתב ביום ונחתם בלילה כשר הא מוקדם שהקדים הזמן פסול אפי' בשעת הדחק. ולפי מ"ש מוכח שגדא אליבא דבי תרי שהרי הרא"ש בתשוב' לא חלק. ואע"פ שהפסט אמת כמ"ס אין אני כדאי להורות כנגד ה"י ומהר"ם מינן אם לא שיסכימו חכמי הדור עמדי אז ימלא לבי לעשות מעשה וצין כך וצין כך גט זה הוי מוקדם אם לא כתב בשנת ואם כן כל דבר שהטנ פסול אם לא כתבו פשיטא דפסול אם שינה בו:

ומה שהביא מכ"ת רחיה מדברי הסמ"ג והסמ"מ ועוד שיעקר מוסחא כך היא שכתב במוסח גט שלנו בכך וכך בשבת בכך וכך לירח פלוני בכך וכך לז"ע ולא כתבו בשבת, וסיים מכ"ת בלתי ספק אם היה מעכב בדיעבד לא השמיטוהו. תמה אני על מכ"ת דממ"נ אי ס"ל למכ"ת

מכ"ת כוונתו ח"כ אפי' לכתחלה לא ה"ל למכ"ת לכתוב השנים והימים בנט, מובטח ארי
מכ"ת לא יחלוק על כל הני מסדרי גיטין קמאי ובתראי דכתבי ימים ושנים. והטור והסמ"ג
ביתבין זה וזה. משמע דלכתחלה אין כותבין דבר להורות לנו סדר גטין לכתחלה
קמאי וא"כ לא היה לנו לכתוב אפילו לכתחלה בשנת זה פשוט דחיו. ועוד היאך ס"ד
שהטור יחלוק על אביו ורמב"ם שכתבו בשנת אלא ודאי לא נחתי להכח. ודבר פשוט הוא
הנריך לכתוב ימים ואנים דבלא"ה לא ידענו פירושו של סכום. גם כרואה מכ"ת לכוונה
מדברי הרא"ש שאין כותבין ימים לחדש וא"כ מדברי כ"ת גם לדברי הרמב"ם כן הוא שכן
נזכרו בכך וכך לירח פלוני שנת כך וכך לזירה וא"כ אין היאך כותבין לכתחלה. ועוד
הגע עמך אמאי לא יכתוב ימים אם יהיו ג' ימים לחדש הא כיון דכתוב בנט בזה
הלשון ברביעי בשנת בשלשה לירח פלוני הא איכא למימר שלשה שבתות לחדש. ועשה
מה שכתוב בדברי קדשך אם כן מדברי הרמב"ם והסמ"ג נמי מוכח דלא בעינן לא ימים
ולא שנים, לפי מה שהוכחתי בהפוך הוא. והו' אני אומר לו יהיה כדברי כ"ת שאם לא
כתב בשנת חנו פסול מ"מ ג"ל דהשנוי פוסל בו, והוא הדבר אשר דברתי להביא ראיה
מטובך מתוס' שהביא כ"ת לעיל פרק קמא דע"א דנראה לדקדק אף שפסקו אם לא כתב
לבריתא עולם כשר אבל אם שמה בו פסול שהרי התוס' הביאו ראיה מהא שאם דלג
הסופר למלכות יומים כשר ה"ה השתא לכ"ע ושם גבי מלכות חנן כהדיא כתב לשם מלכות
שאינה הוגנת לשם מלכות מדי כו', והע"ג דמתני' ר"מ היא ע"כ לא פליגי רבנן אלא אי
הולד כשר אבל תנא מזה ומזה ולכל הפחות הגט פסול. וכן פסקו כל הפוסקים. וא"כ
בחסם המה מכ"ת על מהרמ"א אשר בש"ע בהג"ה גבי מקום לידה פשיט ליה דכשר וגבי
עלמא מספקא ליה. והיינו טעמא כמ"ש שכן מוכרח ממקום שגוף הדין יוצא משם. אבל
בלא"ה אין מקום כלל לתמיהתו דמר, שבהג"ה הכריע בתוס' פרק הזורק ד"ה ושם עיינו
דמשמע שם דדבר שא"ל לכתחלה אין השינוי פוסל בו אבל דבר הנריך לכתחלה שינוי פוסל
בו, ומה שהוא מסופק גבי עלמא היינו דמספקא ליה אי הוי שינוי דדילמא עלמא נמי
שירדשו כמו עולם, אבל אי הוי שינוי פשיטא דפסול דעיקר ספיקא דיש לפרש כמשמע
עולם מש"ה ס"ד דכשר. ואי משום דאיכא לפרש נערה, עולם נמי יש לפרש נער כמו עולם
הב לי פלך אלא ודאי ה"ע דעולם לא הוי שינוי וגבי עלמא מספקא ליה. ומה שהביא
מכ"ת ראיה מצעל ה"ה שאם שניה שם אביו כשר, ואחרי כן בידי אבל כמדומה לי
שלא כתב זה אלא גבי עד ושם טעמו עמו וגם שם דוקא בשעת הדחק. וכן הכריע בש"ע
ומכ"ת רואה להכשיר אפי' שלא בשעת הדחק:

ור"ל דהכה גרע טפי דאי לא נכתב שנת פסול לגמרי כמ"ש דהוי גט שאין בו זמן. יענין
נא מכ"ת בחשו' מהר"מ מיינן איך קרקר כמה קרקורים ורואה להכשיר גט שכתב
ולא כתב ומאחזים אע"ג דלא סליק ליה אליבא דהלכתא. ושם נאמר ומבואר דר"ל דאפילו
לכתחלה כשר אם לא כתב הפרט הגדול ואז סליק אדעתיה אם שניה בו כשר, אבל אי
הוה ס"ד לכתחלה יכתוב הפרט הגדול אף אם כשר דזיטנד היה פוסל בשינוי, והביא
ראיה דוקא ממקום לידה וא"כ אחרי שאין לנו קי"ל כוונתם דהא לריבין לכתחלה לכתוב
הפרט הגדול והוא בעלמא לא החליט פסק הלכה פשיטא דשינוי פוסל בו ולא כמאמר
מכ"ת:

ועוד אפי' הרא"ש שהביא מכ"ת ראיה ממנו שאם דלג בשנת שהוא כשר לא הסיר אלא
במקום עגון וכמעשה שהיה שם למעין כלל מ"ה סי' כ"ה שהיתה אשה עגונה.
וראיה בסי' י"ג כלל ה"ל כתב אפילו גט שאינו משורטט או שלא נכתב אשורית פוסלים
בארזו, אע"פ שדיינים אלו איים ה' יא דגמ' דמסקינן דלא בעינן ספר דספר לספור דברים
ואם דאמא ואפ"ה מחמיר ונמס מיק' כאן, אלא ודאי ה"ע במקום עגון היקל אבל שלא
במקום

שאלות ותשובות

במקום עגון פשיטא ופשיטא שאין מגרשין בו . וגם הגם"ת ש"ע שכתב ויש פוסלין בכה"ג י"ל אכולא מילתא קאי דאף אם דלג בשבת פוסל אע"פ שבר"י שדעה זו יולאת ממנו אינו כן אפשר בעל הג"ה להבי נחטוין :

ועוד כ"ל דנ"ד גרע מכל שינוי דעלמא דדמיא להא דגרסי' בפ' המגרש (דף פ"ה ע"ב) דלא לכתוב ודין או למחך דהוי כמו חוכא וטולא , וכן ה"ל הוי כמו שגגת לחסרון ג' שרשית כמאמר חיוב שגיית אחי תלין משוגגתי וכן ממלת סבב נאמר סבגי , והנה כאלו משמע בשגג הוי ה' אלפים לב"ע שז"י ולא לאמת והוי כמו חוכא וטולא , והואיל וכן הוא אפי' תינוק דלא חכים קורא אותו. שנת כ"ל דאינו גט דהא האי דינא דתינוק דלא חכים איתא במנחות בפ' הקומץ (דף כ"ט ע"ב) גבי דבא בר תמרא איפסיק ליה ו' דויהרג אחא לקמיה דר' זירא ח"ל אייתי תינוק דלא חכים ולא טעם בו . וכתבו התוס' בדפוק המגרש דף פ"ה ע"ב מטעם בגט שלא יוכר היטב בין ו' ל' שבה לפני ר' אליהו והביא תינוק דלא חכים ולא טעם לקרות אותו חיבה כדאמרין במנחות גבי תפלין זיל אייתי תינוק דלא חכים ולא טעם אי קרי ויהרג כבד ואי לא ייהרג הוא ופסול . ומה ילא לפוסקים שאותו שאינו יוכר נותנים לתינוק דלא חכים בו' והיינו דוקא כעודא דרב"ה הנ"ל שיש להסתפק בין ו' ל' , אבל הכא כנ"ד דודאי ג' הוא דאות ג' לריך להיות מקום מושבה בצד ימין משוך מעט לצד שמאל שכשתחפשט העקמימות יהי ו' פשוטה . וכן נמלא בספרי דקדוק וספרי קבלה שב' כפופה הוא לעשות קדש יפה . וכן הביא ב"י בקוערס הנקרא ברוך שאמר בטא"ח כי' ל"ו ונ' יהיה רחשה כמו ראש ז' והגרון עב וקלת ארוך ומושבה משוך לצד שמאל יותר מן הראש מעט ועקמימות יהיה לה קלת טקב אמנם חסיה שם עגולה עכ"ל . עוד כתב שם ב"י כי כל אחיות כפופות לריכות להיות עגולות למטה שאם תפסענה חסיה כפופות והביא רמיה מגמ' פ' הבונה . ח"כ הרי בהדיא שאם אין ה' עגולה לא הוי ג' אלא ג' . ח"כ האי תינוק לא מעלה ולא מוריד . הגע עלמך אם יקרא התינוק ב' הנכתבת כהלכתה ב' יהיה משום זה שינוי בגט :

ובבבז שכתבתי כן הוא בתשו' מהר"ק שורש ס"ט וז"ל , ופשיטא שאין להכשירו ע"י קריאת התינוק , שלא נאמרו דברים אלו אלא היבא שנפסקה האות ובלדי ליה שיעורא כגון ו' קטיעא שאנו מסופקים אם הגיע לאורך ו' או אם הוא כשיעור ו' ולכך תועיל קריאת התינוק דגלוי מלתא בעלמא הוא לאורך ו' יש לה אבל היבא דפשיטא שאין האות כלורתה מה תועיל בראיית התינוק ושינוי ראות שאין האות כלורתה עכ"ל . כ"כ לענין ס"ח וס"ה והוא הטעם לענין גטין . ואל תשיבני ממ"ש מהר"ק בשורש ז"ה גבי נגיעת רגל הסי"ן אם תינוק דלא חכים קורא אותה ה' שמונת לתקוה הא כבד כתב ב"י דוקא במקום עגון הכשיר למעיין שם ובשורש ז"ח מפסול היינו שלא במקום עגון והא דמכשיר במקום עגון לבי אומר דוקא בנגיעת רגלי הסי"ן מטעם ורמיה שהביא מהר"ק לשם דאש"ג דנגעי פורתא הוי ה' וכן מבואר בעי"ד סי' רע"ז ב"י שם רגל הסי' של שם נוגע מעט שאסור לתקן ואם נוגע כולו דהוי ח' להדיא דמותר לתקן וס"ע אש"ג דנוגע מעט עדיין ה' הוא והוי כמחוק את השם ומש"ה הסיר מהר"ק במקום עגון , אבל כנ"ד דג' משיט"א הוא וליבא ל' כמ"ש י"ל דאף במקום עגון אסור . וכן הוא במרדכי הובא בב"י בטא"ח כי' ל"ג וז"ל וכל פשוט יכול להיות דפסולות אפי' אי קרי ליה תינוק דלא חכים בו' ומפרש שם בב"י דבריו דכל אות הנדרש לעין כל תינוק זה לא משגיחין ביה . ומדברי ב"י בעוד אש"ע בנדרה ל' מדברי בעל ת"ס דאף ברגלי הסי"ן הגע פסול ומשמע שם אפי' תינוק דלא חכים קורא אותה לה' וח"כ הרי אפילו במקום עגון נראה לפוס ריהטא לפסול אפי' קורא אותה תינוק דלא חכים . ותמהני על רוס כ"ת עם חבורא קדישא הסובבים את הכסא בעלה על רכוס לפשוט להכשיר אפי' שלא במקום עגון משום תינוק דלא חכים . ולפי מה

שכתבתי בסוף הוא ואם יאל זה למכ"ה מהא דכתב העור ס"ס קכ"ה בשם תשובת הרמ"ש
לדרך תימוך דלא חכים ההם נמי מיירי דהוי אותו אות ר' או י' אלא שאלו מסופקים אם
נכתב ביאות, אבל אם אלו יודעין בודאי שלא נכתב כדון כמו כנ"ד פשיטא דפסול.
מכל הלין רחיה למא שכתבתי:

ומ"מ במקום עגון חזק נ"ל לדד ולכשי, דשמי הכא דהוי מוכח מתוכו שהסופר
טעה שם הדקדק ותחשב היום לחדש המבואר נגט יהיה בשנת ה' אלפים שצ"ו
לכ"ע וא"כ א"א להיות חדשים אע"ג דאיכא לספוקי בשמיטה, וז"ל שיכתוב אדם גט מאוחר
על עולם חדש. וחדשים א"א לומר שלא יודמן אותו יום לחדש ה' אלפים שצ"ל וכן הסיר
הרמ"ש מטעם זה גבי כ' לחדש והיה ק"א לחדש, אע"פ שהש"ע בהג"ה כתב ויש פוסלין
כה"ג בדאי הוא הרמ"ש לסמוך עליו בשעת הדחק. אבל מ"מ קשה להסיר מטעם דהוי כמו
שגגת וכמו תכא ועלולא:

וב"ל להסיר מהא דכתב הרשב"א בתשו' אלף קס"ג בשם הגאון וגדולי הראשונים ז"ל וכל
אותן דקדוקין שאמרו בפרק המגדל לכתוב בן אינו אלא כשבא הבעל וערער או
שכתב הבעל בעצמו הגט או שזה הבעל לסופר לכתוב בן. דהשתא יש לחוש שמא בכוונה
כתב בן לפסול הא לאו הכי ע"ס הוא ואין לחוש כ"ש בחסרון ה' להתנסא בו ע"ס.
וכ"כ העור ס"ס קכ"ה בשם העיטור ורבינו האי והרמ"ש, דמשמע שם מהוך תשו' הרמ"ש
אע"ג דהוי יו"ד ממש יאריכו הב"ד הווי' שמסתמא לזה הבעל לכתוב גט כשר, וכן משמע
דקאי העור לכל הני המזכרים בגמרא פ' המגדל, וא"כ גם כנ"ד יתקנו הב"ד אם הוא
במקום עגון:

ובהא דפסק הב"י סי' קכ"ו שם לא נגעי יודין דע"ג עיניו ושיניו יש להכשיר,
לכאורה אין רחיה שיהי לעיל כסי' קכ"ה מביא בהג"ה בעל ח"ה שחולק ע"ז.
ומ"מ אם גדולי הדור יסכימו להכשיר בשעת הדחק אבעל את דעתי מפני דעתם וצפרט
שהראיה מהרשב"א והרמ"ש והעיטור ורב האי גאון ועור גדולי הראשונים רחיה גמורה
היא וכדאי רוס כ"ת וכל הלין רבונא לסמוך עליהם בשעת הדחק. דברי אהבה ד"ש.
מאיר כהן אשכנזי:

תשובה ז

מהגאון מהרור"ר מאיר כ"ץ אשכנזי בענין גביית ערות לאשה עגונה להתירה לינשא:

אגידה ואדברה. את דע הגזירה. בדרישה ומקורה. על מעשה שאירע. וכן היה
המעשה. יום א' כ"ד מנחם ת' לפ"ק שלחו היקרים והברורים ראשי ומנהיגי ק"ק
מאהילאוו י"ו בפקודת עירי המקום את השמש של הקהל כמר יהודה ליב בן אליעזר
לק"ק ווילנא להקלין והדדיב הר"ר אליעזר בעסק האורנדא. ויבא שם לק"ק ווילנא
בשלוש כאשר ידוע ומפורסם. ויסע משם ביום ג' י' אלול ת' לפ"ק בשלוש עד ק"ק דשקאווין
אשר בגליל מינסק כאשר ידוע זה ומפורסם ג"כ. ויסע משם יום ה' י"ב אלול ת' לפ"ק
ובלילה הסוא נעלם מן העין עו"ה. ויבקשוהו ולא מצאוהו. ואח"כ מצאו בגליל הסוא
גוף נהרג ג' חשירי ת"א לפ"ק בעלות השחר. ופרטוף פנים לא ניכר. ולא שום סימן מובהק.
רק שמאלו קדקדו קרח בלי שערות. אשר באמת ליב הג"ל בן היה בחייו קרח בקדקדו.
וגם בלדי הראש היו שערות גדולות לצע לשוב שקורין רוס"א וקאת לבנות שקורין גר"א
אשר באמת בן היה בחייו. עוד הגידו עדים שמאלו עליו סימני כל כליו. זופיל"א שלו.
ובתונות ובתי שוקיים שלו ופרז"א שלו. גם מגעלים ארוכים שקורין שטייוולין היו בגלגלי
והיו שאלין בידו מן כמר שלמה חושב ק"ק מאהילאוו. והיה בהם סימנים ושאלנו את
כמר

כמר שלמה המשליל ואמר ששלו היו בחמת כן . וקברו אותו בק"ק מינסק ד' חשירי ת"א לפ"ק . והנה אשתו של כמר ליב ה"ל מרת בריינא הרכה לוטקת במר נפשה על בעל ועוריה ומבקשת להורות לה אם יש לה זר היתר שתחשף לאיש . ועד היום הייתי יושב ודומם מכמה טעמים וטעם בעיקר מחמת שתפסו נכרי אחד במינסק אשר חשדוהו שהוא רוצה ע"כ אמרתי פן יודע ע"י זה שורש הדבר . ונתגלגל הדבר עד הנה וימת הנכרי ההוא בזית הסוחר . ועד היום לא נשמע דבר . רק זאת עשיתי לגבות גב"ע המבואר למטה :

יום ו' כ"ג חשירי ת"א לפ"ק . הגדתי אני עדות בפני ב"ד של ג' ו"ל , איך בין גוועזין בדובראווא ביין איך בשבת אויז דער שול גיקומן איז היקר הר"ר ליב מדובראווא מיט איין פריץ גשטאלדען האט וואס גשמועסט . האט הר"ר ליב לא מיר גשפראכן הערט לו רבי דער שמש ממסילא"ו איז בעו"ה גויס אוועק . האט ר' ליב גשפראכן להפריץ זאג פד אונזער עלשטן וואס דאס פר אונט האט געזאגט , האט דער פריץ גשפראכן קען קטלא"י איז עס אונזיכר לו פארן . איך בין אליין גפארן מען האט איין יודי גהרגט מען האט אים גפונדען אונטער איין בוים . אונד דעס פורמאן קען מען ניט גפינדן . מען מיינט ער איז אנעלאפן . האט איך אים גפרעגט וויא לאנג איז ער דע מען אים גפונדען האט . האט דער פריץ משיב גוועזן דיען שבת איז נון ח' יום . האט איך אים גפרעגט ווישטו ניט ווער דר יודי איז . אונד האטו ניט גהערט זאגן . האט ער גשפראכן איין יודי פון מאסילא"ו איז גפארן איין ספרווי"ס לו רבי ליזר לווינאט איז ער גיהרגט גווארן דא ער ווידר גוויילאט לו ריק איז גפארן . האט איך גשפראכן עס קען ניט זיין . דען מיר האבן דארטן אונזי שטחים זיא העטין אונד מודיע גוועזן . האט דער פריץ משיב גוועזן ער איז ניט אנדרש , דער נאך בין איך אהער למסילא"ו גקומן האט מן ניקשט גוואוועט . דען דער שליח איז ערשט דער נאך גקומען . בערב יו"כ אחר הוצת . עכ"ל :

שוב הגיד כמר מאיר בן יעקב בפני ב"ד של ג' זוס"ל , דער תליון ממסילא"ו איז לו מיר גקומן . אונד האט גשפראכן לפי תומו . גאט געב דו דער רוצח זאל מיר אין די הענד קומן . דער דען גויי יודן האט גהרגט , דהיינו השמש . האט אין גשפראכן וויא פאלשטו אויז . האט ער גשפראכן איך בין גוועזן אין איין קרעטשמע אלל יודי . אונד איז דארטן איינר גוועזן מיט נאך איינס . האט יענער מיר איין שחק מעד גקויפט . אונד האט לו מיר גשפראכן איך פערעכט מיר איך ווער לו דיר אין דר האנד אריין קומען . אונד האט גזאגט פר מיר וויא מען האט איין יודי השמש ממסילא"ו גקולעט אונד וויא ער מיט אים גאנגען איז . אונד האט אן גסובן אונד ווייטערס לו זאגן . אלזו האט אים דער אנדר אויף גהאלטן אונד מיין לו ריידן . דער נאך בין איך גקומען אלל אפרים בן מאיר כ"ץ אונד האט אים דאס גזאגט וואס דער תליון מיר גזאגט האט . האט כמר אפרים מיר גזאגט . וויא דער נכרי וואס פר דעם תליון האט גרעט . האט פר מיר אויך גזאגט דיא זעלביגי שמועה אשר אמר מאיר , ושם הנכרי ראמוסקי עכ"ל :

שוב העיד כמר אפרים בן מאיר כ"ץ ה"ל ו"ל בלשון רוסי"א . איין נכרי האט מיר גזאגט לפי תומו . וואס שקאלניק שטא נאשקלגאס זשויוואל זארעזאלי יאסא יאק אן קורי דעוויא אויסמיס זאס שטא אן קורי דעווי , האט איך גשפראכן דא ווערט דיא דריטי קאפ זיין . ווערט דעם רוצח ארום געבן , האט ער משיב גוועזן . טאט באהטי מוזיקי נט בארדע וועזמוט , עכ"ל :

הגם שאנטי בער וואל בינת אדם לי אשפ"כ את אשר הורו לי מן השמים בשירותא דהיהא אחתא אותו הדבר , ונלשע"ד דהיא שריא . הגם שמאד מליאות האיש בסימנים בגופו ובכליו אין לה זר היתר . אי משוב סימנים בגופו שמאלא קרח בראשו ושערות ראשו ושאותו להובים סימני כי הני לאו מלתא גינהו דמוסקין בפ' האשה בתרא דסימנין דרבנן ובסתמא דמתניתין אין משוידין אלא על פרוף פנים עם החוטא אף על פי שיש סימנים

סימנים בגופו ובכליו וכדפסקו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים בפסקיהם ובתשובותיהם דסימנים דרבנן ולא מהני אלא סימנים מובהקים לגמרי, והדבר פשוט דסימנים אלו לאו מובהקים נינהו דכמה חיי ברייתא הכי אית להו, וכן משמע בפשיטות בחשו' הגאון מוהר"ם מלובלין ס"ס ו' דקדחה בראשו לאו סימן הוא. ומכ"ס דסימן דשערות לאבות לאו מילתא הוא כלל. ואע"ג שיש לו ב' סימנים כבר כתב מהרי"א בפסקיו סי' רכ"ד דאפילו ק' סימנים שאין מובהקים אינן כלום ומביאו הרב בהגהת ש"ע סי' י"ד ככ"ד וכ"פ האחרונים. ואי משום שבגדיו יזכרים בסימנין מובהקין ובטביעת עין שכן שלו גם זה אינו מועיל. דהא הסכימו כל האחרונים דחיישין לשאלה. הגם שאותן מעלים ארוכים שקורין שטייול"ן שמאלו ברגליו היו זידו שאולין וי"ל דכסה"ג לא חיישין לשאלה ועדיף טפי ממאי דאמרין בגמרא כיס וארנקי וטבעת לא משאילי אינשי משום דמסמני או מזיפי והכא בלתי ספק אית לן למימר דלא עבר אהין השואל רשאי להשאיל. מ"מ סימני שבהך מעלים ארוכים לאו סימנין מובהקים נינהו ויש לחוש שזה האיש שנעלם מן העין השאיל בגדיו לאיש אשר יאמר לו סימנים בגופו כמו הוא :

הגם שהיה אפשר לומר דלכולי האי לא חיישין דהא מהר"א בסי' קס"א לא כתב אלא דסימני כלים לא מטערפים לאומדנות מוכיחות וכן בסימן רכ"ד לא כתב אלא דהרבה סימנים שאין מובהקים לא מהני מידי אבל היכא דאיכא תרתי סימני כלים וגם סימנים בגופו היה אפשר להטערף לאומדנות המוכיחות כו'. וגם מדברי הרב בהג"ה אין הכרח דלא כתב אלא דק' סימנים שאין מובהקים אינן כלום אפילו להטערף לשאר אומדנות המוכיחות וכו'. אבל היכא דאיכא ג"כ סימני כלים אפשר דמטערפים, מ"מ כיון דאין מפורש היתר בבירור לא מלאני לבי להסיר שבביל זה. וליכא למימר דלא חיישין לשאלה אלא בבגד אחד אבל לא בהרבה בגדים ולומר שאין דרך בני אדם להשאיל כל כליו לאחרים, הא ליחא כשדקדק למאי דק"ל דסימן מובהק לגמרי דאורייתא וסמכין עליה ע"י סימן מובהק בגופו א"כ מתניתין דתני אף על פי שיש לו סימן בגופו ובכליו תיקשי דרישא וסיפא לאו בחדא גוונא מיירי דאף על פי שיש לו סימן בגופו מיירי דוקא בסימן שאינו מובהק ובכליו מיירי אפילו במובהקים דהא חיישין לשאלה, והכא קשיא נמי אמאי דמוקי בגמרא דסימנים דאורייתא וטעמא דמתניתין דכלים חיישין לשאלה אם כן ל"ד אהדדי. א"י ה"פ דמתניתין דקיס לי' לתנא דכל סימנים מובהקים דכלים סימנים שאין מובהקים מיקרי דחיישין בהו לשאלה. אבל בהך כלים דלא חיישין לשאלה מהני סימנים מובהקים. א"כ ה"פ אע"פ שיש סימן בגופו דהיינו שאינו מובהק ובכליו נמי באין מובהקים דהיינו בהך דחיישין בהו לשאלה דכל סימנים דידהו שאין מובהקים מיקרי. אבל סימנים מובהקים בגופו או בהך כלים דלא חיישין לשאלה הוי שפיר סימן. ובזה יתיישבו שפיר דברי העור א"ע סי' י"ז ס' כ"ו וז"ל ואם אין מכירין אותו בטביעת עין אפי' יש לו סימן בכליו ובגופו אין סומכין עליהם אם אינן מובהקים ע"כ. דמשמע לכאורה הא מובהקים מהני בכלים. והא ליחא כדכתב ב"י וכדמוכח מדברי העור גופיה בסי' ק"ח ע"ש תשובת הרא"ש סי' קל"ב וכדמשמע מדברי הרא"ש ספ"ק דמאיעא דק"ל דחיישין לשאלה. אלא ודאי הכי פירושו אם אינן מובהקים ר"ל בכלים דחיישין לשאלה דכל סימנים דידהו שאינו מובהקים מיקרי ואחא לאפוקי סימנים מובהקים בפקך כלים דלא חיישין לשאלה. ולא איזכרינן לדחוקי כמ"ש הב"י וגמבו אחריו הב"ח והדרישה דמאי דכתב העור אם אינן מובהקים לא קאי אלא אגופו לחוד דזהו דוחק. ועוד דעיקר דינא דחיישין לשאלה המפורש בגמרא לא יכתוב העור במקומו לדידהו, אבל לדידי ניחא דה"ק אם אינן מובהקים דהיינו היכא דחיישין לשאלה. והשתא דזכינו לדון דהא חיישין לשאלה סימנים שאין מובהקים מיקרי. אם כן כי היכי דק"ל דק' סימנים שאין מובהקים לאו כלום נינהו ה"ה נמי מאה כלים דחיישין בהו לשאלה לאו כלום נינהו. ואף על פי שאין זה מוכרח כ"כ בשם שיש לתבץ

דברי הטור באופן אחר והוא דהטור לא נחית השתא לפרושי אי חיישינן לשאלה והא דקאמר אס אינן מובהקים היינו בגווי דהני סימנין מובהקים בכלים והיינו בהך דלא חיישינן לשאלה מ"מ מאן לימא לן להקל. בשגס דמתני' א"ל לתרוי' אלא בגווי דפירשתי דהא אוקמא בגמ' דטעמא דחיישינן לשאלה וגס פשטי' דדברי הטור ז"ל כן. ומלא דאין כאן ביור להחיר אשה זו מלד סימנים בגופו או בכלים :

אמנם ג"ל דשריתא דהיא אחתא הוא מלד נכרי המסיה לפי תומו. הא' העדות שהגדתי אני שהפריך הגיד לפי תומו וכדלעיל. דהצ"ג דהר"ר ל"ב מדובראוו"א אינו זכר אס התחיל הפריך לדבר אליו לפ"ת כשדבר עמו ברה"שנה. מ"מ פשיטא דהיה מסל"ת דהא בעת שהגיד הפריך ה"ל לא ידענו ולא שמענו שום דמז או דמיה מכמר ל"ב ה"ל ולא עלה על לבנו לשאלו להפריך על כמר ל"ב ה"ל. וכן ניכר ממה שאמר הפריך (קטן קטא"י עס איז אויזכר וזו וואלדן איך בין אליינט גפארין מען האט איין יהודי גיהרגט בו') נראה מדבריו שלא שאלו על כמר ל"ב ה"ל רק שגלגל הדבר בתוך מה שאמר (עס איז אויזכר וזו פארן), והדבר פשוט בגמרא ס"פ האשה בתרא ודוכתי טובא ובכל הפוסקים שנכרי מסיה לפי תומו כשר לעדות אשה. והצ"ג שהפריך לא היה אומר מתחלה איזה יהודי נהרג רק שפירש אחר כך כששאלוהו. הא מוכח להדיא בסוף יבמות גבי עובדא דפונדקית דסיכא דהתחיל הנכרי להסית לפ"ת אפילו שאלוהו אחר כך ופירש כל הענין קרוי שפיר מסל"ת. וכן הסכימו כל הפוסקים. ואף על גב דהרמב"ם פ"ג מהלכות גירושין כתב וישראל ונכרי שילאו מעמנו למקום אחד ובה הנכרי והסית לפי תומו איש שילא מכאן מת משיאין את אשתו אע"פ שאין הנכרי יודע האיש והוא שאמר וקברתיו עכ"ל. הא כהב עליו הטור ואינו יודע למה לריך לומר קברתיו. וכן השיג עליו הרשב"א כמו שמביא הרב המגיד שם והריב"ש ס' ש"ע והג"י ס"פ האשה בתרא על שמו. וכן השיגו עליו הרבה מהאחרונים. והצ"ג דמדברי צ"י שם משמע דהרי"ף נמי סבר הכי ושהרשב"א והריב"ש כתבו שאין להקל נגדס בערוה החמורה, שעל דברי הרמב"ם ה"ל כתב הג"י וז"ל וכתב הרשב"א בתשובה על דברי הרי"ף והרמב"ם והר"ם שאמרו דבעינן קברתיו צ"א וגבי נכרי המסיה ל"ת. אבל מקל"ת מן האחרונים אמרו שהוא נאמן באומר שהוא מת סתם ולא אמר קברתיו. ואף על פי שאין דעתי מכרעת כך דעתי נוטה מפני שיש בזה כמה ראיות מן הגמרא והמירושלמי. ומ"מ מי יקל ראשו להקל בדבר של ערוה אין לו אלא לשית לב לדעתם ע"כ. וכ"כ הריב"ש גבי נכרי שלא אמר קברתיו כיון שילא קדבר מפי הרי"ף והרמב"ם להחמיר דאוי לחוש לדבריהם כמ"ש הרשב"א בתשובה ומי לא יחוש אחריו וכי הרי"ף והרמב"ם קטלי קניא באגמא ניכחא הלא הם גאויי עולם ועמודי הסורא ומי יחיר לשוק אשה שהיא ערוה לדעתם חלילה עכ"ל. וכיוצא בזה כתב הר"ן בתשובה שאכתוב לקמן בס"ס זה. ומ"מ משמע לי מדברי הרמב"ם שלא הריך שיאמר קברתיו אלא בנכרי אבל לא בישראל ודלא כמשמע מתשובת הרשב"א שכתבתי בסמוך, ואפשר דמאי דנקט בתשובה ג' הנו' ע"א להר"ם נקטים ולא להרי"ף והרמב"ם עכ"ל. הרי דהבין הב"י דהרי"ף נמי סבר דהא בהרמב"ם שהרשב"א והריב"ש ובר"ן חשבו לדעתם שאין להקל כנגדם. וכן הבין הר"ר דוד כהן בתשובה שהשיב להר"ר צ"ח והוא נדפסה ג"כ בתשובת בנימין זאב ס' ד' וכן הבין הר"ר משה אלשיך בתשובותיו ס' מ"ה וס"ס ל"ה וריש ס' ק"ה וס' קי"ט ע"ש. וכ"כ ר' אלי' ה' חיים בתשובה ס' צ' דף ל"ו סוף ע"ג בשם הרשב"א שכתב שאין להקל נגד הרמב"ם בזה ע"ש. וא"כ היה נראה שאין להקל בזה כיון דהרי"ף והרמב"ם מחמירים והרשב"א והריב"ש והר"ר ואלשיך ור' אלי' ה' חיים כהנו ג"כ הכי. מ"מ ודאי דהאלשיך ור' אלי' ה' חיים נמשכו אחרי דברי צ"ח והר"ר. והב"י ורד"ך חזק לבדוק עמו בזה והבאים אחריהם לא התיישו בעשותם. כי הדבר פשוט וברור דהרשב"א לא קאי אלא אחד א' במלחמה וכן נכרי מסיה ל"ת במלחמה. דאי אסתם עד הלילה ליחס דבר זה להרי"ף או או להר"ם דבעינן שיאמר קברתיו והלא כל ההלמוד מלא מזה דא"ל קברתיו והמפורסם

והמפורסם אין לרדף ראייה וכל הפוסקים אין גם אחד שיסבור כן וכ"ש שלא מלינו להרי"ף והרמב"ם והר"ם שיסברו כן. אדרבה מלינו בדבריהם להדיא אפנה. דמדכתב הרי"ף פרק האשה שלוש גבי עד אחד במלחמה שרדף שיאמר קברתיו מכלל דבעלמא לא לרדף, וכן הרמב"ם מדכתב פי"ג מה"ג וז"ל. עד א' אמר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת או שטבע בים הגדול ומת וכיוצא בדברים אלו שרובן למיתה אם אמר קברתיו תנשא על פיו כו' ע"כ. אלמא דבעלמא לא בעי קברתיו, וכן מוכח עוד מדבריו בכמה דוכתי, וכן הר"ם בעל המאור כתב הריב"ש בתשובה סימן שצ"ח בשמו דכוזר דרך צע"ן דע"א במלחמה מהו הוא בלא קברתיו מכלל דבעלמא פשיטא דלא בעי קברתיו. ואם כן איך יכתבו הרשב"א וסויעתו דברים אלו בשמם מה שנמלא הפך בדבריהם. ואין ליחס דברים כאלו לבר בי רב דחד יומא כ"ש לאבות גאופי עולם, ועוד דהיאך כתבו בשם הרי"ף דנכרי מסל"ת ז"ל קברתיו, וזה לא נמלא כלל בדברי הרי"ף, ואי משום שהביא הסך מעשים דאבא יודן ודקולר של ס' בני אדם ודפרקוס דאיתא בפרק האשה בתרא דהוכר בהו קברתיו הא רשב"א גופיה מפרש דקברתיו דהוכר בהו הוא לאו דוקא וכמ"ש המגיד והריב"ש שם והנ"י על שמו. וכן דעת הריב"ש סי' שט"ח. ועוד דהלא כתב המגיד והריב"ש והנ"י שם דהרשב"א חמה על הרמב"ם בזה והניח בתימה. וא"כ איך יעלה על דעת שיחוש לדבריו מאחר שנשאלו אללו בתימה. ועוד דאם כן למא לא חמה על הרי"ף כמו שתמה על הרמב"ם. וכן בני"ש שם משמע בהדיא דלא חמה אלא על הרמב"ם ולא על הרי"ף. אלא הדבר פשוט דהדר"ך והנ"י והמשכמים אחריו כבודם במקומם מונח טעו בזה. והוא דהרשב"א והריב"ש והנ"י לא קאי אלא אחד אחד במלחמה וכן אנכרי במסל"ת במלחמה. דבהא ס"ל להרי"ף והרמב"ם בהדיא דז"ל קברתיו וכדכתבו כל הפוסקים על שם ועלה קאי הרשב"א בתשובה דים לחוש לדעתם ומביאו הריב"ש בתשובה סימן שצ"ד וכתב גם כן דאין להקל כנגדם ועיין שם צריב"ש. ומבואר שם להדיא דקאי אע"א במלחמה וכן נכרי מסל"ת במלחמה וע"ז מביא דברי רי"ף והרמב"ם דס"ל דע"א במלחמה ז"ל קברתיו ומביא דברי הרשב"א שכתב שאין להקל נגדם והסכים עמו (וכן הר"ן) אבל בסי' שצ"ח דמיירי הריב"ש נכרי מסל"ת דעלמא שם לא הזכיר להרי"ף כלל אלא להרמב"ם דס"ל דז"ל קברתיו ושהרשב"א חמה עליו והניח בתימה והוא כמישש דבריו ואעפ"כ כתב שאינו נכון. ומה ג"כ ראייה ברורה דהריב"ש בסימן שצ"ד קאי דוקא אע"א במלחמה. וכן מבואר בתשובת ה"ר משה איסרליש סי' ק"א, ובתשובת מבי"ע חלק ב' סי' ע'. וכן בתשובת ר' צללאל אשכנזי סי' ל"ב דהרשב"א והריב"ש מיירי דוקא במלחמה אבל בעלמא מודים. ובלתי ספק נעלם מהם מ"ש הב"י וסויעתו דלעיל שאלולא כן בודאי היו משיגים עליו. ובתשובת ר' צללאל שם מביא תשובה הרשב"א זו בעלמא כהוייתה ולשונה מבואר שם צפירות כמו שכתבתי. ועוד האריך רבי צללאל שם להוכיח בשם הוכחות דהרשב"א וסויעתו לא אמרו כן אלא דוקא במלחמה אבל לא בעלמא ע"ש. והכי איתא בתשובת הרב ר' חייא מאיר בן מוה"ר דוד הנדפס בתשובה בנימין זאב דהרי"ף חולק בזה על הרמב"ם ע"ש שהאריך בזה. וא"כ בני"ד דשלא במלחמה הוא, כל הפוסקים חלוקים על הרמב"ם ויחיד הוא לגבייהו ונקטינן דאין לרדף לומר קברתיו. ועוד אכתוב מזה לקמן :

ועוד דבני"ד אפילו להרמב"ם שרי. דהא כתבו ה' המגיד והריב"ש דלא הרי"ף הרמב"ם לומר קברתיו אלא בשאין הנכרי מזכיר שם הנהרג אבל כשזכיר שמו אל"ל קברתיו וכ"כ בתשובת ר' צללאל שם שרבו דרב"ז תופס עיקר זה החילוק, וכ"כ ר' אלי' י' חיים בתשובה סי' כ"ז שזכו עיקר החילוק. וכ"כ הרב בהגהת ש"ע, וי"ד הוי כמזכיר שמו מכמה טעמים. חדא דהא כתב הריב"ש בתשובה סי' שצ"ח דכשהנכרי אומר אחד יא משעמו תעיד פלוגי ומת מתפשין באתו תעיד ואם לא יא אלא הוא דקי"ל תנשא הוי כמזכיר שמו עכ"ד. וא"כ נ"ד נמי הוי כמזכיר שמו דהא הפרדן תעיד באתו הוה יסודי ששלח מכתב ק"ק

ק"ק מאהילא"וו אל הקנין ר' ליזד מוויילנא עם ספרווי"ס נהרג בחיורתו מוויילנא. ולא ילא מעמנו שום יהודי עם ספרווי"ס להקנין הג"ל זולתי לזב הג"ל (ואף על גב דמשמע שם בריב"ס דכתב כן לסברת עצמו מ"מ י"ל דהרמב"ם נמי מודה דהא דמחשפין הוי כמזכיר שמו ע"ש ודוק) ועוד דהא בעדות שהעיד כמר אפרים בן מאיר כ"ץ וכמר מאיר בן יעקב הג"ל מבואר שהנכרים היו מסל"ת שהשמש דבאן ק"ק מאהילא"וו נהרג. ודאי נראה דשם שמש הוי כאלו קראו בשמו ממש. דהא בגמרא גבי עובדא דפרשא זריזא דהתירוה אף על גב דלא אמר קברתיו ולא אמר שמו רק פרשא זריזא (פירש"י גבור חיל). וע"כ הרמב"ם נמי מודה דהא. דאל"כ איך יתיישב לדריה עובדא דפרשא זריזא, וא"כ בנ"ד שהזכירו שם שקאלני"ק שהוא שמש הכנסת פשיטא דעדיף טפי מפרשא זריזא:

ואפילו להר"ן דמחלק דלא מלריך הרמב"ם קברתיו אלא כשאנו מכירו אצל לא במכירו. מ"מ נראה דגם הר"ן מודה דכשמזכיר שמו הוי כמכירו. ואפשר כשמזכיר שמו מסתמא מכירו דכל כמה דלא מזכיר אותו לא קרי ליה בשמו, וראיה לזה דכתשובת ר' בלאל שם כתב בתחלה ע"ש רבו דב"ז שחופס עיקר הלכה למעשה החילוק של ה' המגיד דמחלק בין מזכיר שמו או לא, ואח"כ כתב על שמו שכתב בתשובה הלכה למעשה דאפי' הרמב"ם מודה בזה שכיון שאמר שהולך ממקום פלוני וילא ממקום פלוני ויש לו אחים במקום פלוני ודאי שהם מכירו ובמכירו סגיא עכ"ל, אלמא מזכירו ומכירו חדא מלתא, וכן משמע עוד בלשון דב"ז שהביא שם ע"ש. וכן משמע בתשו' ר' אלי' ו' חיים ס"ס כ"ז דכתב שם מה שחילק ה' המגיד והר"ן שלא אמר הרמב"ם אלא כשאנו מכירו בשמו ולא היה מכירו בו. ועוד כתב שם גם אם אומר שהנכרי היה מכיר את האמוני"ש באופן שיזק בו החילוק של ה"מ והר"ן בו, משמע מדבריו דמזכירו ומכירו חדא מילתא דכל שמזכירו בשמו מסתמא מכירו. וכן משמע קצת בב"י שאחר שהביא חילוקו של ה' המגיד כתב וכו' הר"ן וכו'. וכן משמע בב"ח שכתב וז"ל הר"ן בתשובותיו והריב"ש סי' טע"ח פירשו דכשהנכרי מכירו אל"ל קברתיו בו, והא הריב"ש לא חילק אלא בין מזכיר שמו. אלא ודאי מזכיר ומכירו חדא מלתא היא. והכי משמע מלשון הרב דהגה"ש ט"ע שכתב דאפילו לדעת הרמב"ם דוקא כשאנו מזכיר שם המת ואינו מכירו אצל אם מכירו לא בעינן קברתיו וכן פשוט המנהג עכ"ל. דלכאורה קשיא דפתח בתרתי וביים אחדא אלא ודאי דא ודא אחת היא. דכל שמזכירו בשמו ודאי מכירו. ועוד ראיה דהא בגמרא גבי כל הק עובדי דחסא דחיוילי ודפרשא זריזא לא הוזכר שהם הנכרי מכירו אלא ודאי כיון שהוזכר בכל הק עובדי שהנכרי הזכיר שם מסתמא היה מכיר אותם:

ועוד אפשר לומר דלהר"ן דוקא ודאי אינו מכירו בעינן אצל מן הסתם י"ל שהיה מכירו דכל כמה דמליין להשוות דעת הרמב"ם להפוסקים עבדינן. וכן נמי לחידוש הר"י סג"ש שהביא הב"י גבי תשוב' הרמב"ם שמהלך דלא מלריך הרמב"ם קברתיו אלא כשהנכרי נמלא בעת מיתתו או הריגתו אצל היבא שחין הנכרי נמלא בעת הריגה מודה הרמב"ם שאל"ל קברתיו עכ"ל, ולזה החידוש הסכים האלשיך בתשו' סי' קב"ו. א"כ בנ"ד נמי לא היה הנכרי בעת ההריגה ודאי מן הסתם אין לנו לחלוק שהיה בעת ההריגה. ועוד דא"כ כל הק עובדי דחסא וחיוילי בגמרא היה לנו לחלוק שהיה בשעת הריגה. אלא ודאי כל שלא הזכיר הנכרי בפירוש שהיה בשעת הריגה מסתמא אמרינן שלא היה שם, והכי משמע מתשו' הרמב"ם גופיה שם דאוקמה הר"י סג"ש שלא היה הנכרי בשעת הריגה, חט"פ שכתשו' הסו"א לא הוזכר שהנכרי אמר שלא היה בשעת ההריגה אלא ודאי מן הסתם אמרינן דלא היה שם. וכן לחידוש הר"ד אלי' מזרחי בתשובה לו' ומביאו הסב"ק משנה סוף ה' גרובין ור' אלי' ו' חיים בתשובה שם. והא דלא מלריך הרמב"ם לומר קברתיו אלא היבא דשייך לחידוש דעת, וגבי נכרי שאמר איש שלא עמי וזכאן מת דמלריך לומר קברתיו אינו עומא ממש דגבי הליכת הדך שייך זה לאומדנא דדעת דלפעמים בהולכי שירות כשהולכין

ההולכין בדרך וקרה לאחד מהם שנעדר מן החבורה ובקשו ולא מצאו חושבין באומדן דעתא דגמי מת או נהרג דחזי בחד רוב נעדרים מהחבורה שהם מחים או הרגים כו' עכ"ל .
 א"כ בנ"ד דליכא אומדן דעת שהרי הנכרים המסל"ת לא היו הולכים עמו בדרך אל"ל קברתיו
 אף להרמב"ם . אכן להירדן שהביא הנ"י בשם הרמב"ם דלא מלריך הרמב"ם לומר קברתיו
 אלא היכא דאין הנכרי מעייל נפשים לאכרוזי , וכן להירדן הב"ח שמחלק בין דרך תמסון
 והוכר תירדן זה בפירוש בתשובת ה"ד חייא מאיר בר מוסר"ר דוד הנדפסת בתשו' בנימין
 זאב סי' ע"ו ע"ש . הנה אפשר לומר דבנ"ד לא שייכים קלה הני חלוקים , מ"מ כבר כתבתי
 ומעלה שכל הפוסקים הראשונים ואחרונים חלוקים על הרמב"ם : ועוד דכיון דדברי הרמב"ם תמומים
 רתבתי אלא לרווחא דמילתא ללאת אף ידי הרמב"ם : ועוד דכיון דדברי הרמב"ם תמומים
 אריך ליישבם באחד מהדרכים הנ"ל א"כ כל כמה דמליין להשוות דברי הרמב"ם והפוס'
 פבדין , וי"ל דהרמב"ם סובר ככולהו תנאי וכולהו אמוראי ולא מלריך לומר קברתיו אלא
 בכל הדברים הנזכרים דהיינו כשאין מוכיר שמו ואינו מכירו והיה בשעת מיתתו והוא
 היה עמו בדרך ולא מעייל נפשים לאכרוזי ואינו אומר דרך תמסון . הנה חסר חד מהסך
 לפני אל"ל קברתיו אף לדעת הרמב"ם . הלכך בנ"ד די"ל דאפי' להרמב"ם אינו ז"ל קברתיו .
 יעוד דכבר כתבתי למעלה שכל הפוסקים ראשונים ואחרונים חלוקים על הרמב"ם בזה
 יצא כהרד"ך וב"י והממשכים אחריו שחשבו דהר"ף נמי סובר כוותיה ושהרשב"א והריב"ש
 הסכימו לדעתם דהספוך הוא בדכתבתי לעיל : וגדולה מזו כתב המרדכי פ' האשה בתרא
 שאחר פוסקים בשם ר' מנחם בר יעקב ור' אליעזר ב"ר יודא וה"ר קנונימוס ב"ר גרשון
 ור' נתן ור' שמחה דאפי' במסל"ת במלחמה אל"ל קברתיו , כי במסל"ת לא אמרינן דאמר
 בדרמי . והביא הרב בהגהת ש"ע סי' י"ז סעיף חמישי סברתם ג"כ . גם מוסר"ם מלובלין
 בתשובה סי' ו' נסתייע מסברת הפוסקים אלו . ומכ"ש בנ"ד דליכא מלחמה . והכי כתב
 נמי בהגהת מרדכי דסוף יבמות מעשה נכרי אחד שאמר בשעה שדנוסו למיתה מעולם
 לא פשעתי כ"א פעם אחת הרגתי יהודי אחד בין ניקול"א לטודיר"ן שהיה מוליד י' ליטרא
 ששלחה מרת יהודית לאחותה בניקול"א , והסי' אשתו משום מסל"ת ע"י ששאלו לה אם
 שלחה המעות ואע"פ שלא הזכיר שם היהודי בדאמרינן בעובדא דפרשת זריזא עכ"ל . הרי
 שהתיר יותר נגד"ל אע"פ שלא אמר הנכרי וקברתיו . וכן מהר"ם פסק דלא בעינן קברתיו
 וכדאיתא בתשו' מ"י על שמו וכן הרבה פוסקים . וכן מהר"י שהיה אחרון שבאחרונים
 ובעל המנהגים טולם ובהרבה מקומות כתבו האחרונים שקשה לחלוק על קבלתו ועל מנהגיו
 פסק בפסקים סי' רכ"ג כן , וכתב מסקנא דמלחא שלא נהגו העולם כלל לומר קברתיו
 עכ"ל . וכן משמע בתשו' מוסר"ם מלובלין דקי"ל הכי . וכן בתשו' הרב ר' משה אלשיך ריש
 סי' קי"א במ"ש שם גם קברתיו לא בעי' הבא דרוב ראשונים ואחרונים לא בעו לה כלל
 ואפי' לדעת הרמב"ם כו' . משמע דקי"ל דלא כהרמב"ם . וכ"כ האלשיך בתשו' סי' מ"ה
 וז"ל . וכן שמענו שהיו בדורותינו אלה מי שעשה מעשה שלא כהרמב"ם כו' . אלא שכתב שם
 אח"כ שאין להקל כיון שהר"ף והרשב"א והריב"ש סוברים כן . וכבר ביארתי למעלה
 שסגנה יאלה מלפניו בזה . ואדרבה הרשב"א והריב"ש הם מן החולקים עליו בזה . וגם
 מדברי הרי"ף אין הכרח כלל ובמ"ש למעלה . וכ"כ בתשו' ר' בלאל שם וז"ל . וכתב בעל
 ת"ה בפסקיו שלא נהגו העולם כלל לומר קברתיו במסל"ת . וכ"כ מ"ו הדב"ז בתשובותיו
 פ"ז דכבר נהגו בכל הדורות הללו להקל בזה משום תקנות עגונות . וכ"כ הרב הגדול
 מהר"י טייטלש ב"שלימוק"א עיר של חכמים וסופרים נהגו להקל עכ"ל . וכן בתשו' בנימין
 זאב בויכות הגדול שהיה בינו ובין הר"ד כהן הובא שם תשו' מהר"י טייטלש בזה . וגם
 בתשובה בנימין זאב שם הובאו יותר מעשרים רבנים מובהקים גדולי הדור שעשו
 תשובות חבילות חבילות והאריכו והסכימו כולם דקי"ל דלא בעינן קברתיו כלל יעויין שם .
 וכן משמע , בשאר דברי האחרונים בתשובותיהם וכ"כ מהרמ"א בתשו' סי' ק"א וז"ל אלא

כי כל האחרונים חלקו על הרמב"ם וכחצו להסיר אף בלא קברתיו כמו שגדלה מרש
 מהר"ם במדרכי. וכמ"ס מהר"א בפסקיו סי' רכ"ג, ומשמע שם דכן נהגו העולם וכן גדלה
 דעת הר"א"ם והטור וכ"כ הרשב"א והריב"ש כו' עכ"ל. ומה שגדלה דמ"ס בהג"ה שהבאתי
 לעיל אינו מדוקדק, דהא מדבריו בהג"ה משמע דאף לדין בליתו מכירו ומזכירו בשמו ל"ל
 קברתיו. ומדבריו בתשו' משמע דק"ל לגמרי דלא כהרמב"ם. ואפשר לומר דמ"ס בהג"ה
 וכן פשט המנהג ר"ל במקום שאין חשש עיגון כלל. ובתשובה כ"כ למעשה במקום עיגון.
 ויהיה איך יהיה פוק מ"י כל הקד אשלי רבדני דלעיל דכחצו דתפשט המנהג דא"ל
 לומר קברתיו כלל. ואפשר אילו ראה הרב רמ"א דבריהם הסיר לגמרי. ועוד דמ"ס ב"ד
 ודאי א"ל קברתיו וכמו שהוכחתי מכל הקד ראיות ברורות דלעיל. וליכא למימר ד"ד הו'
 כמלחמה כיון שהתחיל הנכרי לומר (עש איז אומיכר לו פאריין כו') כלומר מסוכן הוא
 ליסע בדרך כי נהרג יהודי, ובגמ' ר"פ האשה שלום איבעיא לן החזיקה היא מלחמה מאי
 ולא איפשיטא, וכחצו כל הפוסקים דק"ל לחומרא. וק"ל לסעים הרי הוא כמלחמה. ודאי
 גדלה דהאי לא חשיב החזיק מלחמה. דהא לא אמר בפירוש שיש לסעים בדרך אלא
 שאמר מסוכן הוא ליסע בדרך. ועוד דליכא כאן ספיקי טובי. א' דהא בפ' האשה שלום
 גופא מספקא לן בהחזיקה היא מלחמה. ב' את"ל לחומרא הא בע"א במלחמה ממש ומי
 איבעי' בגמ' ע"א במלחמה לחומרא דלמא החזיק הע"א מלחמה לקולא, דע"כ ל"מ אלא באשה
 גופא, וא"כ אפי' במסל"ת במלחמה חשיב כע"א מ"מ בע"א גופיה אפשר דנאמן בהחזיק
 מלחמה. ד' דאפי' את"ל החזיק ע"א מלחמה לחומרא. מ"מ הא הרבה פוסקים ס"ל
 דמסל"ת ל"ד לע"א בזה דמסל"ת לא אמר בדדמי והבאתי לעיל ועליהם סמכו הרבה
 מהאחרונים. ואפילו להר"ן בתשו' סי' ג' דסובר דמסל"ת דמי לע"א גבי מלחמה. מ"מ י"ל
 בהחזיק מלחמה גם הר"ן מודה. ומ"ס הרב בהג"ה ש"ע סי' י"ז סעיף ג' נכרי המסל"ת ואומר
 שמה במלחמה לריק גם כן שיאמר קברתיו (ר"ן ואשר"י ואוס' פ' האשה רבה) ויש מקילין
 בזה (מרדכי בשם ר' שמחה ור' נתן וראבי"ה) עכ"ל, ע"כ ר"ל שידוע שיש מלחמה ולישנא
 דהמחבר דלעיל מיינה נקט. דהא בהר"ן וסיעתו לא נזכר כלל דין זה דהיכא שהנכרי
 מסל"ת החזיק מלחמה דל"ל קברתיו. ואפי' במלחמה ידועה דעת הר"ן דא"ל קברתיו אלא
 שחשש שלא להקל נגד הר"ף והרמב"ם והבו דלא לוסף עלה. וא"כ היכא דהחזיק העד
 מלחמה אפשר דהוא מורה היתר. ועוד דא"כ אמאי כתב ויש מקילין בזה הא המרדכי
 בשם הפוסקים הג"ל מיקל אפי' במלחמה ידועה מטעם דכל מסל"ת לא אמר בדדמי אלא
 ודאי בדפרישית. ה' דנ"ד איכא ספיקא וקרוב לודאי דלא הוי כהחזיק מלחמה. ובר מן דין
 דבעדות שהעידו כמ"ד אפרים בר מאיר כ"ץ וכמ"ד מאיר בר יעקב הג"ל מהנכרים מסל"ת
 לא הזכירו הנכרים כלל שיש סכנה ליסע בדרך, רק הסיחו לפי תומם שהיהודי השמש שהיה
 דר בחצר ביהכ"ז נשחט כמו ששחט הוא תרגולים. ודאי דעדות גמורה היא מכל הקד
 פעמי דלעיל. ואע"פ שאותן הנכרים אמרו כן אחר שילא הקול שזכר ליב הג"ל נחעלם מן
 העין (משא"כ בעדות הפריך דעדיף בהכי שהסיח לפי תומו קודם שנשמע שום דבר) מ"מ
 הא כתב מהר"ם בתשו' מ"י לה' גרושין פי"ג המתחלת חזרונו על לדי לדידים כו' ושנסתפקת
 מאחר שהקדושים הולילו קול כו' דפסק שם דעדות נכרי מסל"ת מהני אפי' אחר שילא קול
 והאריך ומביאו ב"י בקורא. וכ"פ הרב בהג"ה ש"ע סי' י"ז סעיף ט"ו ושאר אחרונים:
 ואין לפקפק ולומר דבעדות זו של אפרים לא הזכיר הנכרי קדימת דברים לפניו או לאחריו
 והוי כאילו לא אמר רק פלוני מת דכתב הר"ן בתשו' וסד"ך דלא הוי מסל"ת. דהא
 כבר חלקו כל חכמי דורו על הסד"ך בזה. ואע"ג דבהג"ה ש"ע כתב שתי הסברות ולא
 בדיע. מ"מ ודאי דלא ראה הרב הסבילות חבילות תשובות שכתב ר' בנימין זאב
 יוסף יוסף מעשרים רבנים מובהקים גדולי הדור האריט בתשובותיהם והוכיחו מכמה דוכתי

בגמרא בראיות ברורות ישירות ובנורות ומן הרבה פוסקים ליתא לדברי הר"ן והרד"ך. וכן מבואר בב"י שכן נחפשו המנהג וכתב שכן רגיל להורות רבו הגדול ר"י כי רב ושאר גדולי הדור. וכ"פ מוהר"ם מלובלין בתשו' סי' ו'. ומשמע שם שגם דעת הרב בסג"ס כן אלא שכתב דיש מחמירין במקום להפטר יע"ש. וכ"פ הב"ח וליה דין לריך בשש למעין בתשוב' בנימין זאב שם. ועוד דבנ"ד כיון שאמר הנכרי לבתר הכי ששחטו אותו כמו ששחט הוא התרגולים, וגם אמר אח"כ ששם הבני כפרים עשירים ולא יתפסו אותן במהרה. נראה דהוי כמספר דברים לאחריו. ועוד שהרי בעדות שהעיד כמה מאיר שהגיד התליון הים ספור דברים לפניו ולאחריו, וכן בעדות הפריץ. וא"כ לכ"ע הוי מסל"ת:

מבל הוי טעמים וראיות לעיל מבואר דליתתא דא מרת בריינ"א אשת כמ"ר יודא ליב בן אליעזר שריא לאינסובי לכל גבר די חייבין. והדברים פשוטים וברורים רק הארכתי דרך משא ומתן ללכת אף ידי הרמב"ם אף דלא קי"ל כותיה. כן נ"ל לפע"ד. ומ"מ אינו מתירה עד שיסכימו עמי שאר גאוני עולם רבני ארץ היותנים במלכות ראשונה. המלאים דעת ותבונה. החותם יום ד' ערב ראש חדש שבט ה'י"ז ב"ת לפ"ק. הקטן לבית אהרן. מאיר אשכנזי בן מוהר"ר משה כהן זל"ה.

תשובה י

מהגאון מוהר"ר מאיר ב"ן ז"ל אשכנזי. להרב מוהר"ר אייזיק ז"ל:

ביום השבת דאזיל מיין הגיד לנו האלוף הר"ר אברהם ראש ומונהיג המדינה שהסכימו בהתאסף ראשי עם יחד וגזרו על כל בני בריתנו הדריס במדינה ליטא להטענות כל שני וחמישי עד כי חדל לספור ששה שבועות. אז אמרתי ושאלתי את פיו מה יעשו בר"ח וט"ו בשבט שיהיו ביום ב'. והשיב שלא שמו אל לבם שיהיו ימים הכל ביום ב'. ולויתי להשמש שיכריזו בבית הכנסת להטענות כל יום ב' ה' זולת ימים שא"א בו תחינה. וטעמא דידי הוי מהא דתנן בפ"ב דתענית אין גוזרין תענית על הליבור בר"ח חמורא ופורים ואם התחילו אין מפסיקין ומסיק בגמ' כמה הוא התחילו ר' אבא אמר שלש ור' אסי אמר אחת. ופסקו הפוסקים כד' אסי וכן הוא בעור א"ח בסי' התע"ב, א"כ אם לא היו מתנים בשעת קבלת התענית והטעמו יום א' אז היו לריכין להטענות אף בר"ח וט"ו בשבט ולא שפיר למיעבד הכי דהא תנן אין גוזרין תענית על הליבור כו'. והנה בעינא למידע מה יעשו עוזבי העיר בכל המדינה אשר בלתי ספק לא הרגישו והכריזו השמש סתם להטענות ויתחילו להטענות יום א', אם יתענו אף בר"ח וט"ו. וגם האלופים ר"מ גזרו סתם ולא התנו שלא יתענו בר"ח וט"ו. והנה לדברי הש"ע בא"ח בסי' הכל' אין ספק שצריכין להטענות גם בר"ח וט"ו ושם מסיק מהרמ"א מיהו אם התחילו להטענות אין מפסיקין. ודברים אלו מולאיהם ממ"ש הב"י על הגמרא ומרדכי שפסק על הליבור שגזרו תענית ב"ה ואירע אחד מהם ב"ו בשבט שהתענית נדחה לשבת הבא. דאיידי דמיעקרא דוחין אותו מלהטענות עד שבת הבאה ועדיין לא התחילו אבל אם כבר התחילו להטענות מהענין אף בר"ח כו', וראיה מהא דתנן אם התחילו לין מפסיקין. והא דליתא בפסקי חוס' בפ"ק דתענית וז"ל ליבור שגזרו תענית ב' ה' ואירע בהם ר"ח או פורים ולא העלו על דעתם מפסיקין אותו יום ועכשיו ליבור הוי כיחיד לענין תענית ולריכין לפרוע אותו יום שפוסקין ע"ל. דהא ב"י פ"ת הכל' וכתב ז"ל ומ"מ אין נראה שיהא כן דעת הפוסקים כו'. הבין הב"י שם"ש בפ"ת ועכשיו ליבור הוי כיחיד הוא נתינת טעם לתחלת דבריו כלומר מה טעם מפסיקין אותו יום משום דעכשיו ליבור הוי כיחיד. וע"ז כתב שאין דבריו נראין לו. אכן לפענ"ד אין הלשון משמע כן אם לא שנאמר ע"ס יש כאן ומ"ש ועכשיו ז"ל דעכשיו ליבור הוי כיחיד. ומ"מ למה נאמר שיהיה הדבר מפורש בפ"ת והפוסקים בבאים אחריהם אין גם אחד שירגיש בהם ויכתבו בהפך. ע"כ נ"ל לפרש שפ"ת כל' הא דהנן

שאלות ותשובות

דחקן א"ס התחילו אין מפסיקין איירי שהעלו על לבם כשגזרו התענית שיהיה ציוס התענית ר"ח כו' ואעפ"כ גזרו התענית והתענו ע"כ אין מפסיקין, כמו וא"ס התחילו אין מפסיקין במשנה בפ"ק דשבת. אכן א"ס כשגזרו על התענית לא העלו על לבם שיהיה ר"ח כו' מפסיקין ואין מתעניין בימים ההם, וזה כונת פ"ת שכתבו ולא העלו על לבם. ולדעתי גם הג"מ שהביא הב"י בס' "הנ"ל איירי כה"ג שלא העלו על דעתם. ואין אנו נריכין לדחוק כמו שדחק בב"י שם"ש בהג"מ שגזרו תענית לא חשו לדקדק לכתוב שבקשו לגזור. (ובלא"ה צחצח דחק הב"י לטעולס איירי שכבר גזרו אלא שעדיין לא התענו). וטעמייהו שא"ס לא העלו על לבם שמפסיקין מפני שהולכין אחר כונת הגורר כדאיתא בגדרים ובספ"ג דתרומות וזכנו שמופדש בפי"ד בס' רי"ח. ובלתי ספק לא היתה כוונתם להתענות בר"ח דודאי ליבור לכתחלה לא יעברו על הא דחקן אין גוזרין תענית בר"ח. ומ"ש בפ"ת ועכשיו ליבור הוא ביחוד מילתא באפי נפשא הוא ולא קאי לפרש טעמא. ואין להאריך באיזה דין רלונו שיהיה ליבור ביחוד. וא"כ לפ"ז היה פסק הג"מ בפי"ד שאף א"ס התחילו להתענות יפסיקו בר"ח וע"ז כיון שבשעה שגזרו האלופים התענית לא עלה על דעתם שיהיה ר"ח וע"ז שבשעת ציוס ב' טעניהם לא ירדו לגזור ואין נריכין לפרוע אותן ימים שהפסיקו כמו שמסיק בפ"ת שהצאתי לעיל. כנ"ל לפסוק ודלא רש"ע כי יובי דלא ליהוי מילתא דתמיה להתענות אף בר"ח וע"ז שבשעת שהוא ר"ה לאילנות וכלל בהדי ר"ה במשנה ד' ראשי שנים. ותו לא מידי. כ"ד הכותב בנחן. מאיר אשכנזי כהן. כ"ב טבת שלח"ל :

תשובה יא

אשר השיב לי האלופ מהר"ר אייזק גר"ז.

אבתוב פתוחי חותם, ג"י דמכ"ת לתורה ולתעודה הגיעוני וקרית וטעמי ושלשתי, והנה יקר ראתה עיני אשר מכ"ת ירד לעומק דדינא אף בשקלי ועריא אשר השיג את הגאון הרב הב"י צאתי במגילת ספר כתוב להטובת עם מכ"ת בתוכחת מגולה והאבה מסותרת. והתחיל ואומר :

ב"ש מכ"ת וז"ל, והנה לדברי הש"ע סי' תקע"ב אין ספק שצריכים להתענות אף בר"ח וע"ז שבשעת שכן מסיק מהרמ"א וז"ל, ומיהו א"ס התחילו אין מפסיקין וכו' ופסק זה מוצאו ממ"ש הב"י על הג"מ ומודקי שפסקו על ליבור שגזרו תענית כה"ג. הבין הב"י דמ"ש ועכשיו ליבור הוא ביחוד הוא נתינת טעם לתחילת דבריו כלומר ה"ט דמפסיקין אותו יום דעכשיו ליבור ביחוד. וע"ז כתב ואין דבריו נ"ל כו'. אכן לפענ"ד אין הלשון משמע כן לצריכים לפי הבנתו להגיה דעכשיו ליבור וכו' עכ"ל מכ"ת בהשגה על הב"י. ואנכי הרואה אומר לא זו הדרך בכונת דברי הב"י, כי בודאי לא השיג על פסקי התוס' לומר דאף בלא העלו על דעתם שא"ס התחילו אין מפסיקין, נועם שהפוסקים כתבו שהם שא"ס התחילו אין מפסיקין ולא חילקו בדבר, דברי בודאי האי דא"ס התחילו לא מיירי אלא בהעלו על דעתם, דקאי ארישא דמילתא דחקן אין גוזרין תענית וכו' מיירי בהעלו על דעתם ורואין לגזור קאמר דאין גוזרין ועליה קאי דא"ס גזרו והעלו על דעתם והתחילו אין מפסיקין, אלא שהב"י ראש בדברי פסקי התוספות דס"ל דעכשיו צומנו אף ליבור ביחודים, לומר דאף בהעלו על דעתם אף א"ס התחילו מפסיקין דכן משמע הלשון של פסקי התוס' הנ"ל דמתחלה כתבו ליבור שגזרו תענית וכו' ולא העלו על דעתם כו' מפסיקים, דמשמע אכל בהעלו על דעתם וגזרו אין מפסיקים, ודקדקו לכתוב ליבור דמשמע דוקא ליבור דגזר דידהו הוי כגדר כמבואר בב"י סי' תי"ח אבל ביחוד אפילו העלה על דעתו מפסיק דקבלה דידהו לא הוי כגדר וא"ל אפילו הורה כמבואר בנדר וכו' סי' תי"ח ועיין בס' תק"ט. וע"ז כתבו ועכשיו ליבור הוי ביחוד וכו' לומר דאף א"ס העלו על דעתם מפסיקים. ומה דייק הב"י דס"ל דאף א"ס העלו וכו' מפסיקים אף א"ס התחילו כיון דהוי

ביחיד אמרין בכל גוונא אף אם התחילו מפסיקין כמבואר בס' הג'ל. וע"ז השיע
הפוסקים. והוא שכתוב בש"ע אין גוזרין תענית על הליבור בר"ח וכו' ואם התחילו אין
מפסיקין, כסתמא דמתני' דמשמע דסיפא דקתני אם התחילו וכו' קאי ארישא דמילסא
דמיירי בהעלו על דעתם וכו' וכמ"ס. דכיון דהעלו על דעתם והתחילו הוי קבלה דידעו
כנודר באיסור כולל דהל אף על ימים אלו כמבואר הכל בז"י סי' תי"ח. ואחר כך הביא
המרדכי שכתב וז"ל ליבור שבקשו לגזור תענית בה"ב וכו', דזה איירי לפי בז"י בלא התחילו
ומלאן שבקשו משמע שידעו שישפיעו בהם תענית וא"כ אמרין דאין גוזרין. וע"ז הגיה
מהרמ"א ואם התחילו ר"ל שידעו וגזרו והתחילו אין מפסיקין. ומ"ס שבקשו לגזור ה"ם
אם כבר גזרו רק שלא התחילו והא דנקט שבקשו להורות דמיירי שלא התחילו וכמ"ס בז"י.
ועמ"ס בסמוך שלא ל"ל פירוש הב"י בדברי מרדכי הג'ל ומה שג'ל בפירושו. וז"ל מה שכתבתי
בביאור דברי פסקי החו', ל"ל מוכח אחרי העיון ודקדוק במקום מקור נובע מולא דין זה
דפסקי התוספות, דע"כ מקורם יולא מדברי התוספות:

והנני מעתיק לשון הגמרא והתוספות ומשם מולא מעין נובע מקור דין זה וז"ל הברייתא
פ"ק דתענית דף י"ב ע"א. יחיד שקבל עליו בה"ב של כל השנה כולה ואירעו בם
ימים טובים הכתובים במגילת תענית. אם נדרו קודם לגזרתו וכו' ואם גזרתו קודם
לנדרו תבטל גזרתו את נדרו. ופירש"י אע"פ שהתחיל תעניתו קודם הזמנים הללו לא דחו,
וכ"ל דס"ל דמוכח בן דבליבור דוקא תנן ואם התחילו אינם מפסיקין משא"כ ביחיד. ועוד דא"כ
ליפלוג וליתנים בדידה בגזרתו קודם לנדרו בין התחיל ללא התחיל, וכתבו שם התוס' ז"ל אומר
רש"י ידחה נדרו מכל וכל ולא ישלים אותו תענית והר"י מסופק בדבר ויש להחמיר דדוקא אותו
יום לא יתענה אבל ישלים אותו ליום מחר, וכן יש ליתגר שלא יתענה בר"ח תנוכה ופורים
וכו' עכ"ל התוספות. והנה ס"ל לפסקי תוס' מאחר שכתבו תוס' דישלים ליום מחר אפי' ביחיד
ע"כ ס"ל פי' הברייתא דמיירי דאף בהעלה על דעתו מבטל גזרתו את נדרו וע"כ כתבו
תוס' דישלים ליום מחר, דאי בלא העלה על דעתו אין סברא לומר דישלים ליום מחר אף
לכתחילה. אע"כ דס"ל להחוס' דאיירי בעלה על דעתו, ונראה להם מוכח בן בברייתא, דאם
נאמר דמיירי בלא עלה על דעתו הדק"ל לז"ל בדידה אע"כ דמיירי אפילו בעלה, וכן פי' הר"ן
בברייתא דמיירי אף בעלה על דעתו שהרי כ' אבריייתא זו והביאו הב"ח סי' תי"ח ז"ל.
ואיכא למידק אמאי תבטל גזרתו את נדרו והא בשבתות שהם מה"ת תנן פותחים ב"ט
ובשבתות אלמא לריבין להיתר חכם וכו' עד שני תירושים אלו נדחו מדאשכחן בירושלמי
נדר להטעות ונמלא י"ט של מגילת תענית וכו' חד אמר מתענה ואינו משלים וחד
אמר לוקה ואינו לריך היתר חכם. הרי שאומר ר' נתן שא"ל היתר חכם. אלמא כי אמרין
ידחה נדרו לא בהיתר חכם כו' עכ"ל. הרי דהביא מן הירושלמי אבריייתא זו ובירושלמי
איתא לוקה וע"כ איירי בעלה על דעתו דאי בלא עלה ודאי דאין לוקין, וכיון דאמר
דברייתא מיירי אף בעלה על דעתו אמרין ביחיד דידחה נדרו מינה שמעינן דבליבור בעלה
על דעתם לא בטל נדרם, (אבל בלא עלה על דעתם אף בליבור מפסיקין). וע"ז סיים בפ"ת
ועכשיו ליבור ביחיד וכמ"ס, וע"ז השיג הב"י. אבל בלא עלה על דעתם לא עלה על דעת
הב"י להשיג. ודברי פ"ת יבואו על נכון, ואין לנו שום פקפוק וגמגום בלשון אלא הכל
באר היטב דבר נדון על אופיו:

ובר"ש מכ"ת עוד על מ"ש בז"י שם סי' תקע"ב ז"ל. ובהג"מ נראה שלא חשו לדקדק לכתוב
שבקשו לגזור כו' וז"ל, ובלא"ה בחכם דחק דהג"מ יכול להסית דמיירי שכבר גזרו
אלא שצדיין לא התחילו להטעות עכ"ל. אהובי בלי ספק שגם כוונת הרב הב"י הוי הוא
דכתב שלא חש לדקדק לכתוב שבקשו לגזור משום דממילא משמע דלא איירי בהתחילו,
והיינו ר"ל דמיירי שכבר גזרו אלא שלא התחילו ולא לריך לכתוב דמיירי שלא התחילו
הטעות מיניה וביה דמדמה להטעות ופורים ובתנוכה ופורים הן בהדיא אם התחילו אין
מפסיקין

מפסיקין משא"כ המרדכי לא הזכיר חנוכה ופורים הולך לכתוב שבקשו להוריה לנו ממדי בלא התחילו. כן נ"ל ביאור הדברים לפי כוונת הרב הב"י. אבל אני אומר כי דברי הג"מ אינם לפרושי גם כדעת פ"ה דמייירי אף שהתחילו ואפ"ם מפסיקין ואף אם עלה על דעתם דעכשיו ליבור כיחיד. דאין בדבריו הזכרה דמייירי בלא עלה על דעתם, דאין להוכיח מל' שכתבו ואירע בל' מהם ונאמר דמשמעות לשון אירע משמע דמייירי בלא עלה על דעתם בשעה שגזרו. דהרי בדרייתא שהבאתי לעיל אינא נמי לשון ואירע, וכבר כתבתי דמוכח דמייירי בעלה על דעתם בשעה שגזרו ושכן פי' הר"ן. אך מדברי המרדכי נ"ל מוכח דלא פ"ל כדעת החו"ס דאם עלה על דעתם אין מפסיקין ומ"מ בלא עלה על דעתם מפסיקין. ונפ"י דבריו שכתב שבקשו לגזור לא נ"ל פי' הרב הב"י. דיל"ד בלשון שמתחיל לכתוב שבקשו משמעות לשון שלא גזרו עדיין, וסיים דעתי נועם שהתענית נדחה הל"ל אין גוזרין (או אף שגזרו אם התחילו אין מפסיקין), אלא נ"ל לפרש דה"ק ליבור שבקשו בו' ר"ל בשעה שגזרו לא בקשו לגזור על ע"ו שבצט רק כוונתם על סתם צה"צ שלא עלה על דעתם שחל בל' מימים אלו גזרו סתם, בזה כתב דעתי חמס שנדחה. משא"כ בעלה על דעתם אמרינן דאם התחילו אין מפסיקין וכמשמעות הסמא דמתני' ודלא כפ"ה הר"ל. כן נ"ל ביאור דברי מרדכי. ומ"מ בזה נחתינא ובהא סלקינא שהדין דין חמת מוסכם מכל הפוס' בלא עלה על דעתם כנ"ד אף אם התחילו מפסיקין רק שמשלים יום אחר וכדעת החוספות דדינא הכי אף ביחיד. וכן דעת ש"ע הר"ל ע"ד שכתבתי. ואם יש מענה צפי מכ"ה יודיעני מכ"ה את דרכיו ודאעס. ועוד ידי נ' ויהי להשיב למכ"ה כיד ה' הטובה עלי. ובכן כסא דמר יתגדל ויתנשא בין גדולי רואי'ם. ויפיל חבלי בנעימים. ועל ממלכתו יאריך שנים וימים. כוונתך, יתחן חייזק בן א"ה הר"ר חברהם זללה"ה החונס פה ק"ק הוראדנא :

תשובה יב

מה שהשבתי למחר"ר אייזק ר"מ ואב"ד דק"ק הורדנא :

ע"פ דת ואמת שורת הדין היה נותן להיות שהיקתי יפה מדבורי הואיל ולדינא ליכא נפקותא מזה כי אם רוס כ"ה מסייע לי ואמר שגם הש"ע מסכים למאמרי. אכן לא הדבר מפי כ"ה לאחר שכתב בסוף מגלתא ז"ל (ועליה קאי דאם גזרו) ובלא שיש מענה צפי כ"ה יודיעני. אבל הדבר נגד מלך את אשר אחי להשיב על מכ"ה וענותך תדבני. ואדעס מה חדל אני. כתב מכ"ה ז"ל ועליה קאי דאם גזרו והעלו על דעתם והתחילו אין מפסיקין עכ"ל. אומר אני דאין זה מוכרח דיל' דהאי ואם התחילו אין מפסיקין איירי בבל גוונא בין העלו על דעתם בין לא העלו על דעתם. א"כ תנא דמתני' הסמא נקט דסבס ליבור ודאי לא יעברו על דברי חז"ל ולא יגזרו תענית בר"ה וחנוכה בו' וקאמר אין גוזרין תענית על הליבור בר"ה בו' ואם התחילו והא כ"ה היינו שלא העלו על דעתם אבל אם העלו על דעתם בלתי ספק לא יגזרו, א"כ י"ל אם העלו על דעתם וגזרו אינא יתקיימת כיון שלא אמרו בלשון נדר והא מתני' אין גוזרין תענית בר"ה וכו' אף בדיעבד אין גוזרין תענית. אבל אם התחילו היינו שלא העלו על דעתם אין מפסיקין :

והו' כתב מכ"ה חז"ל ומזה דייק בב"י דס"ל דאף אם העלו. תימא מנ"ל לב"י ליכנס בדוחק זה ויאמר שפ"ה יחלקו עם כל הפוסקים דילמא כפשוטו כמבואר בס"ס תקס"ה יענין ליבור הוה כיחיד. א"כ דילמא ה"ק ועכשיו ליבור הוה כיחיד לענין תענית דהיינו לזה אדם תעניתו ופורע וזהו דוקא ביחיד ולא בליבור כדאינא במרדכי בסוף תענית הביאו הב"י בס' תנ"ד וכן הביא הב"י בשם רבינו ירוחם ויאמרו הפ"ה שאם לא העלו על דעתם ילכו התענית ויפרעו אותו יום. אבל אם העלו על דעתם הוי מדר ואריכין להסתעות אותו יום ר"ה וחנוכה. א"כ פ"ה ס"ל כראב"ד שהביא הטור בס' תקע"ו ליבור אסובים לגזור תענית בכל הימים הסובים במגילת תענית שלא להסתעות בהם, ויסיק פירושו יוקא ד"ה

ד"ח וחמורה ופודים מפסיקין אבל לא ימים שאמרו במגילת תענית שאין מתענין בהם. וליבור
 אסור אף לאחר שבטלה מגלת תענית, קאמר עכשיו ליבור הוא מיאיד-ומותר לגזור בהם
 תענית אף לכתחלה. א"כ י"ל דס"ל כהר"ן הביאו ב"י סי' תי"ח שכל' אבל תענית ליבור הוא
 כגדר גמור ע"ש. ויהי' פירוש מפסיקין אותו יום ואפי' לפדוע א"ל ואח"כ אמר שעכשיו
 ליבור הוא כיוחיד. בשלמא לדידי ס"ל שב"י סוף דבריו ועכשיו קאי אלעיל מיניה ה"ט שמפסיקין
 מפני שעכשיו ליבור הוא כיוחיד, ולא חסיק אדעתיה דב"י שיהיה ועכשיו מילתא באפי' נפשיה.
 אבל לפי מכת' קשה למה פירש לפ"ת בפירוש זר ויחלוק על כל הפוסקים דמפרשי בחד
 מהני אנפי דכתיבנא, אלא מחזורתא דלא חסיק אדעתיה שיהיה חילוק בין העלו על
 דעתם ללא העלו על דעתם. ועוד לפירוש מכת' יאל' דין חדש דהג"מ שאם לא העלו על
 דעתם מפסיקין ויהיו כל הפוסקים שוים בזה א"כ למה השמיטו להג"מ בהגה' ע"ש. א"י
 לא ס"ל חילוק זה והג"מ חולק על כל הפוסקים ע"כ הוא בטל במיעוטו ולא הביאו בש"ע:
 ר"ן כתב רוס כ"ת ועוד דא"כ ליפלוג וליתני בדידה בגזרתו קודם לנדרו בין התחיל
 . ללא התחיל עכ"ל. לדעתי אין זה דיוקא כלל דילמא הא קמ"ל שאם נדרו קודם לגזרתו
 אף אם לא התחיל בטל נדרו את גזרתו. ולי נראה דיוקא דרש"י כפשוטו מדקאמר תבטל
 גזרתו את נדרו משמע שהנדר בטל מעיקרו וא"כ אף אם התחיל נדרו לא חל. ודבר
 פשוט שכן כוונת רש"י ואפילו התרת חכם א"ל, ור"ל למ"ש בחירון שני של הר"ן שאפי'
 התרת חכם אין לרדך:

ר"ן כתב רוס כ"ת הדרא קשיא לדוכתא דליפלוג וליתני כו' ע"כ גם פרוקא הדרא לדוכתא
 דהא קמ"ל אם נדרו קודם לגזרתו אפילו אם לא עלה על דעתו נדרו מבטל את
 גזרתו וק"ל:

ר"ן כתב רוס כ"ת וע"כ איירי בעלה על דעתו דאי בלא עלה על דעתו ודאי דאין לוקין
 עכ"ל דמר. נראה שרש"י מכת' לפרש הירושלמי דלוקין משום שהוליא שקר מפיו, ולדעתי
 אחרי המחילה ז"ל דהא הוא לאו שאין בו מעשה וק"ל כר' יוחנן בפ"ג דשבוטות ובאלו
 הן הלוקין דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה אלא נשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם,
 וע"ק למר הירושלמי הביאו סמ"ג לאוין רמ"ג נשבע שלא יאכל מזה לשנה או שנתיים הרי
 זה אסור לאכול מזה בליל פסח ואם אכל חייב משום שבוטע. שמעין מינה שאף בשבוטע
 אינו חייב עד שעבר על השבוטע. ואפ"ל כי הירושלמי שהביא מכת' שהביא הר"ן תני נדר
 להשבעות ומאלו ימים טובים לא איירי שגדר להשבעות בימים טובים ולא מיחייב משום
 נשבע לבטל את המנוה אלא כשנשבע בהדיא לבטל את המנוה כגון שלא אנית תפלין וליאית
 ולא אשב בלל סוכה אבל אם נשבע שלא אשב בלל לא מיחייב ובפשוט מכל הפוסקים
 וגמרא. ועי' בסמ"ג לאוין רמ"ב, ועוד אמאי קאמר בירושלמי שאם נשבע על י"ט דמגילת
 תענית לוקה הרי מדאורייתא יכול לקיים נדרו וא"כ כשינא מפיו הנדר י"ל דבאמת נשבע
 אלא שהכמים לא הניחוהו לקיים נדרו ואיך ילקה מאורייתא כיון דמדאורייתא שפיר קא נדר
 ודאי בהא מודים כשיאכל ולא יתענה אז ילקה כאשר פשוט בפ"ג דשבוטות, אבל מכת'
 דנא להוכיח כיון דלוקה שטלה על דעת רבון כ"ת משום שינא שקר מפיו לוקה חס א"ל
 לומר כמו שכתבתי. ונ"ל פירוש הירושלמי דודאי ס"ל נדר חל על דבר מזה א"כ כשנדר
 שיתענה אף בשבתות וי"ט חל הנדר רק חמשים גזרו שלא יתענו בהם. ולא כמשמעות
 הרמב"ם שהביא ב"י סי' תי"ח שאף מדאורייתא אסור להשבעות בהם. א"כ אף להרמב"ם
 הנדר חל על דבר מזה לחזוק וא"כ כיון שמדן חל נדרו ויתענה אף בשבתות וי"ט ומשום
 חקקה לא יתענה א"כ כשיאכל בשבתות וי"ט לוקה שעבר בלא יחל דבריו וס"פ ומאלו שבתות
 וי"ט לוקה ואינו מתענה והכל מודים בשבת וי"ט דאלמנה רבנן ואינו לרדך אפילו התרת
 חכם ותבטל גזרתו את נדרו. אבל כשנמא י"ט של מגילת תענית בהא פליגי חד אמר מתענה
 ואינו משלים דהא דתיא גזרתו תבטל את נדרו היינו שלא ישלים וחד אמר לוקה ואינו
 לרדך

צריך היחד חכם כי גזרתו תבטל את נדרו מכל וכל וכפירש"י וכפי שפירשתי, והיינו בלא התרת חכם. וזהו פירוש הירושלמי. והסתחא מצאו למימר דהירושלמי איירי אף בלא עלה על דעתו בשעת נדרו כיון דעלה על דעתו כשמבטל סדר לוקה. א"כ יסוד הבנין אשר רוס כ"ת הלב הלב עליו ליוניו וסוכית דאיירי בעלה על דעתו אין בו ממש:

ר"ז כתב מכ"ת מינה שמעין בליבור עלו על דעתם כו' אבל בלא עלו על דעתם אף בליבור מפסיקין עכ"ל, לא ידעתי מנין יאל למכ"ת דלמא איירי בכל גזונא בין עלה על דעתם בין לא עלה על דעתם:

ר"ח כתב רוס"מ שהג"מ ס"ל כפסקי רוס' שעכשיו ליבור כיחיד שמפסיקין בר"ח וחונסו אפילו עלה על דעתו, גם זה אהל"ל ממה שכתבו אהל"כ דלא אשכחן חענית כו' משמע אי הוה בחעניות הכתובים במגילת חענית כיון שדדו קודם לגזרתו היו מחענין ואי ליבור הוה כיחיד לא מחענין רק מפסיקין כמו שפירש מכ"ת הפ"ח, וא"כ מאי כולי האי שכתבו הפ"ח חומרא דט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות תיפוק להו דליבור הוה כיחיד וגבי יחיד פשיטא שלא יתענה. גם אנכי לא ידעתי למה זה ועל מה זה מכ"ת הביא נהגן מפריד בין הג"מ והמרדכי, הלא ממש אותן דברים הגאמרים בהג"מ הן הן דברי מרדכי מועתקים ממש. ואם כן למה לא נאמר שגם הג"מ איירי בלא העלו על דעתם ויתיישב הכל על נכון. גם שצ"י ומסדרמ"א לא הבינו כן מה נעשה לא קבלי קניא בלאגמא אן כי נראין דברי אמת. ועכ"פ הדין דין אמת ויפה כיון רוס כ"ת לדינא, אלא שדושה רוס כ"ת להשוות הש"ע אחי עמי ובמה דפתח סיים, וכו' יוסף לו שות חיים ויתן לכ"ת רחמים גמורים, למען יאריך ימים על ממלכתו לדור דורים. מאיר אשכנזי:

תשובה יג

מהגאון מהר"ר מאיר כ"ץ ז"ל להגאון מהר"ר משה ז"ל

במ"ש כהנסת כלל הגיעוי דברין ושאלתך, ויכיר מחוך דברי מעלתך שהוא נחון לחשובתו לסודות למעשה, ע"כ לא שלתי ולא שקטתי רק ידי לא אסורות מחוות דמי: וזה לשון חודיעני רוס מעכ"ת אודות מה שנקבר אחר ערבית אם אותו יום בכלל ז' ימים נמנה כי יש דעות חלוקות זו כידוע למעכ"ת ובדלתי מנהג עוקר הלכה וכו' עכ"ל. קצרת דברך מאד שכתבת אחר ערבית, ולא כתבת שעוד היום היום אחר ושכונותך תפלת ערבית, שאם כוונתך אחר הערב שמש מוצעת אחי כך שלא היית מסתפק, אלא ודאי מסתמא כוונתך אחר תפלת ערבית ועדיין יום היום, ע"כ נסתפקת אם הולכים אחר התפלה או אחר עטמו של יום. והנה אחרי שכונתך אחרי תפלת ערבית היום לך לבד אם מה ונקבר אחר תפלת ערבית או קבורה עומה היתה לו אחר תפלת ערבית. גם כתבת שיש דעות חלוקות הירועות לי. אשר לא ידעתי מי המה. ולכאורה כוונתך על בעל ש"ע שספק צ"ד ס"ס ש"ע שמונה מיום מחרת. ובעל לבוש כתב שם ז"ל, ולפי מה שכתבתי לעיל סי' קצ"ו סעיף א' גבי לבישת לבנים דהמקיל לא הססיד ר"ל כ"ש כאן באכל למנות יום ששמש ליום אחד אע"פ שהתללו הקהל ערבית לא הססיד עכ"ל, וסבירא לך שבעל ש"ע ובעל לבוש המה מחולקים ע"כ נפל לך הספק, ולא יפס כוונת אף ורק אי גופא דעובדא דידך הוי כחלוקה ראשונה או שיהי מסתמא לענין דינא לדעת אחת כמו שיבא בתשובתי:

תשובה-כתב במרדכי סוף מ"ק מי שהתפלל ערבית ועדיין יום הוא קודם לאל הכוכבים ושמש שמועה על מחר, מראה למהר"ס מוזהר יום של מחרת ואותו יום אינו עולה לו אע"פ שערין יום הוא וכ"פ ר"ח, עיין שם. וזהו הגירסא אמיתית בס' מרדכי וכן העתיק מהרש"ל סי' פ"א וכן העתיק מהר"ר יואל בעל צ"ח בספרו, וכן משמעות השון ולא כמו שהעתיקו בב"י וכן בש"ע מהשתללו ערבית דהוי משמע שהליבור התשללו ערבית, ולא הוה

הוא ראוי להשון נופל בן רק שהוא בעצמו ההפלה ערבית, ע"כ פסק כאן בש"ע כיון שהתפלה ערבית מונה מיום מחרת דכבר קבל עליו לילה ולא עבדין ביום אחד תרי קולא דסתרי אהדדי. ולעיל סי' קל"ו דקדק וכתב אם התפללו הקהל ערבית דהאשם עדיין לא התפללה מסתמא. שהרי בא"ח סי' פ"ח כ' שכתבו שהם שלא להתפלל בודאי לא התפללו, ולי"א לענין זה בחר קהל גרידא, דאיכא למימר שהיא מקבלת עליה עדיין יום. א"נ איירי למ"ד שהייתה להתפלל אעפ"כ מפרש דבריו שהקהל עשו שבת והתפללו אבל היא לא התפללה, ע"כ פסק שם בדיעבד להקל, אבל כאן בסי' שט"ה איירי שהוא בעצמו התפלל ולא אפשר ליה למעבד תרי קולי דסתרי דכיון שהתפלל קבל עליו לילה ולא יום א"כ מונה מיום מחרת, ואפי' יהיה בנרס' הכ"י ובעל לבוש משהתפללו יכילנא למימר דאיירי שהתפללו הציבור וגם הוא עמהם ואח"כ שמע שמועם אבל אם הציבור התפללו ולא הוא לא עבד תרי קולא רק מקבל עליו עדיין יום, ודברי ש"ע מכוונים כאן ובסי' קל"ו ושרי ליה מרי לבטל הלכות שם' ולפמ"ש לעיל כו' דמשמע שבעל ש"ע לא ס"ל הא דלעיל וא"כ יהיו דברי ש"ע סותרים זא"ל וחס מלומר כן. והביאו לבטל לבוש לזה שהיתה לו גרסא מוטעת משהתפללו וכתב שהקהל התפללו ולא הוא ע"כ כתב כן, אבל אם הוא ג"כ התפלל מודה בעל לבוש דמונה מיום מחרת. וחילוק זה בין התפלל הוא או לא התפלל הביא ג"כ מזהב"ר יואל בב"ח ומזהב"ל בסי' הכ"י:

ואדרי אשר הודעתי לך את כל זאת אשיב על שאלתך, אי נופא דעובדא בזה שמת ונקבר אחרי תפלת ערבית. אזי יש לחלק שאלה הוא התפלל עם הציבור הרי קבל עליו לילה אזי מונה מיום מחרת גם לדברי המקיל לעיל סי' קל"ו גבי נדה, וה"ע כמו שכתבתי דשם איירי שהיה לא התפללה ערבית. ואם הוא לא התפלל ערבית אזי מונה מהיום כי הוא לא עבד תרי קולא דסתרי אהדדי, ואפילו לבטל תרומת הדשן שהביא לעיל סי' קל"ו להחמיר שאני נדה דאורייתא ואבילות דרבנן דק"ל כדברי המקיל באהל, א"נ יש לחלק דלעיל אחרי שהקהל התפללו ערבית היא רצתה להקל על עצמה ולעשותו יום וללבוש לבנים לאו כל כמינה לאפוקי נפשיה מציבורא אבל כאן מן השמים שלחו לו אבילות בעודו יום ולא התפלל יכול לומר לדידי יומא הוא. ומזהב"ל בתשובתו שהבאתי כותב חילוק אחר שם, דאשם כיון שאין דרכה להתפלל בחד ציבור גרידא ואף אם לא התפללה לא תלקו בדבר. אבל איש שדרכו להתפלל לא גריד בחד ציבורא. ולדעתי הוא חילוק קלוש, ויותר נ"ל כמו שכתבתי:

ואי עובדא דידך הוי שמת קודם תפלת ערבית ונקבר אחרי תפלת ערבית א"כ פשיטא דלא התפלל ערבית מבעוד יום כדין אופן ומתו מוטל לפניו שפטור מן התפלה וא"כ התפלל ערבית בלילה ולא הוי ראוי להתפלל קודם שנקבר מתו אזי פשוט וברור שמונה מהיום ואפילו אי משכחת מאן דלימא גבי שמועם קרובא אחרי תפלת ציבור והוא עדיין לא התפלל שמונה מיום מחרת, שאני האם דהוי ראו להתפלל ע"כ אל יזיזא עצמו מן ציבור, אבל בנ"ד שאינו ראוי להתפלל עד לילה פשיטא דמונה מהיום ואינו ליה כאלו אינו דר בקהל זה, וכמו שכתבתי מזהב"ל:

וזהנה אחרי הדברים האלה יש כאן חלוקים דינים שנים שהן ארבע, שאם שמע שמועם והתפלל הוא בעצמו מונה מיום מחרת דכיון שהתפלל קבל עליו לילה ולא יום וזכור אחד לאו עבדין תרי קולא דסתרי אהדדי, ואף לבטל לבוש ס"ל כן, ומה שמחלק מפני שהבין דאיירי שהקהל התפללו ולא הוא, וכן משמע למענין שם. ואם לא התפלל ערבית אעפ"כ שהציבור התפללו מונה ליום אחד כמ"ש לבוש וכן מסכים בש"ע, ומ"ש דמונה מיום מחרת דאיירי שהתפלל וזהו דין שמע שמועם. ואם מת לו מת אזי דינא הכי שאם מת ונקבר אחרי תפלת ערבית אזי דינא ממש כמו שמע שמועם דהכל הולך אחר חשבונו ולא בסד לבדא, דאם התפלל קודם מיחה וקבורה מונה מיום מחרת ואם לא התפלל אעפ"כ

אז"פ שהליבור התפללו מזה מסיום, ואם מת קודם תפלת ערבית ונקצר אחר תפלת ערבית אין כאן ספק שמונה מסיום יום א', אפילו אם יעקש מאן דהוא ויאמר דבש"ע מיידי שהתפללו הקהל ולא הוא מזה מסיום מחרת מזה בנ"ד, דשאני התם דהוי ראו להסתכל עם הכבוד משא"כ בנ"ד, וחילוק זה במהרה"ל. וכן תעביר עובדא הלכה למעשה. מאיר אשכנזי כהן :

תשובה יב

שלחא רבא, מאלאא רבא, וקדושא רבא. אהבה רבא, לגברא רבא ויקרא, אספקלריא המאירה, מזה"ר שמואל יח"ן :

בהיותי בלמנה אהבם ושם נאמרו ונדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקצב ויכתב בספר מגלה אחת קצונה בספיקא דרבנן לחומרא היה צעיר כ"ח ע"כ הקשים לשאול. ואעתיק לשונך זה הבין את אשר אשיב ודעה אחי חמא. וז"ל, רוס כ"ח בהמימי להאיר עיני העבר"ס בספיקות ומצותות שנפלו לדעתי הקלשה והלושה בעידנא דיומא דא במס' ב"מ פ"ק דף י' וי"א. ועמה באתי להניע דברי לפני מר המחזיר כהלמיד לפני רבו. ואען ואומר בה"מ ר"ס קפ"ג בהג"ה כהנ מוהר"ס ז"ל בכל התורה כו' ודוקא שהשליח צד הויבא כו' עכ"ל. ויש להמנה דהא אמרי' שם דף י' ואי ס"ד כו' אמר רבינא היבא אמריק כו' אלא מעתה כו' רב סמא קמיה דרבינא כו' עיניו שם. וז"ל הרמ"ש ונ"י שם הרמ"ה וזכ"ר ומרדכי דק"ל ברב סמא דכל היבא דלי צעי עביר כו' אין שליח לדבר עבירה אפי' היבא דשליח אינו צד הויבא כו', צנכא שאמר לישראל לא וקדם לי אשה גרושה ובאומר ללשה חקיק לי את הקצין דלפפור המבילה וכדליתא בגמרא שם וא"כ לא האבחן שליח לדבר עבירה כי אם בהוצר דע"כ עביר, ובאחד שאמר לאחד למשך צהמה מהצר חזירו בחזקת שהיה שלו שהוא דומה לשליחות הוצר שכתב המרדכי פ"ק דמזיעא, וכתבו מוהר"מ לקמן סי' שמ"ה סעיף ה' בהג"ה שהג"י חולק בזה ע"ש. וא"כ קשה איך מלאו לבו של מוהר"ס לפסוק כהירון של רבינא וכו' נגד כל הפוסקים הנ"ל. ומה שגרסם בגדו בה"מ פ"ה משלושים הפעמי בכל ספרי מיי' הגדולים בהלכות שלוחים ולא מלחמיו, ואף שהיה בספריו כן לא ה"ל לפסוק כיחידאי. איברא כד נטיין בטומא דדינא נלפ"ד דאף לחירון של רבינא אם אין לשליח לשלם כגון שהוא עני אין המשלח חייב לשלם וזה לא מיקרי אינו צד הויבא. ורמ"ה מלשה ועבד דקאמר בגמרא מאחר שאם התגרש האשה ויטהררה העבד יש להם ממה לשלם משום הכי המשלה פטור אף שצנעה שליחות אין להם ממה לשלם, ואם כן לא גרע עני מעבד ואשה הדיוס או למחר יתעשר והמשלה יוכל לומר דברי הרב כו' ואין דייק עלי אף שאין לו לשלם יהיה לך כחוב דעלמא עד אשר יהיה לו לשלם. והדע דאלת"ה אם כן למה לא מקשה בגמרא על חירון רבינא אם כן מצינו שליח לדבר עבירה וכגון שאין לשליח לשלם, ואין ק"ל דאין של"ע וכדפריך מהאש ועבד, ובהירורו של אשה ועבד לא יתייבש קושיא זו. אלא ע"כ דפשיטא ליה דאף דאין לו ממה לשלם פטור המשלה ומקרי צד הויבא. ועוד דאם לא כן באי פריך מאי בינייהו הלא עובא ח"כ דלרבינא היבא שאין לשליח לשלם חייב המשלה ומקרי לאו צד הויבא וז"ל סמא פטור המשלה דהא מכל מקום אי צעי עביר כו' דלדידהו לא משכחה אלא צה"ל. אלא בדבריו כן הוא דגם לרבינא פטור המשלה אף אם השליח עני דמ"מ מיקרי צד הויבא. כל זה נלפ"ד בלי ספק ודלא כמ"ע סי' רנ"ב שכתב דהיבא דאין לו לשלם חייב המשלה וז"ל וכמ"ס. עס הויה שכל דבריו לשם אינם נכונים שדומה שליחות יד לכל שלוחים דעלמא וז"ל כדליתא בקדושין בפרק הזהב, וכבר מהו ליה בעל ספר הב"מ ובעל הו"ע במשניות ב"מ. אך במ"ס לא הרגישו עליו ולא פהו לבס לזה. ואם כן אין חילוק בין חירון רבינא רב סמא לדיני ממונות כי אם בנפקותא דגמ' בכהן ובכל חקיק לענין מלקות אבל לענין ממונה אין נ"מ, ולעולם אשה ועבד פטור המשלה, וה"ס צעי וה"ה בקצין וכדליתא בהכנס השולח את העבירה כו' וכמ"ס התוספות בב"מ מטעם דאין שליחות לקצין. וא"כ לא הוה מוהר"ס להעתיק לרב סמא, ומ"ס מוהר"ס שהשליח אינו צד הויבא ר"ל כגון הוצר או דומה להוצר שכתב המרדכי ובסיומן שמ"מ במ"ע על הג"ה. ומה שכתב הרמ"ש ונ"י דלרב סמא לא משכחה שלד"ע כ"א בהוצר לא ראו לשלול אלא לאפקוי כהן ובכל חקיק דלרבינא יש שליח ולרב סמא אין שליח רק בהוצר אבל בשאר דינים אין נפקותא כלל בממונה, אחר כך עיינתי בריו"ל בחיבורים ונ"ח ח"ב דהרב ב"ה חירון רבינא. וכבר ידוע שדרכו לימשך אחר דעת הרמ"ש. ומוכרחים אנחנו לומר כמ"ס דגם הוא לא נכנס דיני מלקות לכך לא הוה לחירון דרב סמא כי אין נ"מ ביניהם. דברי אהבו, מאיר כהן אשכנזי :

תם ונשלם